

KENTSEL MEKANDA ESTETİK DEĞERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Şehir Plancısı Yelda Susmuş
(296 Y 608)**

100586

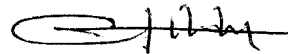
Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :31 Mayıs 1999

Tezin Savunulduğu Tarih : 15 Haziran 1999

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Nilgün Ergun

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Ahmet Cengiz Yıldızcı

Doç. Dr. Hakan Altınçekiç (İ.Ü.)

HAZİRAN 1999

ÖNSÖZ

En güzel tasarımların gerçek olabilmesi için insana ihtiyaç vardır. Güzel ve estetik düzenler, insanların hakkıdır ve insan için oluşurlar. İnsanın doğasında var olan “güzellik arayışı”, onun nitelikli mekanlar yaratmasında yol gösterici olacaktır.

Kentsel mekanda estetik değerler konulu tez çalışmamda değerli görüşleriyle her konuda yardımcı olan, beni ve tezimi yönlendiren Sayın Nilgün Ergun’a özellikle gülüyüzü ve içtenliği için ve de aileme beni çok sevdikleri için teşekkürler...

Mayıs, 1999

*Yelda Susmuş
Şehir Plancısı*

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ.....	i
TABLO LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	xii
SUMMARY.....	xv

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
2. ESTETİK DEĞERLENDİRMEYLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	4
2.1. Güzellik Kavramı.....	4
2.2. Estetik Olgusu.....	7
2.3. Algılama.....	9
2.4. Kentsel Mekanda Estetik Algılama.....	14
3. KENTSEL MEKANLAR.....	18
3.1. Mekan Kavramı.....	18
3.2. Kentsel Mekan Kavramı.....	19
3.2.1. Kentsel Mekanı Oluşturan Özellikler.....	23
3.2.2. Kentsel Mekanda Mülkiyet.....	24
3.2.2.1. Kamusal Mekanın Niteliği.....	26
3.2.3. Kentsel Mekanın Niteliği.....	27
3.2.4. Kentsel Mekanın Tarih İçinde Gelişimi.....	29
3.2.4.1. Agora.....	30
3.2.4.2. Forum.....	31
3.2.4.3. Ortaçağ Meydanları.....	34
3.2.4.4. Rönesans Meydanları.....	36
3.2.4.5. Barok Meydanları.....	37
3.2.4.6. Modern Meydanlar.....	39
3.2.5. Kentsel İmaj.....	42
4. KENTSEL MEKANIN FORM ÖZELLİKLERİ ve MEYDAN ÖRNEKLERİ.....	45
4.1. Kentsel Mekanın Form Özellikleri.....	45
4.1.1. Biçim.....	45
4.1.2. Renk.....	47
4.1.3. Dokusal Etkiler.....	51

4.1.4. Ölçek ve Oran.....	54
4.1.5. İnsan Ölçeği.....	60
4.1.6. Ritim.....	61
4.1.7. Kontrast.....	65
4.1.8. Şekil-Zemin İlişkisi.....	68
4.1.9. Kütle ve Boşluk.....	71
4.1.10. Simetri ve Denge.....	73
4.1.11. Görüş Çizgisi.....	74
4.2. Meydan Örnekleri.....	78
4.2.1. Plaza Del Duomo.....	78
4.2.2. Plaza Del Popolo.....	79
4.2.3. Piazza Del Campo.....	81
4.2.4. Piazza Della Santissima Annunziata.....	82
4.2.5. Capitol Meydanı.....	84
4.2.6. Concorde Meydanı.....	87
4.2.7. Piazza Della Signoria.....	88
4.2.8. San Gimignano.....	90
4.2.9. La Defense.....	91
4.2.10. Chuo Plaza.....	93
4.2.11. Pershing Meydanı.....	95
4.2.12. Ole Bull Meydanı.....	97
4.2.13. Ghirardelli Meydanı.....	98
5. KENTSEL MEKANDA TASARIM ÖGELERİ.....	100
5.1. Tasarım Elemanı Olarak Su.....	101
5.2. Tasarım Elemanı Olarak Heykel.....	118
5.3. Tasarım Elemanı Olarak Bitkiler.....	131
5.4. Tasarım Elemanı Olarak Döşemeler.....	142
6. BAKIRKÖY MEYDANININ ESTETİK ALGILANABİLİRLİĞİ.....	154
6.1. Meydanın Fiziksel ve Görsel Özellikleri.....	154
6.2. Alan Çalışmasında Kullanılan Yöntem.....	160
6.3. Anket Çalışması Sonuçları.....	161
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	172
KAYNAKLAR.....	178
EKLER.....	183
ÖZGEÇMİŞ.....	197

TABLO LİSTESİ

	<u>sayfa no:</u>
Tablo 4.1 Renklerin Bireyler Üzerindeki Psikolojik Etkisi	49
Tablo 4.2 Renk – Biçim İlişkisi	50
Tablo 4.3 Doku – Renk İlişkisi	52
Tablo 5.1 Tasarım Öğelerinin Görsel Enerjileri	134
Tablo 6.1 Skala Değerlendirilmesi	166

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa no:</u>
Şekil 2.1 Çevresel kalitenin algısal açıdan değerlendirilme süreci	10
Şekil 2.2 Davranışsal bir model	10
Şekil 2.3 İnsan ve çevre etkileşimi	12
Şekil 3.1 Kentsel mekan ayrımı	25
Şekil 3.2 Atina Agorası	30
Şekil 3.3 Cumhuriyet dönemi Forumu	32
Şekil 3.4 İmparatorluk dönemi Forumu	33
Şekil 3.5 Ortaçağ meydanları	34
Şekil 3.6 Rönesans meydanları	36
Şekil 3.7 Barok meydanları	37
Şekil 3.8 Modern meydanlar	39
Şekil 3.9 Meydan tipolojisi	42
Şekil 4.1 Biçimin renk, doku ve ölçüden kaynaklanan doğal özellikleri	46
Şekil 4.2 Piazza S. Maria Novella, Floransa	47
Şekil 4.3 Yaprak dokusu	53
Şekil 4.4 Kent dokusunda meydan, sokak, bina ilişkileri	54
Şekil 4.5 Altın kesim Danimarka kibrit kutusu	56
Şekil 4.6 Pentegram	56
Şekil 4.7 Modülör – Le Corbusier	57
Şekil 4.8 İdeal insan – Leonardo da Vinci	57
Şekil 4.9 St.Peter meydanında oran ilişkisi	58

Şekil 4.10	San Gimignano, kulelerin dengeli kompozisyonu	59
Şekil 4.11	Yeni Delhi, anıtsal ölçek	60
Şekil 4.12	S.Maria del Fiore, ölçeklerin dengesi	61
Şekil 4.13	Teldeki kuşların ritmi	62
Şekil 4.14	İspanyol basamaklarının ritmi	63
Şekil 4.15	Stanislas meydanında ritim	64
Şekil 4.16	Stanislas meydanı	64
Şekil 4.17	Porta di Santo kent kapısı	66
Şekil 4.18	Kontrast Roma sokakları ve meydanları	67
Şekil 4.19	Piazza Reale	68
Şekil 4.20	Şekil zemin ilişkisi	69
Şekil 4.21	Rubin'in vazosu	69
Şekil 4.22	Gökyüzü ve deniz, M.C.Escher	70
Şekil 4.23	Capitol meydanında heykel ve etki alanı	71
Şekil 4.24	St.George ve canavar heykeli	72
Şekil 4.25	Siena'da dengeli kompozisyonlar	74
Şekil 4.26	Santa Croce meydanında bakış doğrultusu	76
Şekil 4.27	La Mans köşe detayı	77
Şekil 4.28	San Gimignano kent duvarları	77
Şekil 4.29	Piazza del Duomo meydan planı	78
Şekil 4.30	Piazza del Duomo'ya giriş	79
Şekil 4.31	Pisa Kulesi	79
Şekil 4.32	Piazza del Popolo	80
Şekil 4.33	Piazza del Popolo'da Mısır obeliski	80
Şekil 4.34	Piazza del Popolo'da kiliseler	80

Şekil 4.35	Kilise kolonlarının ölçek etkisi	81
Şekil 4.36	Piazza del Campo	81
Şekil 4.37	Siena	82
Şekil 4.38	Piazza Annunziata	83
Şekil 4.39	Piazza Annunziata'da düzen	84
Şekil 4.40	Piazza Annunziata'da çeşmelerin konumu	84
Şekil 4.41	Piazza Annunziata'da Dük Ferdinand heykeli	84
Şekil 4.42	Piazza del Capitol	85
Şekil 4.43	Piazza del Capitol	86
Şekil 4.44	Piazza de Capitol'de döşeme dokusu	86
Şekil 4.45	Concorde meydanı	87
Şekil 4.46	Piazza della Signoria	88
Şekil 4.47	Palazzo Vecchio	89
Şekil 4.48	Piazza Uffizi	90
Şekil 4.49	Cugnanensi Kulesi	91
Şekil 4.50	Piazza della Cisterna	91
Şekil 4.51	La Defense	92
Şekil 4.52	La Grande Arche	93
Şekil 4.53	Chuo Plaza meydan planı	94
Şekil 4.54	Chuo plazaya ulaşan basamaklar	94
Şekil 4.55	Chuo plazada kule ve insan ölçeği ilişkisi	95
Şekil 4.56	Pershing meydanı planı	95
Şekil 4.57	Pershing meydanı düzen ilkeleri	96
Şekil 4.58	Ole Bull meydanı	97
Şekil 4.59	Ole Bull meydanında öğelerin uyumu	98

Şekil 4.60	Ole Bull meydanı	98
Şekil 4.61	Ole Bull meydanında döşeme detayı	98
Şekil 4.62	Ghirardelli meydanında görsel zenginlik sağlayan farklı kotlarda düzenleme	99
Şekil 4.63	Ghirardelli meydanı	99
Şekil 4.64	Ghirardelli meydanında deniz kızları havuzu	99
Şekil 5.1	Trevi çeşmesi	103
Şekil 5.2	Four rivers çeşmesi, Navona meydanı	105
Şekil 5.3	Moor, Navona meydanı	106
Şekil 5.4	Tanrı figürleri ve su	108
Şekil 5.5	Piazza Italia, Cordoba, Arjantin	109
Şekil 5.6	Piazza Italia'da Akdenize ulaşan nehirler	110
Şekil 5.7	Blok cam ve beton fiskiye	111
Şekil 5.8	Taşlardan akan su	111
Şekil 5.9	Sun Plaza, Hakata, Japonya	112
Şekil 5.10	Sun Plaza, Yıldız meydanı	113
Şekil 5.11	Plaza de Cibeles, Kibele Anıtı	113
Şekil 5.12	Buckingham Memorial çeşmesi	114
Şekil 5.13	Çelik heykel ve su ögesi	114
Şekil 5.14	Dairesel havuzda metal tasarım	115
Şekil 5.15	Durgun dokusal etkiler bırakan taş havuz	116
Şekil 5.16	Mozaik havuz	116
Şekil 5.17	Döşeme dokusunda fiskiye	117
Şekil 5.18	San Jose Plaza	117
Şekil 5.19	Forum des Halles	120
Şekil 5.20	Yaya mekanında heykel düzenleri Milano, İtalya	121

Şekil 5.21	Place de Geants	121
Şekil 5.22	Yaya mekanında heykel, Zürih, İsviçre	122
Şekil 5.23	Egg of Winds, Tokyo, Japonya	122
Şekil 5.24	Heykel örneği, Zürih, İsviçre	123
Şekil 5.25	Kentlilerle ilişkisi optimum düzeyde bir heykel	123
Şekil 5.26	Heykel örneği, Bratislava, Slovakya	124
Şekil 5.27	Çağdaş heykeller, Malmö, İsviçre	125
Şekil 5.28	Three Powers meydanı, Brezilya	126
Şekil 5.29	Özgürlük anıtı ve bürokrasi heykeli, Brezilya	126
Şekil 5.30	St.Mary Plaza, New Orleans	127
Şekil 5.31	Bronz ağaç, Tsukuba	128
Şekil 5.32	Plastik figürler, La defense	129
Şekil 5.33	Plastik figürler, La defense	129
Şekil 5.34	Aydınlatma piramitlerinin heykelsi etkileri	130
Şekil 5.35	Sanat ve medya teknolojileri merkezi, Karlsruhe	130
Şekil 5.36	Marshall meydanı, California	132
Şekil 5.37	Sütun formu ağaçlar	133
Şekil 5.38	Yaprakların mekanda yarattığı dinamizm	133
Şekil 5.39	San Francisco	135
Şekil 5.40	Mekanda bitki örneği	136
Şekil 5.41	Yeşil ve beton doku	137
Şekil 5.42	Tasarımın bitkiler tarafından farklı alanlara bölünmesi	137
Şekil 5.43	Wintergarden Plaza	138
Şekil 5.44	Geometrik düzende bitkiler	138
Şekil 5.45	Riyad dışişleri bakanlığı personel konutları	139

Şekil 5.46	Redwood Plaza, San Francisco	140
Şekil 5.47	Plaza Espana	140
Şekil 5.48	Fountain Plaza, Dallas	141
Şekil 5.49	Plaça Reial, Barselona	141
Şekil 5.50	Champ Elysees, Paris	141
Şekil 5.51	Su, çim ve sert yüzey	143
Şekil 5.52	San Francisco Plaza	144
Şekil 5.53	Serbest formda renkler	145
Şekil 5.54	Seviye ve malzeme farklılıkları	145
Şekil 5.55	Capitol Mall State parkı	146
Şekil 5.56	Harlequin Plaza	147
Şekil 5.57	Tsukuba Civic Center	147
Şekil 5.58	Piazza Solferino	148
Şekil 5.59	Piazza Madonna	149
Şekil 5.60	Beton döşeme	150
Şekil 5.61	Tuğla döşeme	150
Şekil 5.62	Taş döşeme	151
Şekil 5.63	Asfalt döşeme	151
Şekil 5.64	Plaza de Armas	152
Şekil 5.65	Asuka Müzesi	152
Şekil 5.66	Place des Celestins	153
Şekil 5.67	Tokyo terminal meydanı	153
Şekil 6.1	Özgürlük Meydanı girişi	154
Şekil 6.2	Meydana hakim bir noktadan bakış	156
Şekil 6.3	Küre fıskiye	157

Şekil 6.4	Kaskatlı fıskiye	157
Şekil 6.5	Atatürk ve Gençler Heykeli	158
Şekil 6.6	Bitkiler	159
Şekil 6.7	Döşeme detayı	160
Şekil 6.8	Kullanıcıların yaş grupları	162
Şekil 6.9	Kullanıcıların cinsiyetleri	162
Şekil 6.10	Kullanıcıların eğitim durumları	163
Şekil 6.11	Kullanıcıların meslek dağılımı	163
Şekil 6.12	Gelir grupları	163
Şekil 6.13	Meydana geliş sıklığı	164
Şekil 6.14	Meydanın kullanım saatleri	164
Şekil 6.15	Meydanın kullanım amacı	165
Şekil 6.16	En çok beğenilen tasarım ögesi	167
Şekil 6.17	En çok rahatsız edici tasarım ögesi	167
Şekil 6.18	Estetik meydanın sahip olması istenen özellikler	168
Şekil 6.19	Meydanda bulunması istenilen düzenlemeler	168
Şekil 6.20	Özgürlüğün sembolü olarak görülen değer	169

KENTSEL MEKANDA ESTETİK DEĞERLER

ÖZET

Yaşamda gerçekleştirdiğimiz her türlü teknolojik iletişimin yanında kentsel mekanlar toplumsal iletişim için kullandığımız araçlardır. Bu mekanlar içinde yaşadığımız kent ve kentlilerin kimlikleri hakkında ipuçları verirler. Her hangi bir alanda dünyanın en güzel mekanı yaratılabilir ancak ancak yaratıcı düşüncenin gerçekliği için insana ihtiyaç vardır. Mekanı yaşatacak olan insandır.

Kentsel mekan insan hayatını çevreleyen düzendir. Sosyal bir varlık olan insana konfor sağlamak için ve insan için vardır. Sadece temel gereksinimleri sağlayan basit bir yapı değildir, birbiriyle ilişkili olan tüm kentsel olayların gerçekleştiği bir sistemdir.

Toplumsal yaşam birtakım toplumsal ve bireysel gereksinimler yaratır. Bu ihtiyaçlara cevap verebilmek üzere kentsel mekan sürekli yeniden tasarlanmıştır. Tarih içinde mekan tasarımının fiziksel boyutu sürekli kültürel yaşamın izlerini taşımıştır. Sanat, kültürün somutlaşmış sembolik formudur ve kültür mimari mekana insanın biçimlendirme düşünceleriyle yansır. İnsanın şekillendirme düşüncesi ise doğasında bulunan güzeli elde etme dürtüsünün kontrolü altındadır. Bu şekilde sanat, kültür etkisinde anlamsal, biçimsel ve plastik nitelikleriyle tasarım kurallarının kontrolü altında kent yaşamına katılır.

Bu çalışmada insanda estetik ve güzellik kavramının oluşumu ve algılama üzerinde durularak, sanatsal bir yaklaşımla belirli tasarım kuralları çerçevesinde oluşturulmuş, estetik kaliteye sahip dış mekanlar örneklerle incelenmiş, elde edilen ölçütlerin alan çalışmasıyla uygulaması yapılarak estetik nitelendirme sonuçları elde edilmiştir.

Genel bir anlatıma yer verilen giriş bölümünden sonra ikinci bölümde insan doğasında var olan estetik ve güzellik olgularının tanımlarına yer verilmiş, algılamanın nasıl gerçekleştiği dış mekan ve insan etkileşimi kapsamında değerlendirilmiş, estetik kavramı kentsel mekanda aranmıştır.

İnsanın güzelliğin ölçütü sayma düşüncesi Antik Yunan'da doğar, sanat bu dönemde ölçü ve oranlarını insandan alır. Estetiğe ilişkin değerlendirmeler toplumdan topluma ve aynı toplum içinde kişiden kişiye farklılık gösterse de her kültür için ortak bir değerlendirme düşüncesinin varlığından söz edilebilir. Büyük bir grup için güzel olarak nitelendirilebilen bir mekan bütünü görsel kalitesini sağlayacak bir takım plastik, biçimsel ve anlamsal kuralları yerine getirmiştir. Fiziksel çevrede estetik görülen yüzeyin oranları ve biçimsel kalitesiyle oluşur.

Üçüncü bölümde mekan kavramı ve kentsel mekanın nitelikleri üzerinde durularak, kentsel mekan oluşumunun tarihi süreç içinde değişen düzenleme ilkeleri doğrultusunda Yunan Agorasından Modern zamanlara kadar farklı dönemlerdeki özelliklerine yer verilmiştir. Kentsel mekan farklı dönemlerde farklı toplumların kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamları için önemli olmuştur. Her toplum kendi yönetsel ve kültürel özelliklerine dayanarak tasarım ilkelerini oluşturmuştur. Yunan döneminde Agora kendine ulaşan aksların merkezi noktalarında oluşturuldu. Yunan mimarisinin klasik formları ideal bir biçimde uyumu simgeler. Roma dönemi, kentsel mekanda modular ölçülerle politik gücü vurgulayarak ihtişam yaratır. Ortaçağ kentlerinde mekanlar serbest formlarda oluşur, insan ölçeğiyle ait olma duygusu yaratılır, kuleler gibi işaret edici öğeler mekanı zenginleştirir. Rönesans meydanları anıtsal ölçek ve formlardadır, insanın dünyadaki tamalayıcı rolü anlaşılmıştır. Barok meydanlarda dini ve sivil hayat izlerini görmek mümkündür. Günümüzde modern zamanlar ise kentsel gelişme, artan insan, bina ve taşıt yoğunluğu karşısında kentsel açık alanların önemini artırma çabasıdadırlar.

Dördüncü bölüm tüm sanat oluşumları için düzenleyici tasarım ölçütleri olarak kabul edilen biçim, renk, oran, ölçek, doku, kontrast, ritim ve şekil zemin ilişkisi, simetri, görüş açısı gibi başlıklarla mekanın form özellikleri tasarımıyla ilgili her alandan örneklerle incelemektedir.

Biçim bir organizasyon, kabuldür. Kütle boşluk ve yüzey gibi 3 elemandan oluşur. Algılamada en etkin özellik olarak ön plana çıkar. Ölçek oranla birlikte güzelliği yaratır, geometrik teorilere dayanarak estetik kaliteyi ve tasarım bütünüün uyumunu kontrol eder. Renk yapısal özellikleri nedeniyle insanda duygusal ve psikolojik etkiler uyandırır. Doku maddenin görülen ve hissedilen özelliğidir. Ritim bir grup etkisidir, aralıklar ve yönlerden doğar. Kontrast karmaşa ve sakinliğin uyumlu ve doğru dengesidir. Şekil zemin ilişkisi bir objenin zemin üzerindeki kontrastıyla oluşur. Tasarımda şekil gözlemciyi ilgilendiren bölüm, zemin arka planda kalan, önemsiz fon alanıdır. Simetri elemanların anlaşması, tasarımın farklı bölümlerindeki ilişkinin sağlanmasıdır. Ölçeklerin dengesiyle adalet sağlanır. Görüş açısı bir tasarımın insanın görüş kapasitesi içinde kalmasını sağlar, bu şekilde 45° içinde düşeyde 65° içinde yatayda görülmesi veya saklanması istenen şeylerin kontrol edilebilmesini sağlar.

Beşinci bölümde mekan algılamasında etkili olan mekanın fiziksel form özellikleri yanında görsel etkinliğe sahip su, heykel, bitkiler ve döşeme elemanlarından oluşan tasarım öğelerinin psikolojik ve görsel potansiyelleri kapsamında kentsel mekana kazandırdıkları estetik değerler düzenleyici etkileriyle örneklendirilmiştir. Tasarım öğeleri mekana kimlik kazandırır, görsel açıdan zenginleştirir. Su, heykel, bitki ve döşeme elemanları plastik değere sahiptir, çevrenin kültürel, fiziksel karakterini ön plana çıkararak mekanı domine eder, yaşanılır kılar ve kalitesini artırır.

Su, hava, ateş, toprakla birlikte yeryüzündeki temel 4 unsurdan biridir. Hayatın kaynağı, sürekliliği, saflık ve temizlik sembolü, ruhsal gençlik kaynağıdır. Suyun etkileyici dünyası tarih boyunca her kültürü etkilemiş, her toplum kendi çizgisinde su ve mimariyi buluşturmuştur. Çeşmeler mimari formlarda, doğal anlamı ve özellikleriyle psikolojik görüntüler yaratır.

Heykel insan düşüncesinin 3 boyutlu formudur. Şekiller, çevrenin ve de yaratıcısının karakterine göre oluşur. Heykel formlarla insan zamanının en yüksek kültürel değerlerini yansıtır. İyi bir heykel konu, form ve teknoloji-malzeme uyumundan oluşur. Yaya mekanlarında insanlar sürekli bakacak şeyler peşindedir. Sanat bu yaratıcı, esprili, yararlı ve simgesel objelerle kent hayatına katılır.

Bitkiler insanda güzellik duygusunu harekete geçirir. Beton, kalabalık ve sert bir ortamda yaşayan insan, kentin tüm yapaylığının yanında doğallığın peşindedir. Bitkiler yaşayan tasarım elemanlarıdır, bu özellikleriyle diğer tasarım öğelerinden ayrılırlar. Yaşam döngüsünün kendisidirler ve çevremizi bitkilerle dekore etme anlayışımız doğal vahşi yaşam ile organize kent yaşamının birbirine karışmış sembolik anlamlarıdır. Bitkilerin mimari ve plastik özellikleri biçim, renk, doku, hacim, ölçek ve dinamiklik yoluyla insanlarda etkiler yaratır.

Döşemeler görsel ve yapısal özelliklerini değiştirerek mekansal ve anlamlı tanımlamalar yapan, yönlendirmeyi sağlayan sert peyzaj elemanlarıdır. Akslar, merkezi ve odak noktalar renk ve dokudaki değişimler kullanıcıya tasarım mesajlarını iletir. Tasarım bütününe bir düzen kazandırır, arka planda bulunan ve birleştirici düşüncelere ihtiyaç duyan elemanları birbirleriyle ilişkilendirir. Yaya ve taşıt trafiğinin ayrımın kentsel mekanlarda daha nitelikli tasarımlara olanak tanır.

Altıncı bölümde görsel açıdan değerlendirme ölçütleri saptanarak, kişilerin algılama genellemelerini oluşturmak amacıyla İstanbul Bakırköy meydanında kullanıcıların meydanın form özellikleri ve su, heykel, bitkiler ve döşeme elemanları gibi tasarım öğeleri hakkındaki değer yargıları anket uygulamasıyla elde edilmiş, uygulama çalışmasının sonuçları grafik ve istatistik yöntemlerle düzenlenmiştir.

Son bölüm değerlendirme ve sonuç bölümüdür.

AESTHETIC QUALITIES IN URBAN AREAS

SUMMARY

Beneath all technological communication possibilities of our lives, urban open spaces are the areas used for public communication. They reflect the city we live in and the identity of the residents living. Any design can be created or the most wonderful place in the world can be built but it requires people to make them real. People are to make the place exist and live.

Urban space is the order that surrounds people. It is for the people and to provide comfort for them. It is not a structure only providing the basic needs for man, it is a whole of urban cases related to each other which people appreciate.

Society life creates individual and communal necessities. To serve these necessities environment is always redesigned. The design process of the physical environment through out the history, has always been connected to the cultural life. Culture is the concrete symbolic form of art and it takes place in the architectural environment by the formatting thoughts of man which is controlled by his sense of seeking for beauty in every case of his life.

The concept of this study is to form the aesthetic evaluation criteria of an urban space in terms of man's beauty instinct and perception, the form characteristics, furnishing qualities and the visual features of the space.

In the first section the content of the study is explained generally. General briefs about forming urban open spaces throughout the history are given. The need for aesthetic qualities in an urban space is explained and the purpose of the study is mentioned.

The second section is about the natural beauty and aesthetic instincts and the perception mechanism of man. Beauty is in the every case of life itself whether man made or natural. It is the concrete form of the thoughts depending on man's proportions and his understanding of reality. Man is the unit of beauty this is the thought of the ancient Greek, which the Greek Art takes its scale and proportions from.

Aesthetic values refer from society to society and from person to person but some common evaluation degrees make the people have a common sense of taste. A beautiful space for a large group, has succeed some general plastic, formal and meaningful relations which form the visual quality of the whole. Aesthetics is formed by the qualities and the proportions of the environmental vision.

In the third section the definitions of space and urban space are given and some properties are thought. The developing and the formation thoughts of the urban

space in history are reported. Urban space has always been important for the cultural, social and economic life of societies of different periods. Every period creates its own design process according to its cultural and administrative properties. Agora was usually centrally located with principle streets leading to it. Classical forms of the Greek architecture represents a sense of harmony as an ideal. Romans represent the political power in the space with modular scale which form the sense of magnificence. Medieval cities form free forms of space where the sense of belonging is created with the human scale, landmarks like towers value the environment. Renaissance piazzas have a monumental scale and form, attention of man's participation as an integral part of the natural world is increased. Spaces of Baroque period are created for the display of religious and civic structures. Modern times are trying to increase the importance of the urban open areas due to the expansion of the urban growth, affluence, large number of cars and high residential population.

The fourth section is about the form characteristics of the urban space. Beneath this subject the subtitles as form, scale and proportion, colour, pattern, rhythm, contrast, figure and ground, mass and space, symmetry and vision direction are defined by different examples of any art values since these features form the rules for any visual art.

Form is the perception of an organisation. It is formed by the three elements which are mass, space and surface. Form is the basic shape of perception. Every visual value leads to be realised with its form at first. Scale creates beauty, they together with the proportion, effect the aesthetic value with geometrical theories providing harmony for the design. Colour causes sensational and physiological effects on people according to its structural features. Pattern is the property of material, realised visually and caressingly. Rhythm is the affect of a group of elements. It is the product of intervals and directions. Contrast is the true balance between complexity and placidity. Figure and ground relation is formed by the contrast of an object and the ground. Figure is the one that interests the observer, ground is not the important part, it plays a role for a background. Symmetry is the agreement of the elements and a relation between the different parts. The balance of the scales is the justice. An individual mass is interrelated with the other objects around and the space is formed with the relations between these elements. Space is realised by entering the effective area of the figure. The direction of vision allows the design to stay in the vision angle of the eye. Vertically 45 °, horizontally 65 ° angles of vision controls the design to make some parts seen from a direction or to hide the others.

In the fifth section the decoration elements of urban open space are expressed. Urban decoration is a creation and an animation process. It is the common effect caused by the visual, visual and functional, urban structural elements. The space makes its identity with its quality of visual richness.

The elements of water, sculpture, planting and paving have plastic values and dominate the urban space by pointing out the cultural and physical character of the environment. They are used so as to make the space livable and to increase the quality of life.

Water is one of the four basic elements of the earth which the others are air, fire and soil. It is the source, symbol and the continuity of the life, symbol of pureness, spiritual youngness and cleanliness. The attractive world of water inspired every culture to form its own style to use it in architecture. The fountains are the psychological visions with their natural qualities and meanings in architectural forms.

Sculpture is the three dimensioned form of the human thought. Its' shape is formed by the environment and the creator's character. By sculptural forms, man reflects the highest cultural values of the time. A good sculpture has a subject, form and a technological-material harmony. In pedestrian spaces people require art to look at. The sculptures are to be imaginative, humorous, useful and representational.

Plants activate the feelings of beauty and the senses. People need something natural while living in a hard, concrete and crowded city. Plants are living and growing design elements. These properties separate them from other hard design features. They are the system of the life. Our way to decorate the surroundings with plants, is the symbolic meaning of the natural wild life and the organised human life. The architectural and plastic qualities of plants effect the people by their form, colour, pattern, volume, scale and dynamism.

Pavings are the hard landscape elements making spatial and meaningful definitions, forming directions by changing their visual properties. Axes, central and focal points are expressed by changes in colour, texture and pattern and the message is conducted to the user. The seperation of the vehicular and pedestrian traffic provides specific designs. They give order to design forming a whole, building up a relation between the background parts of the design needing a combination idea.

The sixth section is the application part of the study. A face to face questionnaire has been applied to the users of Bakırköy Square, to compare the design idea and the users' thoughts. Responses form the features that a square needs to have an aesthetic meaning. The square is wanted to be evaluated in case of its' formal and perceptiveal characters and its' decoration elements of water, sculpture, plants and pavings. The results of the study are shown by column graphics and SPSS data statistics is used to make crosstabs.

In the last section, the conclusion is made.

1. GİRİŞ

1.1 - Araştırmanın Konusu Ve Kapsamı

Bir iletişim aracı olarak sokaklar, caddeler, meydanlar kısaca dış mekanlar yaşadığımız kentlerin ve ait olduğumuz toplumun aynasıdır. Yerel kültürü ve yaşanan zamanı yansıtır. Kent ve kentlilerin kimlikleri hakkında ipuçları verirler.

Kentsel mekan insanın yaşamını çevreleyen düzendir ve sosyal bir varlık olan insana yaşam konforu sağlamak için vardır. İster binalar arasında bırakılmış olan boşluklar, sarayların toplanma mekanları veya yolların kesişme noktalarında oluşturulmuş olsun dış mekanlara tarih içinde her zaman bir veya birkaç fonksiyon yüklenmiştir.

Yaşamın toplumsal ve kişisel gereksinimleri zaman boyutu içinde uygarlık türü, gelişmişlik derecesi ve yönetim yapısına bağlı olarak çeşitlilik gösteren fonksiyon alanları oluşturmuştur. Kültür, eğitim, dinlenme, eğlenme gibi fonksiyonların karşılanmasını sağlayan bu hizmet alanları kentsel donatıları oluşturmaktadır. Bu donatı alanlarında görsel iletişimi kent mobilyaları sağlamaktadır.

Eski Yunan, Roma, Ortaçağ ve daha sonraki dönemlerde meydan biçiminde ortaya çıkan ilk açık alanlar kent kültürünü ve görkemini simgeler. Daracık sokaklardan ulaşılan Ortaçağ meydanlarının en güzel örneklerine günümüzde özellikle İtalya ve İspanya'da rastlamak mümkündür. Ülkemizde ise Diyarbakır Kaleiçi gibi örnekler yoğunluk, kat artışları ile boyutsal ve açık alan dokusu yönünden yok edilmiş, özellikle taşıtların meydanlara girmesinden sonra pek çok açık alan kendisini çevreleyen binaların yıkılıp yok olmasıyla meydan olma özelliğini de yitirmiştir.

İnsan ve toplum uygarlık tarihi boyunca sürekli etkileşim içinde bulunduğu fiziksel çevre ile kültürel bir bağ kurmuş, sanatın somutlaşmış simgelerini kültür ile açığa çıkararak üretilen ürünlere özellikle de mekana yansıtmıştır.

Mimarının biçimlerine yansıyan sanat yaratıcısı olan insanın fiziksel, sosyal ve psikolojik durumlarından etkilenir. Biçimlendirmeyi insanın yaratıcılığı ve onu harekete geçiren güzellik arayışı kontrol eder.

Bir mekan için yaşanılabilirlik ya da yaşam kalitesi kavramı süreklilik içermelidir. Mekanın fiziksel değeriyle birlikte kendisini oluşturan öğelerin nitelikleri de mekanın çevre içinde etkin bir karakter taşıması için önem taşır.

Günümüzde mekan tasarımıyla birlikte yer döşemelerinden su ögesine, oturma elemanlarından aydınlatma elemanlarına kadar birçok düzenlemeyi kapsayan, tek başına bir uzmanlık alanı haline gelen kent mobilyalarına sanatsal bir yaratıcılıkla yaklaşılarak çeşitli ölçeklerde başvurulmaktadır.

Çevre peyzajı içinde işlevsel, anlamsal ve estetik boyutlarda görev yapan tasarım öğeleri çevrenin kimliğini özelleştirici varlıklar olarak mekanın estetik değerini yükseltmektedirler. Sanat objeleriyle desteklenen, estetik kaliteye sahip dış mekanlar, görsel düzeyde getirdiği psikolojik rahatlamayla birlikte kültürel doygunluğu da sağlamasıyla da önem kazanmaktadır.

1.2 - Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı insan yaşamını çevreleyen kentsel mekanlarda estetik kavramına ilişkin değerlendirmelerin hangi ölçütlerde oluştuğunu, güzel diye nitelendirilen mekanların dayandığı temelleri örneklerle belirlemektir.

Bu amaç doğrultusunda ilk olarak insanın doğasında var olan estetik ve buna bağlı oluşan güzellik kavramlarının nasıl oluştuğu, algılamanın nasıl gerçekleştiği üzerinde durulmuş, dış mekanın form özellikleriyle insanlarda oluşturulan psikolojik ve görsel etkiler incelenmiştir.

Bu etkiler mekanı oluşturan form özellikleri kapsamında; sanatın her alanından örneklerle ortak estetik kuralları çerçevesinde biçim, ölçek, renk, doku, kontrast, ritim, şekil zemin ilişkisi gibi başlıklar altında ele alınmıştır.

Mekanda tasarım öğelerinin yarattıkları estetik düzen başlığı altında ilk anda görsel bir izlenim için etkileyici rol oynayan su, heykel, bitkiler ve döşemelerden oluşan unsurlar değerlendirilmiştir.

Bu niteliklerin insanın algısal mekanizmasını nasıl etkilediğini ve estetik-güzellik tanımlarının bir mekanda gerektirdiği düzenleri ortaya çıkarmak, ülkemizde

bu değerler sistemini oluşturmak amacıyla bir mekanın görsel potansiyelini belirlemek için alan araştırması yapılmıştır.

2. ESTETİK DEĞERLENDİRMEYLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1- Güzellik Kavramı

Güzellik, neden olan durum ya da nesne karşısında duyulan beğen, hayranlık, heyecan, mutluluk olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde insanlar güzelliği “doğa, tarih, düşünce, emek, biçim, kullanım, kalite, özgünlük” olarak görmektedirler. ”Güzel” doğaldır, biçimlidir ve bir geçmişe sahiptir, kendine özgüdür fakat bu nitelikler ancak hem kendi içinde hem de çevresiyle bir bütünlük taşıdığına bu değere ulaşmaktadır. İnsan, bu nitelikleri, güzelliği her yerde görmek istemekle, bunu insan olmanın bir koşulu olarak kabul etmekte ve böyle bir yaratıma katkıda bulunmak istemektedir (Şentürer,1990). [1, s.36]

Yaşamda ve sanatta güzel olaylar çeşitli ve tutarsızdır.İnsanın manevi güzelliği ile gözü okşayan duruş güzelliği arasındaki ya da bir yaprağın güzel biçimiyle bir başyapıtın arasındaki benzerlik kolayca saptanamaz. Her biri tümüyle farklı görüntülerdir. [2, s.171]

Alman estetikçi Theodor Lipps’e göre “estetik”, güzel ile ilgili bir bilimdir. Eğer bir obje bizde güzellik duygusu dediğimiz bir duygu uyandırır ya da uyandırabilirse o zaman bu obje güzeldir. Buna göre *güzellik*, bir objenin belli bir etki meydana getirebilmesi için kullanılan bir isimdir. Estetik bir objenin bu etkiyi meydana getirebilmesi için, bu objede ne gibi şartların gerçekleşmesi gerektiğini göstermelidir ve bu şartların bağlı olduğu kanunluluğu aramalıdır. [3, s. 30]

Dışa dönük maddi biçimi, doğrudan duyulur görünüşü, heyecanları, duyguları ve düşünceleri aktarıp gösteriyorsa her görüntü güzeldir. Ama buna karşılık nesnenin biçimi hiçbir manevi içeriği dile getirmiyorsa, hiçbir düşünceyi somutlaştırmıyorsa bu durumda güzelin sözü de edilemez .[2, s.175]

İnsanların güzelliği tanıyabilmeleri, ondan haz duyabilmeleri ve onu yaratabilmeleri için estetik duygularının ve hazırlıklarının gelişmiş olması gerekir. Marks, Edebiyat ve Sanat Üstüne adlı kitabında “Müzikal bir kulağı, biçimlerin

güzelliğine duyarlı bir gözü kısaca insani hazları alabilecek duyuları ...” yaratan tek şey toplumsal ve tarihsel pratiktir, diye yazar. İşte bu sebeple gözümüz, nesnenin renginden ve biçiminden başka geometrik şekillerin, oranların ve bakmanın güzelliğini, renk ve tonların birleşmesindeki güzelliği, bakılan şeyin plastik özelliklerinin güzelliğini de algılayabilir. Buna karşılık kulağımız da seslerin uyumunu ve dizimini kavrar. [2, s.182]

Aristoteles, güzelin özünü yaşamın kendisinin duyulur ve somut kimi özelliklerinde görüyordu. İzleyenler açısından güzel uyumdan, orandan, ölçüden, açık ve kesin yasalara uygunluktan temellenir. Güzeli belirleyen ölçü, insanın kendisidir, onun oranlarıdır, gerçekliği anlayışıdır. Güzelin dayandığı koşul belli bir büyüklük ve düzendir. Bu sebeple bir canlı varlık eğer son derece *küçükse* görme duyusu değerlendirilemeyecek denli kısa bir süre çalışır ve bulanır. Ya da ölçüsüz derecede *büyükse* bu durumda bakış tümünü algılayamaz, birlik ve düzen bakanın gözünden kaçır. Bu iki durum da *güzel* olamaz. [2, s.173]

Algılayan kişi bu özellikleri ister doğa, ister insan ürünü olsun, bir durum yada nesne karşısında bulunduğu güzelliği izlenimini yakalamakta ve *güzel* nitelmesini yapmaktadır. Bu izlenimi bulamadığı durumlarda huzursuz olmakta ve bir arayış içine girmektedir. Bu insanın güzellik arayışı ve ona katılma isteğidir. Güzellik kavramı ve buna neden olan güzellik duygusu güzelliğin yaratılmasında ve yaşanılmasında neden ve sonuç olmaktadır (Şentürer, 1990). [1, s.37]

Doğada güzellik söz konusu olunca bu kavramın içine canlı cansız tüm doğal varlıkların güzelliği girer. Gözün yeşilde dinlendiği, içinde hareket ettiği, güneş ışınlarının yayıldığı bir ortama güzel diyen bir kimse burada estetik olan bir şeyden bahsetmek istemez. İlk olarak burada katedilen estetik dışı bir şeydir. Pratik olarak hoş giden, zevk veren bir şey. Arasıra estetik anlamında kullanılsa da önemli olan bizim doğayı estetik bir obje olarak görebilmemiz ve doğayı güzel olarak nitelendirebilmemizdir. [3, s. 53]

Yapma güzel doğrudan doğruya sanat yapıtlarının güzelliğini ortaya koyar. Heykel, yapı, tablo gibi çizgi ve renk karışımları fiziksel uyarım araçlarıdır. Sanatçı doğadan birtakım izlenimler alır. Aldığı izlenimlerin sentezlerini kendi ruhunda yaratır. Ruhsal bir ifade olan bu sentezi sürekli olarak koruyup yaşatabilmek için çeşitli malzemeleri yardımcı araçlar olarak kullanır. Bu şekilde estetik ifade fiziksel varlıklarla bellekten dış dünyaya ulaşmış olur. Bu şekilde sanatsal yapıtın gerçek ifadesi dış dünyada değil sanatçının ruhsal dünyasında oluşur. Yapıtı oluşturan

mermer, boyalar, renkler sadece anlamların bellekte kalmasına aracılık eden yardımcı araçlardır. [3, s.61]

“Her sanat yapıtı doğal ve yapma olan şeylerin karışımıdır.”

“Güzellik Uyum ve Çeşitlilikten doğar.Bu ikilinin oluşturduğu organize yapı ister doğa ister insan tarafından yaratılmış olsun evrendeki her sistemde vardır.” [4, s. 102)

Güzellik duygusu yada estetik duyum insan doğasının ve yapısının bir ürünü, içgüdüsel bir algı-duygu, duyum olarak sosyal bir yaşamın ürünü olarak kabul edilmektedir. Kùltürler arasında toplumdan topluma, aynı kùltürler içinde kişiden kişiye yaratılan değerler arasında güzelden çirkine yada olumlu beğeniden olumsuz ortak bir değerler derecelemesi söz konusudur. Mekan farklılığıyla birlikte toplumdan topluma yada aynı mekan içinde kişiden kişiye bazı değerler değışkenlik gösterse de her toplumda ve dönemde ortak bir beğeni derecelemesi var olmuştur. Bugün bir topluma ait ürünler diğer toplumların üyeleri tarafından da, büyük ölçüde bir genellikle, ait oldukları toplumun ortak değer yargılarına paralel bir güzellik yargısı içinde değerlendirmektedirler (şentürer , 1990). [1, s.37]

İnsanı güzelin ölçüsü ve ölçütü saymak fikri eski Yunanistan’ın demokrat ve insancıl büyük sanatından kaynaklanır, çünkü bu sanat oranlarını ve boyutunu insandan alıyordu. Yunanlara göre dünya uyum doluydu, bu yüzden güzeldi. Uyum ve güzellik Yunan estetiğinde birbirinden ayrılmaz kavramlardı.

Ortaçağda ise yüce kategorisi en başta gelen bir önem kazanır; güzeli ikinci plana iter ve onun duyurulur ve somut içeriğini tümüyle soldurur. Rönesansın estetik idealinde dünyevi gerçek güzelliğin kendini ortaya koyması yatar. İnsan manevi niteliklerinin bütün zenginliğiyle ve fiziksel yetkinliğiyle sanatta güzellik ölçütü ve güzelin yüce ideali olarak görülür. [2, s.180]

Rönesans döneminde, aydınlanma yüzyılında güzellik kavramının çok yaygınlaşmış olması boşuna değildir. Uyum ve oranlardan güzeli temellendiren kuramlar çeşitlilik gösterir. 18.yy’ın ünlü İngiliz ressamı ve estetikçi William Hogarith, güzelin özünü dile getiren özel çizgiyi bulduğunu ileri sürmüştü. Ona göre eğrileri ince ve deseni gözü okşayan, uyumlu sinüzoidal bir çizgidir bu ve insan vücudunun yapısında, yaprakta, insan yapısı herhangi bir eşyada da görülebilir. Rönesans ve modern zamanların birçok estetik öğretilerine göre simetri ve ritim, parçalar ile bütün arasındaki uyumlu bağıntı, çoklukta birlik yasaları; doğanın kendisinin ortaya koyduğu güzele ilişkin yasalardır. [2, s.174]

Karşılaştığımız bir manzaraya, bir ağaca bir değer verir onu güzel ya da çirkin olarak nitelendiririz. Bu objeler, doğal güzellikleri oluştururlar. Fizik güzelliği denilen bu kapsam içinde insan sadece kendisine hazır olarak verilmiş bir evren içinde yaşamaz. Bu doğa evreni üzerinde bir de hazır olarak bulmadığı ama kendisinin yarattığı bir evren içinde daha yaşar. Bu kültür evrenidir. İnsanın bağlı bulunduğu toplumdan ve bu toplumun kurumlarından başlayarak bu kültür evreni bütün tarihiliği içinde insanlığı kuşatır ve içine alır. Bu kültür evreni içinde sanat yapıtları önemli bir yer tutar. Sanat yapıtları karşısında da insanlar tıpkı tabii objeler karşısında olduğu gibi estetik tavır alır ve onları güzel ya da çirkin olarak değerlendirir. [3, s.52]

Bu iki tür güzellik Platon ve Aristoteles ‘ten beri daima birbirlerinden ayrı tutulmuş, kimi zaman doğa güzelliği sanat güzelliği için bir model ve bir örnek olarak kabul edilmiş, kimi zaman da hakiki güzelliğin sanat yapıtlarında bulunduğu öne sürülmüştür. Her iki durumda da güzellik ya doğada ya da sanat yapıtlarında aranmış, bulunmuş ama hiçbir zaman doğa ve sanat dünyalarının dışında aranmamıştır. [3, s.52]

2.2 - Estetik Olgusu

İnsanların bulundukları ortamlardan büyük ölçüde etkilendikleri, çevrenin insanların doğrudan mutluluklarını, mutsuzluklarını etkilediği çeşitli araştırmalardan bilinmektedir. Bu etkilemeyi yapan büyük ölçüde bu çevreyi oluşturan ürünlerin niteliği ve görünümüdür. Çevrenin insan kişiliğinin gelişimindeki önemi toplumun bu konudaki gereksinmelerinin, beklentilerinin karşılanmasını; çevrenin hem işlevsel hem de görsel niteliklerinin artırılmasını gerektirmektedir. Vücudun yiyecek ve içeceğe gereksinimi olduğu gibi zihnin de estetik gıdaya ihtiyacı vardır (Smith ,1987). [1,s.36]

Estetik sözcüğü Yunanca duyum anlamına gelen “*aestētis*” sözcüğünden alınmıştır. Estetik bilimi, bağımsız olmakla birlikte, psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin etkilerini taşır. Estetik bilimi, tarihsel gelişimi içinde filozoflarca çok farklı biçimlerde ele alınmış ve yorumlanmıştır. Genel olarak estetiği inceleyen her filozofun görüşleri farklı olmakla birlikte görüşler bazı gruplara ayrılabilir. Esas olarak estetik kavramı iki temel grupta düşünülmüştür:

1-Kavram psikolojik kaynaklıdır. Estetik haz ve beğeni doğuştan vardır sonradan öğrenilemez.

2-Kavram sosyolojik kökenlidir, estetik beğeni toplum tarafından insana sonradan kazandırılan bir şeydir. [5, s.167]

Genel olarak estetikle ilgili kavramlar psikoloji ve sosyoloji kavramları ile içiçe bulunmaktadır. Bu nedenle estetik biliminin uygulamalı bilimler kapsamında ele alınması güçleşmektedir (Yurtsever, 1988).

Genellikle estetik kurumlar sanat eserleri için, onlar hakkında değerlendirilmeler yapmak için geliştirilmiştir. Sanat eserlerinin estetik olması gerektiği tartışılmaktadır. [5, s.167]

Hoşluk, yararlılık, iyilik, doğruluk genellikle insanlarda benzer duygular uyandırdığından estetik kavramı ile karıştırılmaktadır. Eğitim ile genelde bu duyguların farkedilmesi güçlense de ayırdedilmesi o kadar kolay değildir. Coşku, haz gibi duygular her zaman estetik duygusu ile karıştırılabilmektedir. Bir doğa manzarasının yarattığı haz duygusu, estetik değeri olan güzel bir tabancadan farklıdır. Bunda iki şeyin yarattığı çağrışımların etkisi büyüktür. Estetik zevki gelişmiş, bu bilimin ilkelerini öğrenmiş birisinin aklına bu farklı görüntüler karşısında estetik ilkelerden önce çağrışımlar gelecektir. Bu nedenle de belki de silahı “güzel bir nesne” olarak değerlendirmeyecektir. [5, s.167]

Estetik kent tasarımında bir süs veya fazlasından öte bir özellik değildir. Estetik tasarımın bir özelliğidir. Tüm sanat yapıtları için geçerli olan;

1-Tekrar

2-Ritim

3-Uygunluk

4-Kontrast

5-Uyum

6-Egemenlik

7-Denge

8-Birlik

ilkeleri tasarımda da estetik değerlendirme için kullanılır. [5, s.168]

2.3 - Algılama

İnsan içinde yaşadığı çevreden yararlanabilmek, ona uyabilmek veya onu kendine uydurabilmek için o çevreyi tanımak ve anlamak zorundadır. Bu kendiliğinden olan bir olaydır ve çevreden bilgi almak yoluyla gerçekleşir. Algılama; çevreden aldığımız bilgileri uygun ve doğru hareket etmemizi sağlayacak şekilde yorumlayıp, değerlendirmemizi sağlar. [6, s.5]

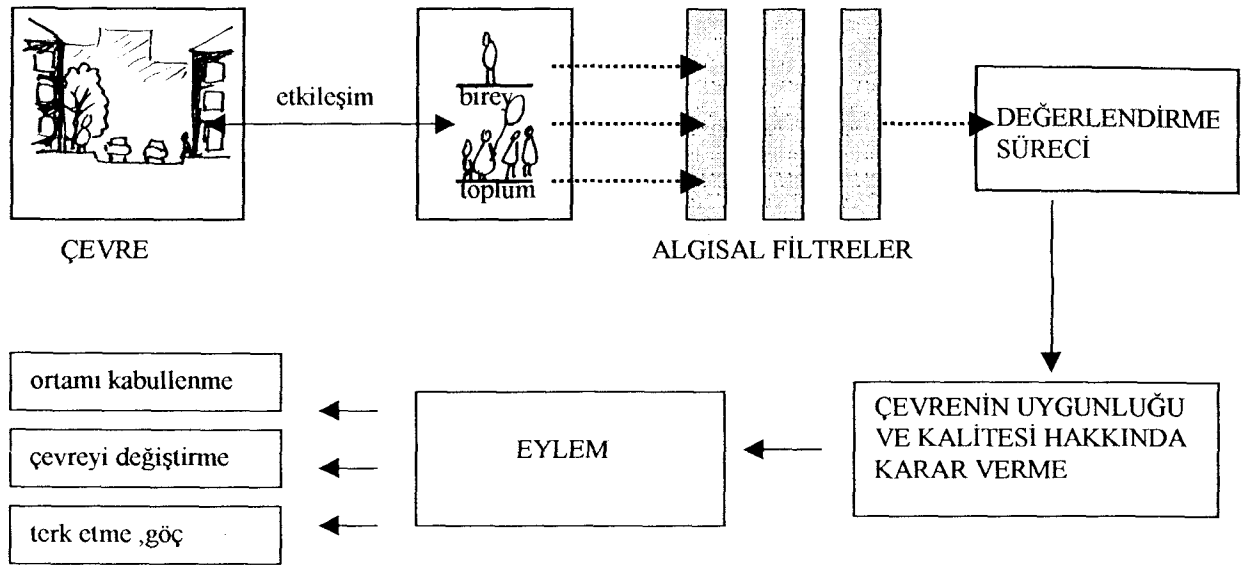
Çevre ile insan arasındaki ilişkiyi sağlayan algılama, olayı, yaşanılan ortamı yeterli bir biçimde görmeye, duymaya dayanır. Gördüğümüz ve duyduğumuz ortamı anlayıp değerlendirmek ve bununla beraber çevreyi görüp duymanın üstünde içinde yaşanılan ortamı kendimiz için yararlı ve geçerli kılabilmek önemlidir. [6, s.3]

İnsanlar bu süreçte çevreyi değerlendirir. Değişik nedenlerin etkisiyle iyi, orta, kötü gibi sıfatlarla çevreyi sınıflandırır. Bu sınıflandırmaya neden olan pekçok etken vardır. Bunlar zamansal, parasal, duysal, anlamsal ya da ideolojik olabildiği gibi kişiden kişiye de farklılık gösterir. Sonuçta kişi yaşadığı toplumun bir uzamı olarak çevreyi değerlendirir, kalite ve kimlik açısından onu bir sınıflandırmaya sokar. [5, s.328]

Çevrenin insan üzerindeki etkisi tek yönlü değildir. İnsanın da düzenlediği çevreyi etkilemesi ile karşılıklı bir etkileşim ortaya çıkar. İnsanın, içinde yaşadığı ortamı etkileyişi, ondan ne beklediği ve onu nasıl görmek istediği biçiminde de anlaşılabilir. [6, s.1]

Çevrenin değerlendirilmesi bu insan ve çevre arasındaki dürtü-yanıt ilişkisinden doğar ve bu da çevresel algıda önemli rol oynayan “algısal filtreler modeli” ni ortaya çıkarır. Algısal filtreler uyarı-yanıt ilişkisine göre çalışır, insanın temel duyu organları (görme , işitme koku alma , tad ve koku alma , dokunma) bu filtrelerin temelini oluşturur. [5, s.328]

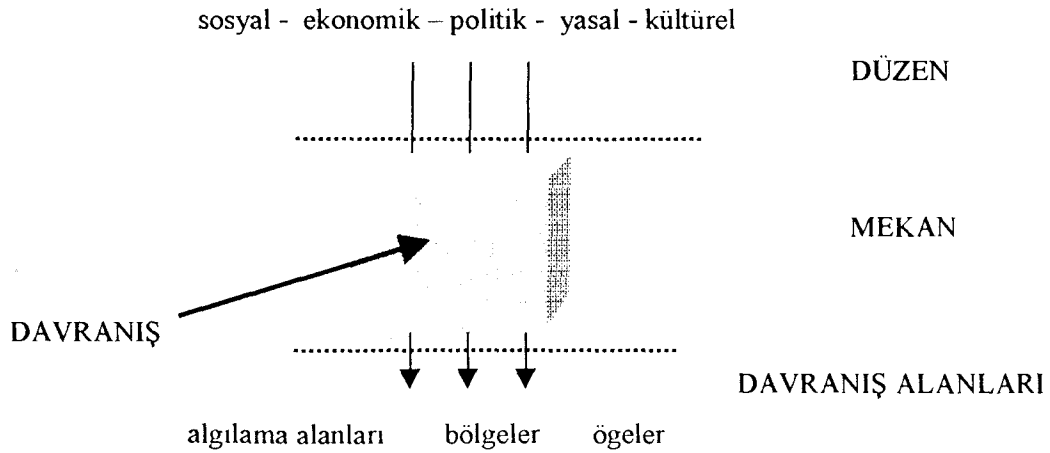
Çevrenin sunduğu nitelikler, çevresel şekillenme algılayan için yeterli olabilir veya tam tersi de olabilir. Filtreler sonucunda elde edilen değerlendirme süreci bir anlamda çevrenin uygunluğu hakkında karar verme sürecidir. Sonuçta insanlar çevrelerini kalabalık, kimliksiz, güzel, rahatsız edici gibi sıfatlarla değerlendirirler. [5, s.329] (Şekil 2.1)

Şekil 2.1: Çevresel kalitenin algısal açıdan değerlendirilme süreci.[5, s.331]

Çevrenin duyu organlarımıza yolladığı bildirileri algılayabilmek, çevreye uyum sağlayabilmek, çevreden birşeyler öğrenebilmek, karmaşık bildiriler arasından alıcının seçebilme yeteneği ile orantılıdır. Bu anlamda algılama seçmek demektir. Eğer çevredeki uyarıcıların akışı hızlanır ve kişinin doygunluk eşiği denilen sınırını aşarsa kişi şaşırır, seçimsel algılamanın kontrolünü kaybeder. Sonuçta kişinin ilgisi azalır ve estetik algılama gerçekleşemez. [7, s. 327]

DAVRANIŞSAL BİR MODEL

Şekil 2.2 : Davranışsal bir model. [8,s.40]

(Şekil 2.2) deki modelin çıktıları olan davranış alanları algılama alanlarıdır. Kent yaşam süresinde süregelen bir izlenim bütünüdür. Yapılanmış dünyada davranış bir nesne değil, gözlemci tarafından oluşturulan bir harekettir. Burada algılama çok önemli bir rol oynar. İnsan durağan mekanları, değişken bir hareketle denetleyecektir. Doğal olarak bu hareket esnasında , yalnız yürüdüğü yönde değil her yönde geçişi ile ek mesajlar alacaktır. Alman Prof.Koerte bunu devinimsel algılama olarak isimlendirmektedir. [8, s.42]

Kentsel mekanlar kentlinin davranışlarıyla belirlenir ve bu davranışlar değişik algılarla değişik algılama alanlarına ayrılır. Asırlar boyunca kentsel mekan, kentlilerin davranışsal modelleri ile belirlenmiştir. Bu modellerin farklılığı değişik mekanlardan oluşan farklı kentler doğurmuş, tüm dünyada birbirinin benzeri mekanların ve kentlerin oluşumunu önlemiştir. Kentsel mekandaki değişik davranış modelleri değişik davranış öğeleri üretir ve tasarım öğeleri de bu modelin sonunda üretilerek elde edilen ürünleri oluşturur. Kent imgesini yaratan bu öğeler duyularımızı etkileyerek algıladığımız tüm varlıklar ve olaylardır. Görsel olarak etkileyen öğeler algılamada en önemli yeri tutarak insanları mekan ve zaman boyutunda etkiler. [8, s.42]

Mekan görsel ve kinestetik (vücut hareketleri) olarak yaşanır. Bazı durumlarda algılama için görsel değerlerden çok dokunuş daha önemli, kokular veya sesler daha etkileyici olabilir. Mekanda oluşan eko hissedilebilmeli, malzemeler kokularıyla varlıklarını belirtmeli, insanın beş duyu organını çalıştırmalıdır. [9, s.15]

Duymak; sadece eğlence seslerinin hakim olduğu yerler için geçerli değildir. Döşemede kullanılan malzemeyle algıda rol oynar. Taş kaplı evin giriş yolu, ayak sesleriyle gelen birini işaret eder. Bu alanın kaplamasında asfalt kullanıldığında bu mesaj değeri kaybedilecektir. Bir meydandan geçerek işe yetişmeye çalışan insanların ayak sesleri sabahın ilk saatlerinin ritmini oluşturur. Gözümüzü kapatıp görsel dünyanın beynimizdeki hakimiyetinden kurtulduğumuzda işitsel dünyanın zenginliği karşımıza çıkacaktır. [9, s.15]

Kokular; çiçeklerin, betonun, ahşabın kokusu çevreye bir kimlik kazandırır, tüm yaşam boyunca hatırlanacak anlar yaratır. [9, s.15]

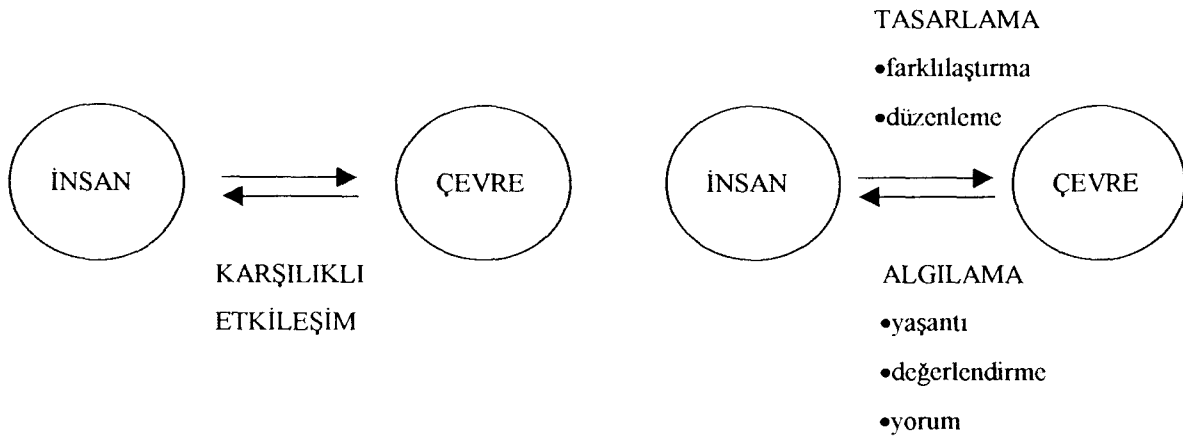
Dokunma; tasarımda özel alanlar yaratır, biçimleri ve dokuları farketme kabiliyetimizden dolayı harekete geçer. Ayakta duran veya yürümekte olan bir insan zeminle geçici bir temas halindedir, yüzeyin pürüzlü-pürüzsüz, yumuşak-sert, eğimli-düz olup olmadığını anlayabilir. Güzel bir objeye bakarken sadece bakmakla

yetinmeyiz; ağırlığını tahmin etmek, dokusunu hissedebilmek, formunu kavrayabilmek için dokunmak isteriz. Pürüzsüz dikey elemanlar, heykeller, kolonlar dikkatleri üzerlerinde toplarlar, insanları temas için davet ederler. [9, s.15]

Vücudumuzun hareketleri beş duyumuzdan olmasa da çevrede ölçek kavramını oluşturmamızı sağlar. Gezmek, dolaşmak gizli olanın keşfedilmesi içindir. Belli bir mekan içinde yaklaşmak, uzaklaşmak, yükselmek, alçalmak gibi davranışlar görmek, duymak, dokunmak, koklamak ve hissetmek için kendimizi organize etmeye yönlendiren davranışlardır. [9, s.15]

Duymak, koklamak ve dokunma duyuları görmek ve kinestetik duyular gibi sadece basit psikolojik fonksiyonlar değildir. Aynı zamanda öğrenilebilen yeteneklerdir. Öğrenme, ezber kapasitemiz onları kendi tecrübelerimize, kültür ve zamanımıza dayalı duyuşsal verilere dönüştürür. 19.yy. a ait kokular, tonlar, sesler ve renkler günümüzde aynı şekilde duyuşsanıp yorumlanamamaktadır. [9, s.15]

Bir duyum organı aracılığıyla bir organizmayı etkileyen herhangi bir şekildeki uyarıcı, bir tepkiyle karşılaşır. Bu çok basit bir etki-tepki olayından, çok karmaşık bir etki-tepki olayına kadar değişebilen bir karakter gösterebilir. İnsan ve çevresi arasındaki ilişkiler, devamlı bir karşılıklı etkileşim yoluyla süregelmektedir. Bu karşılıklı etkileşim gerek insan gerekse çevrede devamlı bir gelişim ve değişime yol açar. Çünkü insan algılama aracılığıyla bir ilişki kurarak yaşadığı çevre hakkında edindiği bilgileri yorumlar, değerlendirir. [6, s.8]

Şekil 2.3 – İnsan ve çevre etkileşimi. [6, s.10]

Bu değerlendirme eğer o kişinin koşulları açısından yeterli ise uyarı ve yanıt ilişkisi optimum düzeydedir ya da bir konfor düzeyindedir denebilir. Eğer çevre olumsuz olarak nitelendiriliyorsa uyarı-yanıt ilişkisinde insanlar denge kurabilmek için bazı çevresel elemanları kullanarak davranış sürecine gireceklerdir. Bu süreç sonunda yaşadığı çevreyi ihtiyaçları doğrultusunda yeniden farklılaştırır ve düzenler. [6, s.9]

Alışkanlık, yaşadığımız çevreyi bilmemiz tanımamız giderek içinde yaşadığımız çevrenin bir parçası olmamız demektir. Bu nedenle çevrenin bir parçası olan insan, o çevreyi başka bir insandan daha kolay algılar. Alışkanlık ve algılamanın karşılıklı etkileşimi çevreye uyumu sağlar. [6, s.25]

S.Maggiore kilisesi Roma'nın ünlü yedi tepesinden birinin üzerindedir. Yamaç üzerinde basamaklarla yükselen kilisenin özgün niteliğini, etrafı gezmeye gelen turistlerin birçoğu farketmez ve bu mekanın temel öğelerini yaşayarak burayı bir oyun alanı olarak kullanan, oyunun kurallarını alanın niteliklerine göre düzenleyen çocuklar gibi bu ortama dahil olamazlar. [10, s.17]

Macaristan'ı kuran 7 Macar kabilesini simgeleyen heykellerin bulunduğu Kahramanlar Meydanı'nda paten kayan ya da bisikletleriyle gösteriler yapan gençlere her an rastlayabilirsiniz. Döşemedeki desenler ve basamaklarla kendi pistlerini yaratırken meydana gelen turistler de seyircilerini oluşturmaktadır.

Kişilerin mekanı algılama biçimleri mekandaki davranışlarını etkilemektedir. Her toplumun kendine özgü karakteristik davranışları vardır. Kuramcılar bunu mekanın kültürel boyutu olarak nitelendirirler. Akdeniz ülkelerinin sıcak kanlılığından söz edilmesi veya İngilizlerin soğuk insanlar olduklarının söylenmesi bu toplulukların mekan içindeki karakteristik davranışlarından ileri gelmektedir. Ancak bu çeşitli davranış şekilleri ortak bir özelliğe sahiptirler. Onlar duyu yolu ile dıştan gelen bir uyarı üzerine harekete geçerler. Mekandaki davranışlar uzaklık boyutuyla ilişkilidir. [8, s.40]

Kentlerimizde halen bazı mahalleler geçmişin izlerini taşımakta geleneksel sokak kültürümüz sürmektedir. Sokaklarda oynayan çocukların sesleri, zaman zaman hayvan sesleri, sokak satıcıları ...gibi. Bu işitsel kaynaklarla birlikte vücut hareketleri de kültürel bir olgudur. Bu kültürel yelpaze içinde kullanılan taş, yosun, çim, ahşap gibi döşemeler de yer alır. Teknolojik gelişmelerle kazanılan asfalt deneyimi bir duyumsamayı yok etmiştir. Arnavut kaldırımları ya da kaydırak taşları eski Türk sokaklarında yürüyen kişiye ayrı bir duygu verirdi. Kıvrılan sokaklar

görsel duyumla bütünleşerek yürüyen kişiye ayrı bir perspektif oluşturur, bu bölgede oturan kişi için bu deneyim dünyayı daha rafine bir dünyaya dönüştürürdü. Günümüzde insan yaşamını vücut hareketi yerine otomobillerin düzenlemesi bu gibi yerel özelliklerin kaybolmasına neden olmaktadır. [5, s.329]

2.4 – Kentsel Mekanda Estetik Algılama

Kentsel mekanda estetik algılama, kentsel mekan ve mimari mekan arasındaki sınırın birbiri içine geçmesi; birbirini neden-sonuç ilişkisi içinde etkilemesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Heykelle duvarın, duvarla sokağın, sokak ile meydanın, meydan ile kentin bütünleştiği mekansal etki estetik değer taşımaktadır. Ancak mekansal etkinin değerlendirilmesinde çevre bileşenlerinin salt görsel – fiziksel bileşenleri değil; toplumsal, kültürel olguların bütünlüğü ve sürekliliği de göz önüne alınmalıdır. [7, s. 320]

Kentsel mekanın kalitesinin anlaşılmasında kabuller ve estetik değerler arka planda kalmakta, insanlar mekanı ilk olarak kullanımla değerlendirmektedirler. Tasarımdan farklı kullanıcı grupları farklı beklentiler içindedir. Bu farklı düşünce yapısı sosyal, ekonomik ve kültürel nedenlerden doğmaktadır. Bir anne ilk olarak mekanda çocuğu için emniyetli bir nokta ararken, tasarımın görsel kalitesi daha önemsizdir. [11, s.90]

İnsan mimari çevre ile duyuları ve zihni aracılığıyla ilişki kurmaktadır. Mimari çevre ile insan arasındaki bu ilişki sürecinin başarılı olabilmesi “insanın görme duyusu (algılama)” ve “tasarımın görülen yüzeyi” gibi iki durumu gerektirir. Biçim, görülen yüzeyi insan duygu ve düşüncesinde tanımlarken insan ve çevre ilişkisinde aracı durumundadır (Erkman, 1973). İnsan biçim yoluyla algıladığı, kavradığı ve yorumladığı ürün ile iletişim kurarken onun taşıdığı ifade, görsel nitelik yoluyla da estetik duyuma ulaşmakta ya da ulaşamamaktadır. Biçim çevre üzerindeki baskınlığını estetik alanında kurmaktadır. İnsanın çevresini ve çevreyi oluşturan elemanları güzelleştirme arzusunu ve güzellik ile ilgili tüm durumları kapsamına alan estetik olgusu tasarımın biçimlendirilmesinde ve değerlendirilmesinde çok önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Estetik açıdan insanları memnun edici bir doygunluk, ürünün değerlendirilmesinde temel ölçüt olarak kabul edilebilmektedir. (Kuban,

1990). Önceleri doğrudan sanat felsefesi olarak ele alınan estetik bu kapsamıyla tasarımı ve özellikle onun biçimsel niteliklerinin oluşumunu etkilemiştir. [1, s.38]

Sanat onu oluşturan çeşitli bileşenleri ile kültürün direkt ve dolaysız bir yansımasıdır ve toplumsal yapı ve gelişmede yadsınamaz bir yeri vardır. Kültür, kendini sanat olgusu ile giderek te onun somutlaşmış simgeleri ile açığa çıkarır. Böylece sanat bir bakıma kültürün yararlanılabilir, kullanılabilir hale dönüşmesi şeklinde tanımlanabilir. [7, s. 135]

İnsan ve toplum uygarlık tarihi boyunca sürekli etkileşim içinde bulunduğu fiziksel ve kültürel çevre bütünü içinde bu etkileşim sonunda oluşan değişimlere bağlı olarak çeşitli zaman dilimlerinde farklılaşan, çeşitli yaşama biçimleri ortaya koymuşlardır. Yaşama biçimindeki bu farklılaşmalar, en çok üretilen ürünlere fakat özellikle mekana, binaya, yapay çevreye kısaca mimariye ve onun biçimlerine yansımıştır. İnsan toplum ve onun çevresinin tüm fiziksel, sosyal ve psikolojik durumlarını kapsayarak biçimlendirme konusundaki zevk ve beğenisini yansıtan bu olgunun, çeşitli dönemlerde farklılaşmasında ve üslup niteliği kazanmasında; insanın yaratıcılığı ve onu harekete geçiren “güzellik duygusu”, “güzellik arayışı” temel itici güç olarak görülmektedir. Her yeni kuşak yeni tatminsizlikler hisseder ve yeni bir düzen için yeni fikirler tasarlar. [1, s.39]

Fiziksel ve sosyal çevreden kişiye ulaşan her etki bir algılama olgusu oluşturur. Bununla ilgili her düşüncenin, her davranışın yeni bir düzen için yaşam biçimine, fiziksel ve sosyal çevreye yansıması olmaktadır. Bu düşünce insan-çevre ilişkilerinde çevreye uyumu ve dengeyi kurmayı amaçlamaktadır. [7, s. 320]

Tasarım belirli bir toplumun gerçek gereksinimleri ile olanakları çerçevesinde o toplumun faaliyetlerini duygusal yönden de destekleyerek barındırabilecek nitelikte mekan düzenleri oluşturma becerisidir. Yaşam kalitesinin çağdaş tercihleri düşünüldüğünde tasarımda sanatın etkisinin önemi anlaşılabilir. [7, s. 136]

Hemen her dönem ve yere bağlı olarak başarılı, güzel bulunan tasarımların görsel nitelikleri tasarım bütünü içinde plastik biçim ve anlamsal biçim genelliklerine dayandırılmaktadır. [1, s.41]

Plastik biçime yönelik şu görüşlerle karşılaşılmaktadır:

-Düzene ait başarı, insanlığın idealleri olarak kabul edilen ölçü ve uyum idealleri doğrultusunda mekansal bütüne ve onun elemanlarının

boyutlandırılması ve düzenlemesine yönelik olarak kurulan “ölçü-ölçek-oran” ilişkilerine dayandırılmaktadır. Burada temel kaynak insanın fizyolojik ve psikolojik yapısıdır. Bunun öngörüldüğü durumlarda başarı elde edilebilmektedir.

-Bütüne yönelik olarak biçime ait parçaların birbirleriyle uyum içinde yer almaları; kompozisyon ilkeleri doğrultusunda parçalararası ilişkide olmaları söz konusudur. Bu organizasyonu sağlayan, insanın doğasında ve onun dışındaki doğada var olan ve kendi doğası, yapısı ile de görmek istediği; temelde devamlılık, denge, baskınlık, birlik, çeşitlilik ilkeleridir.

-Renk kompozisyonu ve düzeni belirgin hale getirmek, biçimi daha iyi tanımlamak gibi etkilerle estetik ifadeye önemle zenginlik kazandırır. Nitelik kazandırır, algılama ve değerlendirilmede önemli bir yer tutar.

-Işık insanın görsel gereksinmelerini içine alan duygusal, zihinsel ve fizyolojik gereksinimleri doğrultusunda oluşturulduğunda biçimlendirme ve estetiğe ait önemli bir olgu olarak ortaya çıkar.

Anlamsal biçime göre;

-Mekan biçiminin boyutuna ilişkin değerlendirmeler azaldığında insan ve çevresi arasında iletişim kopabilmekte ve buna bağlı olarak mekanın okunmasında anlama-kavrama zorluklarıyla karşılaşmaktadır. Bu durum ise estetik beğeni doğrultusunda olumsuz bir değerlendirme şeklinde ortaya çıktığı genellemesi yapılmaktadır. [1, s.42]

Tüm bu özellikler bütüne yönelik olarak ele alındığında salt biçim boyutuyla birlikte anlam boyutunda da kararsız ve karmaşık olmayan, ana fikri belirgin ve kendi içinde üst düzey bir ilişki içindeki mekan, büyük bir çoğunluk tarafından beğenilmekte ve estetik açıdan güzel olarak değerlendirilmektedir [1, s.42]

Mekan tasarımının çevre ve yaşam kalitesinde etkin olabilmesi için kendi nitelikleriyle beraber kendisini oluşturan unsurların da fiziksel değerleri önemlidir. Yer döşemelerinden, çöp kutularına, oturma elemanlarından, aydınlatma elemanlarına kadar birçok düzenlemeyi kapsayan kent mobilyaları endüstriyel

tasarımın, peyzaj düzenlemenin ve mimarinin içinde bir uzmanlık alanı oluşturmakta ve günümüzde sanatsal bir yaratıcılıkla ele alınmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kamu mekanlarında, kent mobilyalarının yaşam ve çevre kalitesini yükselten ve mekan estetiğini artıran değerlerine sanat objeleri yaklaşımıyla çeşitli ölçeklerde başvurulmaktadır. [7, s. 136]

Yaya mekanlarının sanat objeleriyle desteklenmesi olgusu mekan estetiğini artırmasının yanında insanlarda kültürel doygunluğu, kültürel gelişimi, bazen bilinçlendirmeyi veya görsel etkileşimin getirdiği psikolojik rahatlamayı sağlayabilmesi bakımından önem kazanmaktadır. [7, s. 136]

Bir mekan için yaşanılabilirlik ya da yaşam kalitesi kavramı süreklilik içermelidir. Anlamsal ve biçimsel değerlerle birlikte plastik anlamın yanında fonksiyonel anlamda da standartlar yakalanmalıdır. Hizmetlerin çeşitliliği, sosyal imaj, güvenilirlik gibi sosyal bileşenlerle birlikte mekanın genel görünümü, mimari çeşitliliği ve zenginliği, çevrenin kimliği, estetik ve güzellik gibi fiziksel değerler kenti yaşanılır kılar, yaşam ve mekan değerini artırır.

3. KENTSEL MEKANLAR

3.1 - Mekan Kavramı

Geniş anlamda mekan; tüm nesneleri çevreleyen ve kapsayan, belirlenmemiş veya sınırlandırılmamış bir yaygınlığı anlatır.

Mekan; tüm eylemlerin yer aldığı bir sahne, bir araç gereçtir.

Varlıkların birbirlerine göre olan konumlarının kurduğu bir ilişkiler bütünüdür.

Çevrenin yaşanan, algılanan çok boyutlu bir görünümüdür.

Davranışların kuvvetli bir biçimde işaretlenmesidir.

Mekan maddi varlığın, kütlenin doğurduğu bağıl bir kavramdır. Nesnelerin boşluk içinde dizilmelerinin oluşturduğu ilişki mekan kavramını oluşturur. İnsan onların durumları arasındaki ilişkiyi ve varlıklarını ancak zihinsel mekan kavramı ile tanımlayabilir.

Mekan çok boyutludur ve yaşamdan ayrı düşünülemez. Toplumsal mekan işlevseldir ve insan faaliyetlerinin toplumsal ürünüdür. Üretim ilişkilerinin içinde yer aldığı ve durmaksızın yeniden üretilerek yeniden şekillenen bir temeldir. İçinde toplumun hareket ettiği geçici dengeler oluşturan bir ilişkiler bütünüdür. [8, s.53]

Kent her birinin belli işlevleri olan birbiri ile ilişkili birçok mekanın oluşturduğu bir bütündür. Kentsel sistemde mekan yapıların oluşturduğu, kentlilerin algıladığı tüm kentsel olayların ilişkilendiği bir fonksiyon alanıdır.

Mekanın doğal özellikleri yanında ona insanların kazandırdığı mimari ve kentsel karakteristikler de vardır.

3.2 - Kentsel Mekan Kavramı

Dış mekanlar, yaşamımızı etkileyen her türlü teknolojik iletişimin yanında sosyal düzeylerde güçlü ve özellikli bir iletişim aracını oluşturur. Bir iletişim aracı olarak sokaklar, caddeler, meydanlar, kısaca dış mekanlar, yaşadığımız kentlerin fiziksel boyutları dışında simgesel boyutunu da oluşturur. Bu mekanlar, aynı zamanda insan-çevre etkileşiminde insanın yaratıcı güç kazanmasında etkin rol oynayan bir öge olmaktadır. Önemli olan dış mekanların dekorasyonu, canlandırılması ve tasarım öğelerinin bilinçli olarak düzenlenmesidir. [8, s.29]

Kent mekanlarının düzenlenmesi ve çevrenin görsel yolla değerlendirilmesi, yerel gözlemciler için kültürel birikimi ve iletişimi sağlayan bir çevre oluşturur. İnsan ve çevre ilişkisi, bu çevre-düzen bütünü içinde karşılıklı etkileşimleri ile önemli bir yer tutar. [12, s.1]

İnsanın duygusal olarak algıladığı, değerlendirerek kavradığı, yaşamını çevreleyen düzeni yaratan kentsel mekan insan için oluşur. Temelinde insan içgüdüleri ve yaşamımızın erken evresinde edindiğimiz deneyimler-öncelikle de cansız objelerle olan ilişkilerimiz yatar. [10, s.16]

Kentler yalnızca insanların barınma gereksinmelerini karşılayan yapılardan oluşmazlar. Kentsel mekan yapıların oluşturduğu, kentlilerin algıladığı ve tüm kentsel olayların ilişkilendiği bir bütündür.

Toplu yaşam sonucu bir dizi ortak ve kişisel gereksinimler doğar ve uygarlık türü, gelişmişlik derecesi, kültür yapısı ya da yönetsel yaptırımın etkisiyle kentlerde bu gereksinimleri karşılayan niteliksel ve niceliksel düzeyleri zaman ve mekanda içinde farklılaşan birçok yapılanmış veya yapılanmamış alanlar, mekanlar doğar. Kentin toplumsal yaşamının özellikleri sonucunda doğan dinlenme-eğlenme-kültür-eğitim-sağlık-ticaret-spor-yönetim-ulaşım-kamu hizmetleri-altyapı hizmetleri gibi gereksinimleri karşılayan uzmanlaşmış alanlar ve yapılanmalar donatımları oluşturur. [8, s. 31]

Barınma, ulaşım, dinlenme, çalışma gibi gereksinimlere cevap verecek bu fonksiyon alanları ve kentsel donatılar kentsel mekanı oluşturur. Kentsel mekanın oluşmasındaki ana amaç, sosyal bir varlık olarak ele alınan insana yaşam konforu sağlamaktır.

Yollar, meydanlar, serbest alanlar yapılanmış veya yapılanmamış mekanda yer alan öğeler olarak belirtilebilir. Geniş yollar, bulvarlar lineer kentsel mekanlardır

ve yapılaşmış veya yeşil alanlarla çevrilerek daha belirgin bir nitelik kazanırlar. Kentsel mekanlar hareket halinde olabildikleri gibi belli bir durağanlığa da sahip olabilirler. Yapı adaları, meydanlar durağan kentsel mekan niteliğindedir. Hareket halindeki mekanlar ile durağan mekanlar arasında sürekli bir ilişki vardır. [12, s.10]

Kevin Lynch kentsel dış mekanı toplumun erişimine açık, insanların aktiviteleri için düzenlenmiş açık alanlar olarak açıklar. Lynch'e göre kentsel dış mekanın açık olabilmesi erişilebilirliğine bağlıdır. Önüne set çekilmiş bir su şeridi veya akşamları kilitlenip kullanılması engellenen biraçık alan kentsel mekan olamaz. [11, s.76]

Kentsel dış mekan; kentsel mekan bütünü içinde yapıların dışında kalan alandır. Kentlilerin iletişim aracı olan ve dış mekanı oluşturan dinlenme, eğlenme, spor ve alışveriş gibi fonksiyon alanlarıyla birlikte sokaklar, caddeler ve meydanlar gibi tamamlayıcı mekanlar, çevresindeki yapılaşmayı ayırıcı değil birleştiricidir. Bu mekanlar, insan-çevre etkileşiminde ve insanın yaratıcı yeteneği üzerinde etkin bir rol oynamaktadır. [12, s.10]

Bir çevrenin kendine özgü kültürel, tarihsel, toplumsal ve ekonomik karakteristik özellikleri vardır. Bu özellikler çevrenin içinde bulunduğu mekana yansır ve mekanın çevresiyle düşünülmesi bir bütünlük oluşturur. Bu bütünlüğün oluşması çeşitli etkenlerin çevreyi etkilemesi ve mekana bu etkilerin yansmasıyla pekişir. Bu etkileşimde araç insandır. Çevreden aldığı uyarıları dış mekana yerleştirir ve yaşadığı mekana yansır. [13, s.118]

İster binalar arasında bırakılmış boşluklar, mabet veya saray önü toplanma alanı, ister yolların kesişme noktası veya kavşaklar şeklinde ortaya çıkmış olsun, kentsel dış mekanları kullanma düşüncesi yerleşmelerin tarihi kadar eskidir. Bu alanlara tarih içinde her zaman bir veya birkaç fonksiyon yüklenmiştir. Pazar yeri, toplanma-yeri, ticaret gibi. Eski Yunan, Roma ve Rönesans'ta ve sonraki dönemlerde meydan biçiminde ortaya çıkan ilk açık alanlar kent kültürünü ve görkemini simgeler. Kapalı, kaleiçi ortaçağ kentlerinin meydanları ise daracık dokaklardan ulaşılan toplanma, buluşma alanları olarak günümüzde de güzelliklerini korurlar. Her zaman açıkça tanımlanabilecek bir geometrileri olmayan bu alanların en güzel örneklerini bugün Batı Avrupa kentlerinin hemen hemen hepsinde özellikle, İtalya'da, Fransa ve İspanya'da bulmak mümkündür. Ülkemizde Kaleiçi, Diyarbakır gibi olağanüstü örnekler ise yoğunluk ve kat artışları ile boyutsal yönden ve bununla beraber açık alan dokusu yönünden yok edilmiştir. [14, s.29]

Anadolu Türk kentlerinde en tipik kentsel açık alanlar pazar yeri, bayramyeri gibi biçimlerde fonksiyonlar yüklenerek kentin gelişimi içinde ortaya çıkmıştır. Bu fonksiyon ve alanlar çoğu durumda (sebze , hayvan pazarı gibi) Anadolu kentlerinin kırsal özelliklerini daha özgün bir biçimde yansıtır. Bu açık alanlar kentin büyümesine bağlı olarak uzun bir zaman diliminde gelişmelerini tamamlamışlardır. İster sokak, ister meydan olsun bu açık alanları çevreleyen binaların zaman zaman yenilenip değişmesi açık alanların da birleştirilip büyütülmesi ile sonuçlanmış, boyut ve ölçek olgusunu etkilemiştir. Özellikle de taşıtların meydanlara girmesinden sonra bu olgu hızlanmış, pek çok açık alan kendisini çevreleyen binaların yıkılıp yok olmasıyla meydan olma özelliğini de yitirmiştir. [14, s.29]

Bu tür kentsel açık alanların modalar, stiller, usulularla belirlenebilecek bir kültürel boyutundan ve ölçek gibi öğelerden oluşan bir fiziksel boyutundan söz edilebilir. Kültürel boyutun tanımlayıcı unsuru sürekliliktir. Güzel diye nitelendirebileceğimiz kentsel açık alanlarda bu kültürel sürekliliği yakalamak mümkündür. [14, s.29]

Sultanahmet çevresindeki açık alanlar ve meydanlar bütünü bunun en güzel örneklerinden biridir. Topkapı Sarayının surları, Ayasofya, Sultanahmet çeşmesi ve bunların oluşturduğu aksın ucundaki Sultanahmet Külliyesi ve Camisi farklı dönemlerde bir kültürel bütünlük içinde oluşmuş olağanüstü bir mekanlar bütünüdür. Bu binaların oluşturduğu açık mekan geometrisi San Marco meydanı veya Floransa'daki Signoria Vecchio gibi bir anda kolayca kavranamaz, bunun algılanması ancak yaşayarak mümkündür. [14, s.29]

Mekanın düzenleniş şekli, onu oluşturan yapıların biçimsel işlevsel niteliği, çevrenin planlama anlayışı, kentsel estetiğin korunmasıyla beraber mekanın kent boyutunun bir parçası olarak ele alınması ve aktivitelerin kazandırılması gibi özellikler kentsel mekana anlam kazandırır. [13, s.119]

Çevresinden aldığı etkileşimler kentsel mekanların niteliğinin oluşmasında en büyük etkidir. Herhangi bir yapı grubu kendi içinde iyi bir estetik görünüm oluşturmakta ve amacına uygun düzenlenmişse; simgesel, tarihi ve kültürel bir değer taşıyorsa böyle bir yapı grubunun çevrelediği bir kentsel mekan nitelikli bir mekandır ve kullanıcılarda bir hayranlık uyandırır. Bugün Trafalgar Meydanı'nın nitelikli bir meydan olarak düşünülmesinin nedenlerinden biri onu sınırlayan yapılar olan National Gallery ve Kilise'dir. National Gallery gerek mimari gerekse simgesel ve tarihi kimliğiyle Trafalgar Meydanı'na anlam katar. Bina dünyanın en önemli sanat

eserlerinin toplandığı bir müzedir ve çok sayıda turistin ziyaret ettiği bir mekandır. [13, s.119]

Dış mekan üzerinde çeşitli çevresel boyutlar etkindir. Bu çerçevede sosyo-ekonomik boyutlar, doğal çevre boyutları, fonksiyonel boyutlar ve estetiksel boyutlardan söz edilebilir.

sosyo-ekonomik boyut

İnsanın çevre üzerindeki belirli amaçlara yönelik etkinlikleri, doğal koşulların değiştirilmesi, toplumsal gereksinmelerin bir ölçüde sağlanması amacının ürünüdür. Bu şekilde doğal çevre sürekli bir gelişme sürecindedir. Mekansal düzenlemeler doğal süreçler içinde değişiklikler göstererek toplumsal gereksinmelere hizmet eder. Böylece toplumsal uyarılama yetisiyle insan, mekan ve çevre arasında denge kurulmuş olur. İşlevsel ilişkilerin gelişmesiyle de bu denge hız kazanır.

Doğal çevre koşulları ve iklimsel boyut

Mekanın karakteri, iklimsel özellikler, topoğrafya, bitki örtüsü doğal çevrenin öğeleridir. Kullanıcıların istekleri doğrultusunda çeşitli faktörlerle birlikte mekanın doğal yapısı, çevre düzeni kısmen ya da tamamen değişerek o yere özgü koşullar oluşturulur. Farklı doğal koşullar, bölgesel farklılıklar oluşturur. Kullanıcıların ihtiyaçları değiştikçe topoğrafya yapısı ve dış mekanın niteliği de değişikliğe uğramıştır. Topografik oluşum ve iklimsel özellikler mekanın karakterini ve şekillenmesini doğrudan etkileyen bir özelliktir. Finlandiya’da iklimin çok sert olması nedeniyle yaşam iç mekanlarda yoğunlaşmıştır. Bu yüzden atriumlu evler oluşturulmuş, kış görüntüsü evlerin içine girerek dekorasyona yansımıştır. Böylece dış mekanla görsel olarak doğrudan bağlantı sağlanmıştır.

İşlevsel boyut

Mekanların ;

-Aktif ve pasif rekreasyon alanlarının kullanımı

-Binalardan, yoldan veya diğer önemli noktalardan görünmesi

-Mahremiyet, koruma, açıklık duygusu ve ölçek vermesi gibi fonksiyonları vardır.

Belirli sınırlarla tanımlanan kentsel mekanın bir işlevi olmalıdır. Mekanın amacını saptırmamak ve işlevleri karıştırmamak önemlidir; aksi halde mekan

işlerliğini yitirecektir. Yaya meydanı olarak düşünülen bir mekana taşıtların sokulması gibi...

Cadde, sokak ve meydanlar gibi kentsel mekanlarda gerek rekreasyonel gerekse ticari, politik, kültürel amaçlı aktiviteler yer alabilir. Opera meydanları, cami avluları gibi özel amaçla kullanılmak üzere oluşturulan mekanlar kentsel doku içinde önemli bir yer tutar.

Estetiksel boyut

Çevrenin biçimlenmesinde kullanılan sembolik anlamlar kişilerin duyguları ve davranışları arasında bir bağlantı kurar. [13, s.120]

3.2.1 – Kentsel Mekanı Oluşturan Özellikler

Mekan sınırlayıcıları tarafından ortaya konur. Mekanın belirlenip tanımlanmasında yeryüzü, gökyüzü, bitkiler, duvarlar veya binalar alanının sınırlandırılmasında katkıda bulunabilirler. Doğal veya mimari bir mekanda içinde olsun, insan kendisine en yakın görüş alanı içine giren yatay düzlemle ilişki kurar. Yatay düzlem, taban yüzeyini oluşturarak mekanı oluşturan diğer elemanlara destek sağlayarak birleştirici bir işlev yüklenerek biçimlenmeyi kontrol eder. Düşey düzlem mekanın yer yüzeyine dik sınırlayıcısıdır, en kolay oluşturulan ve denetlenen yüzeydir.

Sınırlayıcı öğelerin niteliği ve birbirleriyle olan ilişkileri mekanın algılanmasında rol oynayarak değişik mekan tiplerinin ortaya çıkmasını sağlar. Sınırlayıcıların biçimlenişi farklı geometriler yaratır.

Mekanı oluşturan sınırlayıcılar kendi niteliksel özellikleri sayesinde Doğal, Yapay ve Karma mekanlar oluşturabilirler. Doğal mekanlar doğa parçalarından, Yapay mekanlar duvar, bina gibi yapılaşmış elemanlardan, Karma mekan doğal ve yapay elemanların bir arada bulunmasıyla oluşur.

Mekan, kendisini oluşturan öğelerin doğal veya yapay nitelikli malzemelerine göre Yumuşak ve Sert mekan olarak oluşabilir. Yumuşak mekan, kendisini oluşturan yapay elemanlar yanında doğal elemanların ağırlık kazandığı bir mekan tipidir. Bu tür mekanlar, doğal nitelikleriyle içinde bulunan kişiyi rahatlatıcı etkiye sahiptir. Estetik düzen yumuşak geçişlerle sağlanır. Yapay elemanların

ağırlıklı olarak kullanılması Sert mekanlar yaratır. Bu tür mekanlarda yapaylığın getirdiği soğukluk, disipline sokma hissini hakim kılar.

Sınırlamanın düzeyi mekanların Serbest veya Kapalı olarak oluşmasını kontrol eder. Sınırlamanın azlığından dolayı kullanıcıya geniş bakış açısı sağlayan özgür mekanlar, Serbest mekanlar olarak tanımlanır. Bu mekanlar tek başlarına sahip oldukları etkiden çok açıldıkları diğer mekanlarla birlikte algılanırlar. Kapalı mekanlar ise, çevrelenmiş güçlü bir mekan yaratımıyla, aktiviteleri kendi içinde toplayan mekanlardır.

Negatif ve Pozitif mekanlar, mekanın biçimlenmesiyle ilgilidir. Biçimin her noktadan tam olarak algılanamadığı, işlevsel ve görsel yönden bazı rahatsızlıklar veren, insanların kullanma eğilimi göstermedikleri ve görelî olarak ta kendilerini rahatsız hissettikleri mekan Negatif, her noktadan algılanabilen, kullanıma uygun, insanların kullanıp içinde kendilerini rahat hissetmelerini sağlayan mekan Pozitif bir mekandır. [12, s.4]

Durağan mekanlarda hakim olan dinlenme ve bütünlük etkisi, içinde dolaşım yerine hareketsizliğe teşvik ederken, Dinamik mekanlar çizgisellik ve akıcılıklarıyla dolaşıma yönlendirir.

Elemanların belli bir düzen anlayışıyla mekan içinde yerleşmeleri mekanın düzenini tanımlar ve Düzenli mekanlar oluşturur. Düzensiz mekanlar belli bir esas gözetmeyen organik formlardan oluşur, rastgele olmakla beraber kendi iç düzeninde bir tutarlılığa sahiptir.

3.2.2 - Kentsel Mekanda Mülkiyet

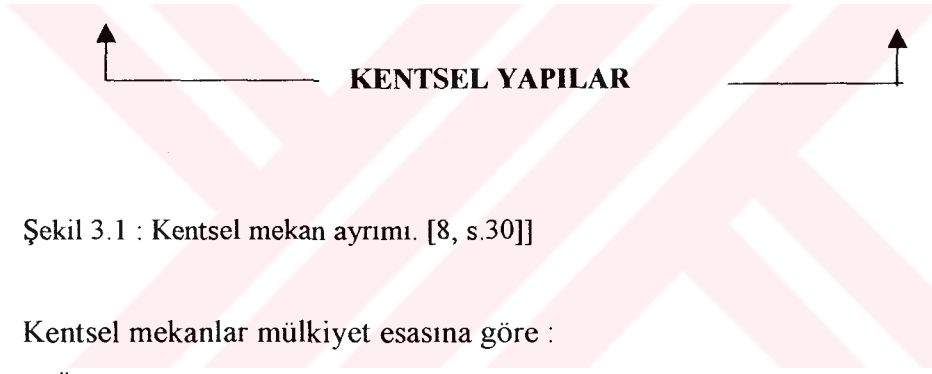
Kentsel dış mekanlar toplumda bulunan çok farklı grupların bir araya geldiği, çok sayıda kullanımın üzerinde yer aldığı alanlardır. Bu alanların mülkiyeti de çeşitli kurum ya da kuruluşlar tarafından üstlenilmektedir. İlkel toplumlardan bu yana üretim ve toplumsal ilişkilerin evrimi sonucunda oluşan, zaman ve mekana bağlı olarak esneklik ve değişiklik gösteren bir sınır, kamusal ve özel mekanları birbirinden ayırır. Bu sınır özellikle kentsel mekanlarda karmaşık bir nitelik gösterir. Mülkiyet, kullanım ya da işletme bir alanın tek başına kamusal alana dönüşmesine yeterli değildir. Kentsel mekanlardan , toplumsal hizmet veya kullanıma açık olan mekanlar mülkiyet kimin elinde olursa olsun, kamusal mekan olarak

nitelendirilebilirler. Çünkü bu mekanlardaki donatım kamu yararına bir kullanım getirmektedir. [8, s.29]

KENTSEL MEKANLAR

ÖZEL MEKANLAR		KAMUSAL MEKANLAR	
<i>Yapılanmış alanlar</i>	<i>Yapılanmamış alanlar</i>	<i>Yapılanmamış alanlar</i>	<i>Yapılanmış alanlar</i>
Konut mekanı	Arsa	Arsa	Sanayi
İşyeri , ticaret	Arazi	Arazi	Tarım
Sanayi	Park , bahçe	Park , bahçe	Hizmet
Tarım	Tarım alanı	Yol , sokak , cadde	Dinlenme ,eğlenme
Hizmet		meydanlar	
Dinlenme ,eğlenme			

KENTSEL DIŞ MEKANLAR

Şekil 3.1 : Kentsel mekan ayrımı. [8, s.30]]

Kentsel mekanlar mülkiyet esasına göre :

A.Özel mekanlar

B.Kamusal mekanlar olarak ayrılır.

Kullanım ve işlevler açısından birbirine geçişler gözönüne alınırsa :

-Yarı özel mekanlar

-Yarı kamusal mekanlar oluşur.

Özel mekanlar, aile mekanı başta olmak üzere özel mülkiyetteki birçok işyeri, yönetim yeri gibi yerlerdir. Mekan içindeki kişilerin denetimi altında bulunurlar.

Kamusal mekan, toplumun kullanımına açık, herkesin tartışmasız gidebildiği, serbestçe hareket edebildiği kamuya ait, ortak çıkarlar ve kullanım için ayrılmış mekanlardan oluşur.

Yarı özel mekanlar konuta ait, dışardan görülebilir, geçiş için sembolik bir önem taşıyan alanlardır. Bir grubun elinde ortaklaşarak tutulur ve kullanılır. Apartmanların bahçe girişleri gibi...

Yarı kamusal mekanın kullanıcıları bellidir, belli zamanlarda belli kişilerden oluşur. Bu alana bir yabancıya girişi denetlenir. [8, s.32]

Kamu mekanı özel yaşamın aksine toplu yaşamın tüm etkinliklerinin süre geldiği her yaş ve meslek grubunun yararlanmasına açık, kent strüktürü içinde yer alan mekanlardır. Bu mekanda sosyal, kültürel, ticari, dini, eğitim ve spor gibi tüm beşeri eylemler yer alır. Dolayısıyla kamu mekanı çok boyutludur. Kamusal mekan aynı zamanda özel mülkiyet üzerinde de söz konusu olabilir. [14, s.16]

Kamu mekanı kültürel, teknik ve ekonomik olup kente özgü bir biçimdir. Bu mekanlar yapılanmış alanlara karşı kaçınılmaz yararlı ve işlevsel boşluklardır.

Bazı özelleştirilmiş toplum yararlı mekanlar da vardır. Özel yada kamu mülkiyetinde olmasına karşın herhangi bir alanın eğitim, kültür, sağlık gibi konularda özelleşmiş olarak toplumun maddi ve manevi yaşamını kolaylaştırıcı gereksinimleri karşılayıcı işlevler yüklenmesi bu mekanı kamusal mekan olarak nitelendirmeye yeter. [8, s.29]

Kentsel kamusal mekanlar kent insanlarının birbirleriyle karşılaştıkları yerlerdir. Bu mekanlarda insanların kullandıkları bazı objeler bulunur ve bu objeler kentsel mobilyaları oluşturur. [14, s.16]

3.2.2.1 Kamusal Mekanın Niteliği

Kamu mekanı bir biçimdir. Burada hem biçimin mantığı hem de içeriğinin insanın çeşitli istek ve gereksinimlerinin bir sentezi niteliğini taşımalıdır. Bu biçimi yani formu oluşturan binalar, sokaklar, meydanlar, yeşil alanlar bir yapılanmış ve yapılanmamış alanlar bütünüdür. Bu bütünde yapılanmamış alanlar önemli bir yer tutar : [14, s.16]

- Düzenlenmiş Alanlar (yaya yolları , parklar-dinlenme-eğlenme-spor alanları)
- Alışveriş Mekanları
- Geçiş Mekanları (kaldırımlar , geçitler)
- Karşılaşma Yerleri (meydanlar)

Kamu mekanını oluşturan yapılanmış veya yapılanmamış mekanlarda, toplumsal yaşamın nicel ve niteliksel özellikleri sonucu beliren gereksinimlerin karşılanması gerekmektedir. Bunun karşılanması yollar, meydanlar veya serbest

alanlarda yer alan özel donatım öğelerinin oluşturulmasıyla gerçekleşir. Bu öğeler kent mobilyaları, bitkisel düzenlemeler veya oyun-spor gibi fonksiyonel alanlar olabilir.

Kamu mekanının sağladığı önemli işlevler vardır. Bunları dört grupta toplayabiliriz:

1.Psikolojik Gereksinmelerin Sağlanması

Can sıkıntısını kovan çeşitlilik, zevk, hayal, keşif, gezi, kalabalıklıkla içiçe olma durumu, sessizlik veya hareketlilik, hız veya durağanlık, yerlerin tanımı, ortak yaşamın sembolleri...

2.Sosyal İlişkilerin Sağlanması

Kendiliğinden olan, ferdi yada ortak girişimler programlı karşılama, tesadüfi karşılama, bilgi değişimi, güven, bekleme, başıboş gezme, kültür, gösteri, değişik işeışimler , eğitim öğrenme oyunları....

3.Ekonomik Değişimlerin Sağlanması

Hizmetler , ticaret [14, s.16]

3.2.3 - Kentsel Mekanın Niteliği

Kentsel çevre niteliği söz konusu olduğunda kentin insanlar için var olduğu unutulmamalıdır. Ortak kent mekanları insanların etkinliklerine zemin oluşturan, iletişim sağlayan araçlardır. Bir kent kentsel mekanlarının niteliğiyle ölçülebilir; bu mekanlar kent halkının aynasıdır, yerel kültürü ve yaşanan zamanı yansıtır, kentlilerin sosyal ve ekonomik durumlarıyla ilgili ipucu verirler. Kentsel mekanlar yerel kimliğin ve toplumsal gururun önemli bir bileşenidir, bu mekanlar eğitici bir rol ve ekolojik bir anlam da yüklenirler. [15, s.54]

Kentsel mekanlar kimliklerini çevreye yansıtırlar. Bu nedenle kentsel mekanların karakteri üzerinde durulduğu zaman, kentsel mekan çevre ilişkilerinin, çevre biçimlenişi ile karşılıklı etkileşiminin anlaşılması gerekmektedir. Dış mekanın öneminin kavranması için mekan ve çevresi gelişme süreci içinde incelenmelidir.

Sosyal ve ekonomik etkinlikleri bünyesinde toplayan çağdaş bir kent mekanı çevresiyle anlam kazanır. Bir dış mekanı düzenlerken, onu çevresiyle düşünmek, algılamak, onu çevreleyen yapı gruplarının birbiriyle uyumunu gözardı etmemek gerekir. Bu sayede, kent dokusuna bağlı kalarak ve mekanın çevresi gözönüne alınarak düzenlenmiş bir kent mekanı belirli bir kimlik kazanır. [13, s.118]

Bugünkü kentlere baktığımızda özellikle merkez bölgelerdeki mekanlar kentin kalbi olma özelliğini yitirmiş, ticari işlevlerin ağırlık kazandığı bir görünüm kazanmışlardır. Kentin kültür, sanat, ticaret ve entellektüel etkileşim için bir merkez olma işlevini sürdürebilmesi için bu mekanlar güçlü bir bilinç ve duyarlılıkla geliştirilmelidir. [15, s.54]

Yoğun nüfus artışından ve dikkatli bir planlama yapılmadığından dolayı kimliğini yer yer yitiren, sokaklar ve meydanların yeniden özgün bir kimlik kazandıracak somut adımlar atılmalıdır. Kent dokusu içinde bir bütün olarak düşündüğümüz dış mekanlara biçimsel niteliklerin yanında çevresinin sosyal anlamı, işlevi, tarihi ve hatta adı bile belli bir kimlik kazanmasına yardım eder. [13, s.118]

Özellikle inter-netle iletişimin günlük yaşama etkin bir biçimde girdiği çevrelerde günümüzde kent sosyal yaşamının olumsuz yönde etkileneceği endişesi yaygınlaşmaktadır. Konutun her birey için dünyanın merkezi haline gelmesiyle, kişi kendisini sanal bir toplum içinde yakın ilişkide bulunduğu toplumdaki soyutlayarak bireyselleştirmektedir. Bu önemli bir sorundur çünkü kentsel mekan sosyal etkileşimin en önemli aracıdır, etkileşim için bir pencere bir kapı sunar. [15, s.54]

Kentsel mekanda insan ögesinin gözetilmesi insan çevre ilişkisi ve çevrenin insan davranışı üzerindeki etkisiyle ilgilidir. Belirli düzenlemelerin belirli etkinlikleri destekleyebileceği gibi, köreltici etkisi de olabilir veya herhangi bir etkisi olmayabilir de. Burada önemli olan tasarım amacının fiziksel bir ürün yaratmak değil, insan davranışları için bir ortam yaratmak olduğudur. Doğru olan estetik hedeflerin ekolojik gereksinimler ve kullanıcı tercihleriyle birlikte değerlendirilmesi ve dengelenmesidir. [15, s.55]

Kentsel mekanın başarıya ulaşması sadece kullanım amacından kaynaklanmaz. Mekanın insanlar için ne anlama geldiği günümüzde mekanın kalitesi için önemli bir veri olmaktadır. Appleyard 'a (1979) göre kentsel mekan sosyal ve politik bir anlam içerir. İnsanların bir mekanı önemli bir sembol veya referans olarak kabullenmeleri, bir anlam yüklemeleri için o mekanın kullanıcıları olmaları gerekmez. Önemli olan deneyimlerdir. [11, s.91]

Kentsel mekanlar kullanıcılara göre içinde bulundukları çevrede değişik anlam ve nitelikte olabilirler. Herhangi bir dış mekan algılamasında o mekanın çevresindeki diğer yapı grupları, mekana göre konumu, stratejik rolü, imajı farklı etkiler uyandırır. Kişinin üzerindeki anlamı nedir? İlginç mi, şaşırtıcı mı, rahatsızlık

mı huzur mu veriyor? Hangi özellikleri genel olarak hatırlanıyor? Yakın çevre içindeki oynadığı rol nedir? Özgün bir karaktere sahip mi? Bu gibi başlıklarla beraber yapılar, malzemeler mekanın niteliğini oluşturur. [13, s.119]

Kullanıcı gözlem ve anketlerini içeren araştırmalara göre kentsel mekanlarda başarıya ulaşmak için tanımlanan ve Avrupa Konseyi tarafından desteklenen ana ilkeler şöyledir:

- Mekanın potansiyel kullanıcılar tarafından kolay erişilebilir ve görülebilir olması

- Mekanın kullanılabilir durumda ve kullanıma açık olduğuna dair mesajlar vermesi

- Estetik çekiciliğe sahip olması

- İç ve dış mekanlar arasında maksimum ölçüde geçişi sağlaması

- En çok istem duyulan ve gerçekleşme olasılığı en fazla olan etkinliklerle donatılmış olması

- Güvenli ve korunmalı bir ortam sağlaması

- Kentsel stresi aşmaya yardımcı olacak doğal ortamlar sunması

- Kullanma olasılığı en fazla olan kullanıcı grubunun –yerel halkın- gereksinimlerine uygun olması ve kullanımda çeşitliliğin sağlanması

- En yoğun kullanımın gerçekleştiği zamanlarda güneş, gölge, rüzgar ve benzeri doğal çevre öğeleriyle ilintili olarak rahat bir çevre sunması

- Çocuklar ve engelliler için erişilebilir ve kullanılabilir olması

- Kolay ve ekonomik bakımın sağlanması

- Özel gereksinimlerin en uygun malzeme seçimiyle karşılanması; kullanımda farklılıkların malzeme değişimiyle vurgulanması

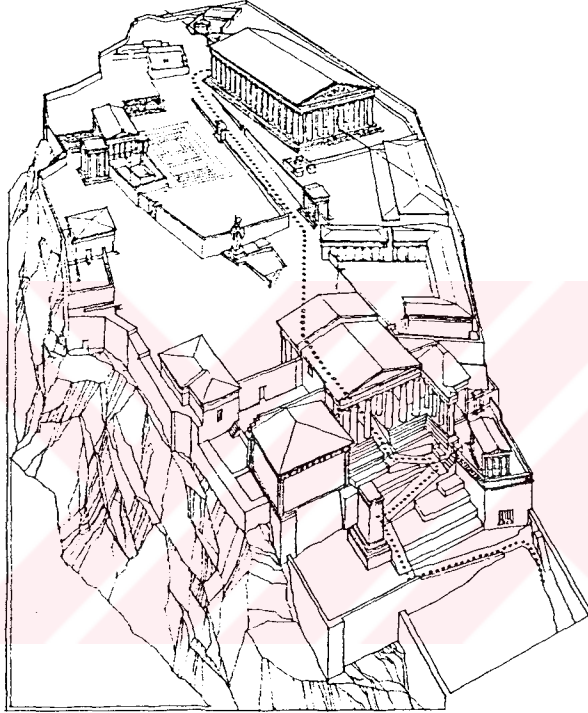
- Mekanın hem görsel sanatın ifade edildiği bir yer, hem de sosyal bir ortam olarak tasarlanması [15, s.55]

3.2.4 - Kentsel Mekanın Tarih İçinde Gelişimi

Kentsel mekan kullanımı Yunan Uygarlığı döneminde pazar alanı olarak anılan Agora ile başlar, otomobillerin keşfinden çok uzun bir zaman önce yayalaştırma kültürüyle gelişir. Antik meydanların ticari, yönetsel ve toplanma alanı olma gibi özellikleri vardı. Her yönden ilgi odağı olan bu mekanlar, kentin ileri gelenlerinin de yaşamak için de yakın olamayı tercih ettikleri yerlerdi. [16, s.1]

Bu mekanlar içinde bulundukları şehrin imajını oluştururken fiziksel ve sosyal çevreyi geliştiren çeşitli aktivitenin de merkezidir. Amerika 'daki kentsel mekanlar, Avrupa 'nın kültürel açıdan hissedilebilir meydanlarının etkisine sahip değildir. Yeni yeni festival meydanları gibi özel kullanım alanları kullanıcıya alışveriş imkanları, yemek noktaları, heykel, havuz tasarımları ve başarılı kent mobilyalarıyla Avrupa meydanlarını anımsatmaya başlamıştır. [16, s.1]

3.2.4.1 Agora

Şekil 3.2 - Atina Agorası , Akropolis 'ten görünüş [17,s.5]

Akdeniz iklimi ve kayalık tepelerden oluşan peyzaj, Yunan kentleri ve mimarisinin oluşumunda etkili olmuştur. Ticaret ve ülke genişledikçe Agora, kentsel mekanın özünü teşkil eden iş, alışveriş ve toplanma gibi faaliyetlerin merkezi haline gelmiştir. [16, s.2]

Agora genellikle kendisine ulaşan ana aksların merkezi noktasında oluşturuldu. Kare veya dikdörtgen olan mekan, meydana gölge ve koruma sağlayan stoa veya kolonlu portikolarla çevrilidir. Binalar arasındaki küçük meydanlar, bağlandığı akslarla Agoraya ulaşarak son bulur. Yunan mimarisi insan ölçeği ve oranlarını kullanır. Klasik formlar kent içinde uyumun simgesidir. [16, s.2]

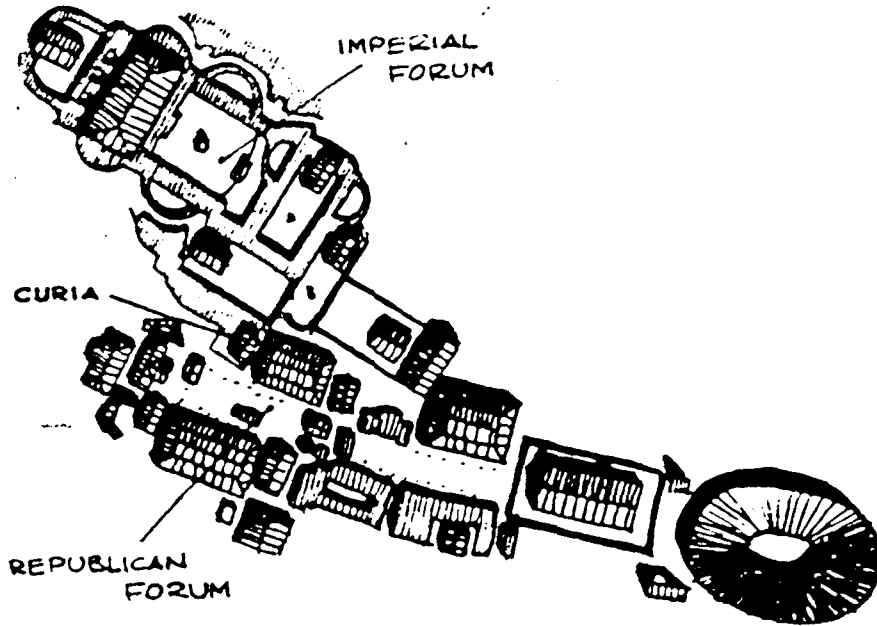
Yoğun olarak insanların birarada bulunduğu, günlük görüşmeler yaptığı Agorada anıtlar ve heykeller en büyük alana ve odak oluşturacak şekilde yerleştirilir. Atina agorası, Akropolis yamacında liman kenti Pire'ye ulaşan hatta hakim panoramik bir manzara noktasına inşa edilmiştir.(MÖ 420)

Agorayı oluşturan ilk binalar küçüktüler. Küçüklükleriyle detaylar, şekil ve ölçüler uyum içindeydi. Yapıların alçaklığı rahat bir kapalılık hissi yaratır. Yatay düzlemde uzayan bina sırası düzen ve sabitlik hissi uyandırır. Kompozisyon görsel olarak asimetrik bir yapıya sahiptir. [17, s.4]

Akslara dayalı olarak birbirleriyle ilişkilendirilen, bu ilişkiyle bütünlüğü ve tutarlılığı sağlanan mekanların kalitesi ve güzelliği, günümüzde post-modern tasarımların temaları olarak ta karşımıza çıkmaktadır.

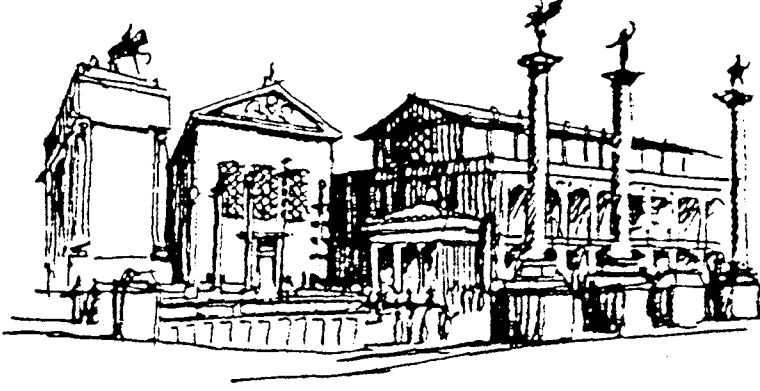
3.2.4.2 Forum

Roma döneminde meydan "Forum", sadece kullanıcı gereksinimini, bireysel ilişkiler ve ticaret gereksinimine yeterli olacak bir açık alandan çok, kendisini çevreleyen binaların izlenmesi ve algılanmasına olanak sağlayabilecek bir ön alan niteliğini ve işlevini de yüklenmiştir. Roma döneminde insan, meydan mekanında anlam ve önem olarak arka planda yer almıştır. Önemli olan meydan mekanı ve onu çevreleyen öğelerin mimari ve otoriter değerlerinin vurgulanması olmuştur. [18, s.50]

Şekil 3.3 – Cumhuriyet ve İmparatorluk dönemine ait Forumlar, Roma. [17, s.7]

Cumhuriyet Dönemi Forumu

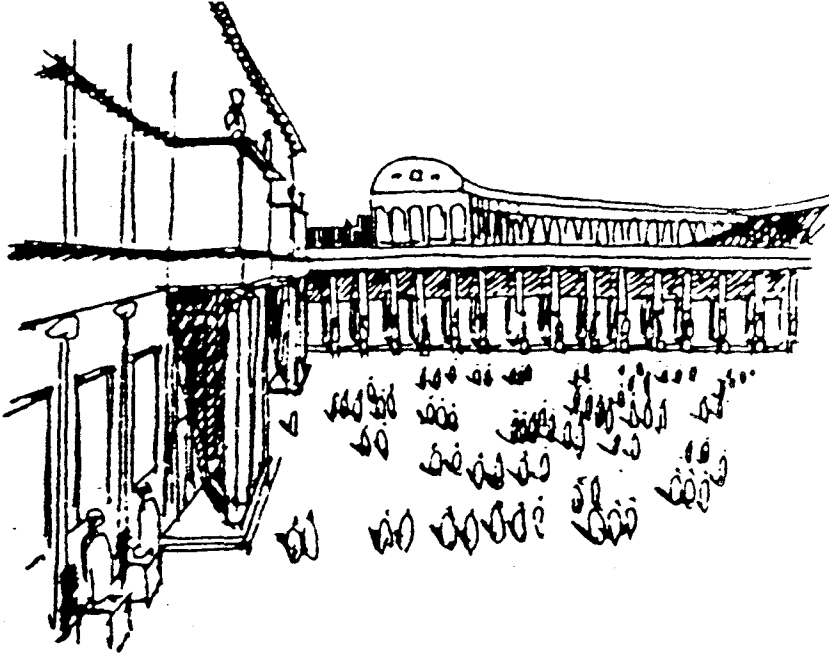

Şekil 3.4: Curia, merkezi toplanma, Roma [17, s.6]

İnsan ölçeğine dayanan Yunan mimarisinin yanında Romalılar binalarla uyum içinde olan insan ölçeğinin benimsenmesinin gerekli olmadığı bir oranlar sistemini, modüler sistemi benimsemişlerdir. Bu gücü simgeleyen soyut bir anlayıştı. Kolonların ölçüsü belirli oranlar karşısında oluşturulur, bu ölçü de diğer elemanların boyutlarını belirlerdi. [17, s.6]

Roma Forumu (MÖ509-27) artan politik gücü temsil eder. Forum Tiber Nehri kıyısında karşılıklı kıyılar arasında geçişi sağlayan bir noktada Capitoline tepesinin yamacında pazar alanı olarak oluşmuş ve giderek bir ticaret ve yönetim merkezi haline gelmiştir. Yerleşilecek düz alanın yetersiz olması nedeniyle, iletişimi sağlayan büyük bir aksın varlığı dışında binalar farkedilebilir bir ilişkiler sistemi oluşturulmadan bireysel olarak yerleşmiş aralarında çok dar mesafeler bırakılmıştır. Binalar büyük ya da küçük olsun anıtsal etkiler bırakıyordu. Zamanla yeni ve daha büyük binalar yapılmaya başlanmış, bu sefer bina grupları aralarında meydanlar oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Binalar arasında oluşturulan ve kendi arasında bağlantılı bu ilişkiler sistemi kendi içlerinde çok biçimci ve aşırı sade olan tek tasarımları dinamik bir tasarım bütünlüğüne kavuşturmuştur. İlişkili mekanlar serisi günümüzde Amerikan ve Avrupa şehirlerinde de kullanılmakta olan bir yaklaşımdır. [16, s.2]

İmparatorluk Dönemi Forumu

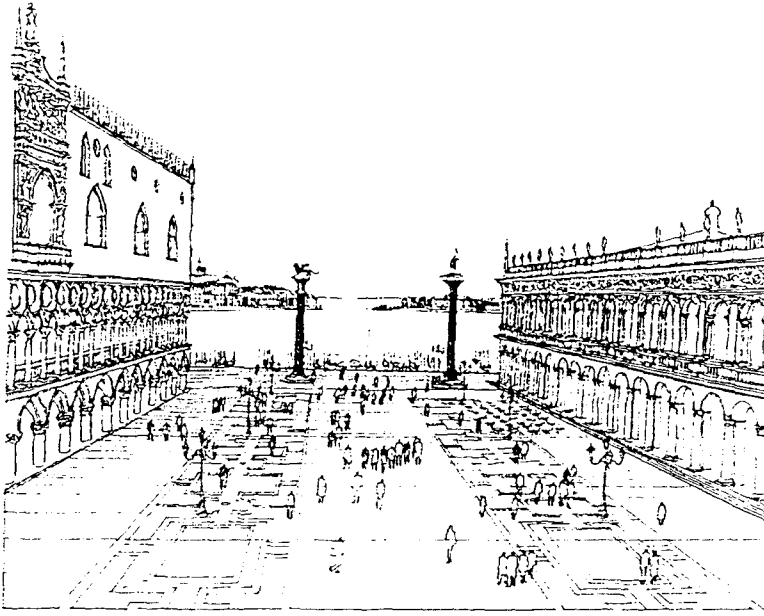

Şekil 3.5: Düzenli meydan karakteri. [17, s.7]

Roma'da iki döneme ait Forumlar yanyana yer alır (MS 27-476). İmparatorluk döneminde, cumhuriyet döneminde yapılan Forumun yanındaki açık alana bir önceki dönemin ilkeriyle kontrast yaratacak şekilde yeni Forum yerleştirilmiş ve bu yeni Forum cumhuriyet dönemindeki açık alan anlayışını sıkıştırmıştır. Tek köşelerden oluşan eski Forumun düzensiz yapısı yanında yeni Forum güneş ışığı altında, açık ve düzenlidir. [16, s.4]

Şehir merkezi ve tepeler arasında kalan aks üzerindeki boşlukta yapılmıştır. İmparatorluk Forumunda tapınak gibi odak güçlendirici bir görev üstlenen kolonlu yapıların yer aldığı kare, dikdörtgen veya yarı dairesel formlarda meydanlar yer alır. Kolonatlardan oluşan bu plazalar meydanın sonundaki tapınağın habercisidir. Kolonatlar mekanlar arasındaki geçişleri sağlarken tek veya çift sıra halinde kullanılan kolonlar vurguyu güçlendirir, Yunan döneminin izlerini taşır. Genel ilke açısıl ilişkilere dayalı büyük ölçekli düzenlemeler olarak tanımlanabilir. [17, s.7]

3.2.4.3 Ortaçağ Meydanları

Şekil 3.6: San Marco meydanı, Venedik. [20]

Nüfusun artmasıyla ticaret alanlarına olan ihtiyaçlar da artar. Ticari faaliyetlerle birlikte ortaçağda dini törenler, yönetsel ve tiyatral olaylar meydanlarda gerçekleşmektedir. Ortaçağ kentinde caddeler kiliseler gibi landmarklara yönelir. [16, s.4]

Kent merkezindeki pazar alanı tanımlanmış sınırla taş şehir dokusunun içinde oyularak yerleşmiş kendi meydanına sahipti. Sokaklar ve meydanlar üç boyutlu alanlar olarak informel şekilde oluşur. Organik ve doğal çizgilerle oluşan mekansal kompozisyon doğanın bir ürünüdür, yapay müdahaleler olmadan kendiliğinden gelişir. [19, s.97]

Caddeler uzun görüş çizgilerine sahiptir. Dikkat her an yeni detaylara yönelir. Kule gibi referans noktaları sürekli görüş içinde kalır. Tekstürler ve aktivitelerdeki insan ölçeği güven verir. Hiçbir zaman kaybolma düşüncesine neden olmaz. Küçük kent ölçeğiyle uyum içindedir. [17, s.10]

15.yy. a kadar kentler dikdörtgen meydanlar etrafında büyümekteydi. İki hacimsel mekanın kesişerek tek mekan oluşturduğu ve bu kesişmenin kulelerle vurgulanarak güçlendirilmesi bir çok ortaçağ kentinde uygulanmıştır. [14, s.40]

Piazza Del Campo, *Siena, İtalya*

İnşaatına 1288 de başlanan meydanın kaplamaları 1413 te yapıldı. Avrupadaki en iyi meydanlardan biridir. Günümüzde halen tüm kentin toplanma mekanı olarak kullanılmaktadır. Meydana ulaşan dar sokaklardan sonra karşılaşılan açık alan etkileyicidir. Meydanın düzenli bir mekan yapısı vardır. Sınırlı olan görüş imkanı kapalılık hissi yaratır. Ana caddenin çevresinde sıralanan dükkanların girişleri Mangia Kilisesiyle ilişkilendirilmiştir. Gaia Çeşmesi meydana 1400-1409 yılları arasında eklenmiştir. Meydanın dışına doğru 11 basamak açılır. Mevcut eğimin de kullanılması Yönetim binasına hakim bir pozisyon ve meydanın kendisine de amfiteyatroy etkisi kazandırır. Kaplama dokusunda yer alan koyu kırmızı tuğla döşeme radyal beyaz şeritler içinde yer alır. Bütününde organik bir forma sahip olan meydan deniz kabuğu izlenimini verir. Günümüzde senede 2 kez Palio Festivalinde at yarışlarına sahne olan bu mekan, geçmişinde de bu amaç için kullanılırdı. Meydanın kenarındaki küçük dükkanlar, alışveriş, café ve restoranlar, müze olarak gezilebilen belediye binası ve estetik diğer tüm özellikler Il Campo meydanını turistler ve yerli halk için vazgeçilmez kılar. [16, s.4]

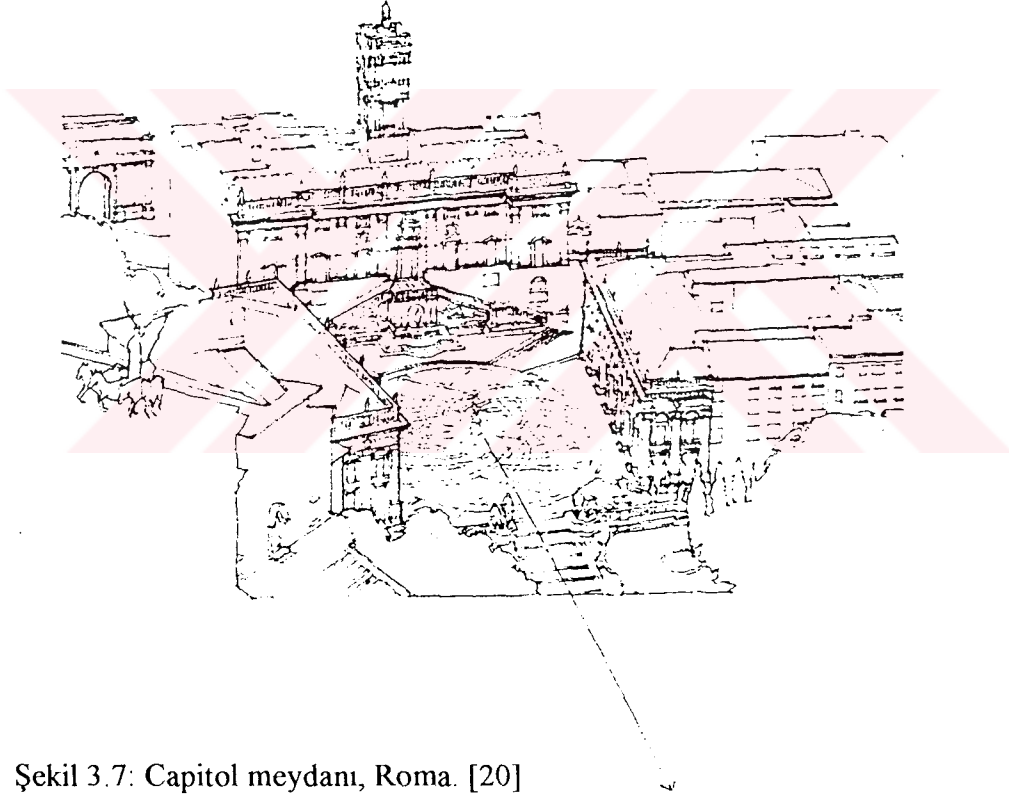
Piazza San Marco, *Venedik, İtalya*

Dünyanın en ünlü dış mekanlarından biri olan San Marco meydanının gelişimi birkaç yüz yıl sürmüştür. San Marco Kilisesinin yapımına 830 da başlanmış, 1000 yılında st.Mark Bazilikasından bir kanalla ayrılan bir bahçeye dönüşmüştür. Daha sonra ise kanal doldurulmuş, kilise tekrar inşa edilerek bugünkü boyutlarına ulaşmıştır. Kilise meydanın güçlü bir aks tarafından yaratılan ana odak noktasıdır fakat meydanı domine etmez. Doge Sarayı 1424 te meydandaki yerini birkaç kez form değiştirdikten sonra almıştır. Campanille Kulesi 888 te ilk olarak ahşaptan sonra 1329 da tekrar tuğla ve taştan inşa edilmiştir.

L şeklindeki meydanın doğu yakasını küçük meydan oluşturur. Küçük meydanda yer alan kolonlar ölçek elemanları olarak görev yaparlar. Büyük Kanalin yanına yerleşmiş kolonlar küçük meydandaki yerini 1189 da almıştır. Küçük meydan, Büyük Kanalin oluşturduğu açık alanın devamı niteliğindedir, bu özelliğiyle dışardan içeriye bir çekim noktası oluşturur. Meydan 1400 lü yıllarda tamamlanabilmiştir. 16.yy da meydanın mükemmelleştirilmesi düşüncesi doğmuş,

kütüphane binası eklenmiş, yeni düzenlemeler için güney duvarları yıkılmıştır. Campanile Kulesi, küçük ve ana meydanı L şeklinde bir mekan oluşturacak şekilde birleştirir. Bu iki mekanın bir mekan gibi devamlılığı vardır, kendi içinde döner, geçişler yapar ve diğer mekanların bölümlerine doğru devam eder. 1810 yılında ana meydanın batı ucunun Fablorico Nuova'nın yapımıyla kapanması, meydanla aynı seviyede, güzel bir kilise manzaralı sirkulasyona olanak verir. Meydan kentin yoğun yapısı ve Büyük Kanalı açıklığı arasında geçiş sağlayan bir mekandır. Günümüzde, meydanın iki tarafında yer alan masalar açık havada yemek yeme imkanı sağlar. Sahip olduğu kültürel değerle birlikte ticari ve turistik potansiyel , meydanı sürekli canlı tutar. [16, s.4]

3.2.4.4 Rönesans

Şekil 3.7: Capitol meydanı, Roma. [20]

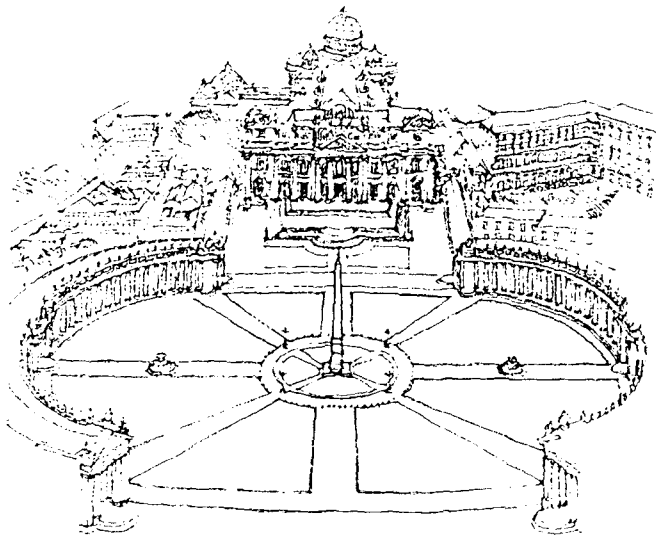
Rönesans meydanları ortaçağ kentlerine anıtsal bir ölçek ve form vererek doğar. Ortaçağın mütevazı organik meydan mekanı ve öğelerine karşı Rönesans meydanında geometrik düzen esas olmuş, simetri, belirli bir aksa bağlı geometrik düzen kurguyu yönlendirmiş, görüş hatlarına özellikle dikkat edilmiştir. Meydan ölçülerinde en ve boy arasındaki ideal oran $1/2$, $1/1.42$, $1/3$, $1/73$ gibi ölçülerde aranmıştır. [18, s.50]

Avrupada Rönesans sanatın, edebiyatın ve bilginin uyanışıdır. İnsanın dünyadaki tamamlayıcı rolünün önemi anlaşılmıştır.

Campidoglio, Roma, İtalya

Campidoglio meydanının yerleştiği Capitoline tepesinin antik Roma'da dini ve politik bir önemi vardı. Ortaçağda bu tepe şehrin yerleştiği yer oldu. Campidoglio (Capitol) meydanı 1538 başlarında Michelangelo tarafından yeniden inşa edildi. Meydan Floransa 'da erken Rönesans ve Roma'daki Barok dönemleri arasında bir geçiş oluşturur. Mekan kapalı bir meydan oluşturan 3 bina tarafından tanımlanır. Meydanı çevreleyen binaların ikisi iki katlıken, Michelangelo'nun meydanı kapatmak için ihtiyaç duyduğu üçüncü bina üç katlıdır. Meydanın ana bölümü oval formda, hafifçe içe batırılmış ve yer yıldız şeklinde kaplanmıştır. Döşemelerin tasarımın algılanmasında önemli bir yeri vardır. Basamaklar meydanı çevreler ve mükemmel bir şekilde çevreyle ilişkisini kurar. Papa III.Paul tarafından Marcus Aurelius'un heykeli meydana yerleştirilmiştir. Mekanın oval hacimde yaratılan formu, üç bina tarafından oluşturulan alanı güçlendirir. Form, mekandaki öğeler ve döşemelerin oluşturduğu bütün, tasarımın sadeliğini ve uyumunu yansıtır, doğa ve kültür arasındaki sentezi temsil eder. [16, s.8]

3.2.4.5 Barok

Şekil 3.8: San Pietro, Roma. [20]

Barok döneminde meydanlar dini ve yerel düşünceler ışığında oluşturulmuştur. Bunlar Roma'daki Piazza Navona gibi yenilenmiş (yeni eklenen binalarla meydan sonradan kapanmış, çeşme ve heykeller yapılmıştır), veya kentin gelişmesi sonunda yeni yerlerde oluşan meydanlar şeklindeki örneklerdir. [16, s.8]

Başlangıç yıllarında eski kentlerin kütleleri arasında oluşturulan güç çizgileri ağırlık kazanmıştır. Mimarlar uyum ve bütünlük yerine mekansal diziler ve birbirlerine açılan boşluklar yaratma çabasına girmişlerdir. Bu çaba tek ve düzgün şekilli meydanlar yerine, birbirine açılan değişik biçimli sahne benzeri meydanların kullanıldığı kent plancılığını oluşturmuştur. Hacimsel biçimden çok çizgisel gücün vurgulanması tutarlı ve ağırlıklı tasarım elemanı olarak kullanılmıştır. Ritmik bir mekansal diziye ait olan mekansal planlama mutlakiyet yönetimin düşünce sistemine de uymaktaydı. [10, s.118]

Ölçü ve işlevsel değişim sosyal yapı ve yönetim biçiminin vurgulandığı bir boyuta ulaşmış, bireylerin sosyal ilişkiler kurmak amacıyla bir karşılaşma mekanı olma niteliğinde bir azalma olmuştur. [18, s.51]

Piazza di San Pietro, Roma, İtalya

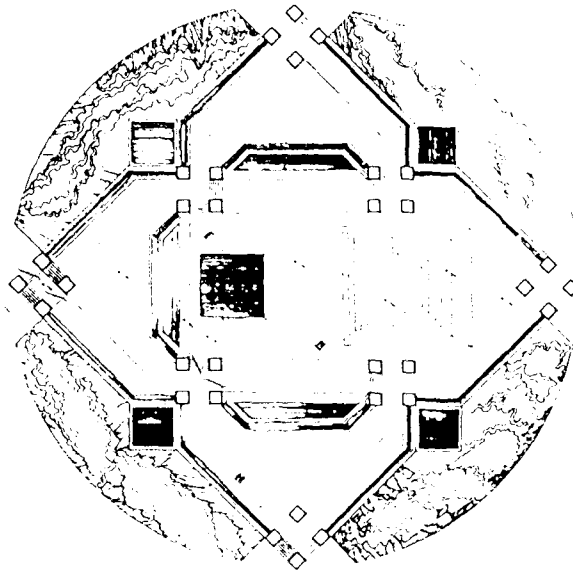
Ünlü meydanın yapımı 1590lardan, 1750lere kadar devam eder. Tüm meydan Bernini tarafından yapılmıştır. Alan 3 kısımdan oluşur. Piazza Retta kilisenin önünde yer alır. Piazza Obliqua iki yarım daireden ve bir dikdörtgenden oluşur, yer yüzeyinde oval olarak gözüktür. Piazza Rusticucci St. Peter ve Tiber nehri ile bir link oluşturur, ziyaretçileri toplar. Piazza Obliqua 'nın uzun kuzey-güney aksı heykel figürlerle, obelisk ve çeşmelerle vurgulanmıştır. Meydan obeliskten itibaren hafifçe meyillenir. Dört aslan üzerinde yükselen Mısır obeliski Nil deltasından getirilmiştir. Obeliskin iki yanında 17.yy a ait çeşmeler yer alır. Meydan anıtsal patikaya doğru teras etkisi uyandırır. Her iki yandaki geniş elips kolonat, meydanı çevreleyerek Vatikan 'a kapalı bir şekilde yaklaşır. Her kolonatta 284 kolon, 88 pilaster, 140 heykel yer alır. San Pietro meydanı, önemli bir anıta giriş görevini üstlenmiştir. Katolik dünyasının merkezi olduğu için anıtsal ölçektedir. Çevresel kimlik içinde önemli bir estetik ve sembolik anlama sahiptir. Papa'nın konuşması sırasında yaklaşık 300.000 kişilik geniş bir açık alan sağlar. [16, s.8]

Piazza Navona, Roma, İtalya

Meydanın bir ucu eğrisel olan formunun boyutları, kalıntıları kalmış olan Domitian Stadyumunun ölçüleriyle aynıdır (240m.x65m.). Alan eskiden tekerlekli araba yarışları için kullanılırdı. Meydan bütünüyle bir dönemin kültürünü yansıtırken, kapalılık insanda büyük bir odanın içinde bulunuyor olma duygusunu uyandırır. Borromini ve Bernini 'nin heykelleri meydanın ana aksı üzerindeki yerlerini almıştır. Bernini'nin Dört Nehir isimli heykeli adını Ganj, Tuna, Nil ve Plata 'dan alır. Çeşme, heykelsi figürler ve dini sembollerle kaynaşmış kültürel ve kaya, su öğeleri gibi doğal değerlerin sentezini temsil eder. Meydanın güney ucunda Bernini'nin Moor 'u, kuzey ucunda Della Porta'nın 19 .yy da eklenen Neptun'u yer alır. Roman basamaklarının kullanılmasından kaynaklanan seviye farklılıkları yere yakın ve mekana ait olma hissini güçlendirir. Meydanın tümü, meydanı oluşturan binalardaki kullanım çeşitliliği, çeşmeler, heykeller ve mimari nitelik, insanların neden burada bulunmaktan zevk aldıklarını açıklar. İnsanlar için nasıl mekanlar tasarlanması gerektiğini örnekler. [16, s.9]

17 yy. da meydanlar izole edilmiş kapalı mekanlar halindeydi, 18yy. da ise meydanlar daha açıktır. Bu açık meydanlara örnek olarak Concorde meydanı gösterilebilir. Versailles Sarayı ve Paris'i birleştiren bir alışveriş caddesi olan Champ Elysees, Concorde meydanıyla Tuileries ve Louvre bahçelerini birbirine bağlar. 1757 de yapımına başlanan meydan 1770 de tamamlanmıştır. [16, s.14]

3.2.4.6 Modern Meydanlar

Şekil 3.9 : Plaza Espana,
Arjantin [70]

Trafikten arındırılmış bölgelerin oluşturulması fikri ilk olarak Batı Avrupada ortaya çıkmıştır. Yenilenerek yaya mall-larına dönüştürülen caddeler 1926 yılında Essen’de ortaya çıkar. II. Dünya savaşıdan sonra yaya zonları şehrsel büyüme, araç sayısındaki artış ve yüksek kentli nüfusuna bağlı olarak gelişme göstermiştir. 1966 yılıyla birlikte batı Almanya’daki yaya mall-larının sayısı 60 a ulaşmış, 1980 lerde 800 ü bulmuştur. Sayılarıyla birlikte ölçülerde de değişmeler olmuş, uzunluklar artan boyutlarla 1973 lü yıllarda 240m. ye çıkmıştır. [16, s.15]

20.yy içinde şehrsel alanlardaki işlevsel değişimler meydan mekanlarının da değişik biçim ve işlevler cevap veren mekanlar olarak düzenlenmesine neden olmuştur. Böylece pazar meydanları, oyun meydanları, toplantı meydanları, trafik meydanları, dini meydanlar, ticaret meydanları gibi değişik işlevlerin gerçekleştirildiği çeşitli meydanlar tasarlanmış ve uygulanmıştır. [18, s.51]

Amaç sosyal, psikolojik ve kültürel bütünleşmenin gerçekleştirilmesinde önemli rolü olan bu alanların kaybettikleri değerleri ve kullanıcı yoğunluğunu artırmak olarak özetlenebilir. Bu çerçevede 20 yy ‘ın ikinci yarısından bu yana daha yoğun ve bilimsel yaklaşımlarla yaya kullanım alanları, açık ortak kullanım alanları, alışveriş merkezleri gibi işlevlerle yüklü şehrsel mekan tasarımları ve uygulamaları yapılmıştır. [18, s.51]

Kent merkezlerindeki gelişmeler 1960-1970 yılları arasında yeni ticari merkezlerin önlerinde binaların bir parçası şeklinde oluşturulan meydanlarla devam etmiştir. Bu alanların düzenlenmesinin teşvik edilmesi amacıyla meydanı yapan ticari merkez binasına inşaatıyla ilgili ekstra haklar verilmiştir. [11, s.81]

Amerikan kentsel mekanlarının tasarımında Avrupa kentlerindeki örneklerden yararlanılmıştır. İnsanların toplanıp dinlendiği bu mekanlarda özgün karakterler ve ölçekler kullanılmıştır. Meydanlarda pazar alanı, ticaret, dinsel törenler, festival ve yarışlar gibi özel aktivitelere olanak sağlanmış, meydanın çevresini oluşturan binalar birçok kez yenilenmiştir. Kullanıcıda koruma ve güvenlik duygusunu güçlendiren etkiler bırakan elemanlar mekanın içeriğini oluşturur ve tasarım için önemlidir. Son zamanlarda bu meydanlara ulaşan caddeler genellikle dar olduğundan taşıt trafiğinden arındırılmaktadır. Copley meydanı(ABD), bu şekilde istenen bir mekan yaratmak üzere yıkılıp yeniden tasarlanmıştır. Rahat oturma grupları ve yeni bir çeşmeyle desteklenen meydan, kendisini oluşturan binalarla aynı seviyeye çıkarılarak hayat kazanmıştır. [16, s.17]

Avrupa meydanlarında, meydana oluşturan çevre binaların mimarisi mekana ölçek kavramını kazandırarak mekanın açıkça tanımlanmasını sağlar. Amerika’da binaların boş cephelerinin kullanılması genel görünüşü bozmaktadır. Kentlerin; dış mekanlardaki kullanıma hayat kazandıracak dükkanlar ve cafeler gibi fonksiyonlara, rahat oturma gruplarına, kaliteli ve renkli dokularda döşeme elemanlarına, çeşme ve heykeller gibi sanatsal öğelere, devamlılık sağlayan ağaçlandırmalara, gölge ve mevsimlik ilgilere ihtiyacı vardır. [16, s.17]

Plaza ve mall-larla birlikte kentsel mekanda kalitenin sağlanması kentin kullanımını teşvik eder. Bunun için ekonomik ve uygun koşullarda park yeri yapımı da sağlanmalıdır. Mall-ların başarılı olabilmesindeki faktör park sorununun çözümü ve transit sistemlerin kurulmasıdır. Bu mekanlar kullanım kolaylığının sağlanabilmesi için birbiriyle bağlanabilir. Mekan görünüşüyle davet edici olmalı, fonksiyonlarıyla insanları toplamalıdır.

Karmaşık kullanımı, olanakları ve fonksiyonlarıyla alışveriş alanlarının oluşumu kentsel mekan olgusunun gelişmeye başladığı ve günümüzde de aynı şekilde hizmet etmeye devam ettiği antik Yunan Agorasına dayanır.

(Şekil 3.9), Yunan Agorasından günümüze farklı dönemlerin meydan tiplerini örnekleriyle göstermektedir.

DÖNEM	MEYDAN TİPOLOJİSİ	ÖRNEK
ANTİK YUNAN	Asimetrik Geometrik	Atina Agorası
ESKİ ROMA	Genelde simetrik Aksiyel	Roma İmparatorluk ve Cumhuriyet forumları
ORTAÇAĞ	Asimetrik Organik	Siena
RÖNESANS	Asimetrik ve simetrik Geometrik	Campidoglio, Roma San Marco, Venedik
BAROK	Simetrik Geometrik	Piazza del Popolo, Roma Piazza Navona, Roma
18.YY	Asimetrik, geometrik Simetrik, geometrik	Londra meydanları Paris

DÖNEM	MEYDAN TİPOLOJİSİ	ÖRNEK
18. yy	Aksiyel	Paris
19.yy	asimetrik	Boston Plaza New York
20.yy	asimetrik , geometrik	Kraliyet Meydanı Stockholm
20.yy (2.yarı)	asimetrik , organik	Piazza D'Italia

Şekil 3.9 : Meydan tipolojisi. [14, s.47]

3.2.5 Kentsel İmaj

Kent imajı şekil, tekstür ve hissedilen bir düzenle oluşur. Tüm bunlarla birlikte sahip olduğu kalite gözlemciye kent kimliği ve yapısı hakkında ipuçları verir. Kentsel imaj elemanlarını yollar, kesişme noktaları, sınırlar yollar ve landmarklar olarak sıralayabiliriz. [16, s.45]

Kenti oluşturan bu elemanlar insan ve mekan arasında duygusal bir bütünleşmenin kurulabilmesinde önemli bir rol alır. Bu öğeler bireysel niteliklere ve yaşantıya bağlı olabileceği gibi (unutulamayan bir yaşantının sahnesi olan mekan öğeleri) toplumsal değerlerin ifade bulduğu mekan öğeleri (Anıtkabir –bir heykel , dini bir yapı , bir zafer anıtı) de olabilir. [18, s.19]

Yollar; İnsanların üzerinde bir yerden bir yere hareket etmek için bulunduğu caddeler, transit yollar, demiryolu gibi sirkulasyon rotalarıdır. Avrupada, birçok kentin içinden geçen Tuna Nehri kentlerin gözlenebilmesi için, üzerinde işleyen teknelerle oldukça çekici bir yol olma özelliğindedir.

Yollar kent dokusunda yer değiştirmeyen öğeler arasında hareketlilik sağlar. İnsan yol mekanının parçası halindedir ve aynı zamanda da bir oyuncu olarak rol alır. [18, s.28]

Kevin Lynch bu mekanları “*içinde yaşayan bireylerin rastgele alışkanlıklarla bağlı olarak hareket ettikleri yaşadıkları alanlar*” olarak tanımlar.

Kesişme noktaları; Katılımın olduğu hareket merkezleridir. Yolların kesiştiği birbirine bağlandığı noktalar veya meydanlar gibi yoğun kullanım alanları olabileceği gibi ulaşım hatlarındaki belirli noktalar da olabilir. Yenikapı - Taksim metro hattı ve Anadolu yakasından tüpgeçit hatlarının yapımıyla Yenikapı; metro ,karayolu ulaşımı, İstanbul içi ve İstanbul dışı deniz yolları bağlantılarıyla bir kesişme noktası haline gelecektir.

Diğer şehrsel mekan öğeleriyle yakın ilişkide bulunan bu alanlar şehrsel aktiviteyi artıran ve yaşatan alanlardır. Kentli bu alana genellikle bu alana başka bir bölgeye ulaşmak için gelir, duraklama uzun süreli değildir. Ulaşım sistemi ile ilgili değişik sistemlerin yapısal özelliklerini bu mekanda bulmak mümkündür. [18, s.23]

Sınırlar; Belirli özellikleriyle alanları birbirinden ayıran kenar çizgisidir. Bu çizgi kenti keskin hatıyla sınırlayan bir nehir gibi doğal veya sıra evler dizisi gibi yapay çevrenin öğelerinden oluşabilir. Tuna Nehri bir sınır oluşturarak Buda ile Peste ‘yi birbirinden ayırırken, üzerindeki köprülerle de bu iki kentin sosyal ve kültürel hayatını birleştirir.

Bu öğeler kendi öz niteliklerine bağlı olarak diğer niteliklere sahip alanlar arasında ayırıcı bir görsel düzen oluştururlar. Sınır öğeleri fiziksel öğeler olabileceği gibi sosyal içerikli de olabilir. [18, s.21]

Bölgeler; Kendi içinde ortak karakter gösteren, kentin küçük veya büyük bir bölümünü teşkil eden özellikli alanlardır. Dışardan belirli bir uzaklıktan gözlenebildiğinden yönlendirici etkisi vardır. Paris batı sınırında, Seine Nehri üzerindeki Neuilly köprüsüyle kentin geleneksel dokusundan ayrılan La Defense, bir iş kenti olarak kendi bölgesini oluşturur. Farklı yapısal, teknolojik ve fonksiyonel özellikleriyle birlikte kent dokusu içinde hemen farkedilir.

Bölgeler belirli nitelikleriyle içlerinde toplanan işlevlere, sosyal öneme bağlı olarak diğer alanlardan ayrılır. Belirli sosyal ve kültürel farklılıklara sahip alanlar gelenek, yaşam felsefesi, teknolojik anlamda birbirinden farklı dokuların oluşmasına ve değişik niteliklere sahip bölgelerin kentli tarafından seçilmesine neden olacaktır. [18, s.20]

İşaretler; Bir bina, kule ,tepe gibi değişik uzaklıklardan farkedilebilen işaret edici bir ögedir. Ölçeği değişkendir, yol seçimini yönlendirerek yönlenmeyi kontrol altına alır. Atina 'da, tüm kente ve kıyıya hakim yüksek bir tepede yer alan Akropolis kentindeki Panthenon, çarşı içinden, kıyıda konumuyla hemen farkedilir. Akropolis'le beraber Atina'yı ve Yunanistan'ı sembolize eder.

Lynch kentsel mekanda görsel kalite için “görünüş, bakış ve duyum” üzerinde durur. Görünüş ve fonksiyon arasındaki ilişki vurgulanmalıdır. Görünüş çevrenin formunda hissedilen kalitedir. Çevreden alınan duyumlar insanın biyolojik yapısıyla sınırlıdır. Görsel kalite ve imaj büyük ölçekte kent bütününde aranırken, kent sistemini oluşturan küçük ölçekli parçalar da bütünün öğeleri olarak kaliteye etki ederler. Kentsel mekanda meydanlar, kentin görsel kalitesi ve imajı hakkında ipuçları taşır. [21]

4. KENTSEL MEKANIN FORM ÖZELLİKLERİ ve MEYDAN ÖRNEKLERİ

4.1- Kentsel Mekanın Form Özellikleri

4.1.1 Biçim

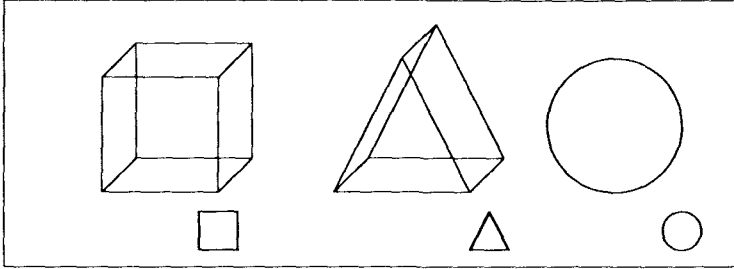
Günlük yaşamda eş anlamda kullanılan form sözcüğünün dışında biçim nesnenin özel durumunu gösteren şekil anlamındayken, form; biçimle birlikte ölçü durum içeren ve zihinde oluşup gözle görülemeyen bir organizasyon anlayışıdır. Biçim, kitle, mekan ve yüzey olarak üç elemandan oluşur. Birbirleriyle yakın bağlantı içine bulunan bu elemanlar Gestalt ilkelerine göre yakınlık, çevrelenme, örtme, birleşme, bölünme, derecelenme, devamlılık ve benzerlik gibi düzen kavramları oluşturur. Geometrik ve serbest olmak üzere biçim iki grupta toplanır. İlk zamanlarda serbest biçimler olarak doğa kaynak alınırken, bu yerini zamanla doğayla bütünleşmeyen ruhsuz ve taklitçi biçimlere bırakmıştır. Sezgi, içgüdü ve hayal gücüyle oluşturulan biçimin aynı zamanda yaşamın gerçeklerini de yansıtması gerekir. [5, s.81]

Birey biçimden gelen uyarıları tek bir işaret değil sembol sistemler grubu olarak algılayarak, biçim karşısında insanın göstermiş olduğu tepkinin nitelikleri de ilişkinin olumlu ya da olumsuzluğunu belirlemektedir. Biçimlerin insanlar üzerindeki etkisine ilişkin yapılan araştırmalar sonucunda dikdörtgen biçimlerin dengeli ve dinamik etki yapmasına karşı dar açılı biçimler dengesiz ve rahatsız edici, dairesel biçimlerin ise rahatlatıcı ve dinlendirici etki yarattığı gözlenmiştir. [5, s.81]

Kentsel mekanların imajında etkili olan biçimlerin kentliler üzerinde bıraktığı etkiler tasarımı yönlendirme bakımından önemlidir. Mekanda biçim, eğer geri fonu oluşturan çevresi ile açık bir ilişki içinde bulunuyorsa, dikkatleri üzerinde toplayarak diğer biçimlerden ön planda algılanacaktır. Bu tür biçimlerin sınırlarının kesin olması, kapanma özellikleri taşımaları fon ile kontrast oluşturmaları önde algılanmayı daha da güçlendirecektir. Aralarında açık bağıntılar olan, basit ve

geometrik tek kimlik ve birlik sağlayan sürekli, yakın, ritmik aralıklarla tekrar edilen biçimler de daha kolay ve doğru algılanabilmektedir. Çevresinden fiziksel özellikleri nedeniyle farklılaşıp, dikkat eşiğinin üzerine çıkan biçimler, çevreyi rahat okuma özelliği sağlamakla kalmayıp diğer biçimlere karşı da bir üstünlük sağlarlar. Geleneksel biçimler özellikle estetik açıdan bayanlar tarafından tercih edilirken, genelde bireyler özgün biçimleri beğenmeye meyillidirler. [5, s.81]

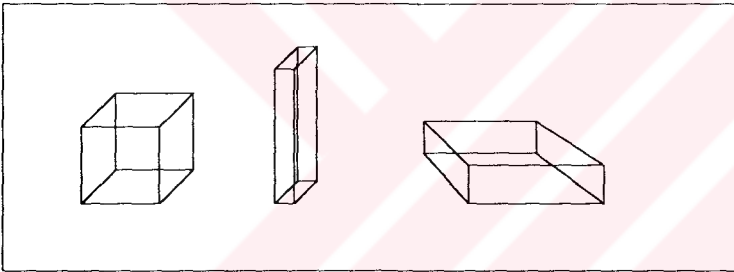
ŞEKİL

Şekil biçimin farklı yüzeyleridir. Biçimin değerlendirilmesinde ilk etkiyi şekil yapar

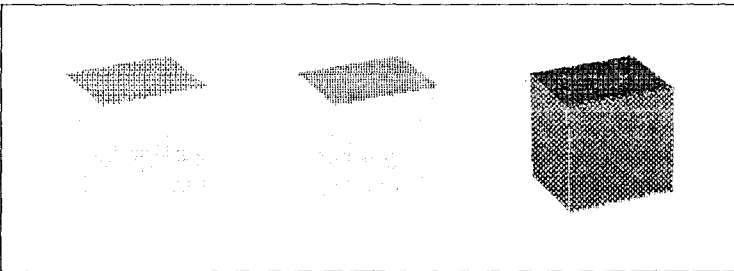
Farklı şekillerde biçimlerin boyut –renk- dokusal etkisi

ÖLÇÜ

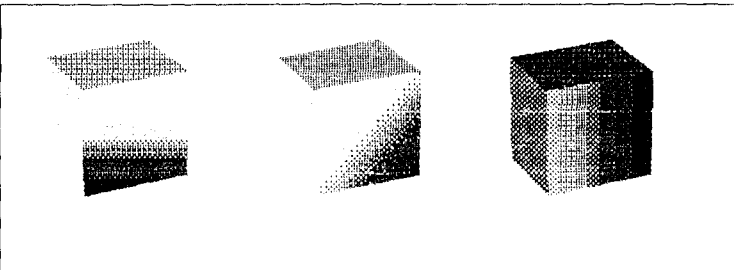
Biçime ait genişlik, derinlik uzunluk ölçüleridir. Biçimin oranlarını belirler.

RENK

Işık ve diğer görsel kabuller bireyin tonları algılamasıyla ilgilidir. Renk formu çevre içinde belli eder, görsel ağırlığını etkiler.

DOKU

Görsel ve dokusal kalite ölçü, şekil, düzen ve oranla kazanılır. Doku ışığın yutulup yansımalarını kontrol eder.

Şekil 4.1: Biçimin ölçü, renk ve dokudan kaynaklanan görsel özellikleri. [20, s.35]

- Perspektifin veya bakış açısını değişmesi biçimin farklı algılanmasını sağlar.
- Biçimin algılanmasında mesafenin etkisi büyüktür.
- Aydınlatma koşulları strüktür ve şeklin biçimini etkiler.
- Biçim etrafında oluşturduğu görsel alanla kendisini tanımlar.

Kendi ve onu oluşturan öğelerin biçimleri ile var olan kentsel mekanlar, gereksinmelerini karşıladıkları gibi kullanıcılar üzerinde de olumlu psikolojik etkiler bırakmalıdır. [5, s.81]

Mekanın içindeyken meydanın düzenli veya düzensiz olduğunu anlamak neredeyse imkansızdır. Floransa Piazza S.Maria Novella meydanında durup ilk bakışta meydanın beş köşeli olduğunu söyleyebilmek güçtür. Tüm algılara ve nedenlere rağmen meydan düzenli bir karakter taşır.

Şekil 4.2: Piazza S.Maria Novella, Floransa. [22, s.49]

4.1.2 Renk

Herşeyi kütle yada boşluk olarak kavramayız. Çok uzaktaki cisimler çoğunlukla derinlikleri yokmuş gibi düz görünürler. Bulut kümeleri genelde gökyüzünün oluşturduğu zemin üzerinde iki boyutlu biçimler olarak görülürler. Denizden görülen uzak bir kıyı şeridi bir siluet gibidir. Özellikle kıyılarda rastlanan bu tür görüntülerin en çarpıcı olarak yaşandığı bir yer de Venedik'tir. [10, s.69]

Adriyatik denizinin lacivert renkli dalgalarının oluşturduğu etkileyici görüntüden adaların arkasındaki lagünlerin sakin sularına geçtiğimiz zaman alışılmış şekil ve biçim kavramlarının anlamını kaybettiği bir hayal dünyası başlar. Gökyüzü

ve deniz birleşir. Venedik uzaktan bir serap gibi belirir. Suyun üzerinde beliren bina hayalleri bilinen tüm binalardan hafif gözüktür. Güvenliğine önem veren her şehrin tehdit edici ve geçilmez surlarla çevrildiği bir dönemde bu metropolde, büyük ve canlı pazar alanları denize doğru açıldı. Diğer şehirler dağların tepesinde tek bir açıklığı olmayan kalın surların içinde kurulurken, Venedik, canlı renklerle boyanarak sığ sular üzerinde inşa edilmişti. Üç kıtadan gelen mallarla bu şehir gerçek bir hazineye dönuşürdü. Kent pencerelerinden pahalı kilimler asarak çevreye değişik bir görüntü kazandırarak ihtişam yaratmayı doğudan öğrenmişti. San Marco meydanı günümüzde festivaller sırasında hala bu şekilde süslenir. Venedik mimarisinin renkliliği ile gökyüzü ve deniz arasındaki yansılardan oluşan kendine özgü ışığı arasında bir bağ vardır. Burada gölgeler hiçbir zaman siyah ve anlamsız olmaz, renklerle ve parlak yansımalarla aydınlanır. [10, s.74]

Fas sapsarı duvarları ve yapılarıyla dünyanın yaşayan en ilginç ve en büyük ortaçağ görünümlü kentidir. Dar labirenti andıran sokakları, kapalı çarşıları, cami ve medreseleriyle insanı içine çeker. UNESCO ‘nun koruma altına aldığı kentin bal rengi yüksek duvarları arkasında boş sarayları, dans salonlarını ve bahçeleri saklar. Kente egemen olan sarı renk, hem sürekli hareketi hem de hüznü simgeleyen karakteri ile tüm ağırlığıyla hissedilir. Gün boyunca sokaklardaki kalabalık ve hareket akşam saatlerinde güneşin şehri bal rengine boyamasıyla hüzne dönuşür.[23, s.69]

Yapısal niteliklerine bağlı olarak birtakım duygusal etkinliklere de sahip olan renk, görsel olarak algılanan ve estetik amaçlara hizmet eden bir elemandır. Renk, bir tarafta alıcı diğer tarafta da bu duyguyu oluşturan faktörlerin çeşitliliğinden dolayı subjektiftir. Renk algısını etkileyen bu faktörler geçmişteki deneyimler, kültür, moda, algı sabitlikleri, bireysel özellikler, rengin konuya uygunluğu, alan, doku ve biçim olarak sıralanabilir. [5, s.81]

Bir rengin yaptığı etki yakınındaki renklerin değerlerine bağlı olarak da gelişir. Bir renk düzenlemesinde uygun renklerle yapılan armoni gözü yormayıp huzur verirken, birbirlerine uygun olmayan ve karşıt renklerin arasında da armoni kurulamaz. Birbirlerinin etkisini dengeleyen karşıt renklerin bir arada aynı ölçülerde kullanılması renklerin etkisini nötr hale getirebilir. [5, s.82]

Rengin birey üzerinde iki türlü etkisi vardır. İlki kısa süreli olup derine inmeyen salt fiziki etki, diğeri ise rengin fonksiyonlarının gelişmesiyle basit fizik aksiyonlardan daha derin ve güçlü doğan bir aksiyon, diğeri bir deyişle iç tepkisidir.

Tablo 4.1 :Renklerin bireyler üzerindeki psikolojik etkisi. [5, s.83]

RENKLER	BİREYLER ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİ	BİREYLER ÜZERİNDEKİ GÖRSEL ETKİ
KIRMIZI	Uyarıcı	Yakın
TURUNCU	Heyecenlendirici	Büyük
SARI	Dikkat çekici Tansiyon yükseltici	kuru
LİMON KÜFÜ	Neşelendirici	Yakın
PEMBE	Rahatlatıcı	Büyük Kuru
BEYAZ	Uyarıcı	Uzak
BEJ	Uyarıcı	Hafif Nötr
MAVİ	Yatıştırıcı	Uzak
YEŞİL	Sakin , güven artırıcı Beceri artırıcı Barışçıl yumuşak hava	Küçük Durgun
KAHVERENGİ	Kasvetli	Yakın
MOR	Cesaret kırıcı	Ağır
SIYAH	Ürkütücü	Nötr

Çevremizdeki renklerle ilişkilerimiz sonucu bilinç altımızda oluşan psikolojik etki sadece objelerle değil diğer duygularla da bir bağlantı yaratılmasını sağlar. Bu da her ne kadar bireyin duyarlılık derecesine bağlı olsa da kişilerin değişik duyguları arasında bir ortak titreşim ve yakın bağlantı bulmak söz konusudur. Bu sıcak ve soğuk renkler ayırımını gündeme getirir. Mavi, mor gibi bazı renklerin sert, iğneli görüşlerine karşı bazıları da düz, kadifemsi niteliktedir. Okşayıcı hisler veren sıcak renkler sarı, kırmızı ve turuncudur. Bu tür renklerin yakın uzak görünme, örttükleri objeleri büyük küçük gösterme, yer aldıkları mekanı genişletip daraltma gibi özellikleri bulunurken, renk algılarında kuvvetli renkler zayıfları arka plana iter. Saf olanlar karışmış olanlardan daha yakında algılanırlar. [5, s.82]

Diğer renklere göre ileri fırlama özelliği fazla olan kırmızı olduğundan daha yakın algılanır. Mavi geri çekilme özelliğine sahiptir, uzakmış gibi görünür. Gri, mor gibi nötr renkler ise oldukları gibi görünme eğilimindedir. [5, s.82]

Kırmızı, turuncu, sarı uyarıcı, dikkat çekici özelliktedir. Beynin dalga aktivitesini ve tansiyonu artırır. Limon küfü, pembe neşelendirir, rahatlatır. Yakın, kuru ve büyük görünme eğilimindedir. Beyaz ve bejin de uyarıcı ve neşe verici etkisi vardır; mavi ve yeşille birlikte yatıştırıcı, güven vericidirler. Beceriye artırıp ortama yumuşak, sakin, barışçıl bir hava verirler, uzak, küçük ve durgun algılamaya neden olurlar. Kahverengi, mor ve siyah ise nötr, ağır, kasvetli cesaret kırıcı ve ürkütücüdür. [5, s.82]

Biçimin ortaya konmasında renkler yardımcı olabilmektedir. Biçim renkle birlikte düşünüldüğünde çeşitlilik kazanır. Düzenlemeyle birlikte biçimle renk arasında bazan uzlaşma bazen de gerilim söz konusudur. [5, s.82]

Tablo 4.2: Renk biçim ilişkisi (+ uyum , - uyumsuzluk). [25, s.135]

	SARI	MAVİ	YEŞİL
ÜÇGEN	+	-	-
DAİRESEL	-	+	-
DÖRTGEN	-	-	+

Kentsel mekanı çevreleyen düzlem ve yüzeyler yansıtma, yutma ve geçirme özellikleri nedeniyle ışık tarafından etkilenecek görünümünü değiştirirler. Mekandaki renk düzeni dışındaki doğal ya da yapay renk dünyasından soyutlanamaz. İklim, çevre yapısı, geleneklere göre değişen renk kullanımı mekan kullanıcılarını ve dolaylı olarak ta mekanın kullanım biçimini etkilemektedir. Karlarla kaplı bembeyaz kayak merkezlerinde hayat, soğuk beton renklerine bürünmüş kent merkezlerinden çok daha canlı parlak renklere sahiptir. İnsanlar tüm ihtiyaçlarını şehir merkezlerindeyken bu kadarını istemeyecekleri canlı tonlarda seçerler. Amaç beyazlar üzerindeyken farkedilmektir.

Mekanda tek rengin oluşturduğu düzen birliği, çok renkli düzen ise çeşitliliği ifade ederken, aşırıya kaçma da monotonluk veya karmaşıklıkla beraberinde getirerek huzursuzluk ve istenmeyen etkiler oluşturmaktadır. [5, s.82]

Birbirinden özellikle ayrılması düşünölen mekanlar ve onları oluşturan elemanlar farklı renklerde olmalıdır. Çünkü renk ya çevresiyle uyum içinde ya da ona zıttır. Genelde değör ve tonlardaki uyum o mekandaki güven, rahatlık duygusu ve mekan etkisini güçlendirirken, zıtlık görsel etkiyi güçlendirir, bir takım öğeleri ön plana çıkarır. Malzemelerin doğal renkleri de her zaman rahatlatıcı bir etki yaratmaktadır. Mekanların olumsuz boyutlarının dengelenmesi duruma uygun renklerin kullanımıyla sağlanabilir. Sıkıcı, dar ve yüksek yüzeylerle çevrili mekanların hücresele görüntüsü açık veya soğuk renkler kullanılarak bir dereceye kadar önlenebilir. İnsan ölçeğine uymayan boyutlardaki geniş statik ya da dar dinamik mekanlarda uç yüzeyin koyu ve doygun renklere boyanması mekan özelliklerinin yitirilmesini önleyecek ve olumlu mekanlar yaratacaktır. [5, s.83]

4.1.3 Dokusal Etkiler

Dokusal karakterde en ufak değışiklikleri bile algılayabiliriz. Böylesine ufak değışikliklerin bizi neden bu kadar güçlü bir şekilde etkilediğini açıklayabilmek zordur. İyi bir kemanla kötü olanının arasındaki ton farkını yalnızca insan kulağı tarafından algılanabileceğı düşünölürse göz gibi hassas bir organın iyi ve sağlam bir doku ile gevşek ve zayıf olanı arasındaki farkı her ikisinin yüzeyi aynı şekilde olsa bile algılayabilmesi şaşırtıcı olmamalıdır. Dokular arasındaki farklı değerdendirmelerimizin nedenini söylemek güçtür ama algılanan fark gerçeğe oldukça yakındır. Kelimelerle anlatmak açıklayıcı olsa bile dokusal etkileri tam olarak yaşamak gerekir. [10, s.135]

Danimarka'lı heykeltraş Thorvaldsen'in sık sık kullanılan bir değışı vardır:

"Kıl hayattır , alçı ölüm , mermer ise yeniden diriliş."

Bu oldukça belirgin bir ifadedir. Hayalimizde aynı heykelin her biri bu malzemeden biriyle yapılmış üç ayrı kopyasını canlandırırsak aslından hepsinin birbirinden oldukça farklı olduğunu görölürüz. Aynı malzeme bile farklı etkilere sahip olabilir. Sanat uzmanları eski bir dökme alçı heykelle, kalıptan yeni çıkmış bir alçı heykel arasında büyük fark görölürler. Yenisi niteliksizdir, yüzeyi yeterince sert gözükmez. Daha çok kabarcıklarla dolu katılaşmış bir hamura benzer. Taze alçı ışığı yansıtmakla kalmaz, bir kısmının da dış yüzeyinin altında nüfuz etmesine olanak sağlar. Bu yüzden biçimi net olarak algılamak zorlaşır. Böyle yeni bir heykeli

eskisiyle karşılaştırdığımızda aralarındaki fark belirginleşir. Eskisi olgunlaşmış gibidir. Zamanla yüzeyindeki ufak delikler kapanmış, yüzyılların biriktirdiği toz tüm figürü muma benzer bir tabakayla kaplayarak ışığın nüfuz etmesini önlemiştir. Böyle eski bir dökme alçı heykel, sık sık ellenmekten yüzeyi aşınıp fildişine benzer bir görüntüye sahip olduğundan çok daha tatmin edicidir. [10, s.136]

Doku belirsiz bir tekstürdür, şekille desteklenmediği sürece tamamlanmış sayılmaz. Şekil gözü etkileyerek algılanmayı gerçekleştirir, tanımlanarak hafızada bir yer edinir. Doku ilk önce gözle farkedildikten sonra elin hareketleriyle hissedilerek her yönden değerlendirilir, ışık faktörü algılamayı şaşırtabilir. İnsan duyusu ipek dokusundaki kalite farklılıklarını bile ayırt edebilecek yetenektir. [24, s.7]

Bir yüzeyin dokusu malzemenin yapısında var olan niteliğidir. Görme ve dokunma yoluyla hissedilir. Dokunun meydana gelmesi için, pürüzlü yüzey veya uygun ışık, girinti çıkıntı gibi dokusal derinlik gerekmektedir. [25, s.135]

Tablo 4.3 : Doku-renk ilişkisinin bireyler üzerindeki etkisi. [5, s.83]

DOKU CİNSİ	BİREYLER ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİ	BİREYLER ÜZERİNDEKİ GÖRSEL ETKİ
Sert Sıcak renkli Parlak yüzeyli	Uyanık tutma İradeyi destekleme Heyecan verme	Yakın
Yumuşak Soğuk renkli Mat yüzeyli	Sukunet Rahatlık	Uzak

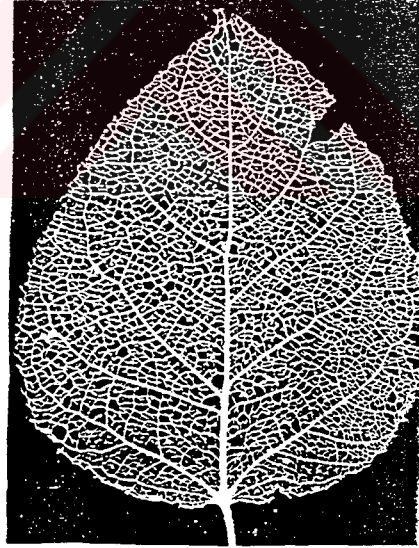
Kentsel ortamdaki uyarıcılardan olan doku algılanan rengin özelliğini değiştirebildiği gibi algılanan biçimi de bozma yeteneğine sahiptir. Dokular birtakım etkenlere bağlı olarak bütünleştikleri elemanlarda farklı görünme özelliğine sahiptir. Dokulu yüzey gözden uzaklaştıkça görsel etkisini kaybeder. Yakında sert etki bırakan doku uzaklaştıkça daha yumuşak algılanır. Dokusal farklılıklar uzaklık tahmini yapmamızda yardımcı olur. Genelde sert dokulu, sıcak renkli ve parlak yüzeyli elemanlar olduğundan daha yakın algılanırken, yumuşak dokulu soğuk renkli ve mat yüzeyli elemanlar da gerçeğinden daha uzaktaymış hissini yaratırlar.

Psikolojik açıdan da yumuşak dokulu elemanlar, sükunet ve rahatlık duygusu yaratır, sert dokular iradeyi destekleyerek uyank tutar. Kimi dokular mekanın özelliklerini ortaya koyup güçlendirirken, kimileri de bir takım nitelikleri saklayarak pürüzsüz bir özellik oluştururlar. Renk ve biçimde de olduğu gibi çok çeşitli ve birbiriyle yarışan dokuyu birarada kullanırken dozunu kaçırmak bölücü ve kararsız bir etki yaratabilmektedir. Çevreyle bütünleşip onunla uyum sağlayan doku her zaman için en doğru seçimdir. [5, s.83]

Dokunun farklı şekillerde okunabilen görsel yanılmaya neden olabilen etkileri vardır. Güçlü enerjilere sahip olan eğri hattın benzer nitelikli olan bir diğeriyle bir arada çift halinde kullanılması çizginin bu gücünü azaltacaktır. Ancak daha fazla çiftler grubu halinde kullanım seri halinde okunmayı sağlayarak dokunun statüsünü yükseltecektir. [24, s.31]

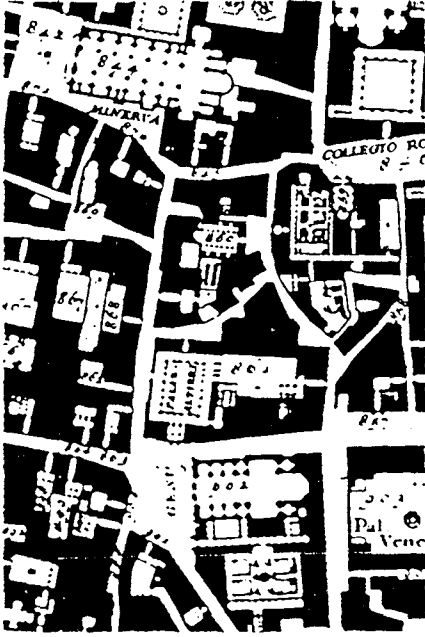
Çizgi dokusunun vurgulayıcı gücü şekillerin oluşturulmasında yararlı bir kaynaktır. Çizgilerden öte göz şekilleri yakalar, şekiller de dokuyu güçlendirir. Çizgiler özgün tekstürlerde olmadıkları sürece dokunun içinde kaybolma eğilimindedir. [24, s.31]

Anlamsız çizgilerden oluşan bir dokuya bakmakta olan bir kişi bir süre sonra farklı şekiller algılamaya başlar. Hafıza bu şekilleri mürekkep lekeleri olarak algılamaya meyillidir, bu şekilde karakter testi yapar. Sınırlayıcı çizgilerle zevke göre anlamlı bir şekil aranır dokuya bir anlam kazandırılmaya çalışılır. [24, s.41]

Şekil 4.3 : Yaprak dokusu. [24, s.41]

(Şekil 4.4) te Giambattista Nolli tarafından 1748 de çizilen Roma planı doku-obje veya kent-anıt ilişkisini bütünleştirme açısından kayda değerdir. Dış mekandaki ölçek ve mekansal organizasyon arasındaki ilişkileri ilk bakışta ayırt etmek mümkündür.

Şekil 4.4 : Kent dokusunda meydan, sokak ve bina ilişkileri [9, s.76]

4.1.4 Ölçek Ve Oran

Bir efsaneye göre bir gün bir demircinin yanından geçerken duyduğu üç çekiç sesi Phytagoras'ın çok hoşuna gider. İncelemek üzere içeri girdiğinde çekiç başlarının uzunluklarının 6:4:3 oranında olduğunu görür. En büyük çekiç esas notayı oluşturuyordu. Bu bulgu onu değişik boydaki gergin tellerle deneyler yapmaya yöneltmiş, sonuçta birbirine küçük sayıların orantısıyla bağıntılı uzunluklara sahip tellerin uyumlu sesler çıkardığını kanıtlamıştır. Yunanlar, gözledikleri bu olaya; “kesin matematiksel oranlarla çalışmak ruhu sevindirir, basit orantılı tellerin oluşturduğu tonlar kulağa hoş gelir”, açıklamasını getirirler. Görsel dünyadaki basit matematiksel orantılarla, işitsel dünyadaki ses uyumu arasında bir ilişki olduğunu buldular. İnsanın çevresindeki basit matematiksel orantıları algılamasını sağlayan bir yeteneğinin olduğu anlaşıldı. Bu yetenek, müzik konusunda kanıtlanmış, aynı yeteneğin görünen boyutlar için de geçerli olduğuna inanılmıştır. O dönemde basit orantılar kullanan mimari müzikle karşılaştırılmış, mimari donmuş müzik olarak adlandırılmıştır. Oranlar sistemindeki ölçülebilen değerler müzik, matematik ve dini düşüncelere yansımıştır. [10, s.86]

Alberti : *"Seslerin uyumu kulaklarımıza hoş gelir, aynı şekilde gözlerimize ve düşüncelerimize de.Bu yüzden oranlarla ilgili kuralları müzisyenlerden alabiliriz."*

İnsanlar başlangıçtan bu yana fizyolojik ve tinsel gereksinmelerine yanıt verecek biçimlendirmelerde ve toplumsal ilişkilerinde bir takım ölçü birimleri ve sistemlerine başvurmuşlardır. Bu amaçla çeşitli dönemlerde birçok bilimadamı ve sanatçı kullanılan ölçü sistemlerinin elde ediliş ve uygulanışına ilişkin çeşitli kural ve yöntemler geliştirmişlerdir. Ancak bunların birçoğu zamanla geçersiz kalmıştır. [26. s.81)

İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özellik düzen yaratma yeteneğidir. Tanımlama yeteneği insanların kontrol edebileceği durumları yaratır. Önceden tanımlanmış herhangi bir obje hakkında hafıza tüm tecrübelerle birlikte bir dosya açar. Kültürel olgular eşliğinde bir takım bilgiler de bu şekilde hafızada yer edinmiştir. [27, s.7]

Tüm zamanlar içinde temel geometri, basit sayılar arasındaki ilişkiler dini ve filozofik teorilere de dayanarak görsel bilgiler farklı kültürler içinde yerini almıştır. Roma, Yunan ve Mısır Uygarlıkları bu temeller üzerinde anıtlarını oluşturmuşlardır. [27, s.8]

En yalınından en karmaşığına kadar yapısal bir bütünlüğe sahip doğal oluşumlarda ya da insan eliyle yapılan bileşimlerde sayıların ve geometrik biçimlerin uyumu görülür. Doğanın algılanması herkes için öznedir ancak kökenindeki sayısal değerler ve oranlar ortak ve değişmezdir. Elementlerin kimyasal ve fiziksel özelliklerinin periyodik bir düzene göre yinelenmesi doğadaki sayısal ve ölçüsel uyumum ilk örneklerini oluştururken bu uyum, molekül bileşenleri, bitki, hayvanlar ve insan yapısına kadar devam eder. [26, s.81]

Aristo: “Güzellik ölçü ve sayıların ortaklığından doğar”.

Uçak ağırlığından gücüne kadar oranlar sisteminden oluşur, fonksiyonları bu ölçülerle limitlidir. Herşeyin bir büyüklük limiti vardır ve bu limit bozulduğunda o nesne de artık başka bir şey olur, eski niteliklerini kaybeder. [22, s.36]

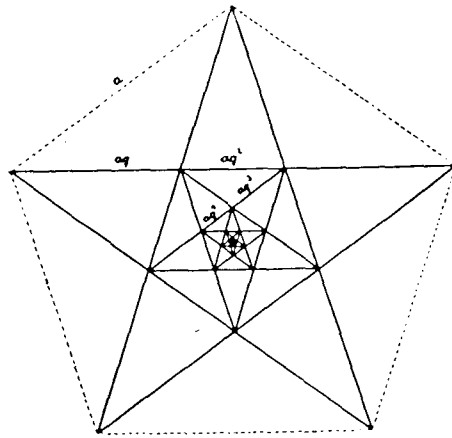
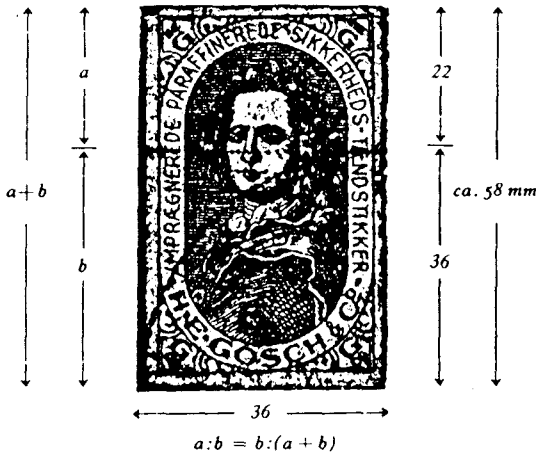
Bir sanat ürününün estetik değerinin, onun oranlarında gizli olduğu düşüncesi oldukça yaygındır. Oranlar arasında en estetik olanının yakalanabilmesi, sanatçıların çok eskiden beri başta gelen amaçları arasındadır. Eski Mısır ve Yunan Uygarlıklarından bu yana ortaya konmuş birçok başyapıtın incelenmesinde simetri ve altın oranın sıkça kullanıldığı gözlenmektedir. Heykellerini altın orana göre

ölçülendirmesi nedeniyle ünlü Yunan heykeltıraş Phidas'ın adına atfen altın oran (ϕ) ile ifade edilmektedir. [26,s.83]

Altın kesim kuralı antik çağlardan beri büyük ilgi uyandırmıştır. Altın kesime yaklaşan tamsayı dizisinde (1,2,3,5,8,13,21,34,...) her yeni sayı kendinden önce gelen iki sayının toplanmasıyla elde edilir. Bu dizinin ilginç yanı, sayıların büyüdükçe altın kesime daha çok yaklaşmalarıdır. 2:3 orantısı altın kesim oranına uzakken, 3:5 daha yakın, 5:8 ise hemen hemen aynı ve en çok kullanılanıdır. [10, s.89]

Altın kesim her türlü tasarımda aynı etkileri yaratmak için kullanılır. Danimarka'da Admiral Tordenskjold'un resmini taşıyan basit kibrit kutularının orantısı 36:58 ölçülerinde, altın kesimde yapılmıştır. Ekonomik durumlar yüzünden kutuların boyunun kısalması zorunda kalması, portrenin daha az estetik sayılabilecek bir dikdörtgen içinde yerleşmesine neden olmuştur. Altın kesim geçmişte kağıt boylarının ayarlanmasında ve matbaacılıkta da kullanılırdı. [10, s.88]

Pytagoras için beş köşeli yıldız gizemli ve kutsal bir semboldü. Bu şekil, bir beşgenin kenarları birbiriyle kesişene kadar her iki yönde uzatılınca oluşur. Beş köşeli yıldızın kenarları ile onu oluşturan beşgenin kenarı arasındaki uzunluk ilişkisi altın kesime uygundur. Beş köşeli yıldızın uçları da birleştirildiğinde yeniden beşgen ve yıldız oluşmaya devam eder. Bu şekilde sonsuz sayıda altın kesime uygun olarak büyüyen çizgi elde edilebilir. [10, s.88]

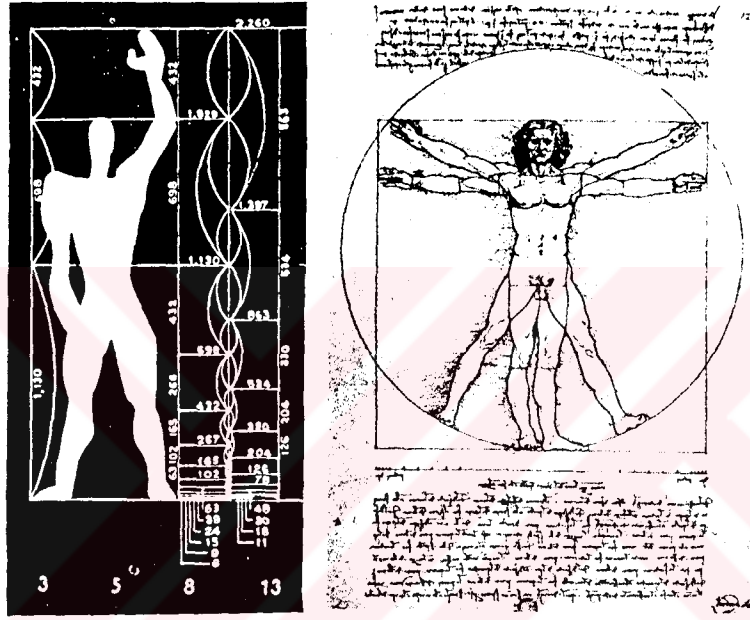

Şekil 4.5 : Kenar ilişkileri altın kesime uyan Danimarka kibrit kutusu. [10, s.88]

Şekil 4.6 : Pentagram. [10, s.88]

Altın oranın estetik açıdan bu denli etkiye sahip olması sanat ve bilim çevrelerinin yoğun ilgisini çekmiş, sanatçılar altın oranı estetiğin gizemli anahtarı olarak benimsemiş ve her fırsatta yapıtlarının ölçülendirilmesinde kullanmışlardır.

18. yy. da oldukça karışık bir hal alan oranlar teorisi gerçeğe dayanmıyordu, klasik disiplinlerdeki değişimler ve romantik akımlardan etkilenmişti. 19. ve 20.yy sanatçıları bu kurallardan hiçbir zaman rahatsız olmadılar ama bu yüzyılların dini ve filozofik kurallarını da benimsemediler. Ancak yeni kurallar ararken bu teorileri de kullanmaya devam ettiler. [27, s.9]

Şekil 4.7: (solda) Le Corbusier'in orantı çalışması olan "Le Modulor" da insanın boyu 183 cm. olarak alınmıştır. Yukarı uzatılmış kol yüksekliği 226 cm. dir. İnsan figürünün altın kurala göre bölünmesiyle 113 cm. ölçüsü elde edilir. Bu ölçü hem göbek deliği hizasına hem de uzatılmış kol yüksekliğinin yarısına eşittir.

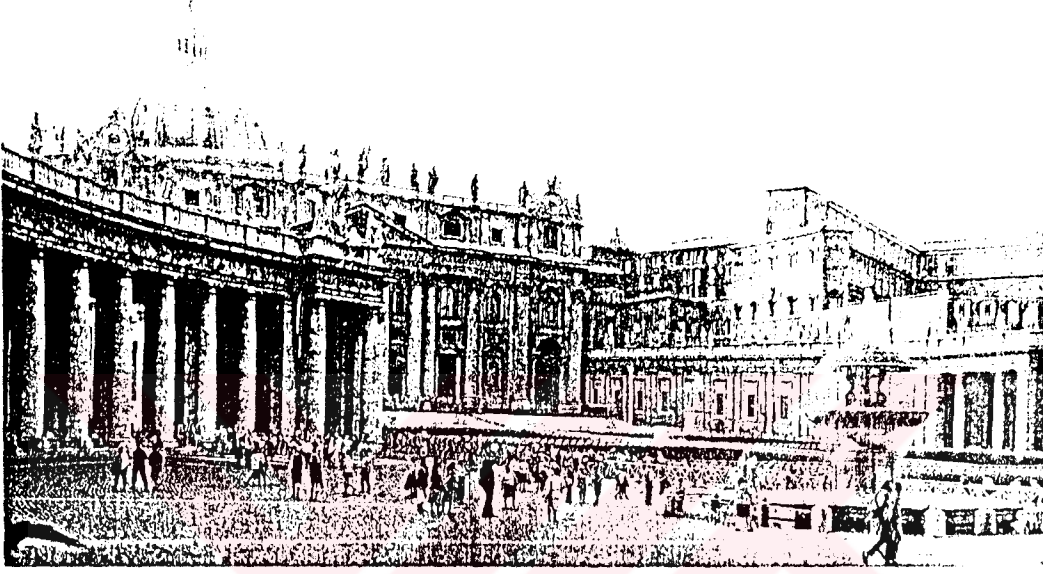
Şekil 4.8 : (sağda) Leonardo da Vinci'nin "ideal insanı"nda figürün göbek deliği tam merkezde yer alır. Kollar açık olarak baş hizasına kaldırıldığında parmak uçları göbek deliğinin oluşturduğu daireye değmektedir.

Modern şehrin ölçeğini çevresini domine eden yüksek binalar belirlemektedir. Ortaçağda San Gimignano'daki güçlü ailelerin prestij yarışı gibi iş merkezleri günümüzde gökdelenlerle güçlerini konuşturmaktalardır. Kentsel mekandaki kesin ölçü ve oranlar kentle birlikte kentlileri de domine eder. [22, s.62]

Herhangi bir kompozisyonda bazı bölümler ön planda vurgulanırken diğer kısımlar daha az etkilidir. Bunu başarmanın en iyi yolunu;

Unwin : “*Tasarımın ayrı bölümleri arasında bir oranlar ve ilişkiler sistemi kurmak* “ olarak açıklar.

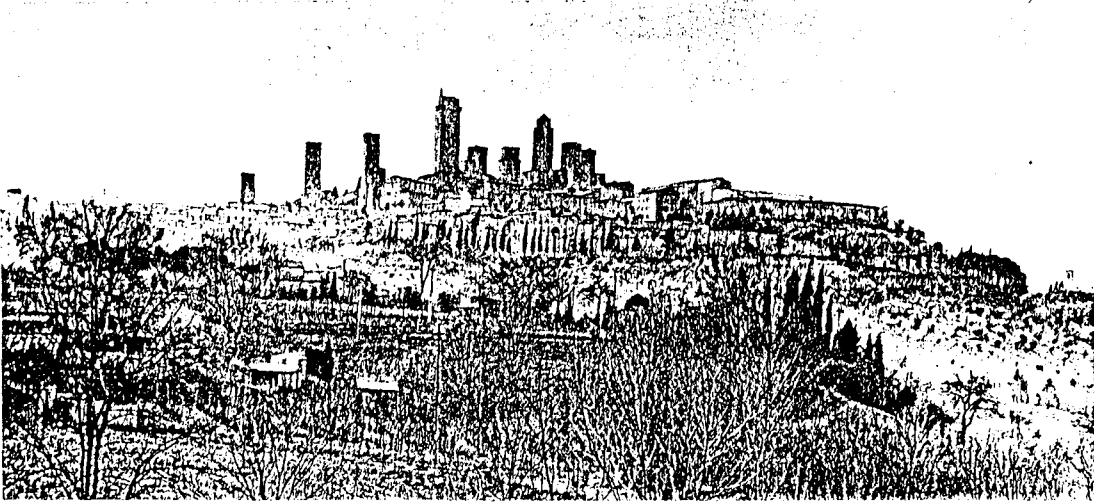
Eski kentlerdeki ana meydanlar bir odak noktası oluşturur, ilgi buraya yönelir. Bu şekilde meydan ölçüleri ve büyüklüğüyle kenti domine eder. Tüm bu özellikleriyle diğer mekanlardan ayrı bir yer olma anlamını kazanır. [22, s.36]

Şekil 4.9 : St Peter’in kolonları meydan oranlarının algılanabilmesi için referans oluşturur. [22, s.91]

Mekansal kompozisyonda uyumun sağlanabilmesi için merkez veya odak oluşturma fikri okunabilmelidir. Görsel bir eleman veya birbiriyle ilişkide olan öğeler grubu kompozisyon bütününe desteklemelidir. Odak noktası olan obje orkestranın tematik enstrumanı gibi görev yapar, tüm kompozisyonu destekler. Kentsel hayatta yerel fonksiyonları içeren meydanlar bu görevi görmektedirler. [22, s.33]

Uyumun sağlanması her tasarımcının amacıdır. Tasarım bütününi iki eşit parçaya bölen düzenlemelerden kaçınılmalıdır. Bu şekilde eşit oranlarda ikiye bölünmüş mekanda uyum zayıflar. İkiye bölünmüş geometrik formlar dikkatle kullanılmalıdır. Göz basit şekilleri algılar, mekanı ikiye bölerek tanınabilir, eşit ve basit bölümler oluşturularak dengelemeye çalışır. [22, s.34]

Şekil 4.10 : San Gimignano, Kulelerin dengeli kompozisyonu. [22, s.36]

Roma'da Piazza del Popolo meydanında S.Maria di Miracoli ve S.Maria di Montesanto kiliselerinin çift olarak beraber yerleşmesi, meydanın merkezinde yer alan obeliskle birlikte görsel açıdan ilişkilidir, bu ilişki meydanı domine eder. (22, s.36]

Mekanın oranları yüksekliğin, genişlik ve uzunlukla olan ilişkisinden doğar. Mekanların statik ya da dinamik olmasını boyutları belirlemektedir. Birer uyarıcı olan boyutların statik etki uyandırıp toplanma, dinlenme gibi durağan nitelikler yaratması kısa kenarın uzun kenarı %50 den fazla geçmesine bağlıyken, bu oranın daha az olması yönlendirip sürükleyen dinamik mekanlar yaratacaktır. [5, s.86]

Mekanı sınırlayan binalarla mekanın genişliği arasında, uyumlu bir mekanın oluşumu için kritik bir ilişki vardır. Uyumlu bir yükseklik/genişlik oranı 1:4 olarak belirlenmiştir. Sitte, meydanın uzunluk ve genişliği arasında da 3:1 oranının aşılması halinde meydanın kişiliğini kaybedeceğini düşünür. Uzak noktalar gözün görüş alanının dışında kalır. Alberti bu oranı 2:1 olarak idealize ederken , hocası Vitruvius 3:2 olarak önerir. [22, s. 107]

Tüm bu tercihlere rağmen Piazza Navona 'nın 5:1 olan oranı, tüm çekiciliğiyle bu tartışmalardan etkilenmez ve kişiliğini korur.

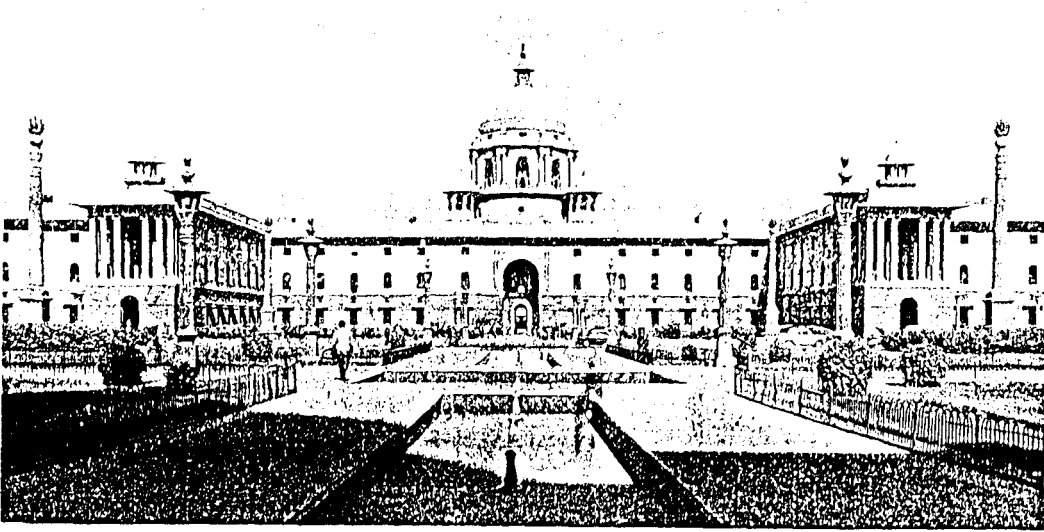
4.1.5 İnsan Ölçeği

Kentsel mekan boyutlarının insan ölçeği ile ilişkilendirilmesi gereklidir. Mekan büyüklüğünün çok fazla olması bireyin mekanla olan ilişkisinin kaybolmasına neden olacağı gibi, agorafobia veya dar kapalı olmakla klastrofobia fobilerine ortam hazırlayacaktır. Binalarla çevrelenmiş meydanlarda, cepheler anlam ortamının sistemini kuran strüktürel bir figür olarak algılanır. Figür olarak algılanabildiği oranda meydanın anlam bütünlüğü, okunabilirliği ve tutarlılığına katkıda bulunur, ölçek dengesinin oluşmasının sağlar. Geçmişte yaya hızıyla biçimlendirilen kent mekanlarının günümüzdeki belirleyicisi taşıtlar olmaktadır. Bireyler kendi boyutlarındaki mekanlara yaklaşmaktadırlar. [5, s.86]

Mekan bir hacimler ve boşluklar bütünüdür, kütlelerin ışık altında yaratıcı, kesin ve etkileyici duruşlarından oluşur. Bu ilişki ancak bu hacim ve şekiller bütünü içinde yürümekle hissedilebilir. Bu da tasarımın, yürüyen insanın ölçüsüdür. [27, s.27]

İnsan ölçeği gerçek boyutların ölçümüdür. Mekan insan figürünün oranlarına göre karşılaştırılarak oluşturulur. Gözlemci kentin bir parçasıdır. Mekanı kendi adımlarıyla keşfeder. Bu şekilde yürüyerek süren algılama mesafesi 20 dakikalık bir yürüyüş rotasıdır, yaklaşık 1.5 km. sürer. [22, s.42]

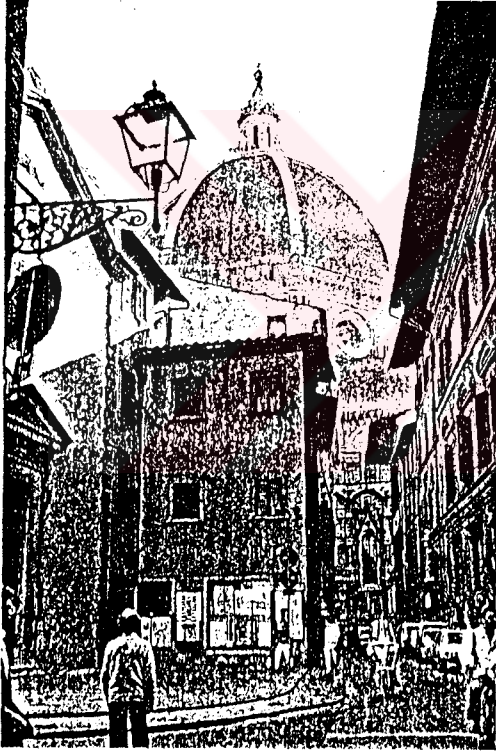
Mekanlar bu şekilde iki biçimde ölçeklendirilir. İnsan ölçeği ve anıtsal ölçek karşılıklı olarak yarattıkları kontrast etkiyle, anıtsal ölçek insan ölçeğine indirgendiği sürece birbirini güçlendirir aksi halde kompozisyon ağırlaşarak devleşir.

Şekil 4.11 : Yeni Delhi'nin anıtsal etkisi. [22, s.41]

Yeni Delhi'nin ağır kütlesel hacmini etkileyici mimarisi kurtarır. İnsanlar Eski Delhi'nin düzensiz karakterini veya Taj Mahal'in ruhani sessizliğini ve mekana karışma imkanını burada bulamazlar. Anıtsal ölçek kontrolü ele geçirmiştir.(Şekil 4.11)

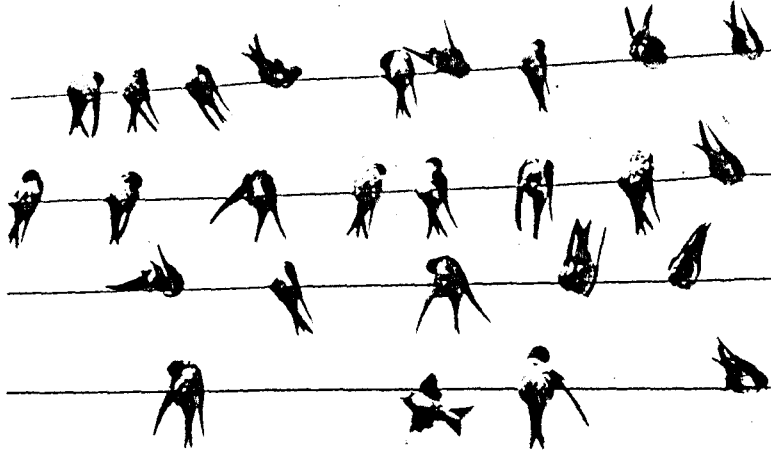
Ölçeğin verdiği memnuniyet hissi duygusal ve sinirseldir. Floransa S.Maria del Flore katedrali meydan hayatından çok daha geniş ve çevrelediği meydan için çok büyüktür. Meydan trafiğe de kapalı olduğu halde yapının bütün halinde fotoğrafını çekecek bir yer bulabilmek imkansızdır. Bina ancak parça parça etrafında dolaşıldıkça görülebilmektedir. Bu tasarımda anıtsal ölçeğin kullanılmasıdır. Küçük sokaklar katedralin anıtsal ölçeğiyle kontrast oluşturarak şehrin ölçeğini meydana geri kazandırır ve insan seviyesine indirir. (Şekil 4.12) [22, s.40]

Şekil 4.12 : S.Maria del Flore , Floransa , ölçeklerin dengesi. [22, s.40]

4.1.6 Ritim

Doğanın temel karakteristik bir özelliği olan ritmin gizemi hissedilmelidir. Karanlıkta uyuyan çocuklar için saatin tik takları sihirli bir biçimde ritmik bir vuruşa dönüşür. [22, s.57]

Şekil 4.13 : Teldeki kuşların ritmi. [10, s.105]

Tellerin üzerindeki kırlangıçların fotoğrafı hayat ve geometriyi birleştirmesi açısından çekici bir resim oluşturur. Bu beyaz bir zeminde dört paralel çizgi ve üzerlerindeki kuşlardan oluşan basit bir kompozisyonudur. Fakat çizgilerin katı düzeni içinde kuşların hareketi ve kanat çırpmaları bir temanın çeşitlemelerini oluşturur. Ritmim uyarıcı etkisinin gizemli bir yanı vardır. Ritmi neyin yarattığını kolaylıkla açıklayabilirsiniz ama ritmin ne olduğunu anlamak için onu kendi içinizde yaşamamız gerekir. Müzik dinleyen bir kimse ritmi düşüncelerinin ötesinde kendi içinde var olan bir şey olarak algılar. Ritmik bir şekilde hareket eden insan, hareketi kendisi başlatır ve onu kontrol ettiğini hisseder. Fakat kısa bir süre sonra ritim insanı kontrol etmeye başlar ve hareketlerini yönlendirir. Ritmik hareket yüksek enerji hissi verir. Çoğu zaman da kişinin bilinçli bir çabası gerekmeden onu zapteder. Kişinin düşüncelerinin yaptığı fiziksel çalışmadan serbest kaldığı bu ortam fiziksel yaratıcılık için çok uygundur. [10, s.111]

Roma'daki İspanyol basamaklarında mimarın karşısında aşağıdaki Piazza di Spagna ile yukarıda kalan Piazza della Trinita 'yı birbirine bağlamak gibi bir sorun vardı. Eğim bir rampa için fazla dikti, bir dizi basamağın kullanılması şarttı. O zamanlar Roma'da birçok anıtsal merdiven vardı. Ama İspanyol Basamakları bitirildiğinde hepsinden çok farklı oldu. Kıvrımları ve dönüşleri ile eski ve törensel bir dans olan Polonez'i anımsatıyordu. Dans edenleri basamakları çıkıyormuş gibi düşünürsek önce dörtlü gruplar halinde düz bir çizgide ilerler, sonra ikisi sola ikisi de

sağa olmak üzere ikiye ayrılırlar. Tekrar dönerek geniş sahanlıkta karşılaşırlar ve selamlaşırlar. En tepedeki terasta ise son kez olmak üzere birleşirler ve geriye dönerek ayaklarının altındaki Roma'yı seyrederek İspanyol Basamaklarında bir kibarlık ve şıklık dönemindeki dans ritimlerinin sonsuza dek kalmak üzere taşla dönüştüklerini görebiliriz. Burada günümüz kuşağının hiç bilemeyeceği, bir zamanlar var olmuş şeyler hakkında ipuçları vardır. (Şekil 4.14) [10, s.113]

Şekil 4.14 : İspanyol basamakları, Roma.
Piranesi gravüründen detay
[10, s.113]

Eski Çin’de imparator aynı zamanda baş din adamıydı. Yapılan törenler başkentin plan ve yapısına açıkça yansımıştır. Pekin, sarayın taht salonundan, Cennet Tapınağı’na kadar uzanan geniş bir tören yolunun çevresinde kurulmuş anıtsal bir başkentti. İri taş bloklarla döşenmiş tören yolunun sıradan bir cadde olmadığı açıkça belirlenmişti. Tören alayı yavaş ve ciddi bir şekilde bu yol boyunca ilerlerdi. Tüm yürüyüş katı, eksensel bir simetri ile belirlenmişti. Bu, sarayın salonları, avluları ve kapılarından başlayan, simetrik heykel ve sütun grupları arasından geçen, kendisi de tören yolunun eksenini çevresinde simetrik bir kompozisyon olan tapınağa kadar ulaşan bir düzendi. [10, s.115]

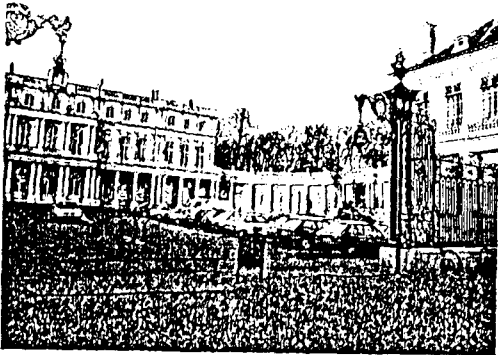
Avrupa’da da Çin etkisinin görüldüğü doğal bahçeler yapılmıştır. Bu bahçe düzeni 19.yy da kıvrımlı patikaları ile stilize edilmiş bir biçim kazandı. Eğer Viktorya döneminde yaşamış insanların ağırbaşlı hareketlerini bilmiyor olsaydık bu patikaların kaygısız, akılcı bir ritim için yapılmış olduğunu düşünebilirdik. Bu kıvrımlı patikalar, yonca yaprağı kavşakları ve geniş virajlarıyla trafiğin düzgün bir şekilde akmasını sağlayan modern otoyollar için yapılmış bir ön çalışma gibidir. Viktorya devri bahçelerindeki patikaların ritminden en fazla zevk alan kişi herhalde tasarımcısı olmuştur. Günümüzde otoyolların ritmi ise sürücülere zevk ve heyecan vermektedir. [10, s.121]

Pekin’in ritmi törensel bir yaya ritmi ise, New York’unki bir motor ritmidir. Geniş bulvarlar ve caddeleriyle Manhattan’ın planı eski Çin başkenti kadar etkileyici ve sadedir. Trafik durmadan akar, köprülerden geçilir, geniş rampalardan inilir, kavisler çizilirken yol yükselip alçalarak ufka doğru uzanır. Araba kullanıyor olmak bu ritmi hissedebilmek için yeterlidir. [10, s.122]

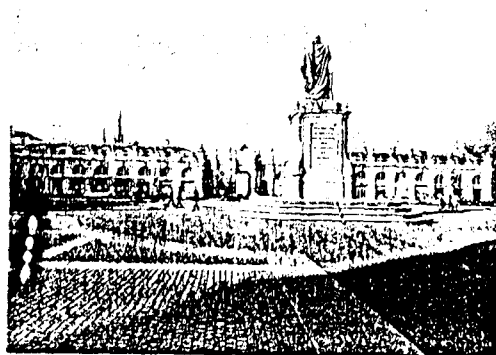
Tasarımda ritim, elemanlar grubundaki etkinin, aralıkların yönlerin ürünüdür. Kompozisyonu oluşturan elemanların vurgulayarak oluşturduğu hareket duyumudur.

Kaosu yenen uyum veya düzenin zaferi tasarımın estetik başarısıdır. İyi bir tasarım monotonluktan uzak , ilgi çekici ve etileyici olmalıdır.

Dikdörtgen bir meydan olan Stanislas, Boston de Ville oteli ile domine edilir. Küçük ve büyük binaların alternatif ritmi ve karşıt mekansal formlar uyumlu bir kompozisyon oluşturur. [22, s.120]

Şekil 4.15 : Meydanın ritmini cepheler oluşturur. [22, s.119]

Şekil 4.16 : Stanislas meydanı [22, s.119]

4.1.7 Kontrast

İyi kompozisyon uyumlu kompozisyonudur. Kontrast uyumlu tasarımın içeriğinde yer alır. Tasarımın bütünü içinde uyum, materyallerin tekrarı, detaylarla birliğin sağlanmasıyla ortaya çıkar. Kontrast ve sürpriz etkilerin yokluğu tatsız tekrarlar oluşturur, memnuniyet etkisinin yitirilmesine neden olur.[22, s.58]

Doğadaki gölge ve ışık yaşamın duyularını etkiler.

Kontrast limitsiz bir alanda uygulanır. Kentsel mekanda form-antiform, bina-boşluk, cadde-meydan, yumuşak-sert peyzaj kontrast oluşturur. Detaylarda kontrast çizgide, silüette, yönde, yataylık ve dikeylikte, renk ve dokudadır. Kontrast formlar karar verme duyusunu harekete geçirir. Kompozisyon içinde bulunan tüm formlar benzer kalitede olmalıdır. [22, s.58]

Siena Piazza del Campo ‘nun parlak amfiteyatrosuna karanlık dolambaçlı yollardan giriş mükemmel bir tecrübedir. Palazzo Comunale’nin yatay ve dikey çizgileri ziyaretçileri büyük bir memnuniyetle karşılar. Eğer bu tür kontrast etkilerden yoksun olsaydık, yaşamlarımız yoğunluk ve canlılıklarından pek çok şey yitirecekti. [22, s.58]

Kontrastlar kabul edilebilme düzeyini aşmamak için belli oranlarda kullanılmalıdır. Tasarımcı için zor olan doğru kontrast derecesine ulaşmaktır. Karmaşa ve sakinliğin arasındaki doğru denge düzenin anahtarıdır. Aşılmış kontrast değerler düzensizlik ve anlaşılmazlığa neden olur. Bu kontrast olarak kullanılan elemanların oranları bireysel olarak birbirleriyle yarış haline girdiğinde ortaya çıkar ve bu durumda altın oran, kontrast elemanların uygunluklarını test edebilmek için yararlı bir araç olarak kullanılır. [22, s.58]

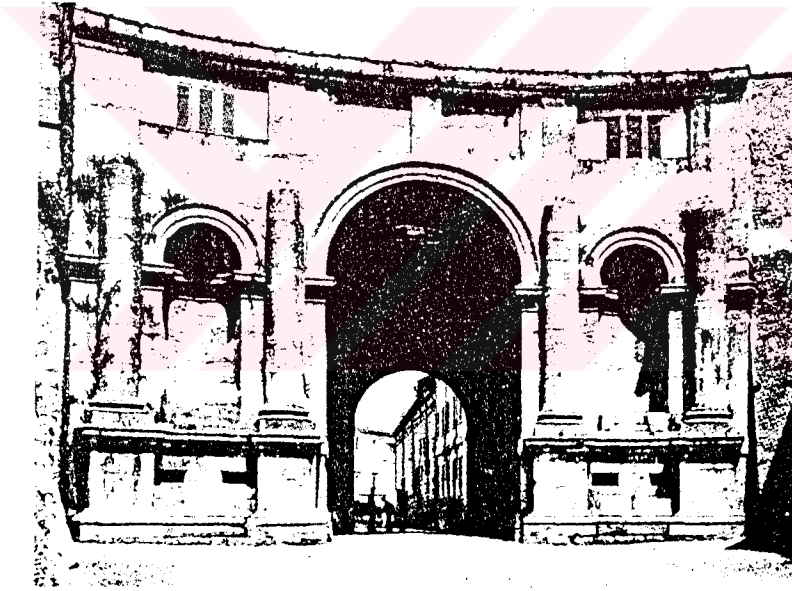
“Estetik başarı düzenin zaferine dayanır ama haklı bir zafer için de yeterli bir karmaşaya yer verilmelidir.”

Meydan küçük veya büyük bir dikdörtgen değil gerçek bir kare olmalıdır, veya eliptik bir form gerçekten elipsten oluşmalı, sarkmış bir daireden dönüşmemelidir. Genel olarak kompozisyon içinde uyumlu kontrastın sağlanabilmesi için, form kesin bir çizgiye sahip olmalıdır. İki farklı durum karşısında beyin bir düzen ilişkisi kurmaya çalışır.Eğer bunu başarırsa uyum sağlanır , başaramadığı

durumda kaos ortamı oluşur. Bu yüzden uyum karmaşadan düzen yaratma çabasıdır. [22, s.59]

Monoton güzergahları canlandırmak ve farklı mekanlara geçişleri daha belirginleştirip sürprizler hazırlama amacını güden kilit niteliğindeki geçitler aynı zamanda bireye karanlıktan aydınlığa geçiş hissi de vererek rahatlatıcı etkide bulunurlar. [5, s.86]

Roma da S.Peter 'in güneydoğusunda eşsiz klasik güzelliğe sahip bir rönesans anıtı olan Porta di Santo Spirito, şehir kapısı yer alır. Genellikle heykellerle süslenen nişler, bu yapıda hiç süslenmemiş ve yapıya çarpıcı bir özellik kazandırmıştır. Derin gölgeler önemli çizgileri ve gövdeyi vurgular. Çarpıcı içbükey ve dışbükey yüzeylerin ritmik bir şekilde birbirini izlemesi bir düzen ve uyum etkisi yaratır. Kontrast biçimlerin arasında yeterli bir mesafenin bırakılmış olması iki biçimin de farkedilerek görülmesini sağlar. (Şekil 4.17) [10,s.48]

Şekil 4.17: Porta di Santo kent kapısı , Roma. [10, s.48]

Uzunlamasına bir meydan olan Piazza di Navona'nın girişinde sürprizlerle dolu eski ve dar sokakların oluşturduğu karmaşık bir doku yer alır. Bir köşede hayat dolu bir çarşı, bir ortaçağ kulesi, erken rönesans sarayın ardından barok kiliseyi görmek mümkündür. Roma 'da kiliselerin ön avlusunu oluşturan birçok meydan vardır. Avluyu çevreleyen binaların değişik işlevlerine rağmen cepheleri aynıdır. Tiyatro dekorunu andıran bu sade cepheler kilisenin çevresinde değişik açılardan bükülen bir paravan gibidir ve bu cepheler herhangi bir noktadan kilise bütününe

algılanmasını imkansız hale getirir. Dar ve karanlık sokak geçitinden güneşli meydana çıktıktan sonra gölgeli ve serin bir boşluğu çevreleyen yuvarlak bir tapınak girişini andıran kiliseyi görmek muhteşem bir deneyimdir. [10, s.55]

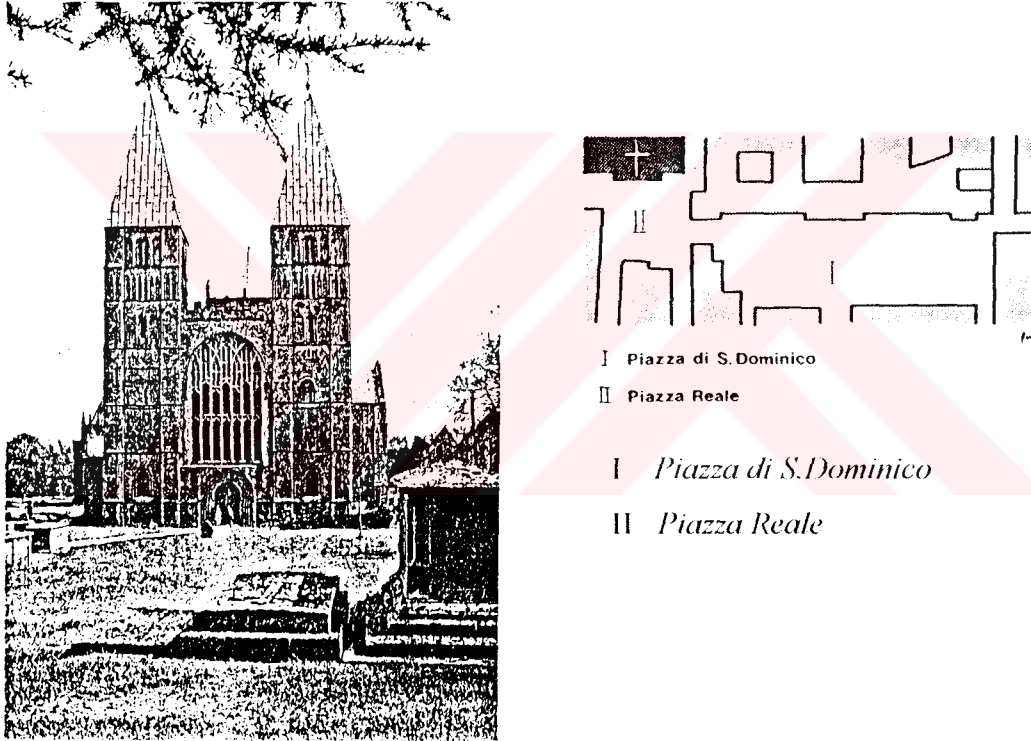
Şekil 4.18 : Karanlık sokaklardan ulaşılan aydınlık Roma meydanları.
[10, s.55]

Gözlemciden içbükey ve dışbükey yüzeyleri görmesi beklenen üç boyutlu bir kompozisyon , enerjik bir çaba ve devamlı değişen bir bakış açısı gerektirir. Kuvvetli bir etki yaratmanın diğer bir yolu da bilinen biçimleri alışlagelmişin dışında kullanmak ve böylece gözlemciyi şaşırtarak tasarımı daha yakından incelemesini sağlamaktır. Amaç görsel bir etki yaratmaktır. Heyecan verici bir görsel etki yaratmak isteyen bir sanatçı eserinin bazı bölümlerini öne çıkarmak için bu tür yöntemleri kullanabilir. [10, s.51]

Trevi çeşmesinin bulunduğu meydan kuşkusuz Roma'nın en dikkat çekici meydanıdır. Dar sokakların birleştiği bu uzunlamasına meydan sarı okrenkli binalarla çevrelenmiştir. Meydanın zemini oyulmuş, buraya taştan su dolu bir havuz

yerleştirilmiştir. Çeşmenin mimarı bu mekana havuzun yumuşak taş yüzeyi ile büyük bir kontrast oluşturan kocaman bir kaya kütlesi yerleştirmiştir. Su kayaların üzerinden şelaleler oluşturarak akar köpüklerin arasında yumuşak yüzeyli mermer Tritonlar atlarını kontrol altında tutmaya çalışırlar. Çeşmenin arkasındaki Rönesans sarayı ise sütunları, heykelleri ve ağır kornişleriyle aşağıdaki bu fantastik manzarayı büyük bir sukunetle seyreder. [10, s.41]

Modena, Piazza Reale 'de şato meydanının odak noktasıdır. Şato kütlesi, içinde bulunduğu mekanın oranlarındadır. Hemen yanında kendisine kısa bir sokakla açılan ve derin bir mekan olan Piazza S.Domenico ile kontrast formlardadır. (Şekil 4.19) [22, s.106]

Şekil 4.19 : Piazza Reale. [22, s.106]

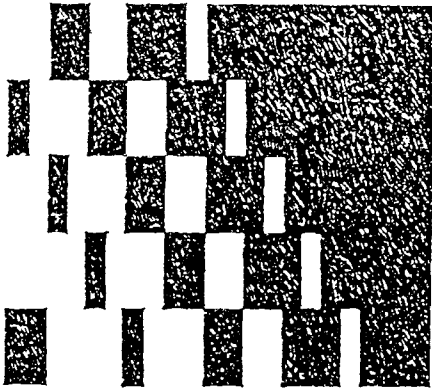
4.1.8 Şekil Zemin İlişkisi

Bu ilişki, bir objenin zeminle olan kontrastıdır. Obje uygun zemin üzerinde bir figür olarak durur. Obje bir kabuldür, kuralların yıkılmasıdır, bir izolasyon ve en azından bir figürün zemin karşısında vurgulanmasıdır. [9, s.78]

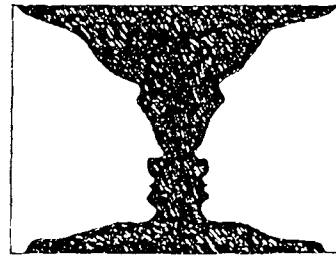
Zemine karşı şekil olarak algılanan biçimler görsel etkinliğe sahiptir; şekil arka yüzeyi oluşturan zemin içinde anlam kazanır. Kentsel mekanda formlar ayrı ayrı görülmez, bir ilişkiler yumağı olarak algılanır. Bazı formlar daha kolay kaydedilir, hatta anlamını veya içeriğini anlamadan önce şekil olarak algılanırlar. Karanlık x aydınlık, hareket x durağanlık, düzen x karmaşa, gerilim x rahatlama, birlik x çeşitlilik gibi kavramlar, kutuplaşmış anlamları sayesinde aynı değeri taşımazlar. Aralarındaki ilişki egemenlik ilişkisidir. Eğer egemen terim konumunu ve kimliğini karşıtı olan terimin olumsuzluğu sayesinde koruyorsa, olumsuz olan terimin değerini yeniden kazanması bir denge yaratır (Unat , 1990). [7, s.321]

Bu bağlamda şekil-zemin ilişkisi tersine çevrilebilen kavramlarla rastlantısal olarak biraraya gelmiş öğelere sahip bir kentsel mekanın belirli bir düzen içinde algılanabilmesi için ona anlam kazandırır. Biçim (bizi ilgilendiren şey), ile fon (bizi ilgilendirmeyen şey) arasında bir karşıtlık olmalıdır (Moles , 1990). [7, s.321]

Görüş alanımız içine biçim, ölçü ve renk açısından farklılık gösteren şekiller girmektedir. Bu şekilleri daha iyi değerlendirebilmek için iki grup oluştururuz. Pozitif elemanlar şeklin kendisi, negatif elemanlar da arka fon olarak algılanır. Oluşan kompozisyonu algılamamız pozitif ve negatif elemanlar arasında kuracağımız ilişkiden kaynaklanmaktadır. İlk anda dikkatimizi çeken pozitif elemanlar, bir arka fon olmadan var olamazlar. Şekil ve zemin tasarımı karşıtlıkların uyumu ve ayrılmaz gerçekliklerdir. [20, s.94]

Şekil 4.20 : Beyaz üstünde siyah veya siyah üstünde beyaz. [20, s.97]

Şekil 4.21 : Rubin'in vazosu, karşılıklı iki yüz veya bir vazo. [20, s.97]

Figür dış konturları sayesinde tüm hakimiyeti kendisinde toplar. Dış konturlar herhangi diğer noktalara göre daha çok tanımlayıcı bilgi içerir, heyecan uyandırır. Arka plan da figürlerden oluşmuş olabilir ama ikincil rol oynar. [9, s.22]

Tersine çevrilebilen kavramların coşku uyandıran mekansal etkisi iç ve dış kabuğu ayıran dış konturun iki yönlü belirleyici özelliği olmasından kaynaklanmaktadır. Tıpkı Escher'in yanlısamaya dayalı grafiksel anlatımlarında olduğu gibi, zıt karakterli iki farklı özelliğin birbirine dönüşmesi duyumsal olarak coşku yaratır. Zıtlıkların oluşturduğu uyum bir canlılık ifade eder. (Şekil : 4.22) [7, s.323]

Şekil 4.22 : Gökyüzü ve Deniz – M.C.Escher [9, s.22]

Figürlerin konturları karşıt güçlerin belirsiz sonuçlarıdır. Yanyana olan yüzeyler konturları belli eder ve bu kuvvetlerin eşit olduğu durumlarda şekil ve zemin belirsiz bir şekilde birbirine dönüşür.

İki boyutlu tasarımda ilüzyon yaratmak mümkündür. Ressam herhangi bir elemanı gerçeküstü tasarlayabilir ancak mimari mekan gerçeğe dayalıdır.

Figürün uyumu için bazı kurallar vardır. Bunu görsel ortamda diğer biçimlerin yanında sahip olacağı biçimsel karakteristik belirler. Küçük, konveks ve kapalı formlar zeminle de kontrast oluşturduğu zaman figür olarak algılanırlar. Temel geometrik formlar (dairesel, prizmatik, spiral) figürü vurgular. Zayıf niteliklerdeki bir figür bile alışıldıkça kendini vurgulamaya başlar. [9, s.22]

Estetik algılamada canlılık, kültürel değerlerin sürekliliği, geçmiş ve gelecek arasındaki ilişki, o yere özgün bir ruh kazandırır.

Bir ortaçağ kenti olan Siena'da, tersine çevrilebilen kavramlarla yaratılan denge, mekan birleştirici etkisiyle estetik algılamaya neden olmaktadır. Sosyal

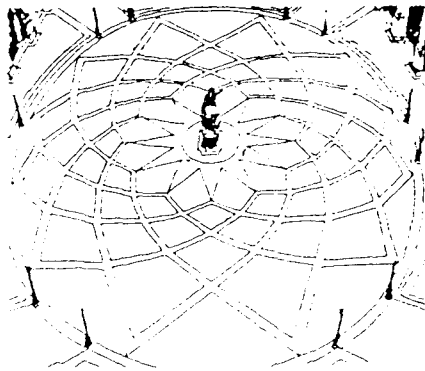
olgular, dini bağımlılıklar, ekonomik güçler kentsel mekanın kendine özgü karakterini ve ruhunu zıtlıkların dengesiyle ortaya koymaktadır. Il Campo Meydanı, topoğrafya ve yönlenmenin kesiştiği noktada yer alır; kilise, toplumsal yaşam ve ticaret arasındaki ilişkiyi simgeleyen bir meydandır. Bu nedenle simge ve ritim son derece zengin etki alanları oluşturur. [7, s.322]

Sokak ve meydanları kuşatan binaların oluşturduğu ilişki, Rubin 'in vazosunda olduğu gibi birbiri içine kenetlenmiş; birbirini etkin kılma yarışıdır. Pozitif ve negatif mekan etkisinin bu denli içiçe geçtiği kent, tutarlı ve sürekli bir estetik olguya dikkatleri çeker. [7, s.322]

Özellikle ortaçağ kentlerinde veya geleneksel yerleşmelerde kentsel mekanlar, kuşatılmışlık x ferahlık duyuları gibi zıtlıkların bir arada yaşanmasına olanak sağlayan biçimlenme kurgusuna sahiptir. Bu mekanlarda ardışık düzenin yarattığı etki, mekansal bileşenlerin çeşitli ölçeklerde biraraya gelmesiyle oluşur. Yapı adalarının oluşturduğu ve sınır etkisi yaratan binalar arasında kalan pozitif ve negatif mekanlar, kentsel mekanlarda görsel çekicilik yaratır (Ashihara, 1983). [7, s.322]

4.1.9 Kütle Ve Boşluk

Tek başına yükselen bir heykel ya da bir yapı, kendi çevresinde oluşturduğu boşlukla daha fazla veya daha az bir kesinliğe sahip bir alan yaratır. Bu boşluğun tecrübe edilmesi, objenin etki alanına girmekle gerçekleşir. Objenin etrafında oluşan boşluğun sınırları doğaya ve kütlenin kendisine bağlıdır. [9, s.93]

Şekil 4.23 : Heykel ve yarattığı etki alanı, Capitol meydanı, Roma. [9, s.95]

Bir obelisk kendisi için etrafında belirli bir radyo konsantrik boşluk yaratır. Bir meydanın orta noktasından yükselirken, devrilme olasılığına karşı yüksekliğinin en fazla meydan yarıçapıyla eşit olması düşünülür. Birkaç simetri aksına sahip konsantrik bir obje farklı yönlerde ve eşit yoğunluklarda ışınsal alanlar yaratır. Roma, Piazza del Campidoglio 'da döşemeler merkeze yerleştirilmiş olan heykelin ışınsallığını artırır. (şekil 4.23) [9, s.93]

Boşlukta yer alan nesneler tek başlarına görülmekle birlikte diğer hacimlerle de ilişki halindedir. Boşluk bu elemanlar arasındaki karşılıklı ilişkiden doğar. [9, s.96]

Gotik bir heykel olan Stockholm'da Nicolai kilisesindeki St.George ve Canavar heykelinde heykeltraş, dikensi çıkıntılara kendisini kaptırmış olmalı ki, sonuçta canavarı çevreleyen boşluğun biçimini algılamak imkansız olmuştur. [10, s.43] (şekil 4.24)

Şekil 4.24 : St. George ve Canavar heykeli ,Stockholm. [10, s.43]

4.1.10 Simetri Ve Denge

Simetri kompozisyonu oluşturan elemanların arasındaki bir anlaşma ve farklı bölümler arasında oluşan bir ilişkidir. Ölçeklerin tartılması bir adalet sembolüdür. Basit ölçeklerde çekim gücü, eşit ağırlıkların denge noktasından eşit uzaklıkta bulunması halinde dengede olacağını vurgular. Tüm görsel formlar bu fiziksel denge fikrinden etkilenir. Taj Mahal, St. Peter's meydanı bir aksa göre simetriktir. [22, s.51]

Düzenli simetri görülüp algılanması en kolay olan denge durumudur. Tasarımcının buradaki ana problemi tüm kompozisyon için ana çekim merkezini nasıl yaratacağıdır. Elemanlar arasındaki geçişler de ayrı bir tasarım elemanı olarak görev yapar. [22, s.52]

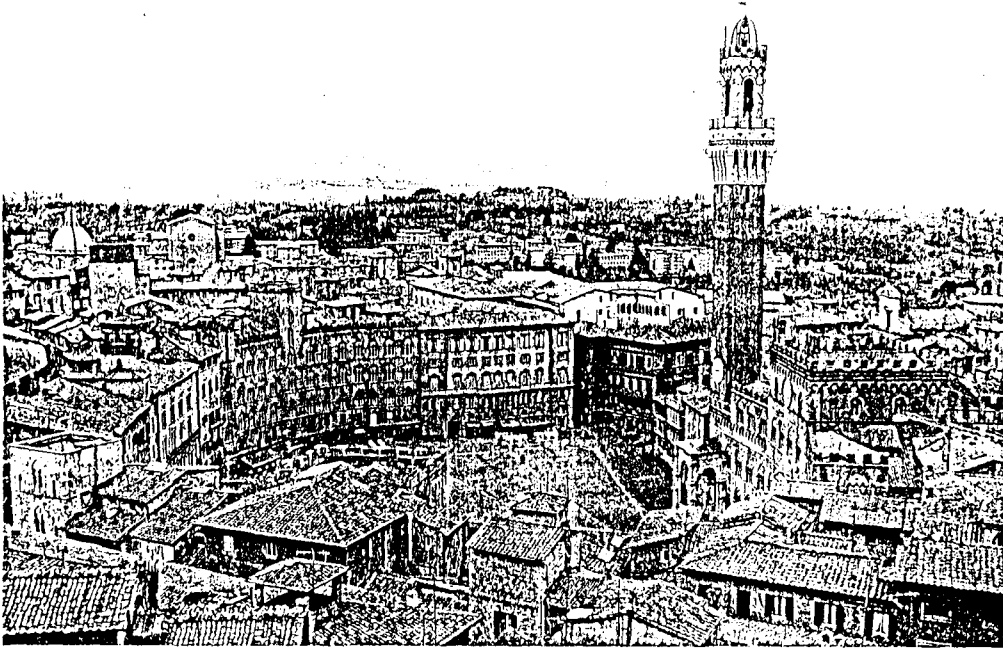
Plato ; *“İki nesneyi uygun bir şekilde birbiriyle ilişkilendirmek onları beraber tutacak üçüncü bir nesnenin yokluğunda imkansız hale gelir.”*

İlgi noktalarını birbirine bağlamak için kullanılan üçüncü bir eleman kompozisyonu tamamlar, uyum duygusunu geliştirir. Ana kütleleri kompozisyonun kanatlarına almak uyumun toplam etkisini azaltacaktır.

Asimetri bir aksa dayalı olmayan düzensiz bir denge durumudur. Kompozisyonu oluşturan elemanların sayısı için bir limit yoktur. Bu elemanlar kendi istedikleri yerde bir denge noktası veya hakim odak noktası yaratırlar. Göz ilk olarak bu nokta tarafından etkilenir, kompozisyonun geri kalanını da gözlemledikten sonra bu noktaya geri döner. [22, s.55]

Asimetrik denge daha karmaşıktır, daha fazla duyarlılık ister, görsel güçler hesaplanamaz sadece hissedilir. Uzaktan görünen görüntüsüyle meydanlar içinde yürüdükçe hissedilir. Yürüyen için her an değişen farklı resimlerle ayrı kompozisyonlar sunar. Mükemmel dengelenmiş böyle düzenlere Avrupa 'da herhangi bir ortaçağ şehrinde rastlanabilir. Siena 'daki Piazza del Campo özellikle iyi bir örnektir. [22, s.56]

Kompozisyonun odak noktası ister bir bina ister bir meydan olsun, tasarımı oluşturan grubun ortalarında bir yerlere yerleşmelidir. En yüksek eleman merkeze yakın olmalı çekimi kendine yönlendirmelidir.

Şekil 4.25 : Piazza del Campo, Siena’da dengeli kompozisyonlar. [22, s.57]

4.1.11 - Görüş Çizgisi

Antik Yunan mekanlarında insanın algılama süreci ve çevre ilişkileri önem kazanmıştır. Binaların ana girişten itibaren insanın 180° lik görme açısı içinde görüş çizgisi ile binalar arasında optik bir boşluk olmamasına, algının hemen diğer binaya ya da peyzajın doğal çizgileri yakalamasına özen gösterilmiştir. [14, s.33]

Rönesansta bina kütleleri ve boşluklar, birbirleriyle olan ilişkiler klasik oran kurallarına göre düzenlenmiş, mekanlar estetik referanslara göre oluşmuştur. Genel oranlama ilkeleri ilginç Rönesans ve Barok mekanları oluşmasında önemli rol oynamıştır. Bu düzenlemelerde açık alanın boyutu büyüdükçe tasarımın heykel, çeşme, havuz ve anıtlar gibi elemanlarla meydanın ölçeği dengelenmiş, tam algılama için sistemler kurulmuştur. [14, s.33]

Yatay görüş açısı:

Gözün yatay olarak iyi görme sınırı akstan itibaren sağ ve sola 65 derecedir. Bu üst sınır kentsel tasarım uygulamalarında genellikle 55-60 derecelik ara değerlerde ele alınmaktadır. Rönesans meydanlarının boyutları yayaları ön plana alan

oranlamalar sonunda 50m. ye 70m. sınırları içinde kalmaktadır. Yükseklik 3 kat sınırında tutulmuş, bu ilkelerle kurulan meydanlarda yapı yükseklikleri arttıkça meydan genişlemiş, yüksek yapılar diğer yapılara oranla geri çekilmiştir. Roma, Piazza Navona 'da, uzun meydanın aksında yer alan St.Agnese kilisesi geride konumlandırılarak meydan fasadının uzunluk etkisi azaltılmış, yüksek bir yapı olan kilisenin algı sınırları içinde kalması sağlanmıştır. [14, s.37]

Dikey görüş açısı

Bir mekanın algılama sınırları içinde kalabilmesi için objenin göz seviyesinden yukarı olan yüksekliğine eşit bir mesafeden bakılması gerekmektedir. Bu 45 derecelik bir bakış açısı oluşturur ve obje bütün olarak algılanır. [14, s.37]

Vurgulanması gerekli öğeleri ön plana çıkaran ve mekan içine yöneltici niteliğe sahip iç bükey mekanlar, mekandaki tüm değerlerin görülmesini sağlar. Dalgalanma ve sapmanın düşeydeki durumu olan dış bükey mekanlar da alt kottan üst kota olan iletimi vurgular ve mekana canlılık getirir. [5, s.86]

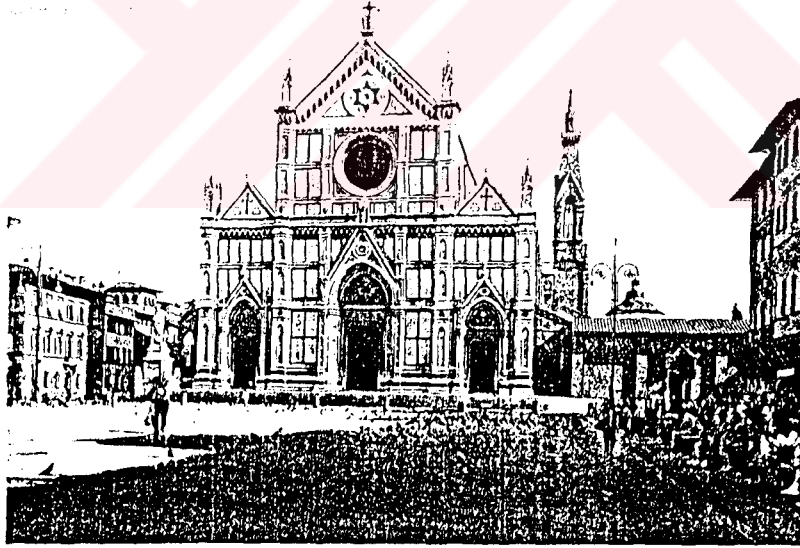
Bazı caddeler, meydanlar ve parklar yerleşim bakımından belirli bir noktadan görülmek amacıyla düzenlenmiştir. Bu noktadan görünen her şeyin büyüklüğü ve yerleşimi en iyi derinlik hissini vermek ve ilginç bir manzara sağlamak amacıyla dikkatle düzenlenmiştir. Bu, genellikle tek bir noktada birleşen bir düzene sahip olan barok kentinde özellikle görülür. Roma'nın sıkça ziyaret edilen noktalarından biri olan ünlü "anahtar deliğinden manzara" buna iyi bir örnektir. Tiber nehri kıyısındaki Aventine tepesinde yer alan sessiz Via di Sabrina yolu eski manastırların ve kiliselerin arasından dikilitaşlar ve bina süsleri ile süslenmiş ufak bir meydana ulaşır. Meydanın sağ tarafında üstünde Malta Şovalyelerinin arması bulunan kahverengi bir kapı vardır. Fakat bu kapı kapalıdır. Sadece kapının anahtar deliğinden dışarıyla tüm ilişkisi koparılmış bölgeyi görebilirsiniz. Büyük bir bahçeden geçen yolun yarattığı derin perspektifin ucunda uzakta St.Peter 'in göğe yükselen yuvarlak kubbeleri görülür. Burada özellikle planlanmış bir bakış açısının avantajı vardır. Manzara tek bir bakış açısından gözlenir, hiçbir şey dikkati dağıtmaz, izleyicinin arkasındaki alan bu manzaraya dahil değildir. [10, s.36]

Fiziksel özellikleri çerçevesinde insan psikolojisi üzerinde farklı etkileri bulunan mekanlar tek düze olmamalıdır. Belirli noktaya yönlendirip değişmeyen görüntüler sağlayan dinamik mekanlar monotonluğu kırarak statik mekanlarla

desteklenmelidir. Bu da beraberinde kontrast mekanlardan oluşan güzergahları getirmektedir. [5, s.86]

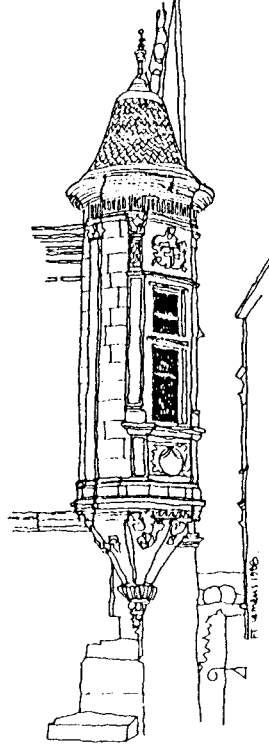
Kişide ilgi ve merak uyandıracak görüntüler kendiliğinden ya da bilinçli bir şekilde oluşturularak mekanın yıldırıcı uzunluğunu azaltmak ve bu şekilde olumlu psikolojik etkiler bırakmak mümkündür. Ulaşılabilecek olan hedefin bilinmesinin sağlanması, zevk alınacak çevrelerin oluşturulması dinamik mekanlara birtakım nitelikler getirmeyi gerekli kılar. Nirengi noktası ve tuzağı biçiminde ön plana çıkarılan elemanlarda yardımcı öğeler de gözlenmekle beraber hiçbir zaman ortaya konmak istenen ögenin önemi azaltılamaz ve ona ulaşılan yoldan sapılamaz. Kişilerin mekan imgesini oluşturmada rol oynayan bu nirengi bireyin yönünü kestirmede yardımcı olduğu gibi hedefi bilmenin getirdiği psikolojik rahatlığı da sağlar. [5, s.86]

Floransa Santa Croce meydanında tüm ana görüş doğrultuları kiliseye yönlenmiştir. Kilise ana aks üzerindedir ve tüm yollar buraya ulaşır. Heykeller ve diğer tasarım mobilyaları da meydana bu mantıkla yerleştirilmiştir. Kilise meydanı domine ederken, ölçüleriyle de mekanla uyum içindedir. (şekil 4.26) [22, s.105]

Şekil 4.26 : Santa Croce meydanında tasarım bakış doğrultusunu kiliseye yönlendirir. [22, s.105]

Bazı işaret edici öğeler veya binalar mekanın fiziksel ve görsel bağlantılarının kurulmasında vurgulayıcı rol oynarlar. Gözlemci görüş alanı içinde yer alan döşeme dokusunu, kent mobilyalarını, sanatsal öğeleri, yeşil bağlantı elemanlarını tasarımın devamlılığı içinde takip eder. Bu takipte akılda kalır nitelikteki özellikler mekan içinde kullanıcıya rehberlik eder. [28, s.52]

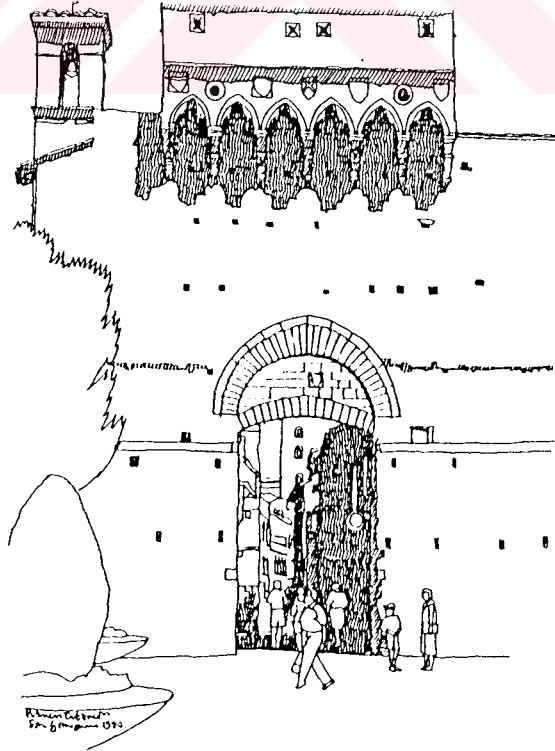
Şekil 4.27 : Alışılmamış formlar ve ilginç objeler anlık etkiler uyandırır, mekan içinde yönelmeyi kontrol eder. La Mans, Fransa, köşe detayı [28]

Arkadlı yapı formları ve pasajlar insanları kendi içine çeker. Yürümek için ilginç alanlar oluşturur, bakışın göz seviyesinde kalmasını sağlar.

Şekil 4.28 :

Genellikle iyi düzenlenmiş mekanlar gözlemciye deneyim dizisi sunar.

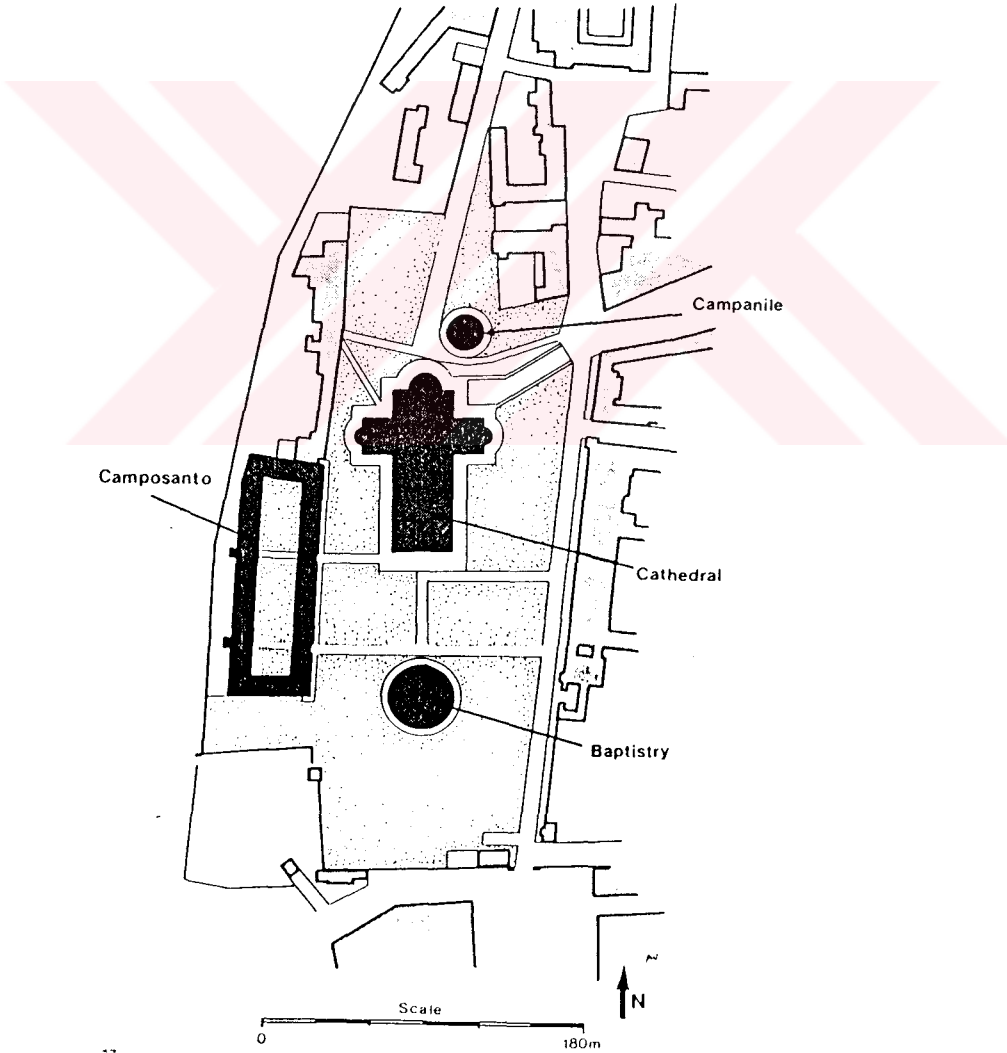
San Gimignano, İtalya 'da eğrisel formdaki ana caddeye yaklaşıldıkça belirli aralıklarda küçük açılışlara sahip olan şehir duvarı, kent meydanlarının son ana kadar görünmesini engeller. Bu da kullanıcılar için hoş sürprizler oluşturur. [28]

4.2 Meydan Örnekleri

4.2.1 Piazza Del Duomo , Pisa, İtalya

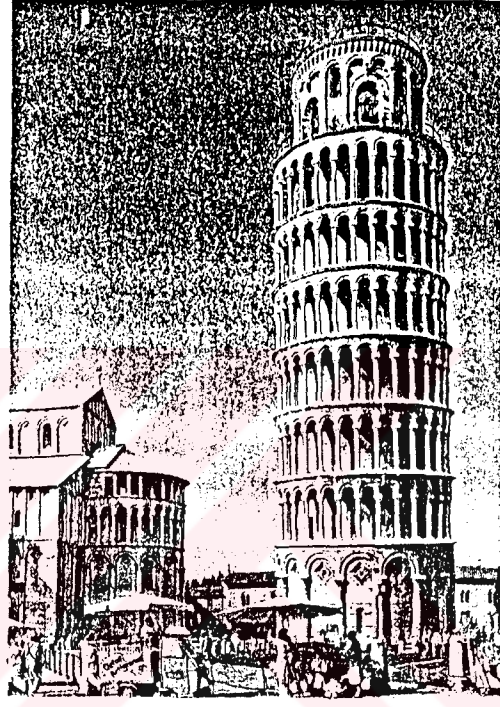
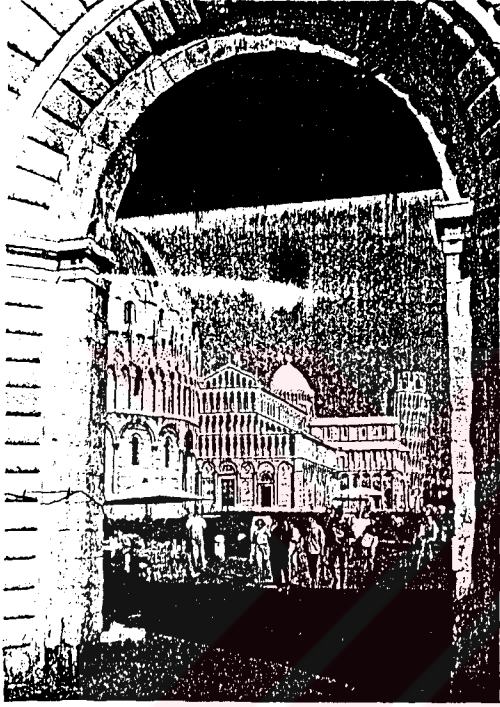
Meydan Katedral, Baptistry ve Campanile den oluşmaktadır. İtalyan meydanlarından biraz farklıdır. Kapalı bir mekan oluşturma düşüncesi yoktur. Hatta mekanın alan büyüklüğü binaların taban alanlarıyla karşılaştırıldığında oldukça geniş kalmaktadır. Geniş çim yüzey üzerinde yapılar plastik bir kompozisyona dönüşür. Campo Santo, bu üç yapı ile ritmik bir bağ oluşturarak görsel bir engel olmadan sessizce arka planda bir fon yaratır. Campo Santo tarafından meydana giriş geometriktir, daha kapalı olan bu alan diğer taraftaki açıklıkla hissedilir bir kontrast oluşturur. [22, s.71]

Şekil 4.29 : Meydan planı. [22, s.71]

Pisa Kulesi ve Baptistry'nin silindirik formları hiçbir şekilde katedralin kütlesiyle ters düşmez. Gözlemci meydana ve yapıların arasında dolaştıkça kompozisyonun kontrast elemanlarını keşfeder. Formların kontrast etkisi mermer döşemeler, aynı seviyede devam eden çim yüzey ve kolonlarla uyuma dönüşür.

Kente yaklaştıkça grubun oluşturduğu silüet göğe yükselir. Girişten itibaren ziyaretçi kompozisyonun ilk görüntülerini alarak içeri girdiğinde dış dünyanın tüm kaosunu arkasında bırakır. [22, s.71]

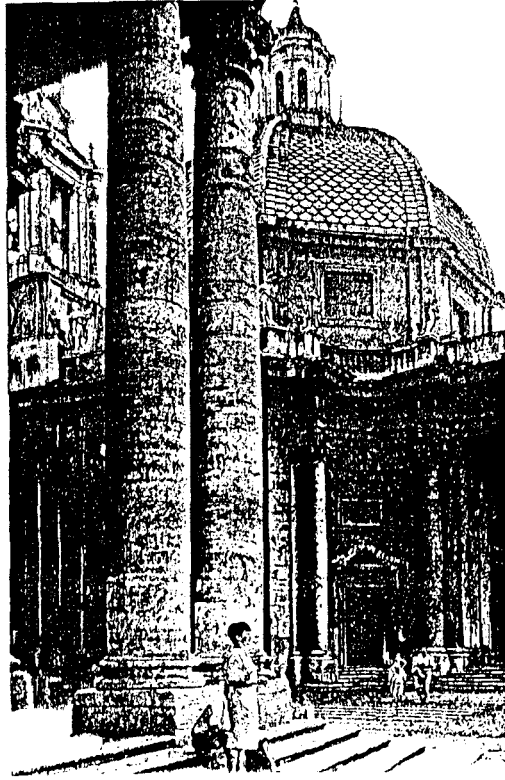

Şekil 4.30 :Meydana giriş güçlü bir etki uyandırır. [22, s.71] Şekil 4.31 : Pisa Kulesi. [22, s.72]

4.2.2 Piazza Del Popolo, Roma, İtalya

Yüzyıllar boyunca demir yolu zamanına kadar meydan Roma'ya kuzeyden gelenler için giriş noktasıydı. Herhangi bir yer için edinilen ilk izlenimler önemlidir. Büyük ve etkileyici karşılamasıyla Piazza del Popolo, Roma'nın en önemli tarihi kapılarındandır. Becford hissettiklerin şu şekilde açıklar :

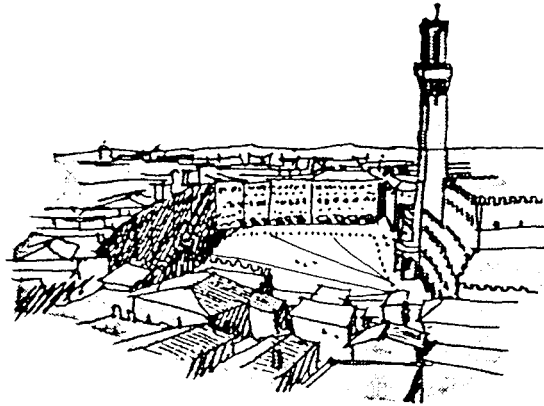
“Teraslar ve villaların süslenmiş girişleri arasındaki caddeye ilk girdiğim andaki duygularımı unutamam. Cadde Porta del Popolo'ya uzanır, meydana ulaşır. Kubbeler, obelisk ve caddelerle sarayların derin perspektifi günbatımında parlak kırmızıyla yanar.”

Şekil 4.35 : Kilise kolonlarının ölçek etkisi. [22]

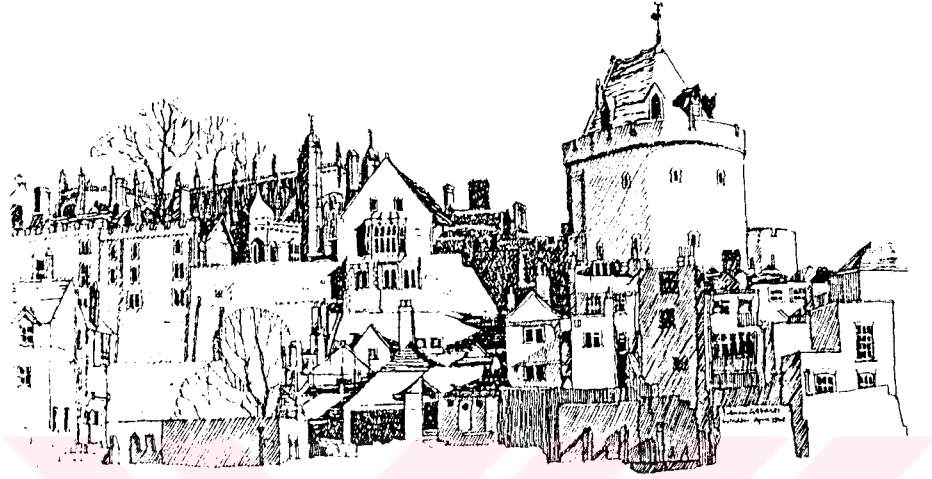
4.2.3 Piazza Del Campo , *Siena,İtalya*

Siena kenti topografya çizgilerini takip eden sokak dokusundan oluşmuştur. Bu dar sokaklar merkezi bir yaşama mekanı olan Piazza del Campo'ya dramatik bir biçimde açılır. Ana caddeler diğer sokaklara göre daha düzenli bir yapıdadır. Genellikle tüm kuzey İtalyan şehirleri gibi bu meydanın girişte karşılaşılan ilk manzarası kulelerden, önemli yapıların detaylarından oluşur. İlk izlenimin güçlü olması için meydan içinde farklı noktalardan gözlem alternatifleri dikkatle ele alınmış, her noktaya önem verilmiştir. [17, s.10]

Şekil 4.36 : Meydan tüm kent için bir toplanma mekanıdır. [17, s.10]

Kent bütünü içinde oldukça geniş bir yelpazede gözlemler elde etmek mümkündür. Tüm etkiler ana temalardaki kontrast kullanımlarla uyum kazanır, kapalı ve açık mekanlar; dükkanlarla çevrili dar, rüzgarlı, özel alanlara açılan sokaklar; basit taş dokudan oluşan mimari bütün; evlerin karakteristik çatı örgüsü; benzer kapılar, pencereler; kentin küçük ölçeği; her yere sürükleyen çekici vistalar; tanıdık insanların oluşturduğu kalabalık...[17, s.10]

Şekil 4.37 : Kentsel mekanda tüm elemanlar uyum içinde bir araya gelmiştir. Siluetin kendisi gözlemciyi mekanı keşfetmeye yönlendirir. Rota açık ve bellidir. [28]

Kapalı Meydanlar:

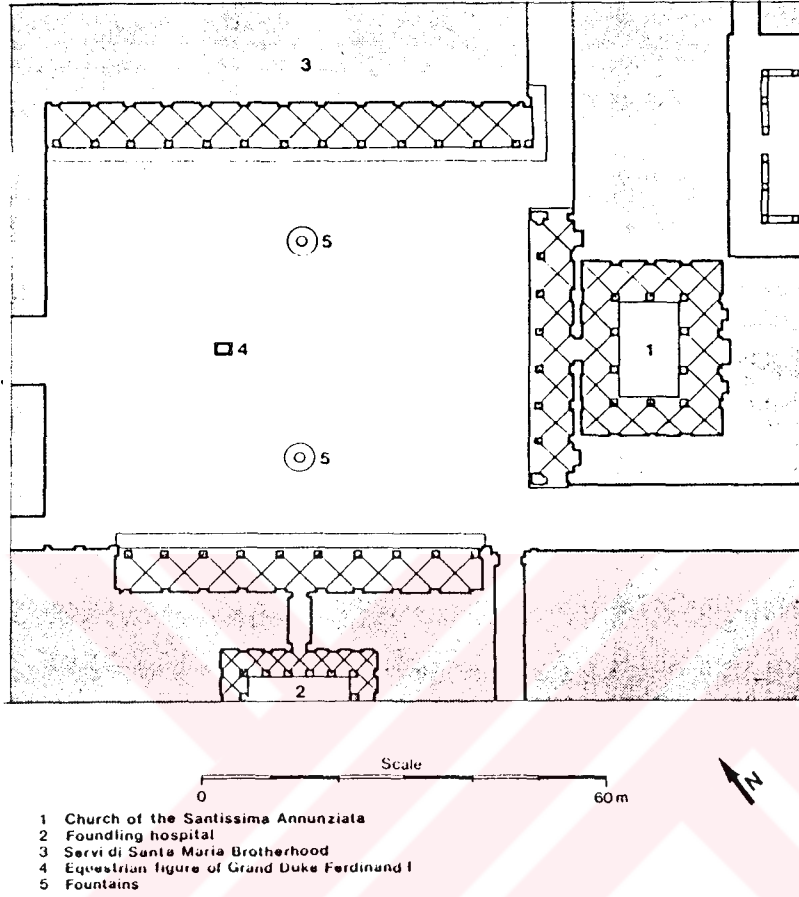
Mekanın kapalılığı en basit bir mekansal duyumdur. Burada dış dünyadaki kaos dışında bir düzen yaratılır. Kapalılık hissi köşelerden ortaya çıkar. Açık köşelerin çokluğu mekanın açık olarak algılanmasına neden olacaktır. Tam tersiyle yapılaşmış köşeler boşluğu sınırlayacak ve gözlemcide kapalılık hissini uyandıracaktır.

Gökyüzü meydanın tavanıdır. Zucker, kapalı bir meydanın üzerindeki gökyüzünün yerden yüksekliğinin meydandaki en yüksek binadan üç veya dört kat fazla olduğunu düşünmektedir.

4.2.4 Piazza Della Santissima Annunziata , *Floransa, İtalya*

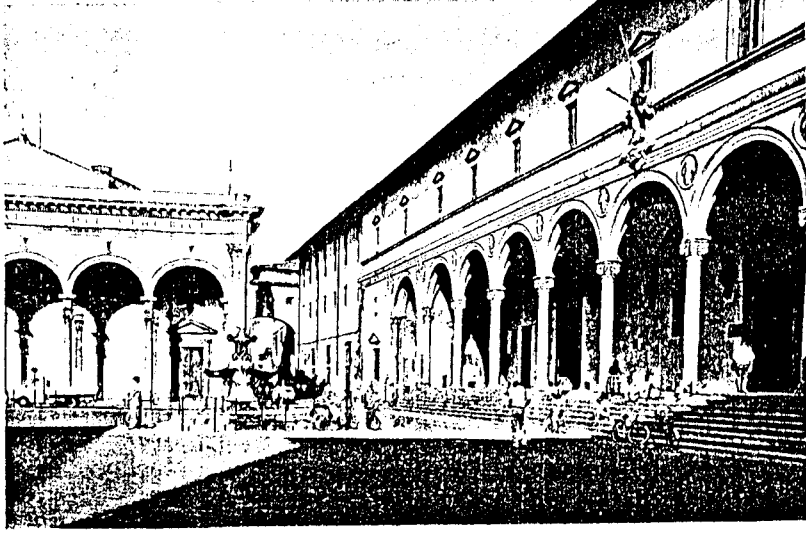
Meydan adını Santissima Annunziata Bazilikasından alır. Üç tarafındaki localarla en iyi Rönesans meydanlarından bir örnektir. Küçük ve tam bir dikdörtgen meydandır. Tüm oranlar ideal bir şekilde kurgulanmıştır. Hastane binası tüm karşı

köşelerden 60 derecelik bir açı içinde, rahatça bütün halinde gözlemlenebilir. Güçlü görsel karakterler, kompozisyonda bir bütünlük ve kapalılık hissi yaratarak meydanı bir arada tutar. Locaların arkatlı yapısı meydanın ritmini oluşturur. [22, s.103]

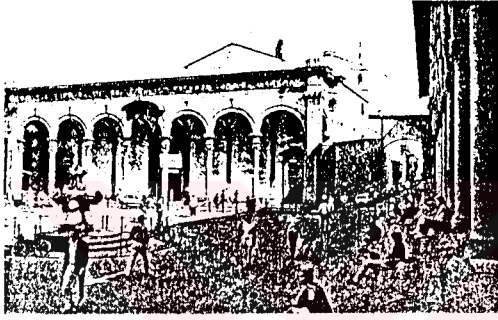

Şekil 4.38 : Piazza Annunziata. [22, s.103]

Meydanın üç köşesinin açık olmasına rağmen, köşelerden çıkışların dar ve binaların güçlü bir şekilde birbirleriyle bağlantılı olması kapalılığı sağlar. Gözün mekanın arkasındakileri düşünmesine fırsat verilmez. Dük I.Ferdinand'ın heykeli ana aksın merkez çizgisine yerleştirilmiştir. Heykel kütlesi, üzerinde yükseldiği mekanla orantılı olarak ölçülerine kavuşmuştur. Petro Jacca'nın iki küçük çeşmesi hastane binasının giriş çizgisi üzerindedir. Çeşmeler bu şekilde ana aksı dik kesen ikincil aksı vurgular. Üçgen bir hat üzerinde meydanı süsleyen bu üç heykel figür zekice düzenlenmiş bir mekansal kompozisyon tamamlar. (Şekil 4.39) [22, s.104]

Şekil 4.39 : Arkatlı localar ve binanın aksında kurgulanmış çeşme. [22, s.104]

Şekil 4.40 : Çeşmelerin birbirine göre konumu. [22, s.104]

Şekil 4.41 : Aksın merkezine yerleştirilen Dük Ferdinand heykeli. [22, s.104]

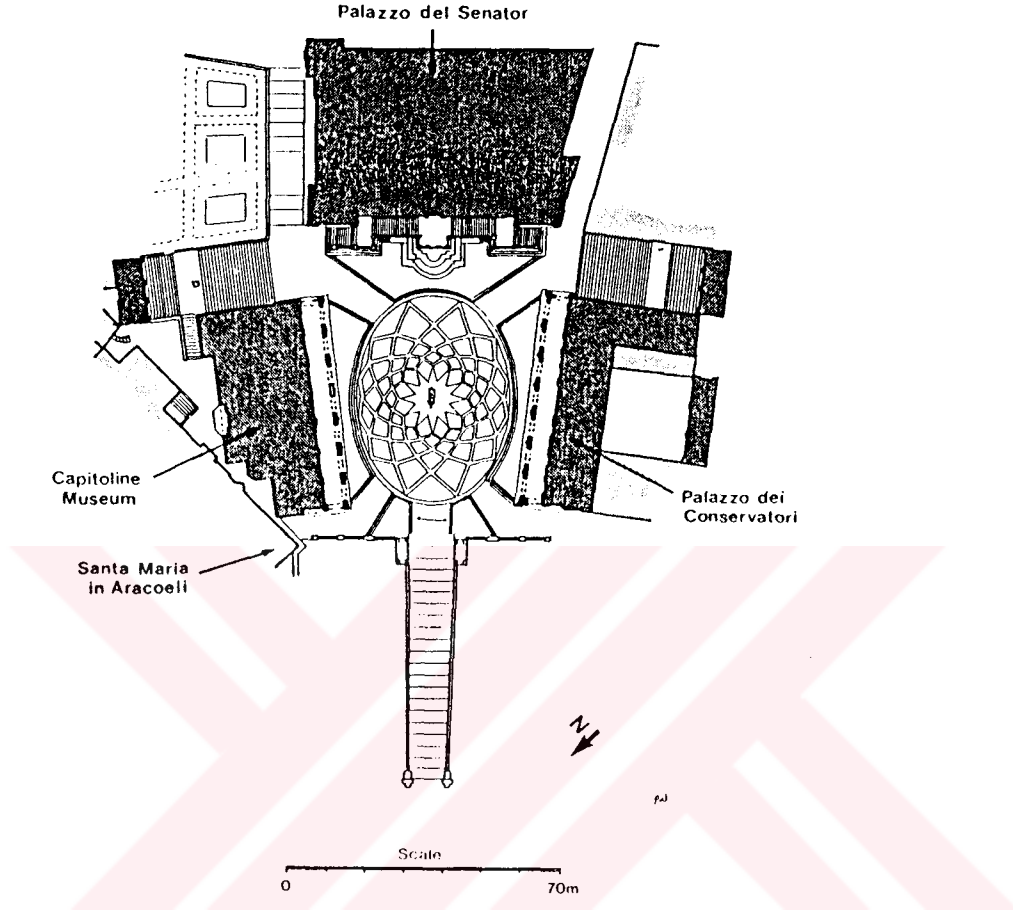
4.2.5 Capitol , Roma, İtalya

Michelangelo meydanın mimarisini yenilerken, Palazzo del Senatore'yi odak noktası olarak oluşturmuş, kompozisyonun uyumunu bir yönde bu yapıyla, karşı yönde de Roma manzarasıyla kurmuştur.

Arazinin düzeltilmesinden sonra, Palazzo del Senatore 'nin merkez çizgisi üzerine Papa III. Paul tarafından Marcus Aurelius'un atlı heykeli iki binanın oluşturduğu meydana yerleştirmiştir. Michelangelo'nun tasarım ilkesi heykelin çevresinde oluşan boşluğu tamamlamak ve süslemektir. Heykeli meydanın merkez noktası olarak ele alır ve arka planda oluşturduğu büyük merdiven hareketiyle işe başlar. Mekansal açıdan heykelle birlikte bir kapalılık yaratabilmek için üçüncü binaya gerek duymuştur.

Meydan hakkında Bacon ;

“Tek bir hareketle oluşan kuvvet hattı kaosu düzene sokarak organize eder.”
der. [22, s.109]

Şekil 4.42 : Piazza del Capitol. [22, s110]

Capitol, Rönesansın düzenli geometrik formuyla bir duraktır noktasıdır. 55m. ye 40.5m. ölçülerinde oldukça küçük sayılabilecek bir meydandır. İki ana köşe noktasının açık olması nedeniyle tam olarak kapalı bir meydan sayılmaz. Meydanın içinde duruş dikdörtgen bir mekan etkisi yaratırken, düzensizlik; Marcus Aurelius ‘un heykelinden başlayan hafif gömülmüş yıldız şeklindeki döşeme dokusuyla önlenir. Bacon, eğer meydanın oval formu, iki boyutlu döşeme dokusu ve basamaklar olmasaydı tasarım bu kadar başarılı olamayacağını düşünmüştür. Döşeme, merkezdeki heykel ve Michelangelo’nun mimari dehası kompozisyonu birarada tutar, aksi halde her yöne açılan biçimsiz bir meydanın oluşması kaçınılmazdı. [22, s.110]

Şekil 4.43 : Rampalı merdivenlerden meydana girişte anıtsal ölçekte cepheler uyum içindedir. [22, s.110]

Meydanı anlamanın en iyi yolu çevresinde dolaşmaktır. Belli bir mesafeden meydana oluşturan grubun formu heykel üzerinde odaklanarak kapalı bir mekan oluşturur. Uzun ve rampalı merdivenler üç ana binanın oluşturduğu aksla meydana ulaşır. Binaların cepheleri büyük ölçekte görsel açıdan bir bütün oluşturur. Meydana giriş rampaları paralel değildir. Tepeye çıktıkça genişler. Bu uzaklaşma perspektif etkiye neden olarak merdivenin daha kısa görünmesini sağlar. Aynı şekilde yanyana duran iki bina da birbirlerine paralel değildir. Bu konumlarıyla meydana derinlik kazandırır. Kişi plazaya doğru iyice yaklaştıkça heykel detayları ilgisini çekmeye başlar, bu da onda merak duygusunu uyandırır. Gözlemci her adımda etkilenerken, yavaş yavaş tüm detayları keşfetmenin mutluluğunu yaşar. Meydanın açık hissi veren köşelerinden eski Roma Forumu gözükür. Senatore binasının girişinin tepesindeki merdiven yolu bina dokuları ve heykellerle etkiliyici bir panoromaya sahiptir. Gözlemciye, arkasında bıraktığı şehri ve Capitol meydanını sunar. [17, s.17]

Atılan her adım, görülen her manzara ve yaşanan her an zengin bir görsel tecrübedir. Tüm bu bireysel anlar birbirlerinin etkisini güçlendirerek , bir senfoninin enstrümanları gibi uyum içinde hareket ederler. [17, s.17]

Şekil 4.44 : Döşeme dokusu ve meydana gelenleri karşılayan heykeller. [22]

4.2.6 Concorde Meydanı ,Paris, Fransa

Meydan doğa ile ilişki içindedir ve doğa meydanı çevreler. Kral XV. Louis 'e adanan meydan şehir limitleri dışında olacak şekilde planlanmıştı. Gabriel tarafından yapılan büyük ikiz binalar elçiler ve kraliyet misafirleri için kullanılırdı. Ayrı olarak duran bu binalar, meydanın kuzey sınırını oluşturur. Güney'de Sen nehri meydanı sınırlandırırken Tuileries bahçeleri doğu, Champs Elysees batı sınırını oluşturur. Binaların arkasında Montmartre yükselerek, meydanın her iki yanında yer alan parklara karışır. Mimari nitelikleri nedeniyle domine olmuş bir meydandır. Binaların simetrik düzeni merkezde yer alan obeliskle vurgulanırken, uzakta iki binanın arkasında iki çeşme ve Madeleine gözükür.[29, s.185]

Şekil 4.45 : En büyük Fransız meydanlarından biridir. [fotograf: Yelda Susmuş]

Bağlantılı Meydanlar:

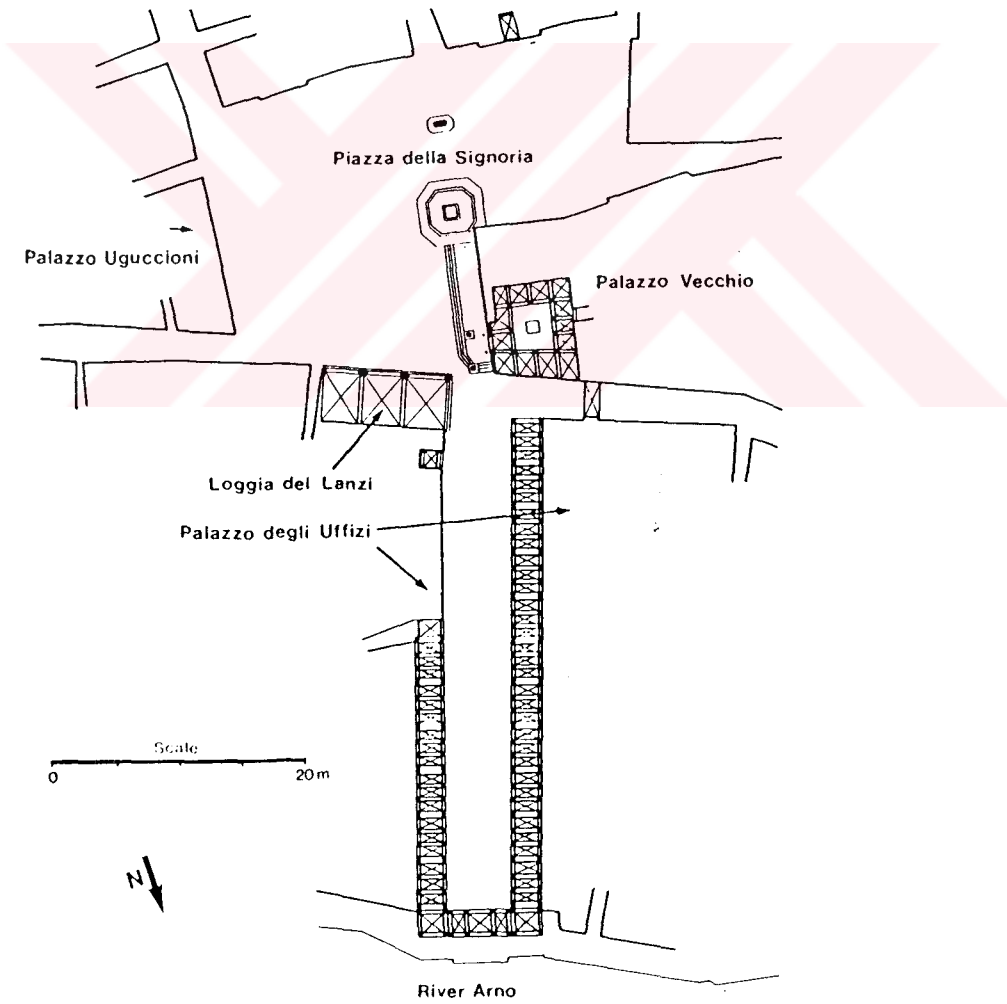
Kentsel mekan , gözlemci bir şekilde yaya veya herhangi bir ulaşım aracıyla seyahat ederken gözlemlenir. Elde edinilen deneyimin kalitesi hareket halindeyken sahip olunan hızla ilgilidir.Yürürken çevreden daha fazla ayrıntı almak mümkündür. Manzara sabit bir resimden çok, ilerde hatırlanacak bir anılar serisi şeklinde akar. Sitte, Ortaçağ kentlerinde dar sokakların geniş meydanlara açıldığı, ve bu meydanın

bir diğetine bağlandığı anların tadından bahseder. Anlık bakışlarla, kişi mekanlar arasında ilerlerken yakaladığı ilginç etkileri kaydeder . [22, s.112]

Bir meydan kompleks bir forma sahip olabilir, bu şekilde iki veya daha fazla açık şekillerde tanımlanmış kendi içinde geçişleri olan fiziksel mekanlar dizisi şeklinde oluşabilir.

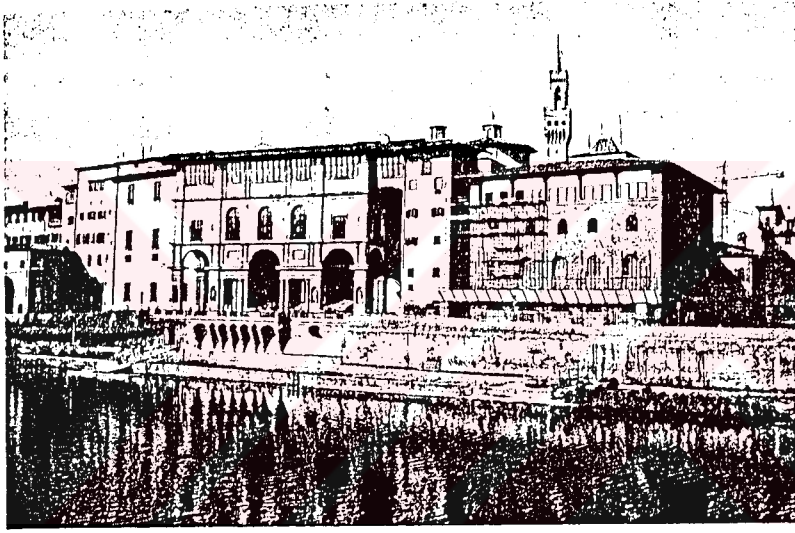
4.2.7 Piazza Della Signoria , Floransa, İtalya

Farklı açılarda meydana bağlanan yollarıyla tam Ortaçağ formatında bir meydandır. İçinde hiçbir noktadan direkt görüntü alınamaz. Mekan tam anlamıyla bir kapalılık etkisi yaratır. Palazzo Vecchio ana meydanda, Loggia del Lanzi kuzey hattında, Palazzo Uffizi yönetim binası olmak üzere üç önemli bina tarafından çevrelenir.

Şekil 4.46 : Piazza della Signoria. [22, s.112]

Ana meydan iki bölümden oluşur. Bu bölüm arasındaki optik sınır heykeller dizisidir. Michelangelo'nun David, Bandinelli'nin Herkül ve Cacus grubu, Donatello'nun Judith, Ammanati 'nin büyük Neptün çeşmesi, Giovanni da Bologna'nın Medici heykelleri bu grubu oluşturur. Bu yöntemle formu olamayan bir Ortaçağ meydanı, daha çok Rönesans oran ilkelerine yaklaşarak iki kısma ayrılmıştır. 1504 yılında ilk olarak Michelangelo'nun heykeli meydandaki yerini alır ve 1594 te bu düşsel sınır Medici'nin de çizginin merkezdeki yerine eklenmesiyle tamamlanır. Heykellerin oluşturduğu çizgi Palazzo Vecchio'nun doğu cephesine paraleldir, Neptün Çeşmesi ile katedralin kubbesine doğru devam eder, saraya geldiğinde 45 derecelik bir açı yaparak iki bölümü de dengeler. [22,s.114]

Şekil 4.47 : Palazzo Vecchio, Arno nehrinden görünüş. [22, s.113]

Palazzo Uffizi ana meydana açılan bir diğer grubu oluşturur. Dar bir mekandır. Bir yönde sarayın kulesi ve Brunelleschi'nin büyük kubbesi arasındaki kontrastı dramatize ederken, diğer yönde Arno nehrine giden kemerlerle nehrin akışını takip eder ve Signoria meydanına doğru bir çekim yaratır.

Saray, eski anıtsal görüntüleri Palazzo Vecchio'yu katedralin kubbesini, Piazza della Signoria 'nın heykelini görsel olarak birbiriyle ilişkilendirir. Meydan ve nehri birbirine paralel hareketine dikey bağlanarak nehrin varlığına dinamik bir etki verir. [14, s.41]

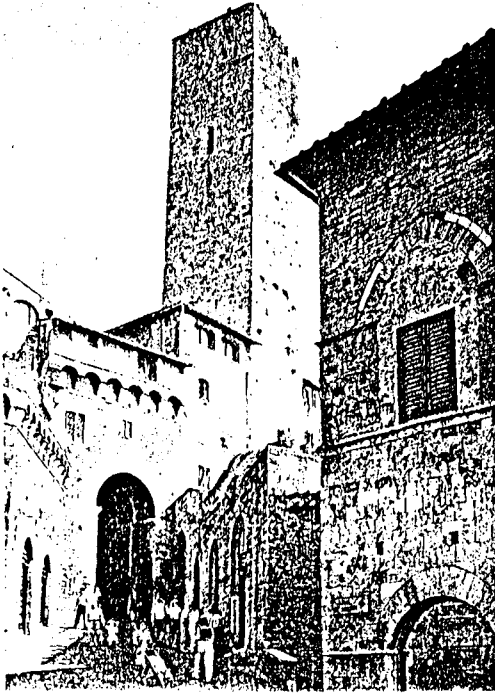

Şekil 4.48 : Piazza Uffizi arkatlı yapısıyla nehir ve meydanı birbirine bağlar.
[22, s.113]

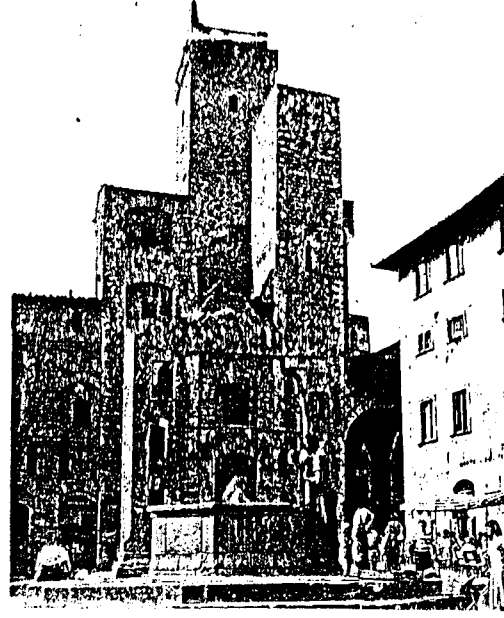
4.2.8 San Gimignano

Kontrast formlarda mekanlar zinciri açısından San Gimignano iyi bir örnektir. Cugnasi meydanı Cugnasi kulesinden adını alır. Odak noktası kulenin kendisi olan bu meydan, ziyaretçiyi Becci kemerlerinden geçerek surlara ulaşmasını sağlar. Bu şekilde üçgen bir meydan olan Piazza della Cisterna 'ya ulaşılır. Meydan döşeme dokusu ve çeşmesiyle misafirlerini karşılar. Üç veya dört katlı binalarla çevrilmiş olan alan, tamamen Ortaçağ karakteri gösterir. Piazza delle Cisterna 'da dar bir geçişle Piazza del Duoma'ya açılır. Üçgen biçimi dar geçide doğru sıkışmıştır. Ardinghelli Kulesinin gölgesinin düştüğü bu dar geçit gözlemciyi içinden geçirerek açık alana götürür. Piazza del Duomo kulelerden oluşmuştur. (Şekil 4.49)

San Gimignano'da kuleler ve kapalı meydanlar kendi başlarına ayrı kompozisyonlar oluşturur. Her kompozisyonun kendine ait formu ve ölçeği diğerleriyle kontrast oluşturur. Tüm bu kompozisyonların oluşturduğu grup ise uyum içindedir ve silüetiyle etkileyicidir. (Şekil 4.50) [22, s.116]

Şekil 4.49 : Cugnanesi Kulesi. [22]

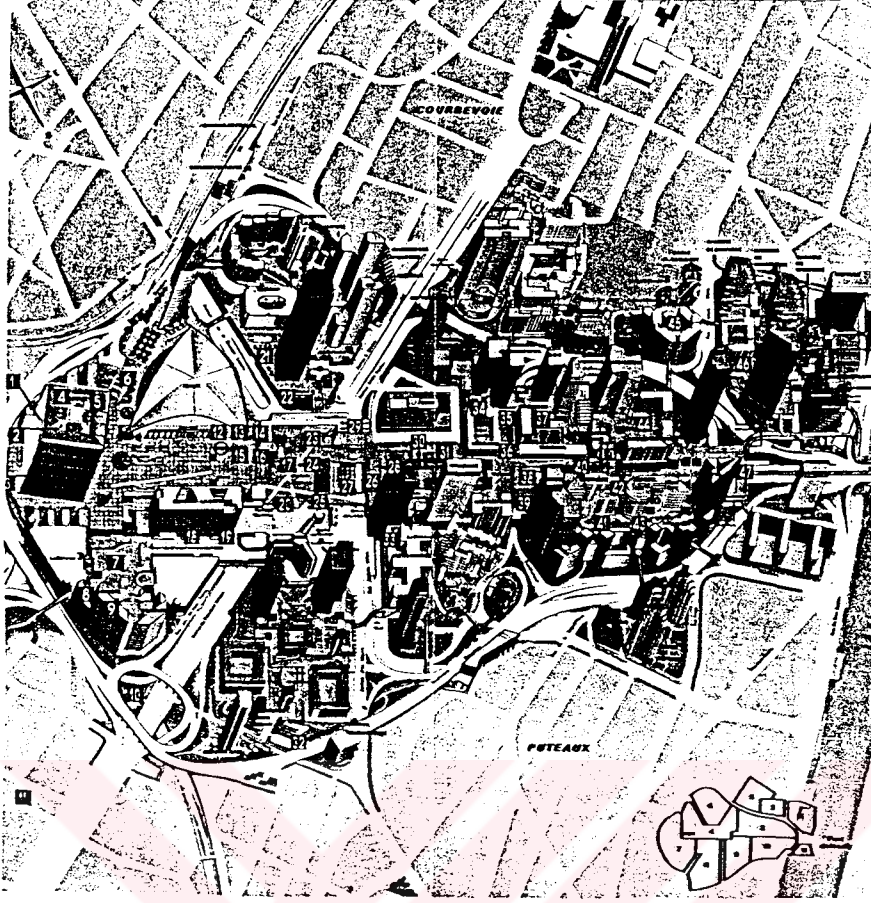

Şekil 4.50 : Piazza della Cisterna. [22]

4.2.9 La Defense , Paris , Fransa

Paris kentinde iş hacminin büyüyerek bir takım sıkışma ve taşmalara yol açmasıyla La Defense, merkezi iş alanı Seine nehriyle eski kent dokusundan ayrılan yeni bir nokta oluşmuştur. Merkezi iş alanının yaya bölgesi tüm gelişmeyi simgeleyen ve başlı başına bir değer taşıyan La Grand Arch ile başlayarak çeşitli meydancıklar ve arkatlarla birbirine geçen ikincil yollarla bütünleşen ana bir akstan oluşur. [7, s.136]

La Grande Arch (büyük kemer ya da mecazi anlamda büyük tak), ismiyle anılan 110m. yükseklikteki bu anıt, iki yanında toplam 120.000 m2. lik büro alanı barındırarak ilginç bir ‘monumental fonksiyonalizm’ örneği de oluşturur. Birbiriyle türlü ilişkiler sistemi yaratan eksenlerin sentezi halinde değerlendirilebilen Paris ‘te La Defense bunların en başta gelenlerinden birinin ustaca gerçekleştirilmiş devamı ve sonudur da. Louvre’un Tuileries Bahçesi’nin o bahçede yaklaşık 15m. yükseklikte inşa edilmiş Carrousel Zafertakı’nın ortak aksından başlayarak Champs-Elysees ‘yi kateden güzergah 55m. yüksekliğindeki Etoile Zafertakı ‘nı aştıktan sonra görkemli başka bir avenü ile tarihi kentin sınırında, Seine nehri üzerindeki Neuilly köprüsüne ulaşır ve onu da atlayarak La Defense ‘ın eksenini oluşturur, La Grande Arch ‘da son bulur. [30, s.36]

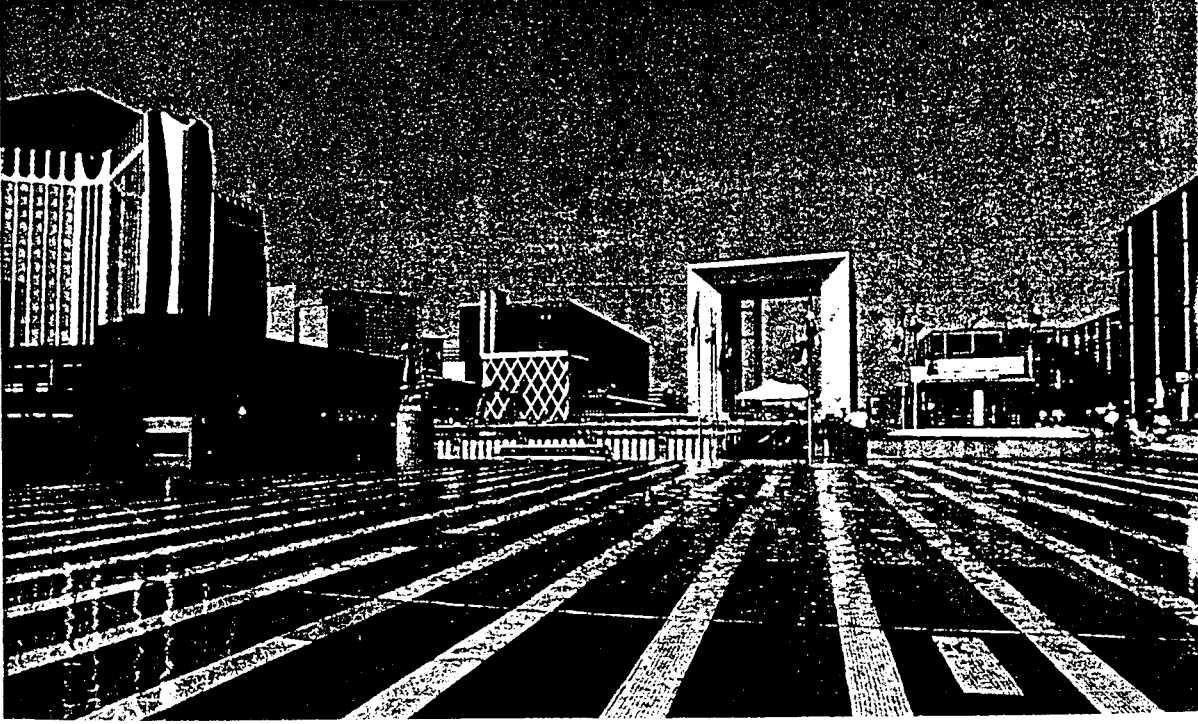

Şekil 4.51 : Son duruma ait görünüş [30, s.34]

Yaklaşık 200 dev şirketin etkinlik merkezi olmakla birlikte, aynı zamanda çok önemli bir alışveriş ve kültür merkezi niteliği de içeren La Defense çok az olmakla birlikte konut fonksiyonunu da içermektedir. Yaya ve taşıt birbirinden ayrılmış, otoparklar, toplu taşıma olanakları ve şehirlerarası yol dağılım şebekesi tümüyle meydanın altına alınmıştır. [7, s.136]

Her biri uluslararası üne sahip sanatçıların plastik eserleri ana aks üzerinde çeşitli niteliklerde ve ölçeklerde yer alır. Bu eserler sadece yaya mekanına değil La Defense yerleşim bütününe ve Paris'e ayrı bir anlam yükler. Mekansal estetik, kültür ve kimlik kavramlarını bu alan içinde pekiştirerek yüceltir. [7, s.137]

Kinetik sanatın ünlü temsilcilerinden Agam'in dizaynlamış olduğu havuzdan Danimarkalı mimar Johan Otto von Spreckelsen'in La Grande Arche'ına bakış doğrultusunda La Grande Arche (Şekil 4.52) da görülmektedir. Louvre 'den başlayan görkemli tarihi eksenin bitiş noktasını oluşturan La Grande Arche derinliğini karşıdan gelenlere hissettirebilmesi için mimarı tarafından 6.5 derece döndürülmüştür. [30, s.36]

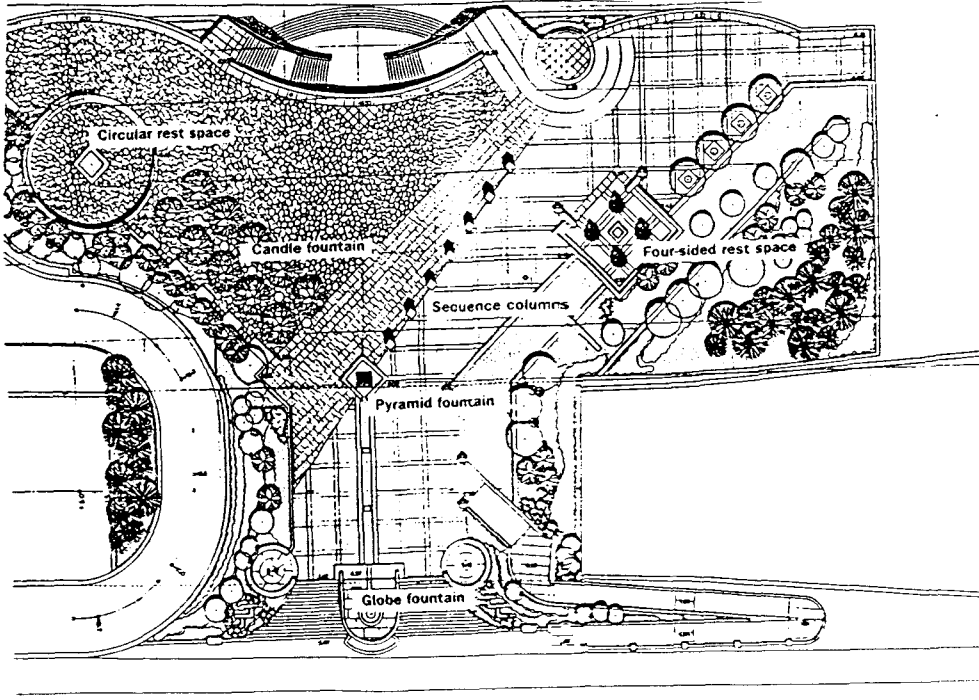

Şekil 4.52 : La Grande Arche [30, s.36]

4.2.10 Chuo Plaza , *Fukuoka City, Japonya*

Momochi sahil parkı otoparkının üstünde oluşturulmuş meydan, ana yol hattından yüksekte konumlanmıştır. Kara tarafından meydana basamaklarla ulaşılır, Hakata Koyu ve Kysushu Adasının manzarası, köprüyle yolu aşarak meydana gelir. Fukuoka Kulesi meydanın kara tarafında yer alır, yukardan çevredeki manzaraya dahil olma imkanı verir. Basamaklarla aşağıdan meydana doğru yükseldikçe 7 adet kolondan oluşan dizi yavaş yavaş görünmeye başlar. Basamaklar u şeklindeki koyu dolanarak tırmanırken, sularla sürekli ıslanarak parlayan granit küre yukarda insanları karşılar. Küreden ayrılan su kanalı ilerdeki su kaynağı piramitle birleşir.

Piramitin bulunduğu noktada ziyaretçiye iki seçenek sunulur; karmaşık bir döşeme dokusuyla batıya, kentsel alana yönelmek ya da daha yumuşak bir alana, doğanın hakim olduğu doğuya yönelmek. Doğu aksı, farklı boylarda dipten baloncuklar oluşturan çeşmelerle aydınlatılmış ağaçlarla devam eder, dairesel bir bölüme ulaşarak son bulur. Batı rotası ağaçlık ve çalılık alanları geçerek, kolonlar dizisiyle devam eder. Her iki aks sahilde tekrar bir araya gelir. Bu buluşma noktasından simetrik ve eğrisel barok basamaklarla plaja inilir.

Şekil 4.53 : Plan ve alttan geçen sahil otoyolu. [31, s.135]

Şekil 4.54 : Ana yoldan meydana ulaşan basamaklar.

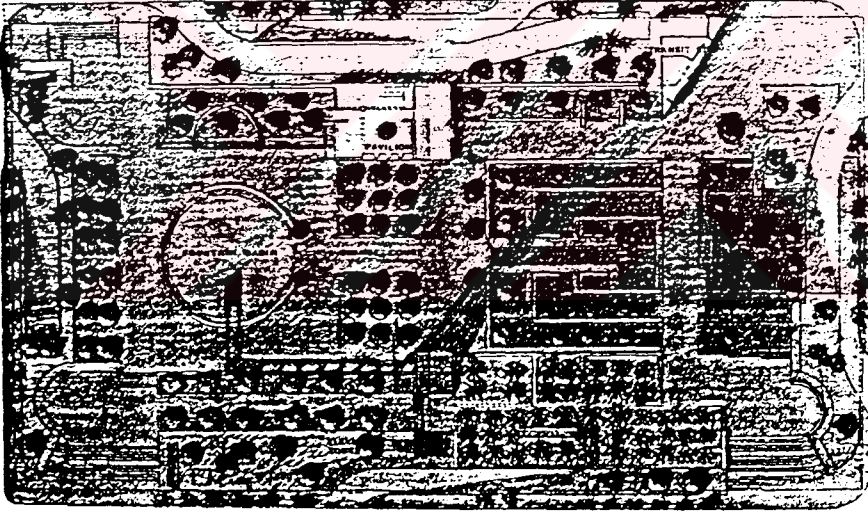
Meydan simetrik ve asimetrik hareketlere sahiptir. Kompozisyon basit ve sakin yaklaşımlardan oluşur, açıkça anlaşılır bir niteliktedir. Bir buluşma alanı ve gündüz güneşin, gece ayın, gece ve gündüz denizin izlenebileceği bir manzara noktasıdır. [31, s.133]

Şekil 4.55 : Kulenin girişindeki küçük meydanı içbükey formda sınırlandıran ağaç sırası yüksek kulenin oluşturduğu alana insan ölçeğini geri kazandırır.

4.2.11 Pershing Meydanı , Los Angeles , California , Amerika

Meydanın tarihi 1860 lara dayanır, bu süre içinde birkaç tasarım aşaması geçirmiştir. 1980 yıllarında evsizlerin kullandığı, bakımsız bir alana dönüşen meydan yeni düzenlemesiyle yeniden şehir yaşamına kazandırılmıştır.

Şekil 4.56 : Pershing meydan planı. [31,s.124]

Tasarım şehrin oturduğu ızgara sistemini devam ettirir. Pembe beton döşeme üzerinde 10 katlı koyu pembe tonlarda saat kulesi aynı renkte akvedüke bağlanarak yükselir. Akvedükün duvarları arasında oluşturulan kare pencere açıklıkları meydanla arkadaki küçük bahçeler arasında bir geçiş sağlayarak bu görüntüleri meydana taşır.

Meydanın 4 köşesinde oluşturulan 4 giriş noktası vardır. Doğu yakasında Saat Kulesine fon oluşturan 48 adet palmye ağacı heykeller ve terrakota toprakla karışarak sanatsal bir atmosfer yaratır. Meydanın merkezinde Los Angeles'in

karakteristik ağacı olan portakallar yer alır. Değişik palmiye türleri, okaliptüsler birçok kuşu barındırır. Cennet Kuşu mekana sesiyle katılır.

Dairesel formdaki su ve alt seviyede konumlandırılmış kare amfityatro parkın düzenli geometrik formunu oluşturan iki ögesidir. Su kaynağı büyük ve düzgün bir dairedir. Çakıllardan oluşan döşemede su ilerleyerek çevreye yayılır. Akvedükten gelen suyun da kaynağa ulaşmasıyla su programlanmış hareketine başlar. 8 dakikalık periyotlarla yükselip alçalarak mekana hareket kazandırır. Bu alışılmışın dışındaki su hareketi havuzun merkezinden fişkirir ve yüzeyin kırık yapısı deprem çatlaklarını temsil eder.

Şekil 4.57 : Pembe saat kulesi dikdörtgen yapıdadır, biçimsel düzenleme dışında basit ve süslenmemiştir. Akvedük, yapının hareketine eklenerek daireSEL çeşmeye ulaşır. Çeşmenin etrafındaki alan 8 dakikalık dönüşüm süresi içinde gel-git hareketine programlanmıştır. Su bu aralıkta yükselir ve alçalır.[31, S.124]

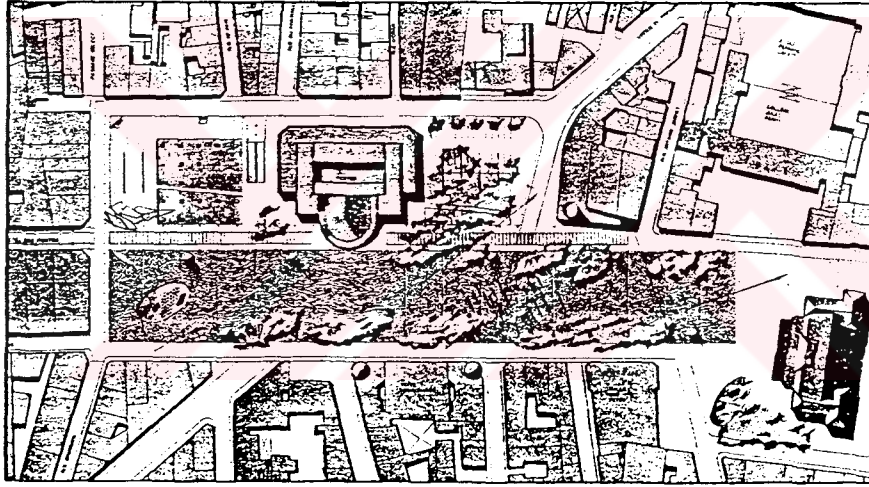
Amfityatro 2000 kişilik bir kapasiteye sahiptir basamakları pembe beton, diğer kısımlar çim kaplamadır. Bu bölüm 4 adet Kanarya Adaları Palmiyesinin simetrik olarak yerleştirilmesiyle sembolize edilir. Meydan planda simetrik bir yapıya sahiptir. Duvarlar, kule ve café binalarının düşeydeki asimetrik yapılarıyla dengelenir.

Meydanın kullanım limitleriyle ilgili bir sınırlama getirilmemiştir. Sabah 5:30 dan akşam 10:30 a kadar canlılığını korur. Pembeden sarıya renkli tasarımı ve programlanmış kültürel aktiviteleriyle park Akdeniz ya da Latin geleneklerini yansıtır, Los Angeles ‘taki farklı topluluklara hizmet etmeyi amaçlar. [31, s.123]

4.2.12 Ole Bull Meydanı , Bergen , Norveç

Ağaçları ve kemanist Ole Bull 'un heykeliyle geleneksel bir nitelikte olan meydan 1986 yılında Japon tarzıyla yeniden tasarlanmış, trafikten arındırılarak, otel restoran, tiyatro ve dükkanlara hizmet eden bir alan olmuştur.

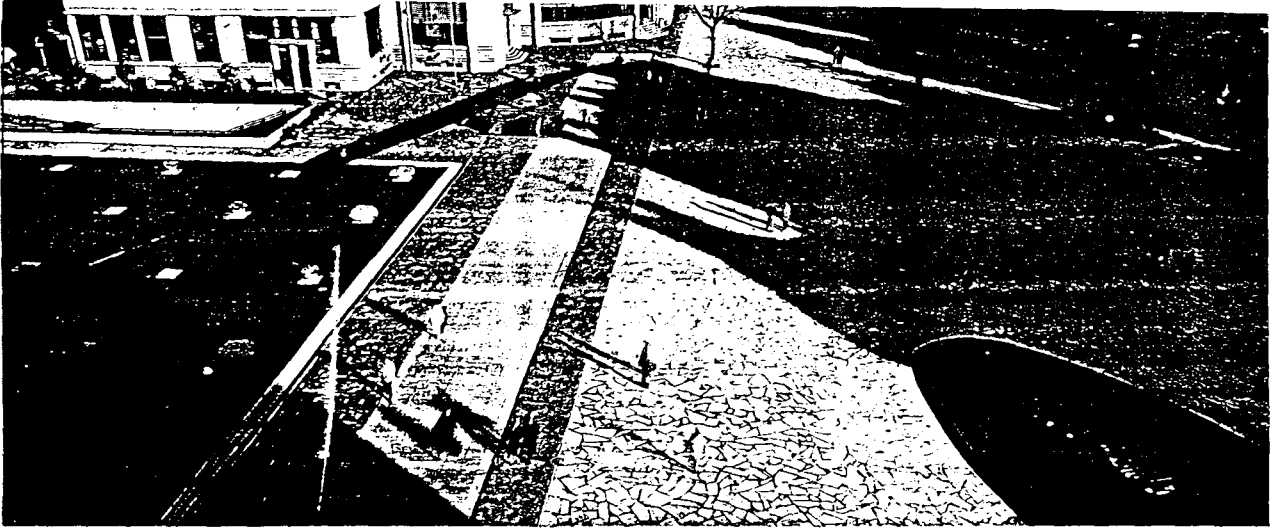
Yer düzlemi granit bir halı duyarlılığıyla özenle döşenmiş, Andressen 'in Mavi Yaprak heykeline odaklanmıştır. Döşeme dokusu 4000 parça gri ve pembe granit bölümden oluşur, köşeler pembeyle sonlanır. Bergen, oldukça yağmur alan bir kenttir ve tasarımda bu düşünce temel alınmıştır. Meydanın yağmur altında gezilmesi görülmeye değerdir. Islanan granit renkler, kendi renkleri ve dokularıyla birlikte çevresindeki hayatı da yansıtır. Tasarımın bütünü zekice uygulanmış bir minimalist yaklaşımdır. Taş dokusundaki çeşitliliği ön plana çıkartır ve çevrenin doğa tarafından ustaca boyanmış olduğu izlenimini verir.

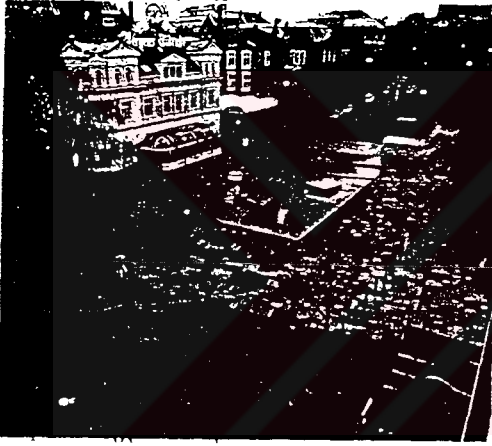
Şekil 4.58 : Ole Bull, meydan planı. [31, s.130]

Posta binası dikdörtgen ve parça hareketli döşenmiş beyaz mermer düzleme bakar. Bu düzlem içinde yer alan gemi biçimli açıklıklara ağaçlar ekilmiştir. Büyük havuz ve gri diyagonal taş yol mermer alanı sol taraftaki çim meydana bağlar.

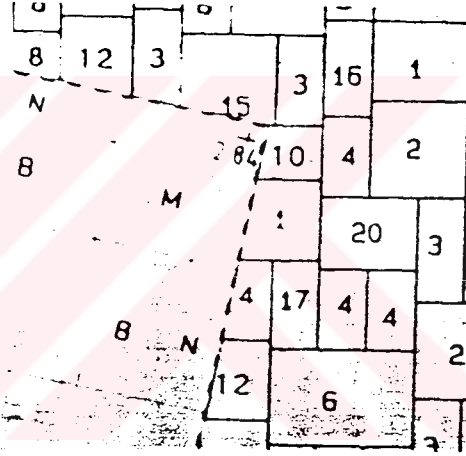
Meydana yukardaki bir noktadan bakış taş döşemedeki senfoniye sergiler. Merkezde Mavi Yaprak heykeli ıslak yüzey üzerinde yer alır, gri granitlerin ritmiyle çevrelenerek etkisi kenarlardaki pembe granitlere ulaşır. [31, s.129]

Şekil 4.59 : Posta binası ve çevresindeki çim, granit ve taş döşemenin uyumlu birleşimi. [31, s.130]

Şekil 4.60 : Meydana yukardan bakış. Islak yüzeyde yansımalar meydana canlılık kazandırır.

Şekil 4.61 : Döşemenin ne kadar dikkatle planlandığı görülmektedir. Her bölüm renk , ölçü ve cinsle 6 kez değişerek yenilenir.

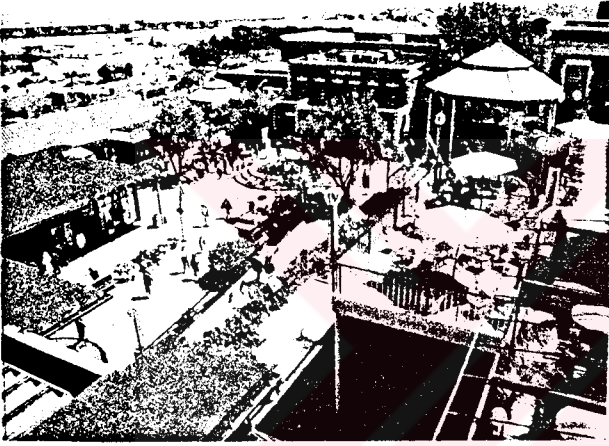
4.2.13 Ghirardelli Meydanı , *San Francisco, Amerika*

Bir zamanlar yaşam ve canlılık dolu kentsel mekanlar bugünün gereksinme ve istemleriyle çakışmayan uyumsuz ya da özelliklerini yitirmiş durumda olabilirler veya daha önceden pek kullanılmayan alanlar sonradan yapılan tasarım ve düzenlemelerle yeni bir canlılık kazanabilirler. [15, s.59]

Bu tip uygulamalara bir örnek olan Ghirardelli Kompleksi, San Francisco'nun "Fisherman's Wharf" kıyı bölgesinin iyileştirme ve canlandırma

projesi kapsamında yer alan başarılı bir uygulamadır. Adını aldığı geleneksel Ghirardelli çikolata fabrikasının, fabrika işlevinden vazgeçilerek bazı eklemelerle çok işlevli bir merkeze dönüştürüldüğü kompleks, insan ölçeğindeki orta mekanıyla kentliler ve turistler için kısa zamanda popüler bir çekim noktası olmuştur.

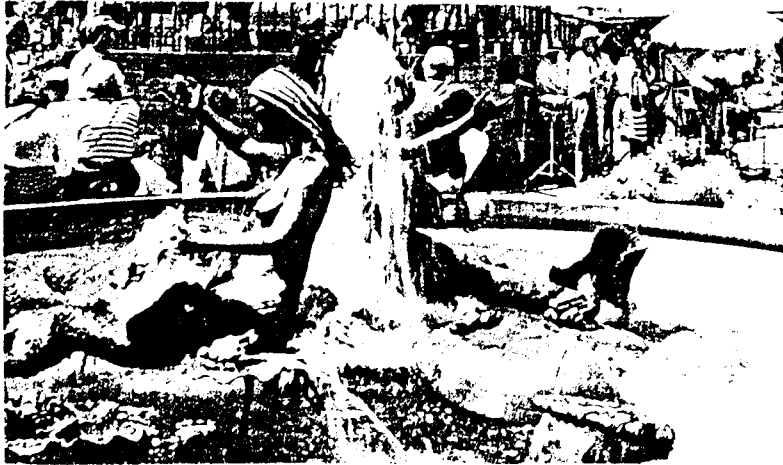
Fiziksel olarak iyi tasarlanmış olan ve kendi içinde seyir, konser, gösteri, yeme-içme gibi çeşitli işlevlere olanak sağlayan meydan çikolataların da satıldığı işyerleriyle çevrelenmektedir. Kompleksin iki caddenin kesiştiği bir köşede ve çok eğimli bir yerde bulunması tasarımda avantaj olarak kullanılmış, denize ve karakteristik Golden Gate Köprüsüne bakış olanağı mekana büyük bir görsel zenginlik kazandırmıştır. [15, s.59]

Şekil 4.62 : Görsel zenginlik sağlayan farklı kotlarda düzenleme üst kotlarda körfez manzarasına ulaşma imkanı sağlamıştır.

Şekil 4.63 :Orta mekana bakış.

Şekil 4.64 : Orta mekanda bir çekim alanı oluşturan deniz kızları havuzu.

5. KENTSEL MEKANDA TASARIM ÖGELERİ

Mekan ve zaman kategorisi içinde bizi etkileyen kent ögeleri çok çeşitli biçimlerde sınıflandırılabilir. Kenar-sınırlar-yollar-düğüm noktaları-işaret ögeleri ya da gökyüzü ile buluşma-yeryüzü ile buluşma-yükseliş-alçalışlar yada çekim ilgi noktaları-kentsel mobilyalar- mekan alışkanlığı-su motifi-çok boyutlu yeşil olabilir. Bu sınıflandırma kentsel mekan içinde yer alan en genelden en özele, en büyükten en küçüğe her şeyi kapsayabilir. [8, s.54]

Kentsel canlandırma; tüm bu ögeleri, kentin içinde yaşayan bunların arasında dolaşan ve hareket eden kişiyi olumlu şekilde etkileyecek, uyumlu biçim olarak her mekanın işlevini dışa vurabilecek anlatabilecek belli girişimleri sağlayabilecek, içinde dolaşan insana her köşesindeki tüm deneyimleri tüm yaşantıları izlenimleri ile olumlu yönde katkıda bulunabilecek şekilde bir araya getirilmesi, kullanılması ve düzenlenmesidir. [8, s.54]

Kent içindeki çeşitli eylemleri; bu eylemlerle insanlar arasındaki yada insanlarla insanlar arasındaki iletişim, haberleşme ve bilgilenmeyi kolaylaştırıcı, mekan parçalarını ve mekan sistemlerini bütünleyici, insan için gerekli moral ortamını yaratan bir mekansal bütünlemedir.

Kent içindeki salt görsel, işlevsel, görsel-işlevsel ya da kentsel yapısal ögelerin yarattığı ortak etkiye kentsel dekorasyon denir. Kentsel canlandırma, kentsel mobilyalar, kentsel yaratımlar kentsel dekorasyona etki eden birimlerdir. Kent için önemli olan dış mekanların dekorasyonu, canlandırılması ve yapılanmış ögelerin belirli bir anlamda düzenli olarak düzenlenmesidir. [25, s.136]

Mimari elemanlar, doğal elemanlar ve plastik objeler tasarımcının yaşanılır, uyumlu ve çekici bir kentsel mekan oluşturmak için kullandığı öğelerdir. Tasarımcının sorunu bütünü oluşturan bir deneyim yaratmak ve kapsamı oluşturmaktır.

Bunu bir müzik eserinin yaratılmasına benzetebiliriz. Müzikte de elimizde olan öğeler öyle bir ilişki, uyum içinde kullanılır ki dinleyici üzerinde istenilen etki yaratılır. Oysa öğelerin gelişigüzel dizilmesi çok rahatsız edici bir gürültü oluşturur.

Bu bakmak için değil, içinde olmak için bir tasarımdır. Kullanıcıyı içinde hareket halinde olan insanların ortak deneyimlerine yönlendirir. [8, s.54]

Tasarım insanların kentsel mekan içindeki ihtiyaçlarını karşılamalı, çevreyi insanların beklentileri doğrultusunda döşemelidir. Seçilmiş bir tabakanın özel ihtiyaçları yerine daha büyük kitlelere hizmet etmelidir. Bu durumda tasarımcı sosyal ve davranışsal çizgiler üzerinde hareket eder. İnsan davranışlarına ve algılarına duyarlı olmalıdır. [32, s. 217]

Bir mekan kendi kimliğini hafızada yer edebilecek görsel zenginliğiyle oluşturur. Toplumun ilgisini çekebilme insanların duygularına hitab edebilmekle gerçekleşir. [32, s. 218]

Kentsel dış mekanlarda karşılaştığımız su elemanı, heykeller, plastik değerler mekan içinde işaret öğeleri olarak görev yaparlar. Mekanın önemini ve prestijini vurgularlar. Kentli tarafından mekan içinde kısa sürede farkedilip seçilebilen bu elemanlar fiziksel ve kültürel açıdan çevrenin kalitesine etki eder. Estetik ve kültürel değerler olarak kullanılan bu objeler mekanı yaşanabilir kılar, yaşam değerini artırır.

Bir mekan tasarımında öncelikle yakın çevredeki mevcut fiziksel elemanların tesbiti yapılır. Baskın özellikler tanımlanır, etkileri artırılır, istenmeyen karakterler kaldırılır, zayıf olanlar güçlendirilir. Yaratılması düşünülen mekanın imajı düşünüldüğünde, bunun dışında kalan görsel açıdan uygunsuzluklar ve fazlalıklar ortaya çıkar. Kentsel ölçekte kentin estetik kalitesi için caddelerde, meydanlarda yer alan kentsel mobilyalar, binalar kadar önemlidir. Mobilyalar şehire bir form verir, görsel kaliteyi artırır, kent sistemini oluşturan öğeleri tanımlar.

5.1 - Tasarım Elemanı Olarak Su

Toprak, hava ve ateşle birlikte su kainatın dört temel unsurundan biridir. Su hayat kaynağıdır, hayatın sembolü ve kainatın sürekliliğidir. Hayat suya bağımlıdır; hiçbirşey onun etkisinden uzak duramaz ve onsuz yaşayamaz. Suyun hayatın kaynağı olma özelliği her kültürde edebiyat, din ve sanat alanlarında ortak yorumlanır. [33,s.17]

Kuo-hsi, suyu kitabında şöyle yorumlar :

“Suyun etkisi derin, yumuşak ve nazik olabilir; kaygan ve parlak olabilir, bir çeşmeden fışkırarak etrafa yayılabilir. Zengin bir kaynaktan çıkıp akıp gidebilir.

Gökyüzüne yükselen şelaler oluşturabilir veya yeryüzünün derinliklerine akabilir. Etrafındaki doğayı canlandırır , bulutlar ve sisle buluşup parlayarak güneş ışığını yansıtabilir. Bunlar suyun yaşıyan özellikleridir.” [33,s.18]

Su özellikle, taze, yansıtıcı ve berrak olduğunda gençliği, sağlığı ve güzelliği çağrıştırır. Antik hamamlardan modern Saratoga çeşmelerine kadar termal sular insanları biraraya getirmiştir. Özel suları içmekle sağlıklı olunacağına inanılmış, Antik Yunan’da sadece ölümsüz tanrıların içme hakkı olduğu çeşmeler yapılmıştı. Su kaynağı mitolojik anlamda ”gençlik çeşmesi” dir. Özel su, sihirli bir şekilde yaşanan yılların etkisini ve zamanın getirdiği kırışıklıkları yumuşatır. Juan Ponce de Leon’nun Florida ve Karayip Adalarında yapmış olduğu keşif gezisinin asıl amacı altın aramak olduysa da, yörede anlatılan efsanevi çeşme ile ilgi hikayelerden etkilenmiş ve böyle varlığı meçhul bir çeşmeyi aramıştır. [33,s.19]

Su saf ve temizliğin sembolüdür. Arındırıcı bir güce sahiptir. Fiziksel arınma ve ruhsal gençleşmedir. Su, kendi anlamından ötesini içerir; fiziksel realiteden sembolik sürrealiteye doğru bir geçiştir. Suyula temas yeniden varoluştur. Temas gerçekliktir fakat aynı zamanda dalgalı, akışkan, hızlı hareket eden zaptedilmez doğası nedeniyle de anlaşılmazdır. [33,s.20]

Su ve mimari 4 konuda birbirleriyle buluşur: Çeşmeler, nehirler, havuzlar ve okyanuslar.

Deniz, göl ya da nehir kıyılarında insanlar doğanın el verdiği ölçüde suya yaklaşmış, bununla yetinmeyip onunla iletişim kurmaya ve birçok yönden fayda sağlamaya çalışmıştır. Kimi zaman doğal suyun kenarına yerleşmiş olmak yetmemiş, bir tasarım elemanı olarak su her zaman cazibesini korumuştur. Su sadece akıyorsa, insan ilk olarak onun yapma çevre içindeki karakterini belli eder. Bu bir nokta, çizgi ya da kenar olabilir. Nokta çeşmeyi ifade eder. Bir güç kaynağı çevresinde fikir ve kültür alışverişinin olduğu sınırlar ve hayal gücünün kullanıldığı bir mekandır. [34]

Çeşmeler, suyun kaybolup ve tekrar ortaya çıkmasını sembolize eder. Kaynaktan fışkıran su baloncukları hayatın başlangıcıdır. Suyun kaybolarak tekrar kaynağa dönmesi doğadaki dönüşümün devamıdır, ayrılış, ölüm ve geriye dönüş umududur. Tarih boyunca insanlar suya güvenmiş ve kaynak her zaman insanların toplandığı ve şehirlerin kurulduğu önemli bir nokta olmuştur. Kasaba veya şehir merkezlerindeki çeşmeler, kentsel mekanın en önemli ve tipik bir tasarım elemanı olarak görev yapmıştır. [33,s.21]

Suyun çekici dünyası her kültürü etkilemiş; her kültür suyla mimariyi birarada kullanabilmek için kendi çizgisini oluşturmuştur.

Eski bir Roma caddesi olan Via di S.Vincenzo biraz uzakta bina kalabalığı içinde hareket eden suyun sesiyle yankılanır ve bu ses kentin dar sokaklarına yayılır. Caddenin sonunda sağ tarafta Korint kolonları S.Vincenzo e Anastasio Kilisesi'nin girişlerini belirlerken cephesiyle de meydanın bir yüzünü oluşturur. Traverten kolonlardan taşlar yuvarlanarak sihirli bir şekilde aşağıdaki doğal kayalarla birleşir. Meydana girilen ilk anda fişkıran kontrollü su kütlesi, nazik bir gökgürültüsüne dönüşür. Birdenbire meydanda patlayan gürültüyle suyun gürültüsü tüm duyguları ele geçirir. Su her yere sıçrar. Trevi çeşmesi manzara içinde yükselirken, ürpertici bir zevkle birlikte tüm dikkatleri üzerinde toplar. Su burada büyük bir gösteriyle kente giriş yapar. [33,s.22]

Şekil 5.1: Trevi Çeşmesi [fotoğraf:Yelda Susmuş]

Oceanus zaferle arkın üzerinde yükselir. Mitolojide denizin koruyucusu ve Yunan Pantheon 'unun babasıdır, hayatın akışını yönetir. Rüzgara karşı duruşu sakalını ve üzerindeki kıyafeti uçururken bir çift erkek kanatlı atı parmağının ucuyla hayatla doldurur. Burada atlar, taze suyun yeraltındaki kaynaktan gelişini sembolize eder. Su altta büyük bir çanak tarafından tutulur, çanak okyanustur. Bu şekilde geniş

yüzeyden aynı anda daha çok su havaya karışıp buharlaşırken dünyanın su dönüşümü temsil edilir. Tüm yüzeyde su sıçrar, köpürür, taş yüzeye dikkatle temas eder. Suyun parıltıları gecenin karanlığında meydandaki binaların cephelerinde, pencerelerinde ve taş duvarlarda dans eder. [33,s.23]

Trevi Çeşmesi, su ve mimarinin buluştuğu son noktadır. Çeşme suyun oyunları gibi kendisini seyredenlere sayısız rüya ve fantasisizler sunar. Efsanevi ve heybetli tiyatral görünüşü hiçbir zaman günlük hayata dahil olma kabiliyetini kaybettirmez. İnsanlar her gün çeşmenin etrafında toplanıp güneşlenir, günlük siyasi ve aktüel olayları tartışır. Akşam üzere Trevi Çeşmesi yerli halk için vazgeçilmez bir duraktır. Turistler için ise çeşmeye attıkları paralarla tekrar bu ölümsüz şehre gelebilmek için dilenen bir şanstır. [32,s.23]

Günümüzden geçmişe bakarsak, çeşmeler sembolik anlamla fiziksel görüntü arasında bir bağ içerir. Küçük miktardaki su tüm dünyanın suyunu anımsatır, ve bu su mimarideki anlamının kaynağını oluşturur. Kutsal güçlerin temsil edildiği çeşmeler, hayatın başlangıcı ve suyun dönüşümünü anlatır. Hayat çemberinde kanın kalbe döndüğü gibi su dünyayı zenginleştirerek sirküle olur ve kalbi olan çeşmeye yenilenmek için tekrar döner. [33,s.38]

Roma'nın merkezinde Navona Meydanı'nda traverten bir tepenin üzerinde yer alan dört nehir tanrısı suyun global dağılımını ve kaynağını temsil eder. Barok mermer tanrılar, traverten yosunlar, taş yunuslar ve su perisinden fişkıran sular Trevi Çeşmesi'nden pompalanır. Su eskiden gladyatör yarışlarının yapıldığı bu alana yer altından geçerek ulaşır ve merkezde yer alan Mısır obeliskinin altından fişkırrır. Obeliskin kütleli ağırlığı, yer altından dolaşan suya basınç yapıp zorlayarak kayalar arasından fişkırmaya neden oluyormuş izlenimini yaratır. Su nehir tanrılarını yalınayak havaya kaldırır, güçlü ritmiyle onları sallır. Dört anıtsal figür Nil, Ganj, Tuna ve Plata nehirlerini resmederken varoluşun 17.yy daki düşüncesini temsil eder. Her tanrı kendini ifade eden yöresel figürleriyle bezenmiştir. (Şekil 5.2)

Meydana dar sokaklardan ulaşan kişi ilk olarak çeşmenin belirsiz yükseltisini hisseder. Çeşmeye doğru yaklaşıldıkça büyüleyici detaylar görünmeye başlar. İpek görümlü Carrara mermerinden oyulmuş tanrılar traverten kaya ve bitkilerle kontrast yaratır. Su aktıkça traverten yüzeyi cilalar. Yılların etkisiyle su heykellerde bıraktığı minerallerle gölge ve ışık oyunları oluşturur. Gece suyun altından heykellere yansıyan ışık heykellerin sanki hareket ediyormuş gibi görünmesini sağlar. Nehir tanrıları havada ayaklarını oynatır, atlar hareketlenir, yunuslar suda

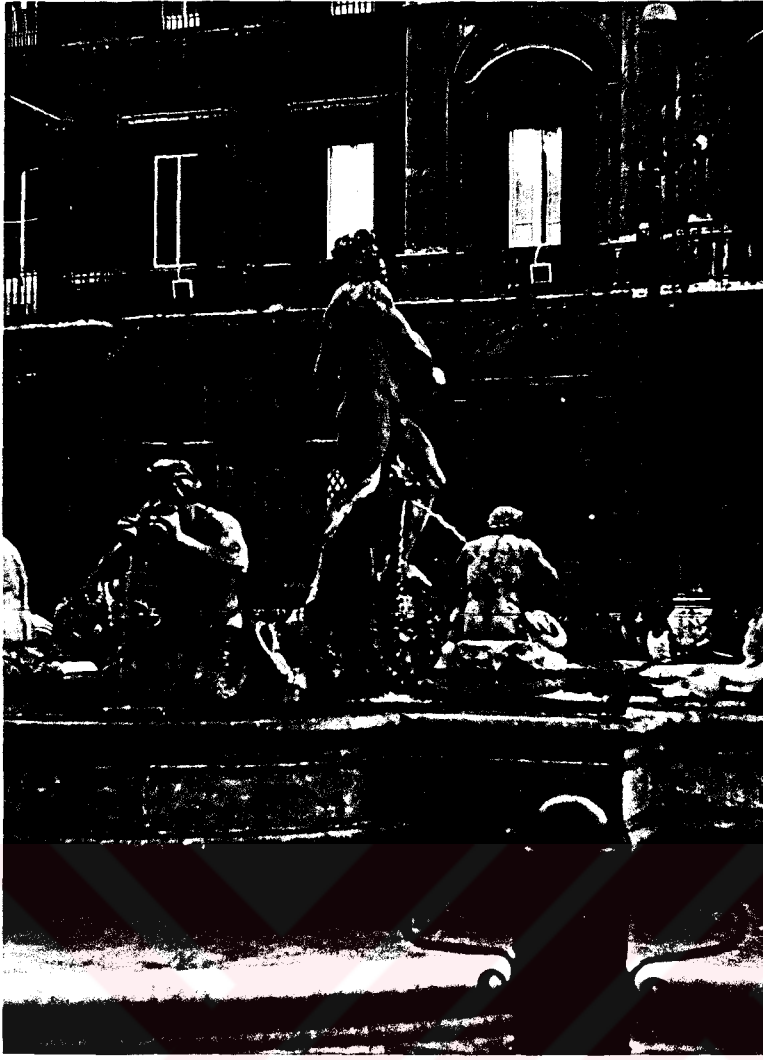
oynar... Figürler insanda olağanüstü duygular uyandırırken, düşünceler gökyüzüne yükselir. Su büyük bir ritimle çanağa aktıktan sonra karanlık deliğine girerek gözden kaybolur. [33,s.39]

Şekil 5.2: Navona meydanı, “*Four Rivers*” [33, s.58]

Çeşmeler Navona meydanının temel karakterini oluştururlar. Uzun aks üzerinde dikkatleri üzerlerinde toplarlar. 18yy.da kapalı meydan suyla doldurularak egzotik tiyatral olaylara da sahne olmuştur.[22, s.108]

Bernini’nin çeşmeleri karakteristik olarak mağara izlenimi verir. Işık formun içinden geçer, gölgelerle kontrast alanlar oluşturur. Heykel motifleri ve malzemeleriyle birlikte Baroğun düşünsel gerçekliği ve güzelliğini ortaya koyar. [35, s.31]

Şekil 5.3: Bernini, “Moor” Çeşmesi, Navona meydanı [fotograf:Yelda Susmuş]

Milet efsanelerinde suyun kainatın temel taşı olduğu inanılırdı. “Hiçbir şekilde azaltılamaz ve zarar verilemez.” Suyun esas anlamda nereden geldiğini açıklayamamışlardır. Antik düşünce suyun hareketinden sorumlu olan tanımlanamaz bir mekanizmanın yerin altında gizlendiğine inanmıştır. Bu düşüncenin çağdaş bir örneği Kaliforniya’da Isamu Noguchi’nin çeşmesinde simgelenir. İlginç bir ortamda akan su kayalar arasında gizli bir noktada kaybolur. [33, s.41]

Modern alt yapı sistemlerinden önce çeşmeler, akvedükler ve sarnıçlar şehrin su ihtiyacını sağlamak için kullanılırdı. Bu kaynakları vurgulamak için insanlar tarih boyunca kuyuların ve çeşmelerin dekorasyonuna önem vermiş, çeşmeler kent ve tarihin sembolü olmuştur. Siena Campo Meydanı’nda bir dizi dişi kurt Neşe Çeşmesi’ni (Fountain of Joy) doldurur. Çeşmenin çanağı heykel ve rölyeflerle süslenmiştir. Su mitolojik figürlerden Romus –Romulus’tan akarken hayat vericidir. Kentin mitolojik ve edebi kimliğini ortaya koyar. [33, s.42]

Başarılı çeşmeler yaratmak için suyu kontrol etmek ve ne isteniyorsa (animasyon-dinlendirici-oyun-sıçrama etkileri gibi) onu yaratmak gerekir. Doğa tasarımda kullanılan en iyi modeldir. Su doğa içinde sonsuz seçeneklerde devam eder: düşer, sis oluşturur, boluncuklar yapar. Her çeşmenin formu için uygun bir yer vardır. Bir kaç tasarımın daha büyük bir kompozisyonda biraraya gelmesiyle su sahnesini oluşturur (theatre d'eau). Versailles'in havuzları palmye ağaçlarıyla sıralanmıştır. Tüm düzenlemeler ilginç bir şekilde harika kompozisyonlar yaratır, ilginç sahneler oluşturur. [33, s.43]

Çeşmeler psikolojik görüntülerdir. Suyun oyunlarının insanları etkilemesinin yanı sıra, hikayeleri de etkiliyicidir. Barcaccia Çeşmesi Nemi Gölü'nde bir savaş sırasında batmış olan bir gemi filosunun hikayesidir. Tasarımı, kazılar sırasında ortaya çıkan antik gemilerin iskeletlerinden etkilenmiştir. [33, s.46]

Hong Kong'taki I.M.Pei'i Çeşmesi, çelik ve cam gökdelenlerin ele geçirdiği şehire doğanın geri dönme çabasını anlatır. Çeşmenin bir tarafında su kayalar içinden fışkırır, diğer tarafta doğal malzemeler sert geometrik formdadır. Düzensiz taşlar, üçgen parçalara dönüşür ve eğim basamaklarla inerken suyun hareketi uyumlu bir şekilde aşağıya doğru akar. Kayalara çarpan suyun sesiyle düşünce, bir an için doğa üzerinde yoğunlaşarak doğanın büyüklüğünü ve affetmez olduğunu hissedir. Tasarımın mekanik yönü ise kent içindeki doğanın yokluğunu anımsatır. [33, s.48]

Birkaç damla su bile dikkatlice kullanıldığında dramatik etkiler yaratabilir. Trevi Çeşmesi'nin mimarı **Nicola Salvi** : *"Su insanlığın tek tükenmez kaynağıdır."*

Her dönemin kendi idealleri ve ihtiyaçları olmuş, hepsi kendi teknolojisini geliştirmiştir. Roma döneminde tepelerden şehire su getiren akvedükler çeşmelerden çok daha etkili olmuştur. Rönesans döneminde çeşmeler gruplandırılmış, döşemelerle birlikte meydan görsel açıdan sanayi devri öncesi dünyasının tek yönlü bakış açısına sahip imgesini oluşturmuştur. Simetri, denge ve düzen tasarımın kurallarını oluşturur. [32, s. 225]

Baroğun doğa formları ilk defa Bernini'nin çeşmelerinde ortaya çıkmaktadır. Bu çeşmeler şehir kültürünün toplandığı meydanlarda yerlerini almıştır. Nürnberg'de kullanılan doğa formlarıyla oluşan çeşmeler form bakımından bir tase ya da dörtlü bir yoncaya benzerler. Çeşme havuzlarının kenarlarında nehir tanrıları yer almış, havuzun ortasından yükselen sütuna da Neptün oturtulmuştur. [36, s.451]

VII. yy. a kadar su fiskiyelerden düzenli bir şekilde fışkırıp sütun kenarlarını dolanan yalağa ve ordan da alttaki yalaklara dökülmekteydi. Bernini 1640'da Piazza

Barberini'deki Triniton Çeşmesi'ni, hareketli midye, Delphine; daha sonra Piazza Navona'daki çeşmeyi doğadan çıkarıldığı gibi kullanılmış doğal kayalıklarla düzenlemiştir. Rönesans biçimlendirilmemiş kayaları reddetmişti; Barok ise şekillendirilmemiş doğal kayaları sevmiş ve sanata layık bulmuştur. 1735-62 yılları arasında Salvi ve Benaglia tarafından uygulanan Fontana di Trevi, bu anlayışın zirvesinde bir eser olmuştur. Baroğun uğultuyu, gürültüyü ve doğayı sevdiğini bu çeşmeler çok güzel açıklamaktadır. Dünyevi gerçeklik sınırsız sonsuzluktur, hareket ve sonsuzluk tasarım anlayışının esas düşüncesini oluşturmaktadır.[36. s,452]

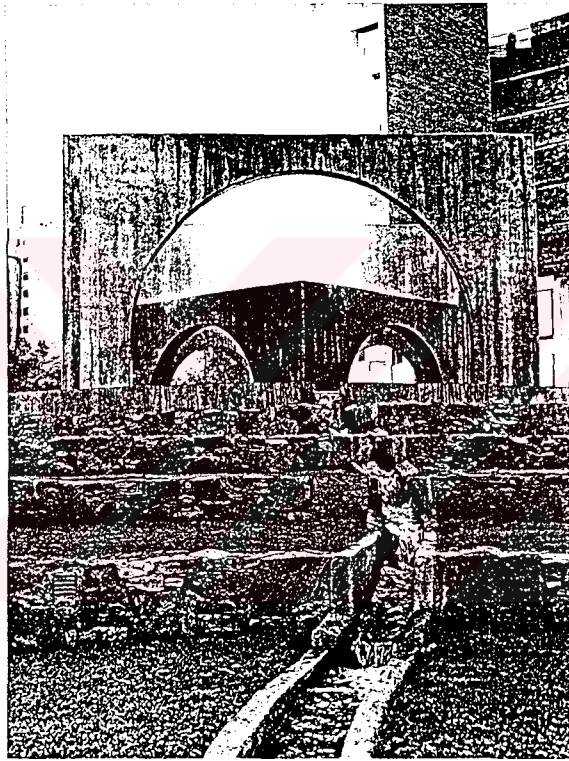

Şekil 5.4: Sonsuz yaşamın sembolü Tanrı figürleri ve su [fotograf:Yelda Susmuş]

Günümüz şehirlerinde su ile ilgili düzenlemeler ve çeşmeler ya geçmişten kalan eserler olarak ya da günümüzde yaya sirkulasyon alanlarında, düğüm noktalarında

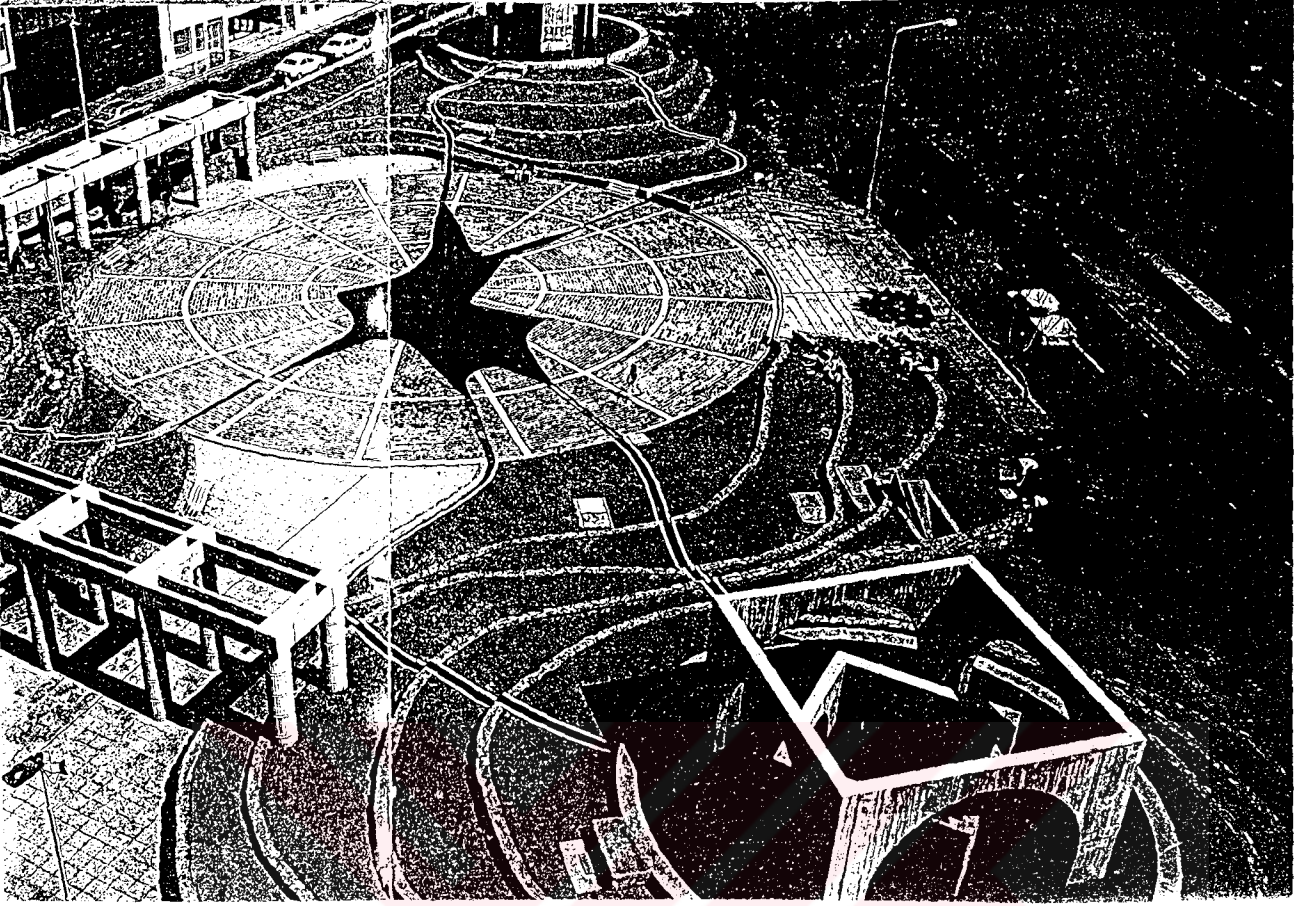
hem işlevsel hem de estetik gereksinimleri karşılamak amacıyla yapılan düzenlemeler olarak görülür. Bu amaçları şu şekilde sıralamak olasıdır :

- ❑ Anıtsal ölçekte estetik uygulamalar gerçekleştirmek
 - ❑ Su kaynaklarında suyun kullanımını sağlamak
 - ❑ Yaya alanlarında yeşil alanlarda su oyunları , havuzlar gibi öğeler oluşturmak
 - ❑ Suyun akustik niteliğinden yararlanmak , belirli bir etki alanı yaratmak
 - ❑ Havanın temizlenmesinde yararlanılan bir amaç olarak bu elemanı kullanmak
- [18, s.100]

Şekil 5.5 :Piazza Italia, Cordoba ,Arjantin. Anıtsal etkiler bırakan bir düzenleme [37]

Piazza Italia, İtalya ile ülkeler arasındaki dostluğa ithafen yapılmıştır. Meydanın 3 bölümü Navona meydanındaki çeşmeleri temsil eder. Bu 3 anıt, İtalya’da 3 nehrin kaynağını temsil eden tepeler üzerinde taş duvarların üstüne oturtulmuştur. Bu nehirler Po, Arno ve Tiber’dir. Taş kaynaktan çıkarak tuğla üzerindeki şehirlerden geçerek orta bölümü oluşturan Akdenize ulaşırlar. Meydanın sembolik anlamı modern şehire İtalyan kültürünü yerleştirmektir. Diğer kültürlere saygı duyan bir toplum, kendi kültürüne asla sırt çeviremez. [37, s.35]

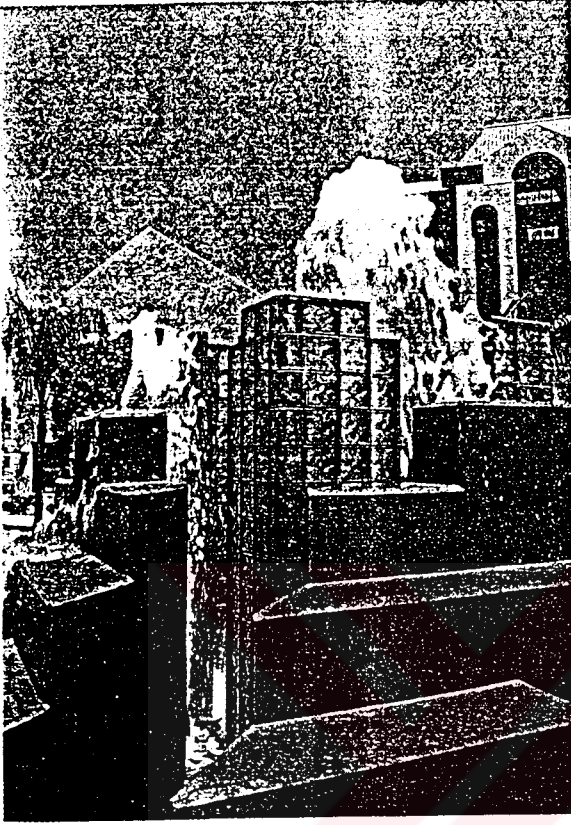
Şekil 5.6: Akdenize ulaşan nehirler. [37]

Bu tür düzenlemelerin yapılmasında çeşitli yaklaşımlar söz konusu olabilir. İstenen yararın sağlanabilmesi normal bir uygulama için **a**-su temini, **b**-akan, kullanılan suyun kanalize edilebilmesi, **c**-fiskiye ve renk oyunlarının sağlanabilmesi için elektrik tesisatının bağlantısı, **d**-toz ve çöpten temizlenebilmesi için tesisatların sağlanması gereklidir. [18, s.101]

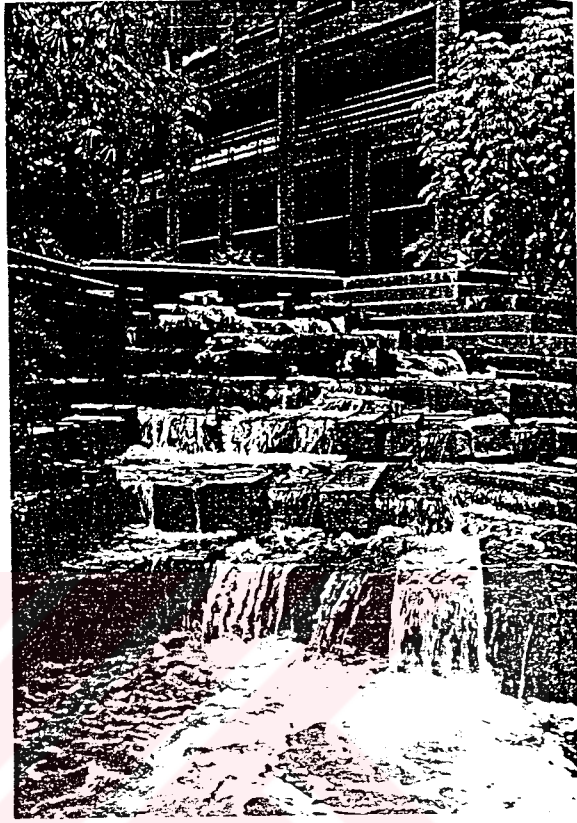
Görsel niteliklerle şehirsiz mekana estetik bir değer kazandırılmasında suyun rolu büyüktür. Çeşitli amaçlara yönelik olarak yapılan tasarımda farklı disiplinlerin bir araya gelmesiyle ilginç ve çekici görünümde elde edilebilir. Suyun heykel ve peyzajla birleşip teknik alanda da kontrolünün sağlanması mekanın etkisini zenginleştirecektir. [18, s.101]

Çeşmeler genellikle meydanlarda odak noktası olarak kullanılır. Doğal bir eleman olan su çeşmeler ile birlikte kullanıldığında birçok niteliklere sahip olur. Sesi, serinletici özelliği ve yansıtıcı karakteri tasarımcıya yaratıcı imkanlar sağlar. Genellikle çeşmelerle birlikte heykel figürler tasarımının bir parçası olarak kullanılır.

Çeşmenin yönlendirilmesinde güneş ışığının suda ve figürde yaratıcı etkileri düşünülür. Suyun etkisi üzerinde dikkatlice düşünülmelidir. [16, s 72]

Şekil 5.7 : Cam ve beton blok fiskiye
[38, s.431]

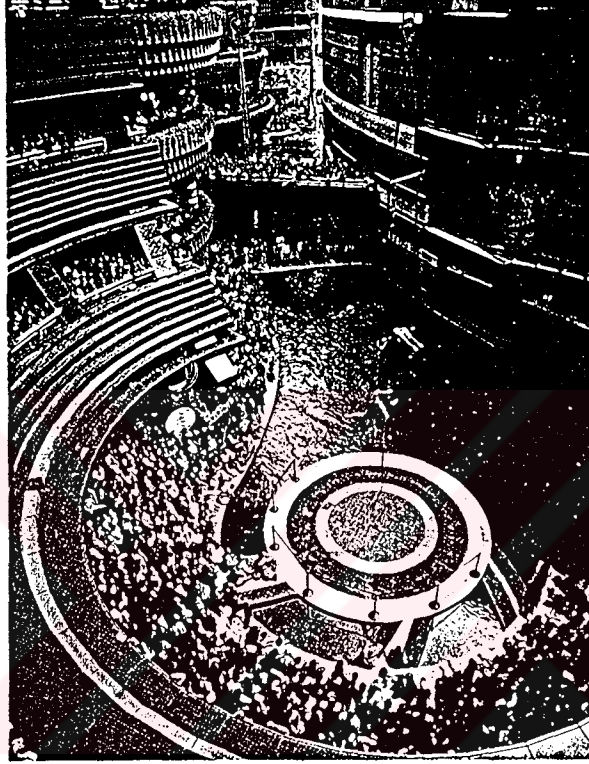
Şekil 5.8 : Taşlardan gürültüyle akan su
[38, s.436]

Suyun akustik özelliklerinden faydalanmak meydanlarda kullanımın görüntü ve doğal niteliklerle birlikte başlıca amacını oluşturmaktadır. Farklı düzenlemelerle hareket eden, çarpan, fışkırarak gürültüler çıkaran su mekanı sesiyle karakterize eder, çekim noktası oluşturur. (şekil 5.7 ve 5.8)

Başarılı bir kentsel mekan düzenlemesi kullanıcıyı içermelidir. Bunu başarabilmek için tasarımcı hangi kalitedeki suyun kullanılmasının en iyisi olduğuna karar vermelidir. Bunu gerçekleştirmenin birçok yolu vardır. Suyun yansıtıcı özelliği sonsuz seçenekler sunar. Su, aktıkça veya damlalar halinde düştükçe farklı derecelerde parlak alanlar oluşturur. Derin olmayan bir su kütlesi şeffaf ve renksiz gözüktür. Yüzey derinleştikçe ve alttan aydınlatma ile su gökyüzüne dönüşür. Gece yapay ışıklandırma ile su farklı renklerde ve parlaklıklarda insanları çeşitli şekillerde

etkiliyebilir. Suyun bir diğ er g    l   etkisi farklı a ıllardaki hareketiyle sağlanır. [32, s.226]

Su insanları temasa davet eder. Durgun, hareketli olsun insan serinlemek ve bu harekete, doğaya dahil olabilmek için yakın olmak ister.Farklı kullanım amaçlarıyla insanları suyun sistemine dahil etmek m  mk  nd  r. Bu suya dayalı fonksiyonlar veya su oyunlarıyla gerçekleştirilmektedir.

Şekil 5.9 : Sun Plaza, Hakata [39, s.112]

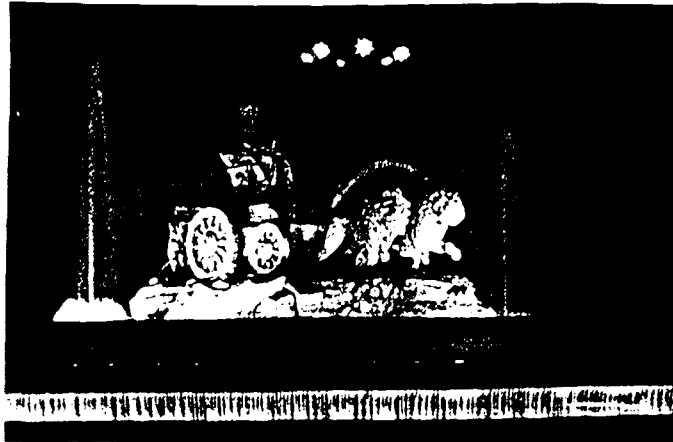
Yüksek binaların ortasında kanal üzerinde oluşturulan Sun Plaza, eğlence ve hareketin merkezidir. Arkın varlığı mekanı zenginleştirir, bina grupları arasında informal Ay, Dünya ve Yıldızlar, G ne  ve Deniz meydanlarını birleştirir. Binaların  st katları a ıklıklarıyla aşağıdaki sürekli canlılıkla i i edirler. Kanal üzerinde oluşturulmuş dairesel platform üzerinde gösteriler suyla b t nle ince daha da ilginç hale gelmektedir. [39, s.112] ( ekil 5.9)

Şekil 5.10 : Yıldız meydanı (Star Plaza), fiskiyeli su oyunları [39, s.114]

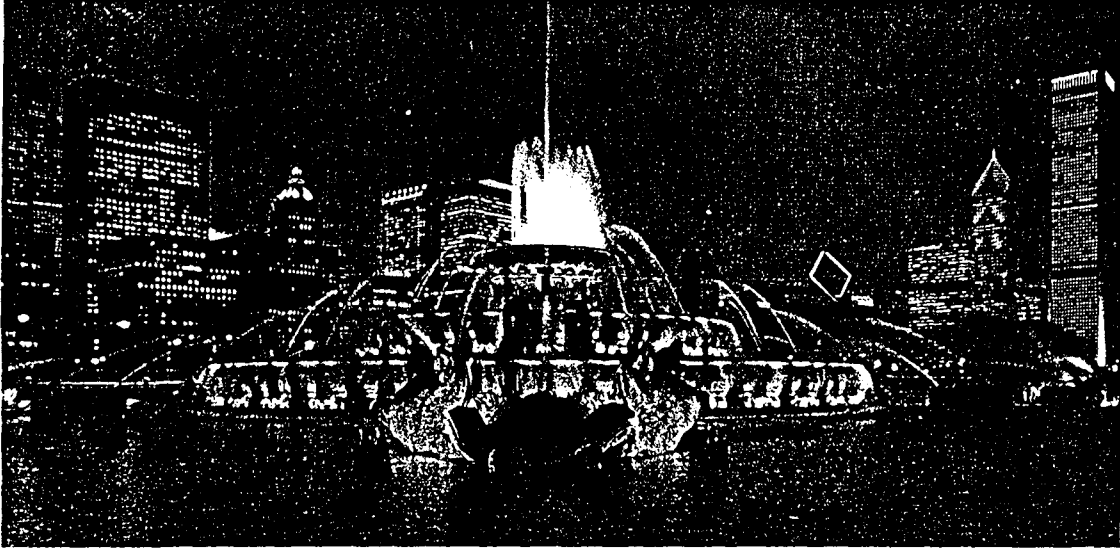
Heykel kullanımı :

Heykeller kontrast oluşturmak için suyun hemen yanında veya bir şekilde suyla ilişkili olarak kullanılırlar. Suya yansımaları önemlidir. Heykele vuran su, heykel kütlesinden sektikten sonra yeni sesler ve görüntüler yaratarak düşer. Heykel suyun hareket ve akışının kontrolünde kullanıldığı gibi çeşmenin dekorasyonunda suyu donatmak amacıyla da kullanılır. [25, s.129]

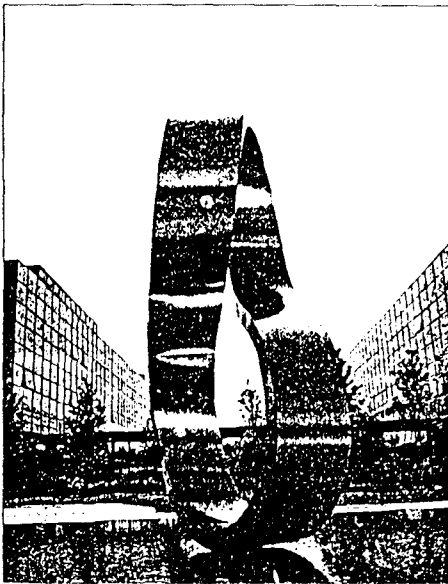
Şekil 5.11 : Kibele Anıtı - Plaza de Cibeles , Madrid [40, s.69]

Madrid ‘de Kibele Meydanı, bereket tanrıçası Kibele’ye adanmış, havuzun ortasındaki anıt Madrid’in simgesi haline gelmiştir. [40, s.69]

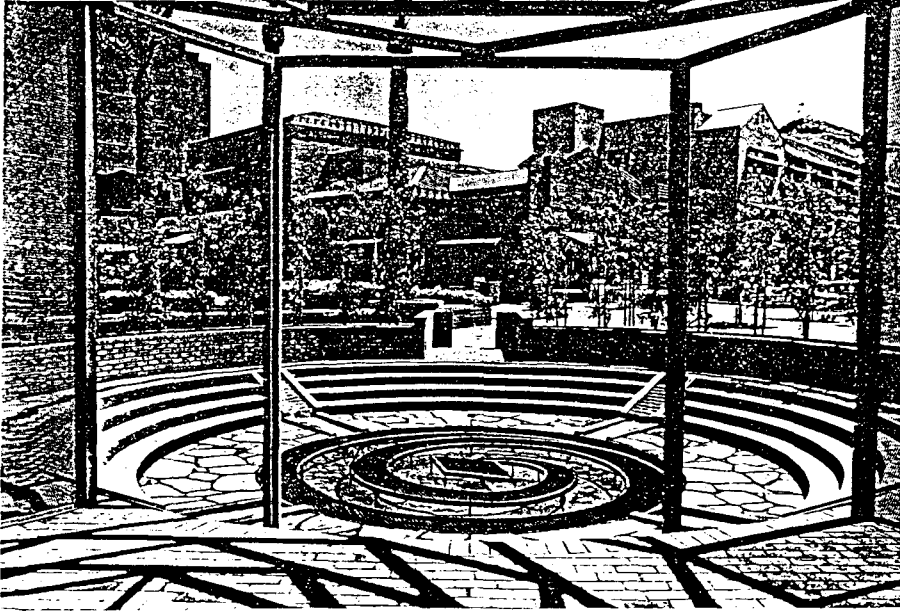

Şekil 5.12: Buckingham Memorial Çeşmesi, Chicago [41, s.192]

Çeşme ve havuzlarda genellikle heykel ögesi tasarımın bir parçası olarak kullanılmaktadır. Tüm mevsimler boyunca heykel suyun kendisinden önce tasarımın odak noktasını oluşturur. Özellikle de kış mevsiminde suyun kullanılmadığı zamanlarda heykel tasarımın merkezi haline gelir. Çeşmenin yönlendirilmesi, güneş ışığının su yüzeyindeki yansıması ve heykel ögesinin hangi konumda daha çok dikkat çekeceğine bağlıdır. [16, s.72]

Şekil 5.13 : Çelik heykel ögesi ve su [42, s.47]

Şekil 5.14 :Metal heykel öge kullanımı ile dairesel havuz [38, s.445]

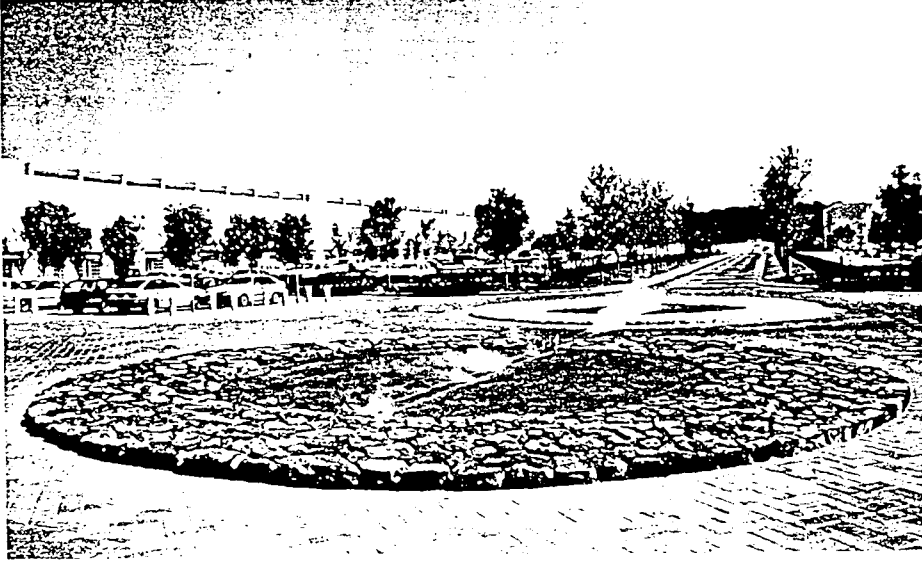
Suyla kullanılan figürler balıklardan tanrılara, sembollere kadar farklı şekillerdedir. En popüler şekliyle kayalardan, doğal kaplardan akar, insan ve hayvan figürlerinin ağızlarından dökülür. Aslanlar; eski İran’da hayatın kendi ruhuyla yani suyla bağlantılı olarak kullanılmış buradan tüm Avrupaya yayılmıştır.[25, s.129]

Suyun efektlerinden yararlanma :

Mekana huzur, hareket, ses, optik farklılıklar ve neşe katan su; serinletme, renk ve ışık gibi sayısız faktörlerin de etkisiyle tasarımda çok yönlü olarak kullanılmaktadır. Durgun su yüzeyi sakinleştirici ve huzur verici bir ruh durumu sağlar. Tasarımda yansıtıcı ve sakin bir su aynası oluşturan durgun sular, estetik bir değer ifade etmelerinin yanı sıra etrafa yaydıkları nem ve serinlikle insanları cezbetme ve çevresindeki bireyleri biraraya getirme gibi fonksiyonlara sahiptir. Karıştırılan su yüzeyi bir doku kazanır. Suyun dibinin koyu bir renge boyanması yüzeye yansımaları yok eder. Dipte oluşturulan desenler, yüzeyin karıştırılmasıyla dinamiklik etkisi kazandıran kırık desenli canlandırıcı bir tablo ortaya çıkarır.

[25, s. 96]

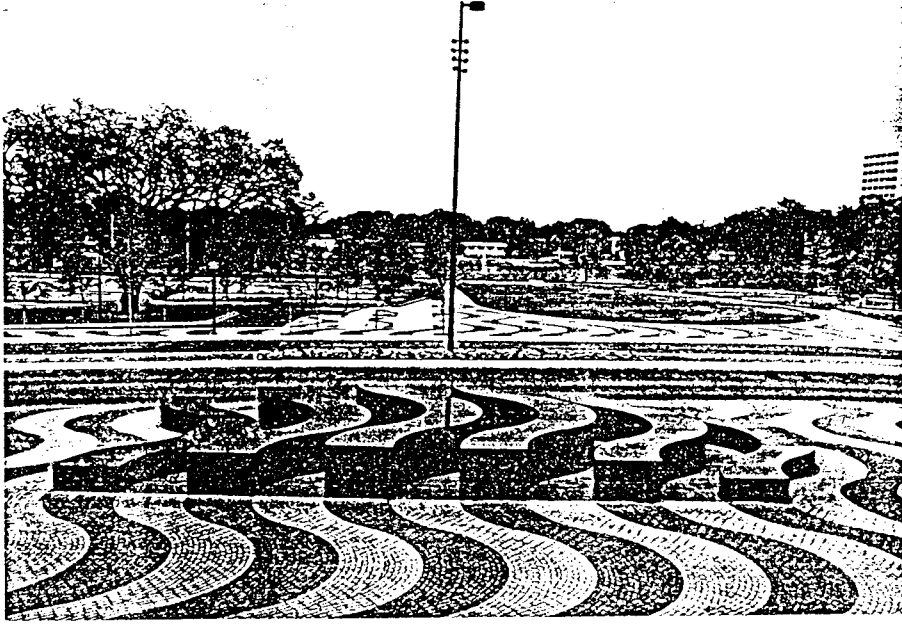
Fıskiye su gösterilerinin önemli bir parçasıdır. Fıskıran su değişik şekiller olarak farklı etkiler yaratır. Bütün bu etkiler sanatsal ve tekniğine uygun bir şekilde kullanıldığında güzel su gösterileri oluşturulur. Ayrıca, suya uygulanan basınç farklılığı fıskiyelede durgunluk ve hareketlilik, hareketlerde değişkenlik ve çeşitlilik sağlar. Bu da çekici bir atmosfer sunar. [25, s.117]

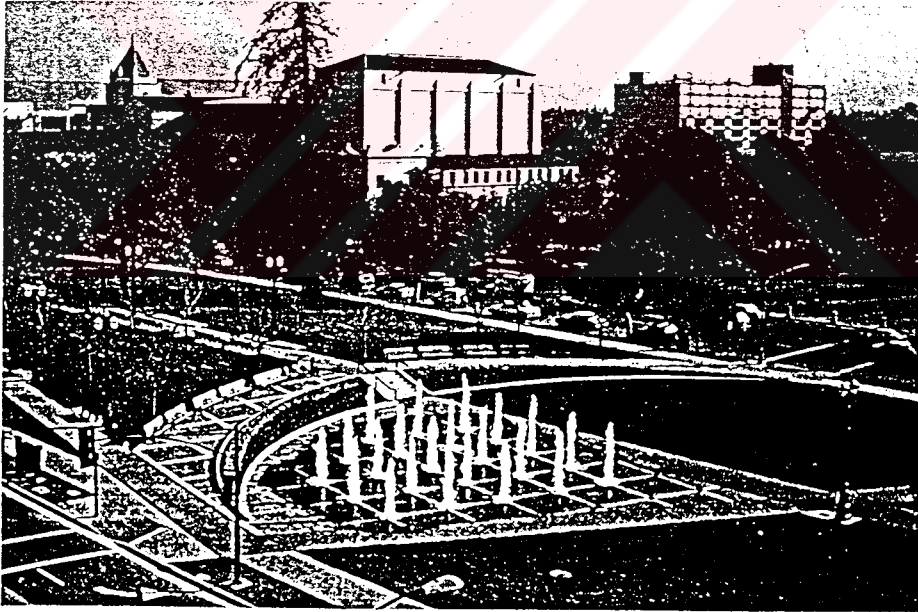
Şekil 5.15 : Durgun dokusal etkiler bırakan taş havuz [43, s.224]

Şekil 5.16 : Gökyüzünde ışıkları temsil eden mozaik havuz suyun hareketiyle kırılarak durgun tuğla döşemeyi canlandırmaktadır. [44, s.32]

Şekil 5.17 : Tuğla döşeme dokusuyla karışan granit fiskiyeler [38, s.444]

Şekil 5.18 : San Jose Plaza, fotoselli oyun fiskiyeleri [43, s.66]

5.2 - Tasarım Elemanı Olarak Heykel

Heykel, insan düşüncesinin üç boyutlu formudur. Çeşmeden kaleme, gökdelenden meydana kadar tüm üç boyutlu tasarımlar görsel açıdan en iyi nasıl görüneceği düşüncesiyle üretilir. Fonksiyonel çözümler için bir kaç seçenek vardır, ama bu seçenekler içinde çok azı en iyi etkiyi yaratır. Bu da görsel nedenlere dayanır. Herhangi bir objenin tasarımında biçimden kaynaklanan sorunlar mekanik olarak değil görsel olarak kontrol edilir. Biçim fonksiyonu ifade etmeli, ama daha fazlasını da içermelidir. [46,s. 1]

Yaratılan etkiliyici formlar çevre ve yaratıcısının kişiliği arasındaki ilişkiden doğar. Yaratılan form insanların fikir dünyası ile uyum içinde olmalıdır. Zamanla fikirler değiştikçe bu düşünceleri yansıtacak yeni formlar oluşturulur. Heykelcilik yarar gözetmeksizin fikirlerin üç boyutlu formlarda ifade bulmasıdır. [46, s.2]

İnsanlık tarihinden bu yana biçimsel ifadeye her zaman önem verilmiştir. İnsan heykelle zamanının en yüksek kültürel değerlerini yansıtır. Heykelin her zaman için anlaşılabilirlik kaygısı vardır. Yaratıcı, heykelini yarattığı düşüncelerin gözlemciler tarafından da anlaşılmasını bekler ama çok az insanla bunu paylaşır. İdeal olarak yaratıcı ve toplum arasında fiziksel ve ruhsal yaşamı birleştirerek ilişki kuran bir bağ olmalıdır. [46, s.3]

Heykelin ifadesi sözlerle anlatılamayan direkt bir görsel deneyimdir. Heykeli anlamlandırırken gözlemci kendine bir yol çizer, gözleriyle kavradığı heykelin gerçek mesajını alabilmek için onu engelleyen yanlış düşüncelerden kurtulur. Bir heykelin standardı ve bir insanın heykelden alabileceği ortalama zevk arasında değişkenlik vardır, bu da heykelin anlaşılmasındaki temel noktayı oluşturur.

İyi bir heykel fikir (konu), form (üç boyutlu tasarım) ve teknik (malzeme ve teknoloji) birliğinden oluşur. Bu üç eleman birbirine dayanır ve gerçek değer sadece bu üçünün birbiriyle uyum içinde olmasından doğar. Heykel bütününe değeri sadece teknik özelliğinden veya fikir zenginliğinden daha önemlidir. Heykeli heykel yapan bu üç unsurun hangisinin daha önemli olduğunu aramak ona zarar vermektir. [46, s.6]

Heykelde kütle-mekan, hacim, yüzey, ışık-gölge, renk, yönlendirme, oran, ölçek, denge gibi tasarım öğeleri birbiriyle sürekli bir ilişki içindedir. Yapıtı oluşturan maddenin özellikleri ve kullanılış biçiminden farklı görsel etkiler ortaya çıkar. İnsanın algılayabilme koşullarıyla heykelin kendi içi boyutlarında karşılıklı ya da

uyum açısından oluşturulan oransal ilişkiler sistemi yakın ve uzak çevreyle bağlantı oluşturur. Doku çeşitlilikleri yüzeyi görsel açıdan zenginleştirir. Baskın olarak hissedilmesi gereken denge duygusu, maddenin gerçek durağanlığı yanında izleyicide yanılısma yoluyla hareketler yaratır. Ritim duygusu, insanın heykelin çevresinde dönme isteğiyle yaratılmış olur. Tüm bu ilkeler konuya göre önem sırasında değişiklik gösterip çeşitlenerek, heykelin dilini oluşturmaktadır.[47, s.781]

Heykelin fikri görsel açıdan etkiliyici olmalıdır. Bu şekilde anlam da formla birlikte tamamlanır. Eğer anlamında bir açıklama gerektiriyorsa bu onun zayıflığını gösterir. Her ne kadar heykelin içerdiği anlam ilgi çekici olsa da ve formuyla uyuşsa da heykelin değeri görsellikle ölçülür. Özgürlük Heykeli ‘nin fikri kötü olarak kabul edilir çünkü görsel açıdan etkiliyici değildir. Kişinin onun neyi sembolize ettiğini anlayabilmesi için önceden bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında genellikle bütün Gotik heykeller zengin fikirlere sahiptir çünkü görsel açıdan zengindirler. Formlarıyla kelimelerin anlatamayacağını ifade ederler. [46, s.7]

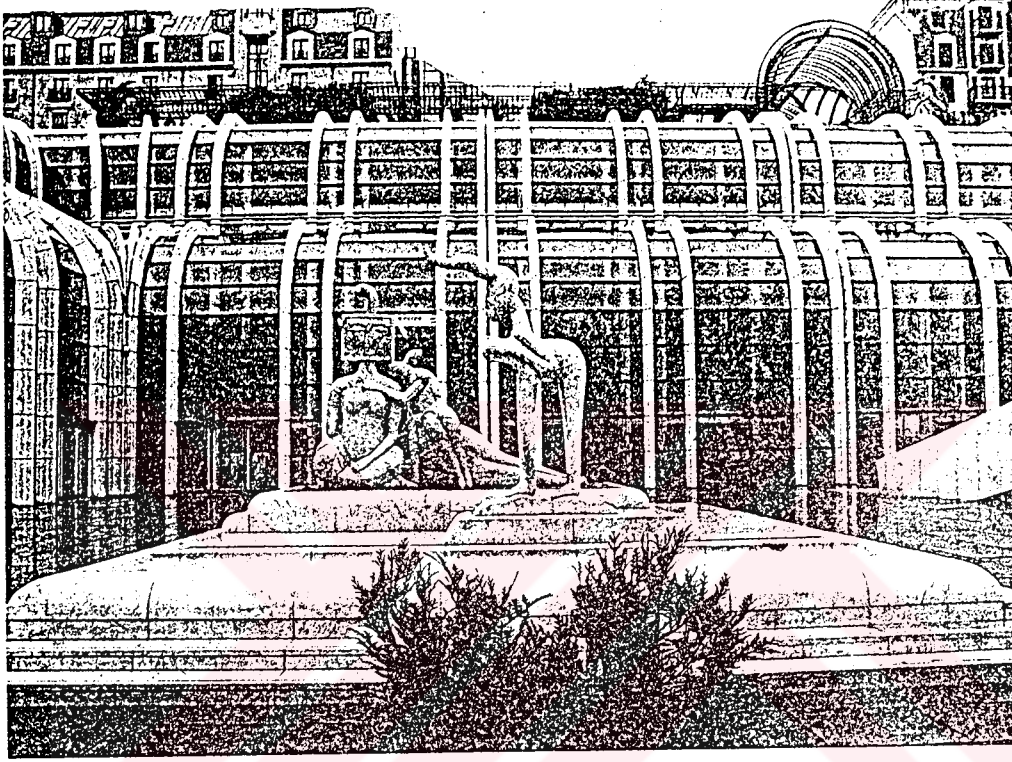
Heykeller görsel açıdan gerçek olma fikriyle oluşturulur, bu nedenle taş, ahşap veya metal gibi malzemeler kullanılır. Malzeme kendi doğasına uygun olarak kullanılmalıdır. Form, konu ve malzeme birbirinden ayrı düşünülemez. Taştan yapılan bir heykelin kontrolü taşın karakteristik özelliklerindedir. Belli bir biçimin sağlanması için kullanılacak malzemeler sınırlıdır veya kullanılan malzemeyle elde edilebilecek olan formlar bellidir. [46, s.7]

Genellikle heykeli oluşturan fikirler organik yaşamdaki soyutlamalardır veya yaşamdaki inorganik formlardır. Bu fikirler kalıcı malzemelerle onları gözlemleyecek kişiler olduğu sürece varolurlar.

Tarih içinde değişik dönem ve yerlerde heykel farklı duyular yaratmak amacıyla kullanılmıştır ve toplumsal çevreyi zenginleştirmiştir. İtalyan şehirlerinde tanrı ve tanrıça heykelleriyle meydanların süslenmesi bir gelenek haline gelmiş, mermer tüm ihtişamıyla forma kavuşmuştur. Rönesans zamanında insan heykelleri toplumu ve imgesini güçlendirmiştir. [32, s.222]

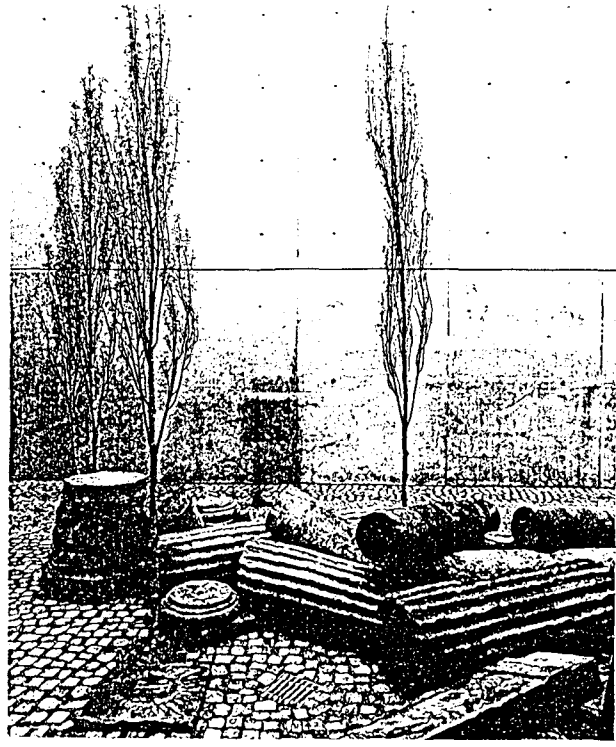
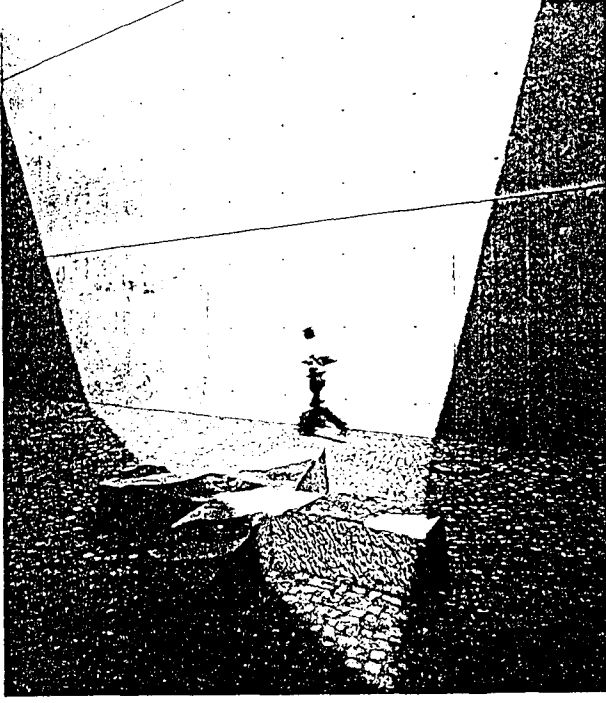
İtalyan meydanlarındaki heykeller doğa ve hayatı birleştirerek dönemin hayat görüşünü ortaya koymaktadır. Yunan dönemindeki insanı tanrılaştırma görüşü yanında, Roma’da insan heykellerinde ideal güzellik gibi bir kavram aranmamıştır. At üzerinde kral heykeli ilk defa Roma döneminde ortaya çıkmıştır. İster kral veya vatandaş olsun tüm figürler günlük yaşamdaki halleri ve kusurlarıyla oluşturulmuştur. [36, s.197]

Sanatın etkileyici ve karşı konulmaz gücü yüzyıllar boyunca yöneticiler tarafından güçlerini göstermek ve halkın üzerindeki etkilerini artırmak amacıyla kullanılmıştır. Heykel tüm dönemlerde ister iç ister dış mekanda olsun, düzeni vurgulamak, ihtişam kazandırmak, tekdüzeliği kırarak mekanı süsleyip zenginleştirmek amaçlarıyla kullanılmıştır. [48, s.447]

Şekil 5.19: Forum des Halles [49, s.150]

Tarihteki önemli insanların meydana yerleştirilen heykelleri kentlerin gelişme çabalarını sembolize eder, fakat farklı kültürlerden alınan gelenekler her zaman benimsenmeyebilir. 1783 ' de Washington D.C. Mall meydanına konulan Yunan tanrısı görünümündeki general heykeli toplum tarafından dışlanmıştı. Günümüzde heykelin içinde bulunduğu mekanı sembolize etme ve mekana bir kimlik kazandırma gibi özelliklerinden faydalanılmaktadır. Yerel ve kültürel merkezler gibi yayalaştırılmış mekanlarda kişiler sanat objelerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu şekilde heykeller ve çeşmeler tasarımda görsel ve kültürel açıdan önem kazanır. [32, s. 222]

Şekil 5.20 : Milano, yaya mekanında heykel düzenler [50, s.24]

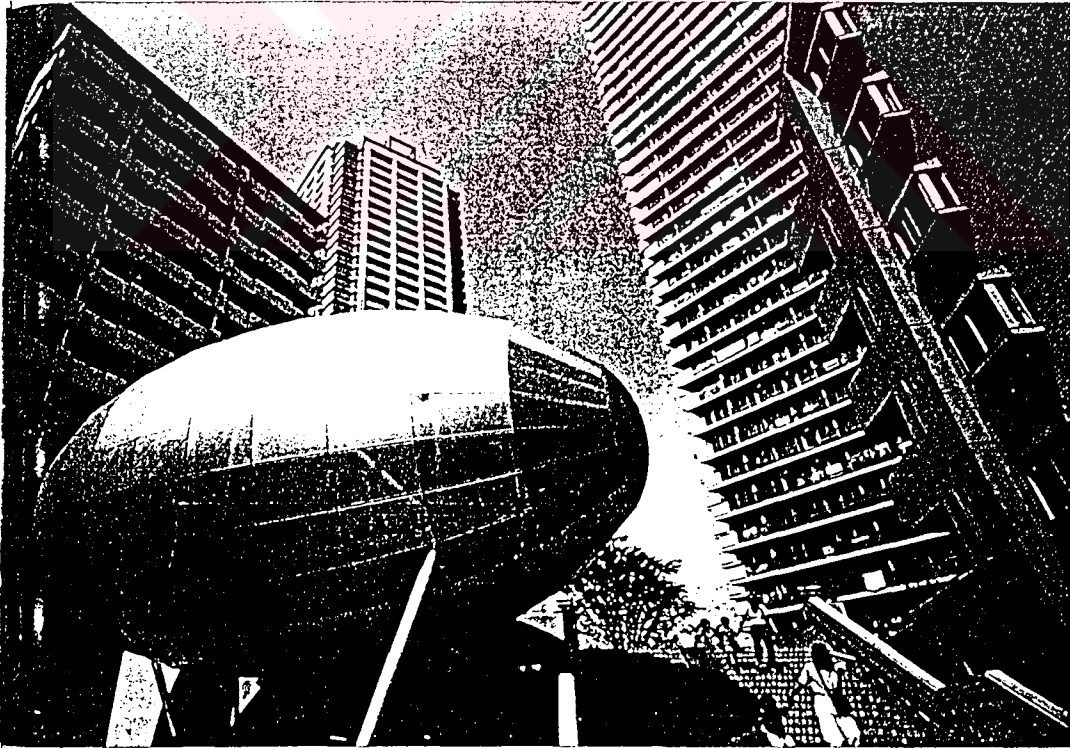
Şekil 5.21 : Place de Geants, Devler Meydanı [51, s.25]

Kentsel mekanda sanat öğeleri kent yaşamı ve toplumsal fayda arasında bir bağlantı kurmalıdır. Bunun için kentsel mekanlarda yer alacak sanatsal düzenlemeler için Crowhurst ve Lennard “*Yaşanılır Kentler* “ (Liveable cities, 1987) adlı kitaplarında bazı kriterler önerirler:

- Heykel zevk vermeli, merak uyandırmalıdır. (Şekil 5.22-5.23)

Şekil 5.22 :Yaya mekanında heykel, Zürih, İsviçre. [fotograf:Yelda Susmuş]

Şekil 5.23 : “Egg of Winds”, Tokyo.

Otoparka giden yaya aksı üzerinde 16m. uzunluğunda ve 8m. genişliğinde yerden 4m. yüksekte yapılmıştır. Parlak gün ışığında UFO yu andırır. Akşam insanlar işten dönmeye başladıklarında bilgisayar kontrollü projektörlerle aydınlatma ve hareket başlayarak alüminyum paneller üzerine görüntüler yansır. [53, s.79]

- Yaratıcılık ve düşünsellikle metaforlar yaratmalı, gözlemci yaratılan formların üzerinde oturabilmeli, altından geçilebilmeli veya herhangi bir şekilde ilişki kurabilmelidir. (Şekil 5.24-25)

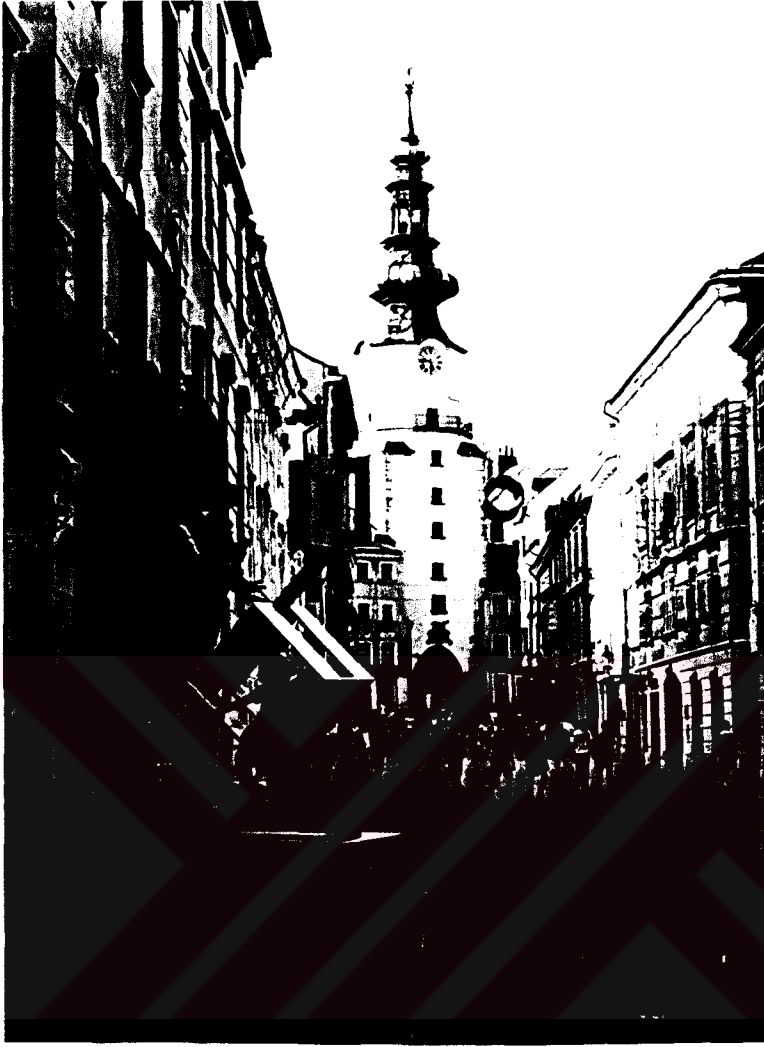

Şekil 5.24 : Zürih, İsviçre [fotograf:Yelda Susmuş]

Şekil 5.25 : Kentlilerle ilişkisi optimum düzeyde bir heykel [54, s.86]

- İlişki ve iletişim sağlamalıdır.Görülebilen bir noktadaki heykel yürüyüş doğrultusunda insanları kendinde toplar. (Şekil 5.26)

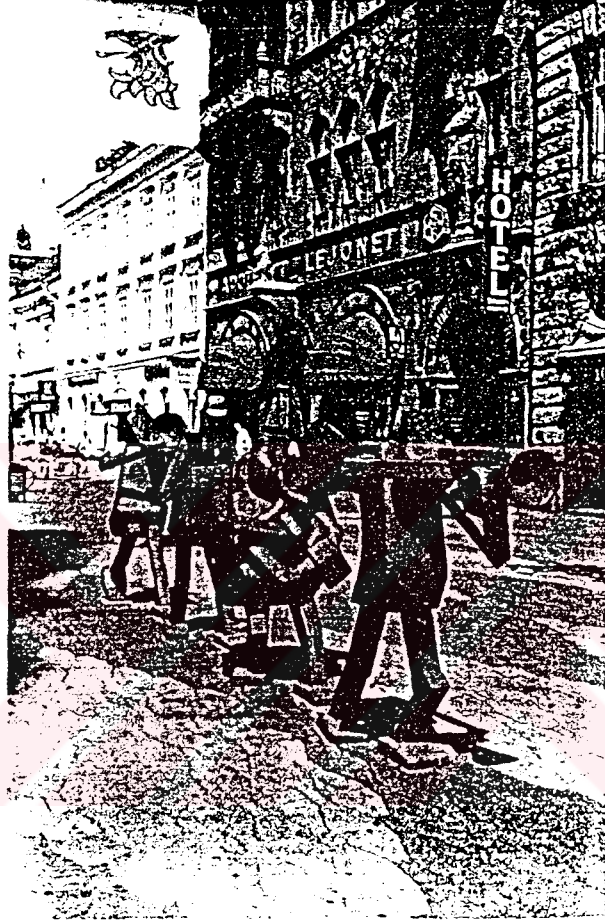

Şekil 5.26 : Bratislava, Slovakya [fotograf:Yelda Susmuş]

- İnsanlara; seyirci olmak yerine mekan içinde bir rol vermelidir.Alman sanatçı Bonifatius Stirnberg'in Almanya 'da birçok şehirde yer alan ve çoğu "bronz kukla heykellerden" oluşan heykel çeşmeleri yerel kimlik ve tarihi çok basit ve anlaşılabilir figürlerle ortaya koyar.İnsanlar yer değiştirip, farklı pozisyonlarla figürleri keşfederler. [52, s.42]

Kentsel mekanlarda daha çok dinamik boşluklar oluşturan tasarımlara yer verilmelidir. Bu şekilde gözlemci yerden yükselen şekli hissedip keşfedebilmek için teşvik edilmelidir. Gece ve gündüz kullanımları ışık ve renk oyunları ile programlanıp ilgi çekici hale getirilebilir. Kentsel mekan içinde yer alan toplumsal

sanat ögeleri kişilerin temasına açık olmalı ve onların erişimine mani olacak malzemeler ve formlardan kaçınılmalıdır. Temsil edici olmak yerine düşündürücü; katı bir anlatım yerine nüktedan; edebi olmak yerine hayalci olmalı ve tam anlamıyla yararlı olmalıdır. Dekoratif amaçlı kullanım yerine insanları kendisiyle toplumsal ilişki kurmaya davet etmelidir. [32, s.224]

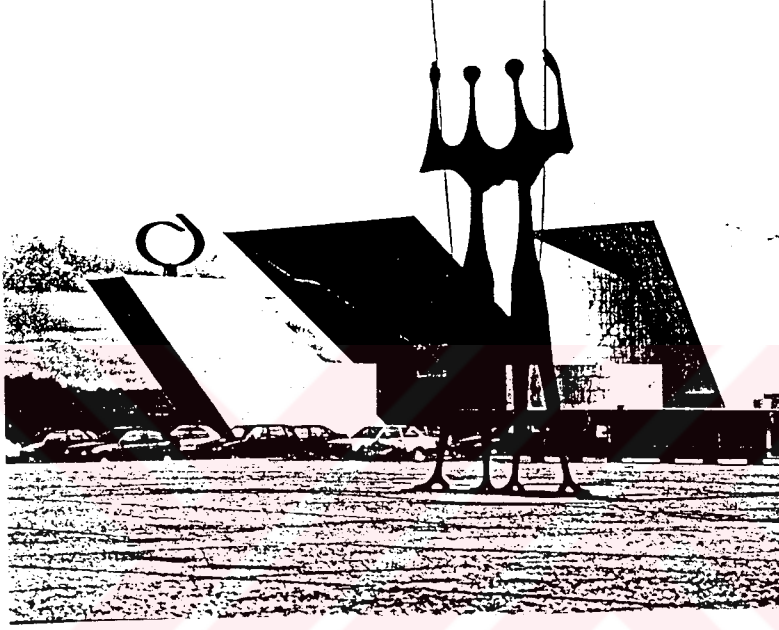
Şekil 5.27 : Çağdaş heykeller sanatı mekana taşır Malmö, İsveçre. [52,s.41]

Heykeller, çeşmeler, duvar rölyefleri kentsel çevrenin kalitesini arttıran sanatsal ürünlerdir. Bu elemanlar insanların içinde bulunmaktan zevk alacağı atmosferelere sahip mekanlar yaratarak kentin algılanabilir kalitesine katkıda bulunurlar. [16, s.68]

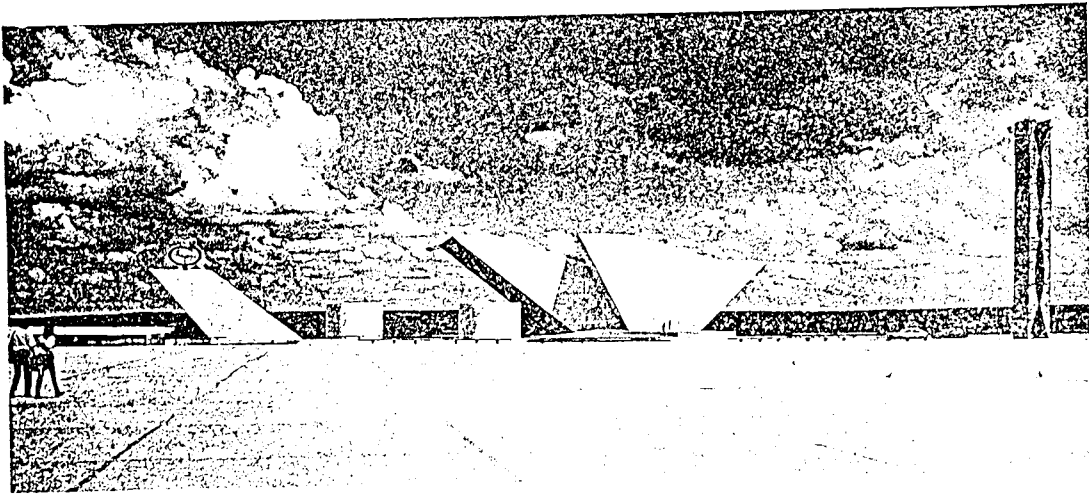
Mekanın tasarımının ilk aşamalarında tasarımcı heykeltıraştan yapacağı heykel hakkında ölçek, hacim, form ve renk konularında görüşmelidir. Dış mekanda yer alacak bir heykelin arkasındaki mekan önünde durabilecek bir kütleye sahip olması gerekir. Kütle ilk bakışta heykelin hacmini ve ağırlığını gözlemciye iletir. [16, s.68]

Ölçü – Ölçek – Form :

Heykel ölçü ve ölçek bakımından parçası olduğu mekanı bileşenleriyle uyum içinde ve çevresini etkileyecek uygun büyüklükte olmalıdır. Heykelin şekil ve strüktüründen oluşan formu tasarım ile bütünleşir veya kontrast oluşturabilir. Heykel sonsuz formlarda yaratılabilir. Formlar malzemelere bağlı olarak gelişir.

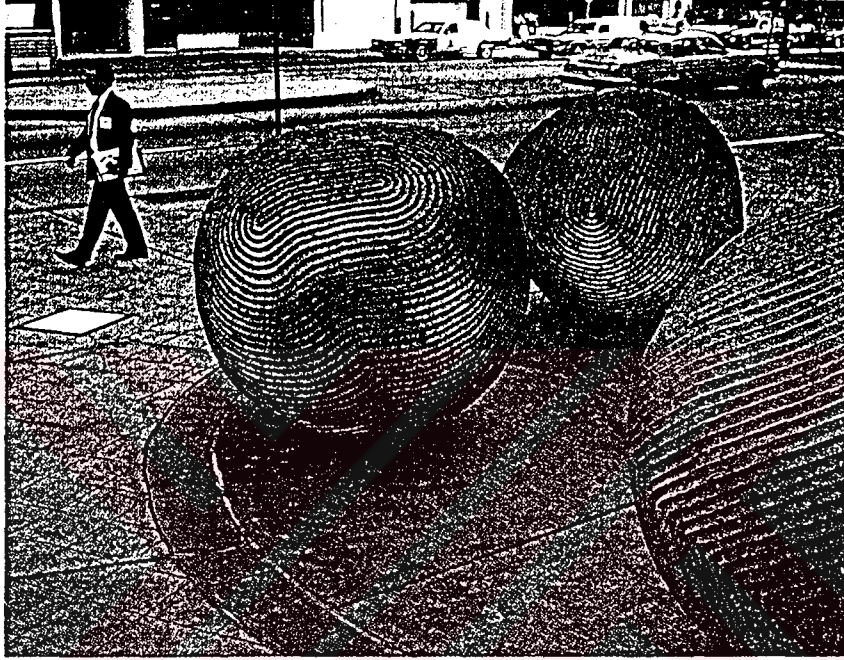
Şekil 5.28 : Three Powers meydanı, “The Warriors”, Brezilya [55, s.120]

Şekil 5.29 : Özgürlük Anıtı ve mandal şeklinde Bürokrasi heykeli, Brezilya [49, s.112]

Malzeme – Renk :

Dış mekanda yer alacak heykeller malzeme açısından şehir kirliliğine ve hava koşullarına dayanıklı olmalıdır. Taş, metal veya plastik gibi malzemeler kullanılabilir. Renk malzemelerin doğasından kaynaklanır. Granit , bronz ve çelik farklı renklerde farklı etkiler uyandırır. Metaller rahatça çeşitli renk alternatiflerinde boyanabilir. Plastik geniş bir renk yelpazesine sahiptir.

Şekil 5.30 : Renkli Fresco beton toplar, St Mary Plaza, New Orleans [56, s.163]

Heykel oran, malzeme ve teknik yönden kendi içinde uyumlu olmalı bu şekilde gözlemciyi kendi etrafında hareket etmeye yönlendirerek, sahip olduğubaşarılı oranlar sistemini ve kozmik varoluşun formlarını keşfetmeye yönlendirmelidir. Bu şekilde tasarımın anlamını çözebilmek için gerekli olan doğru adım atılmış olur ve sanatsal obje kendini gözleyen biriyle varolur. [27, s.29]

Bir heykel çeşitli açılardan gözlemlenebilir. Heykelin yerleşeceği noktada arka mekanın önemli olduğu kadar ön kısım da dikkate alınmalıdır. Heykelin nereye ve nasıl yerleşeceği konusunda yönelme çok önemlidir. Güneş ve gölge günün belli saatleri ve mevsimlere göre değişiklik gösterir. Heykelin değişik uzaklıklardan değişik pozisyonlarda (oturarak, yürüyerek) tam olarak istenildiği şekilde gözlenebilmesi için etrafında mümkün olduğunca farklı bakış açılarına olanak

sağlayacak yeterli bir alan ayrılmalıdır. Heykel eğer bir kaide üzerine yerleşiyorsa, yerleştiği kaide heykelin yüksekliğine ve görünüşünü etkilememelidir. Heykel istenildiği gibi yüzeyle farklı seviyelerde bitkilerin içinde veya bir çeşmenin parçası olarak düzenlenebilir. Ağırlık nedeniyle mekana yerleştirilmesi sırasında destekler veya temel gerekebilir. [16, s.68]

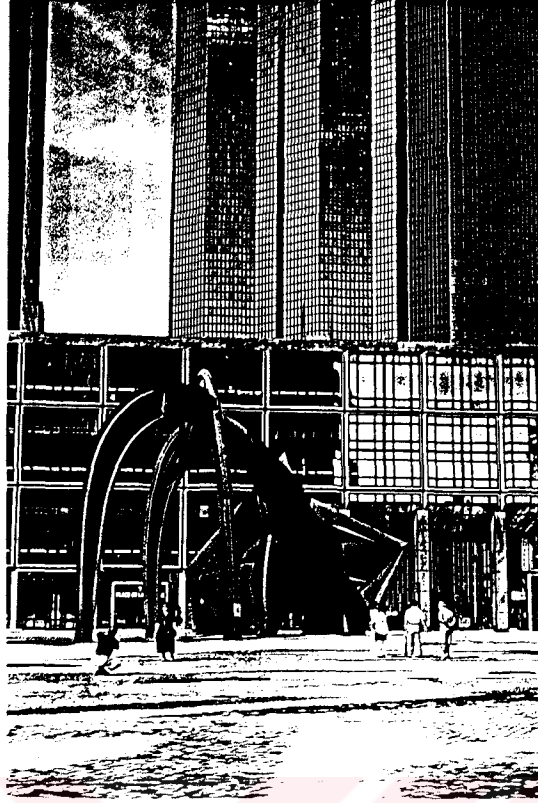

Şekil 5.31 : Altın renkli kumaş dokusuyla bronz ağaç heykeli, merdivenlerin sonunda kayalar üstünde hakim bir noktada yerini almıştır, Tsukuba. [43, s.15]

Gece ışıklandırmasıyla heykele etkileyici bir görünüm kazandırılır. Işıkların yer seçimi, açısı, ışığın şiddeti ve tipi farklı etkiler yaratır. Işık istenilen etkiyi sağlamak üzere yukarıdan, aşağıdan, arkadan, önden veya karma bir biçimde sistemlendirilebilir.

Sitte, heykelin meydanın geometrik merkezi yerine ana yaya aksına yakın bir noktasına yerleştirilmesi gerektiğini savunur. Bu şekilde meydanın heykel için değil, insan için var olduğu anlaşılabilecektir. [52, s.42]

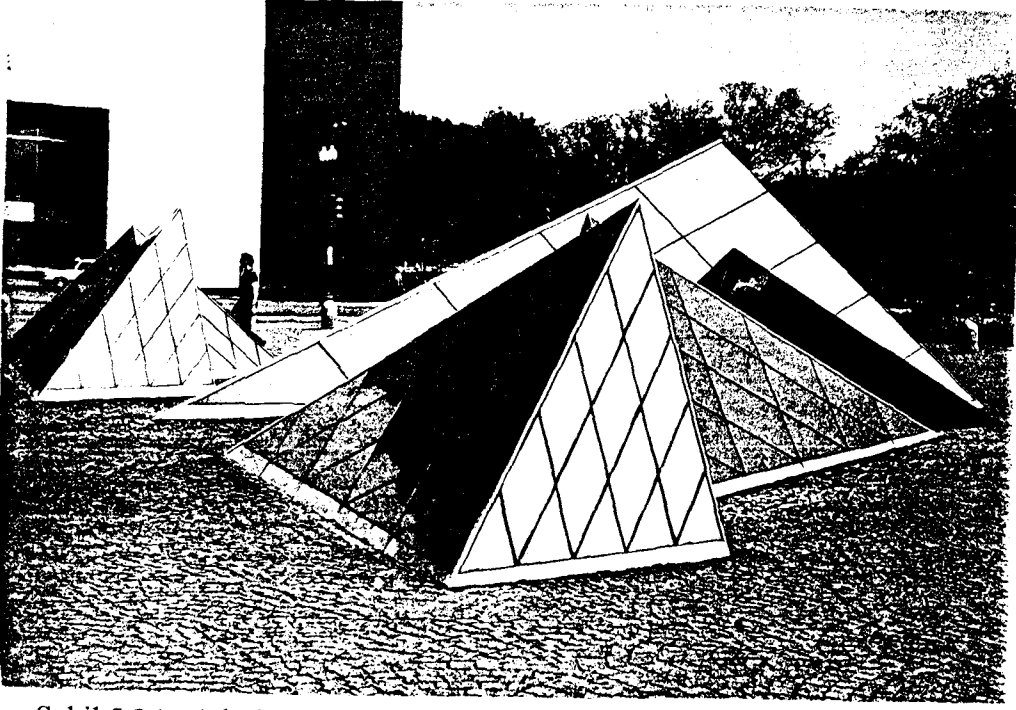
Kentsel mekan düzenlemesinde sanatın önemli bir yeri vardır. Burada sanatın, günlük yaşam boyunca bir tiyatro veya konser salonundan çok daha büyük bir insan kitlesine hitap ettiği unutulmamalıdır.

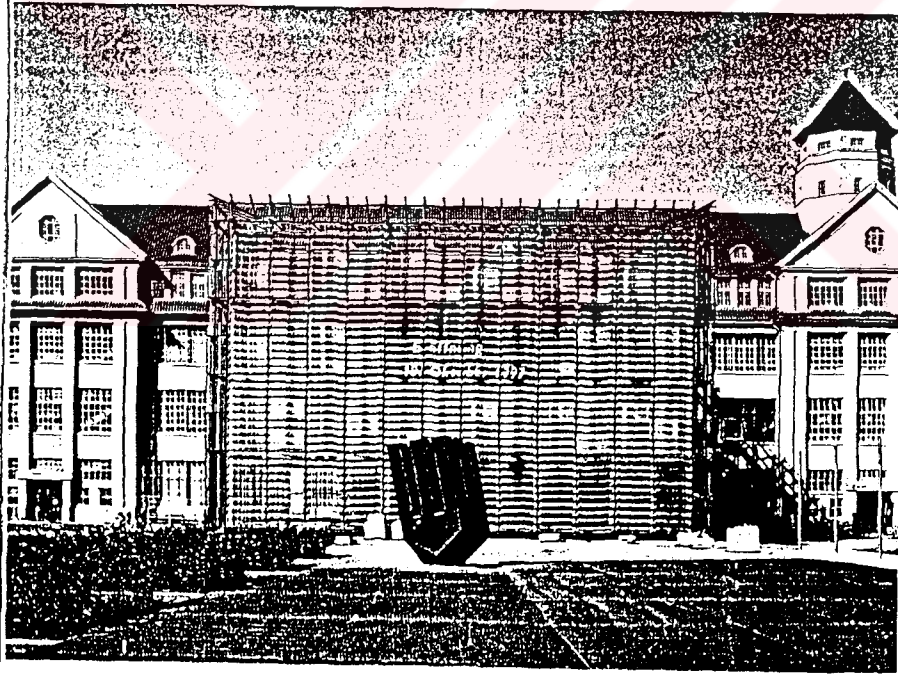
Şekil 5.32 : Calder'ın 15m. yüksekliğe ve 25 tonluk ağırlığa sahip Örümcek'i, La Defense, Paris [fotograf: Yelda Susmuş]

Şekil 5.33 : Juan Miro'nun iki figürden oluşan plastiği, La Defense, Paris [30, s.38]

Şekil 5.34 : Adınlatma piramitlerinin heykelsi etkileri, New York [57, s.33]

Şekil 5.35 :Sanat ve medya teknolojileri merkezi, Karlsruhe, Almanya [58, s.64]

5.3 - Tasarım Elemanı Olarak Bitkiler

Bitkilerin güzellikleri yazarlara tarih boyunca ilham kaynağı olmuştur. Bitkiler büyüleyicidir, naziktir, sevgi doludur, güçlü dayanıklı ve uyumludur. Renkleri, biçimleri ve yapılarıyla aynı anda mimari, doğal ve plastik niteliklere sahiptir. Güzel ve sonsuz uyum içindeki dünyanın temel unsurlarıdır. [59, s.221]

Bitkiler mimari ve estetik açıdan büyük bir potansiyele sahiptir. Güzelliği ve duyguları canlandırırılar. Yapılaştırmış çevrenin, betonun soğukluğunu ve katılığını kırarlar. İnsanlar yapıların artmakta olduğu kent yaşamında doku, renk ve biçim olarak farklılık gösteren bitkileri her geçen gün daha çok aramakta ve kullanmaktadır. İnsan yapısı elemanlar sürekli yoğun bir şekilde çoğaldığından yapay olarak yaratılmamış, doğal bir elemanı görmeye her zaman gereksinim duyulmuştur. [60 , s.9]

Bitki, yaşayan ve büyüyen bir yapıdır, hayatın sistemidir. Durgun halden organik hayata bir geçiştir. Fotosentez döngüsü üretim ilişkilerinin, hayvanlar, insanlar kısaca canlılar aleminin temelidir. Çevremizi süslemek ve zenginleştirmek için oluşturduğumuz tüm bitkisel düzenlemeler aslında doğadaki vahşi yaşam ve organize insan yaşamının sembolik anlamlarıdır. [59, s.222]

İnsan; kentin havası kirlendikçe daha güzel ve temiz kokular arar, makinalaşmış kent içinde doğal etkiler peşindedir ve doğası gereği büyüyen ve değişen yeşilliklerle bağlantı kurmak ihtiya ındadır. Bu ihtiyaç her dönemde fark edilmiş, kent ölçeğinde yeşil sistemler oluşturulmuş, daha k  k ölçeklerde bitkiler insan yaşamında doğal ve estetik niteliklerinden dolayı her zaman önemli bir yer tutmuştur.[32, s.227]

İnsanlar kentsel mekanlarda, meydanlarda doğal sebeplerden dolayı bulunmak isterler. Açık havada bulunmak, kent yoğunluğundan kurtulup nefes almak için meydanlar bir duraktır. Bu alanlarda da ilgilerini çekecek birşeyler ararlar. Özellikle yalnız oldukları durumlarda, yemek yemek veya gazete okumakla vakit ge irmiyorlarsa çevreleriyle ilgilenirler. [52, s.37]

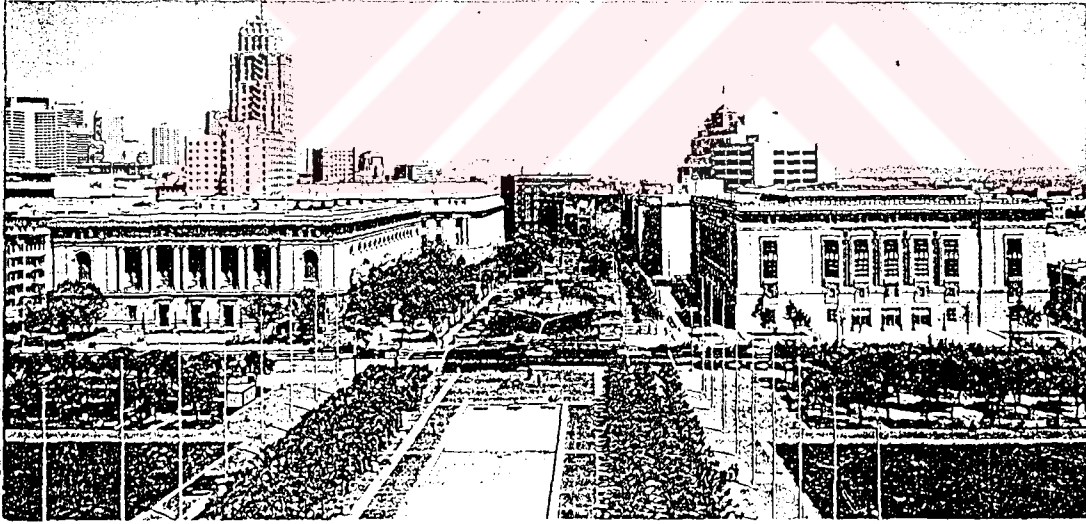
Farklı ağaçlar, rastlanmamış  alırlar ve renkli geçişlerle görsel çeşitlilikler ve karışımlar sunan bir mekan insanları çeker. Gözlemcinin takip ettiği doğrultu üzerindeki renk, ışık, eğim , koku, ses ve dokulardaki değişimleri algılama gücü

artmaktadır. Yönlenebilirliği bu duygular kontrol eder. Mekandaki her türlü düzenleme de duyguları harekete geçirir. [52, s.37]

Bitkiler görsel olarak pozitif ya da negatif elemanlar şeklinde kavranırlar. Pozitif eleman olarak bitkinin kullanımında güzellik faktörü ön plandadır. Bu durumda bitki görülmek, farkedilmek veya dikkat çekmek için kullanılır. Bitkiler; bir manzarayı çevrelemek, bir heykelin arkasında fon oluşturmak veya bir dekor elemanı olarak kullanıldıkları durumlarda negatif eleman etkisine sahiptirler. Burada amaç bitkinin farkedilmesi değildir. Geri planın önemli olduğu bu durumlarda bitkiler engelleyici ya da yönlendirici olarak kullanılırlar. [60, s.10]

Bitkilerin mimari ve estetik potansiyelleri zaman boyutu içinde hacim, biçim, dinamizm, renk, doku ve doğal yapı gibi değişkenlerle belirlenir. Kentsel mekandaki diğer elemanların tersine yaşayan malzemeler olan bitkiler mevsimden mevsime sürekli bir değişim içindedir. [60, s.11]

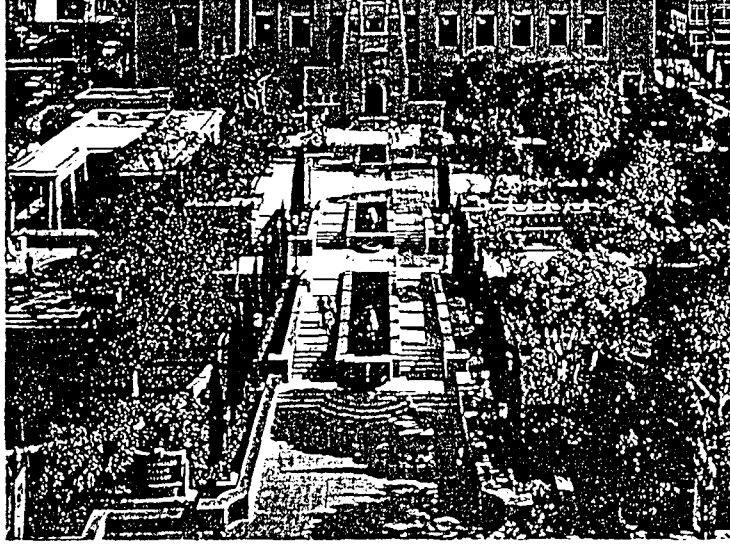
Hacim; Bitkilerin grup halinde kullanılması tek kullanımlarından daha etkilidir. Bütün halinde daha büyük güç ve hacim etkisi oluştururlar. Tek başına kullanılan bitki odak noktası yaratır, heykel imajı verir. [60, s.13]

Şekil 5.36 : Lineer ağaç sırası yönlendirici etkiye sahiptir. Sert yüzeyde yeşil kütle doğal ritim oluşturur. Marshall meydanı, California [61, s.82]

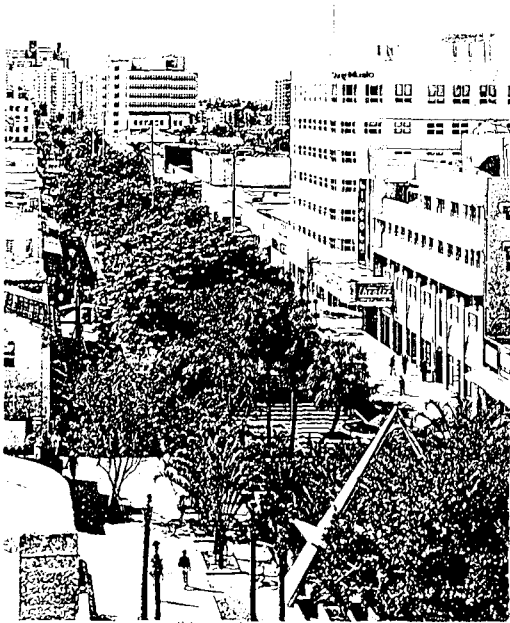
Biçim; Her bitki kendini karakterize eden bir biçime sahiptir. Dikey biçimler vurgulamayı kuvvetlendirir, kompozisyona yükseklik verir; asil, heybetli, ciddi hissini uyandırır. Yatay ve yayılıcı biçimler uzun şekillere genişlik kazandırır. Sürünücü ve sarkık biçimler yumuşak çizgiler yaratırken zemin düzlemiyle

bağlantıyı sağlar. Düz şekiller insan ruhunda uysal, durgun, ölüm gibi etkiler bırakırken, eğik şekiller faal, hayat dolu ve mücadeleci etkiler yaratmaktadır. [60, s.16]

Şekil 5.37 : Sütun formda ağaçlar yönlenmeyi vurgularken düzeni ön plana çıkarır. [62, s.133]

Dinamizm; Bitkiler yaşam sürelerince mevsimsel dönemlere uyarak görünümünün değişmesiyle farklı estetik potansiyeller kazanırlar. Yaprak dökme, çiçek açma gibi doğal özelliklerinin yanında dış koşulların etkisiyle de hareket halindedirler. Rüzgar bazı türler üzerinde daha güzel hissedilir. Manzaranın bir kısmının saklanıp açılmasıyla yer aldığı mekana canlılık kazandırır, sürpriz etkiler sağlarlar. [60, s.16]

Şekil 5.38 : Rüzgarla hareketlenen yapraklar mekanda farklı ışık alanları yaratır. [63, s.105]

Doku; Bitkinin gözle görülebilen veya hissedilebilen yüzey kalitesidir. Bakılan uzaklığa bağlı olarak şekil ve büyüklüklerin ortaya çıkardığı bir olgudur. Dokunun gözlemci üzerinde psikolojik ve fiziksel bir etkisi vardır. Hayal gücünü tahrik eder, kuvveti sembolize eder, kişilik yaratır, uzaklığı etkiler, bir alan uyuşumu yaratır. [60, s.18]

Kaba dokular dikkat çeker ve yaklaşıyor hissini uyandırır. Mekanı küçük göstermek için kullanılır. İnce dokular mekanı olduğundan geniş gösterir. Orta dokular heykel veya çeşmeler için fon olarak kullanılır.

Tablo 5.1:Tasarım öğelerinin görsel enerjileri [64]

tasarım öğeleri			
çizgi ve form	yakın	nötr	uzak
DİKEY			*
SÜTUN			*
YUVARLAK		*	
OVAL		*	
YATAY	*		
SARKAN			*
Doku			
İNCE	*		
ORTA		*	
KABA			*
Renk			
SICAK	*		
SOĞUK			*

Renk; Bitkilerin tasarım elemanı olarak kullanılmalarındaki en önemli nedenlerdendir. Mekanda psikolojik etki, sıcak veya soğuk bir atmosfer yaratabilirler. Bitkilerin değişik kısımları geniş bir renk, kuvvet ve değer seçimine sahiptir. Bitkiler mekan içinde tek renkte, tamamlayıcı renklerde ve karmaşık renklerde kullanılabilirler. Kullanım çeşitliliğini ise mekanın boyutları, yaratılmak istenilen psikolojik etki ve fonksiyonlar sınırlandırır. [60, s.21]

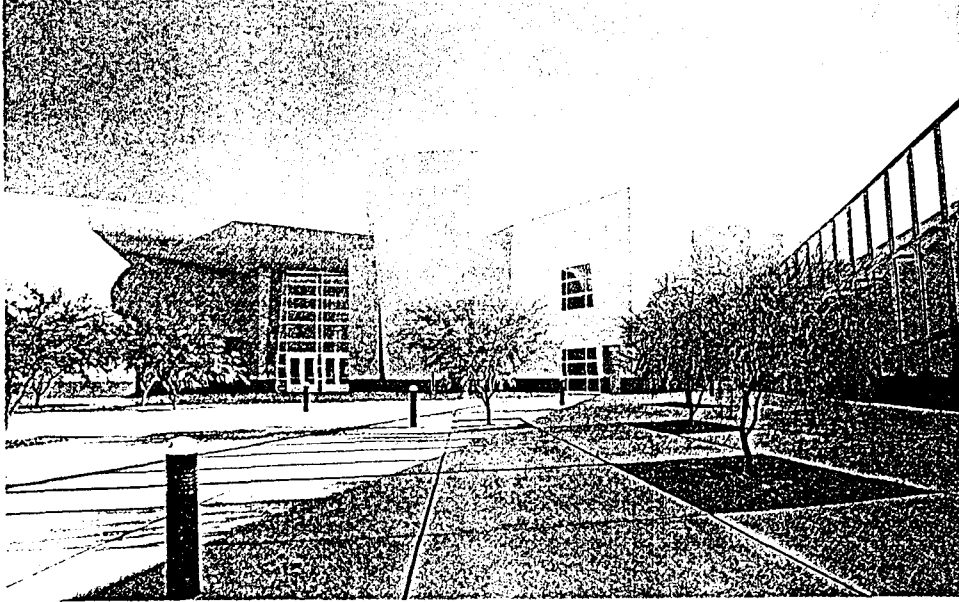
Şekil 5.39 : Sert yüzey üzerinde renkli mevsim çiçekleri, San Francisco [52, s.37]

Kırmızı, turuncu, sarı gibi sıcak renkler ateş ve heyecan yaratır. Mekan küçültücü etkileri vardır. Yeşil, mavi, mor gibi soğuk renkler huzur ve sakinlik verir. Uzaklaştırıcıdır ve mekanı genişletir. Sarı ve yeşil yaprakların görsel enerjileri düşük olduğundan dikkat çekmezler. Kırmızı-yeşil, siyah-yeşil yapraklar yüksek görsel enerjileri nedeniyle dikkat çekerler. Mavi-yeşil yapraklar ise düzenlemeye göre karşılaştıkları renklerle dikkat çekicilikleri değiştirilebilir. [64]

Ölçek; Gözlemci ile gözlenen bitki arasındaki mesafe algılamada etkin rol oynamaktadır. Yakın mesafe için detaylar önem kazanır, bitkinin formu önemli değildir. İlginç yaprak şekilleri, meyvalar, çiçekler ve kokular yaklaşıldıkça hissedilir, çekicilik yaratır. Orta mesafeden bakışta biçim önem kazanır. Işık ve gölge farklılıkları algılanır. Renk görünür, yaprak detayları algılanmaz. Uzak mesafede ise bitkinin formu önem kazanır. Formun oluşturduğu silüet verilmesi istenilen düşüncenin kaynağıdır. [64]

Bitkiler birleştirici ve organize edicidir. Bir mekana görünüm bütünlüğü vermek, değişik elemanları kaynaştırmak ve mekanın dağınık kısımlarını düzenlemek için kullanılırlar. [60, s.21]

Açık mekanda yürüyen gözlemcinin ilgisi dakika dakika her bölümde değişir. Kuvvetli bir vurgu elemanı olarak kullanılan bitki tüm dikkatleri üzerinde toplayarak tasarımın en önemli noktasını ön plana çıkararak düşüncüyü güçlendirir.

Şekil 5.40 : Betonun sert ve gri rengi içindeki çiçekli ağaçlar dikkatleri üzerlerinde toplar. [39, s.56]

Dikkatleri üzerinde toplamasının yanında bitkiler saklamak veya ilgiyi başka bir yöne çekmek için dikkat dağıtıcı olarak ta kullanılırlar. Bu şekilde ya istenmeyen görüntüyü tamamen kapatırlar ya da aksi yönde daha çekici bir görünüm sağlayarak dikkati istenmeyen görüntüden uzaklaştırabilirler. [60, s.21]

Tüm bu doğal özellikleriyle birlikte bitkiler mekan içinde ;

- Hiyerarşik tanımlama
- Elemanların birleştirilmesi
- Yumuşatma
- İşlevsel gerçekleştirme

gibi düşüncelerle kullanılırlar.

Mekan içindeki hiyerarşik düzene göre (ana aks, bina girişleri) yer seçimi yapılır. Kullanım ilişkileri ve oranlar sistemi dikkate alınarak mekan bölünmeleri veya birleştirmeleri gerçekleştirilebilir. Bu şekilde bitkiler gözlemciye küçük mekandan başlayarak tüm mekanın daha kolay bir kavramını verebilmek veya büyük mekan içinde küçük mekanlar serisini sunabilmek için hareket ve görüşü kontrol ederler. [60, s.46]

Tasarım bütünlüğünün sağlanması kapsamında bir takım kriterler söz konusudur:

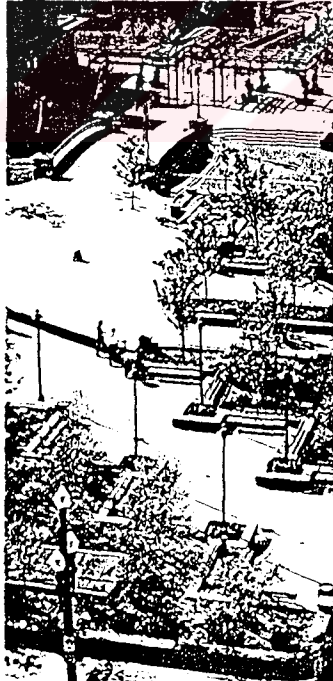
Eş zamanlı kontrast; renklerin birbirleriyle olan uyumları düşünülürken, çevredeki diğer elemanların renkleriyle olan uyumları da düşünülmelidir. Bitkinin

rengi çevre düzeni içinde değişkenlik gösterir. Gri tonlarındaki bir döşeme bitkinin yeşilini daha çok ortaya çıkaracaktır. (şekil 5.41)

Şekil 5.41 : Birbiriyle yarışan yeşil ve beton doku [65, s.52]

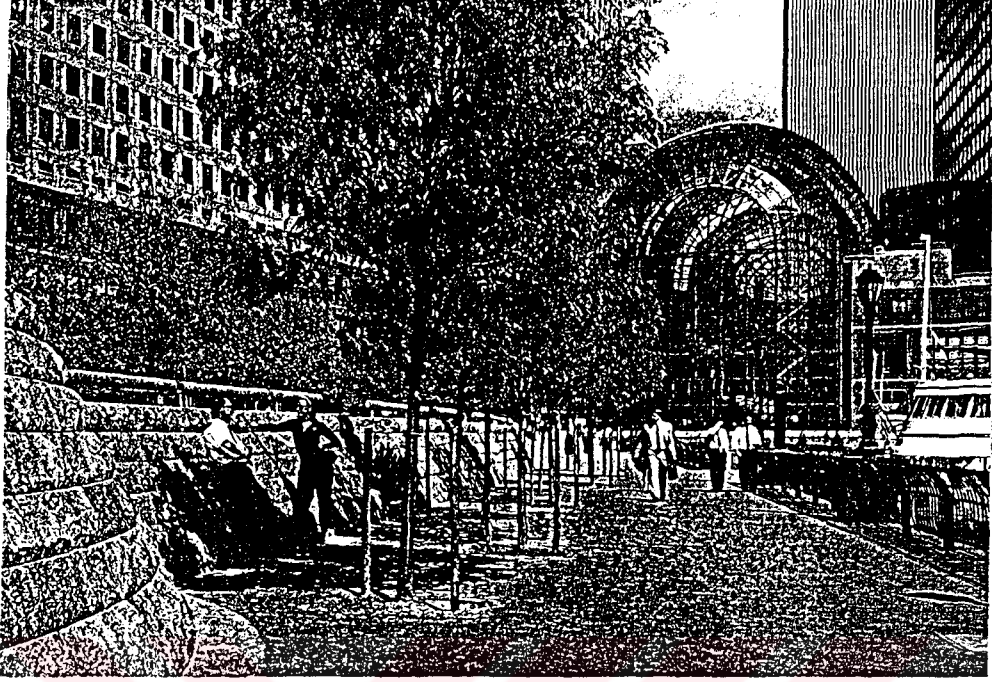
Kompozisyonda birlik-bütünlük; kompozisyon değişik parçaların uyumlu bir bütün oluşturmak amacıyla bir bütün oluşturmasıdır. Parçalar kendi içlerinde ve çevreyle uyum içinde olmalıdır. (şekil 5.42)

Şekil 5.42 : Bitkiler tasarımı farklı alanlara böler. [66, s.109]

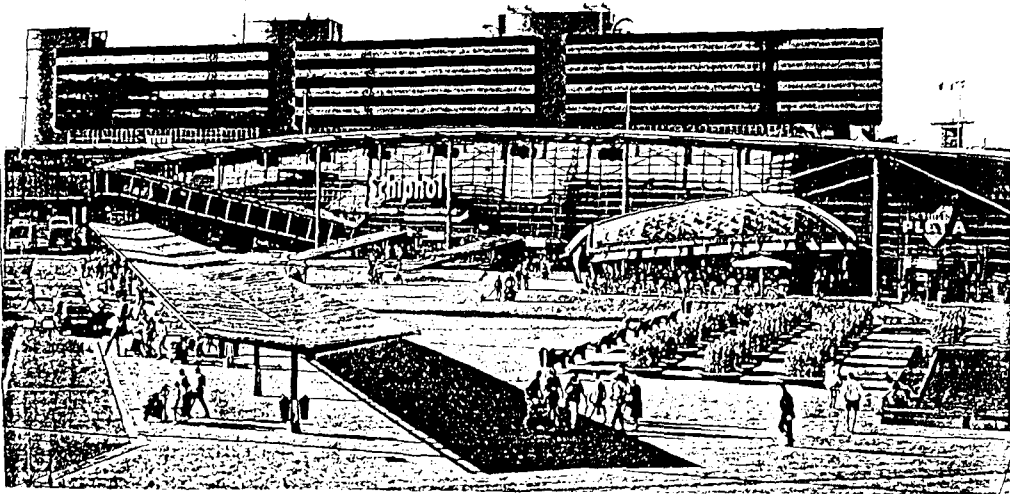
Fonksiyon birliği; tasarımdaki fonksiyonlara göre uygun şekilde bitkilendirme yapılmalıdır. Bitkiler fonksiyonları engelleyici değil ön plana çıkarıcı

olmalı, alanı sembolize edici niteliğiyle fonksiyonla uyum içinde ve tamamlayıcı olmalıdır. (şekil 5.43)

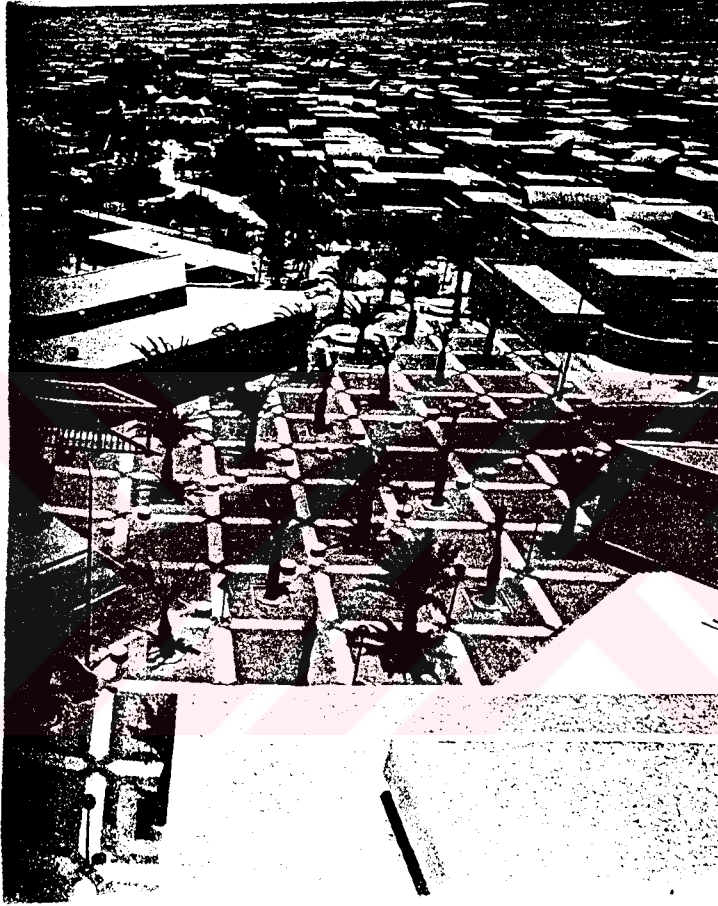
Şekil 5.43 : Yürüyüş mekanına paralel ağaçlandırma, Wintergarden Plaza [67, s.59]

İlgi birliği; kompozisyon parçalarının ayrı ayrı değeri vardır, tüm parçalar kendinden önce gelenle anlamsal açıdan ilişkili olmalıdır. (şekil 5.44)

Şekil 5.44 : Geometrik düzen [68, s.572]

Estetik birliği; Oluşturulan kompozisyonda sanat prensiplerine uymak için bitkilerin çizgilerinden, formundan, rengi ve dokusundan faydalanılmaktadır. İnsan gözünün bir formu tekrar halinde birkaç kez görmesi objeyi daha kolay algılamasını sağlar. Tekrar düzen ve birlik için gereklidir. Değişik türlerin kullanımı sıkıcı olma riskini azaltır. Kompozisyonda denge bir eksen etrafında aynı türlerin kullanımıyla simetrik olarak, farklı görsel enerjilerle asimetrik olarak yaratılır. [64]

şekil 5.45 : Simetrik düzen, Dışışleri Bakanlığı personel konutları, Riyad Suudi Arabistan. [69, s.105]

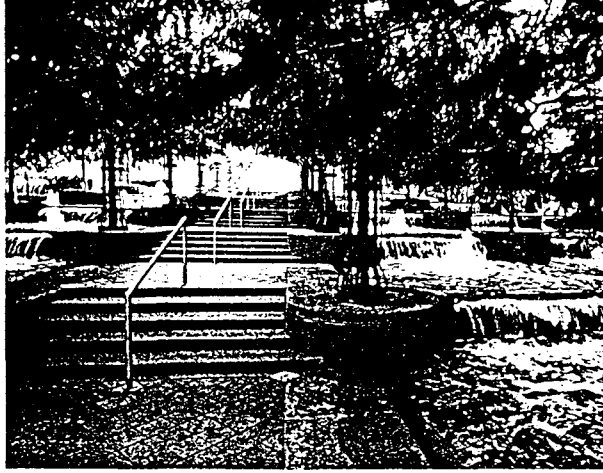
Trans Amerika Redwood Parkı aslında bir meydandır. Gkdelenlerin ortasında oluşturulmuş bir alandır. im alanın yüksek Redwood ağaçlarıyla çevrelenmiş olması doğu tarafındaki binaların görünmesini engeller ve insana bir parkın içinde bulunuyormuş hissini verir. Alan tamamen güneşe açıktır, farklı seviyeler oturanlar için yakın plandaki çeşmeyi ve bitkileri; uzakta ise Coit Kulesi'ni değişik açılardan sunar. (şekil 5.46) [52, s.39]

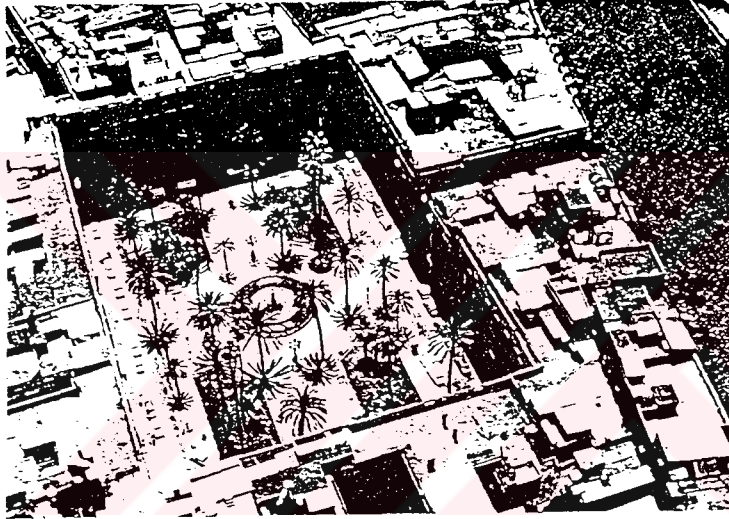
Şekil 5.46 : Redwood Plaza, San Francisco. Yeşil miktarının sert dokudan fazla olması meydana parkın içinde bulunuyormuş hissini uyandırır. [52, s.38]

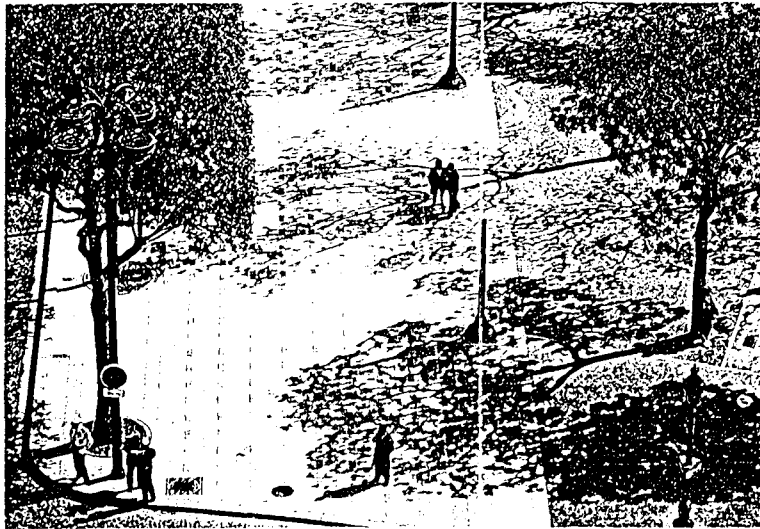
Şekil 5.47 : Kavşak üzerinde oluşturulmuş bir meydan olan Plaza Espana'da çim yüzey ve sert doku geometrik bir desen çizer, Cordoba, Arjantin. [70, s.285]

Şekil 5.48 : Fountain Plaza, Dallas [43, s.108]

Şekil 5.49 : Plaça Reial, Barselona [70, s.287]

Şekil 5.50 : Champs Elysees, Paris [71, s.38]

5.4 - Tasarım Elemanı Olarak Döşemeler

Döşemeler kentsel tasarımda kullanılan sert peyzaj elemanlarındanr. Kaplanmış yer yüzeyi insanların kullanımı için oluşturulur. Bu şekilde insanların ve de gerekirse taşıtların yükünü taşıyacak sert ve güçlü nitelikte sahip olmalıdırlar.

Kaplama malzemesi, ayakların altında sert bir zemin oluşturur, her mevsimde yürümeye olanak sağlar. Uygarlığın bir göstergesi olarak kabul edilir. Çevremizde her alanda erişilebilirlik döşenmiş yollar, patikalar, caddelerle gerçekleşmektedir. Aşırı sert yüzey sıkıcı bir alan yaratır. İyi bir tasarımcının görevi döşemenin görünümünü geliştirmek olmalıdır. Bunun için malzemelerin türü, kalitesi, rengi ve doğal niteliklerini düşündüğü desenin gerçekleştirilmesi doğrultusunda tanımalıdır. Küçük bir hareketle insanlara güzel olanı sunmak daha anlamlıdır. [38, s.55]

Döşemeler farklı mekanlarda malzemede yapılan değişimlerle mekansal veya anlamsal tanımlamalara yönlendirme ve doğrultu oluşturma gibi kentsel alan gereksinmelerinin çözümüne olanak tanıyan elemanlardır. Kaplama elemanları ile oluşturulan dokular sayesinde odak noktaları, akslar, merkezler gibi farklı noktalar tanımlanabilmekte, böylece algılama yoluyla kullanıcılara mesajlar iletilebilmektedir. Kullanılan malzeme ile oluşturulan doku, kullanıcıların yürüme hızları ve çevreye gösterdikleri ilgi süresine etki etmektedir. [72, s.68]

Malzemelerin doğal özelliklerinin anlaşılması ve farklı malzemelerin birbirleriyle uyum kriterlerinin bilinmesiyle tasarımcı birçok seçenekle estetik ve ilginç döşeme dokuları oluşturabilir. Buradaki sınırlama malzemenin yapısal özellikleri, maliyet, fonksiyonel özellikler ve de fiziksel çevre faktörlerinden kaynaklanmaktadır. [38, s.55]

Döşemenin yerel özellikleri yansıtması alanın benimsenmesini sağlayacağından tercih edilir. Yaya akışının taşıt trafiğinden ayrılması yayalar için daha özgün tasarımlar yapılmasına olanak verir. Ölçek, doku, renk ve tekstür yer kaplamalarının formunu belirleyen karakteristik özelliklerdir. Döşeme, mekanın tüm tasarımını bir düzene sokar. Tasarıma bir bütünlük kazandırır. Arka planda birleştirici bir fikre ihtiyaç duyan elemanları birbirleriyle ilişkilendirirler. [16, s.57]

Yaya mekanları insanların kullanımına hizmet eder ve insanların hareketlerine, fiziksel ihtiyaçlarına cevap vermelidir. Yüzeyde su akışı kontrol

altına alınmalı, kaygan olmamalı, farklı ayakkabı türleriyle sorunsuz yürünebilir niteliklerde olmalıdır.[73]

Artan kaplanmış yüzeyle birlikte dış koşulların etkisiyle yüzeyde toplanan su miktarı da artmaktadır. Bu şekilde kentlerde doğal yoldan suyun döngüsüne engel olunmaktadır. Suyun yeraltına ulaşması için, daha geçirgen malzemeler üzerinde araştırmalar yapılmaktadır. Suyun yüzeyden toprağa karışması, drenaj yoluyla değerini kaybederek nehre veya denize karışmasından daha çevreci bir yaklaşımla ele alınmaktadır. [38, s.55]

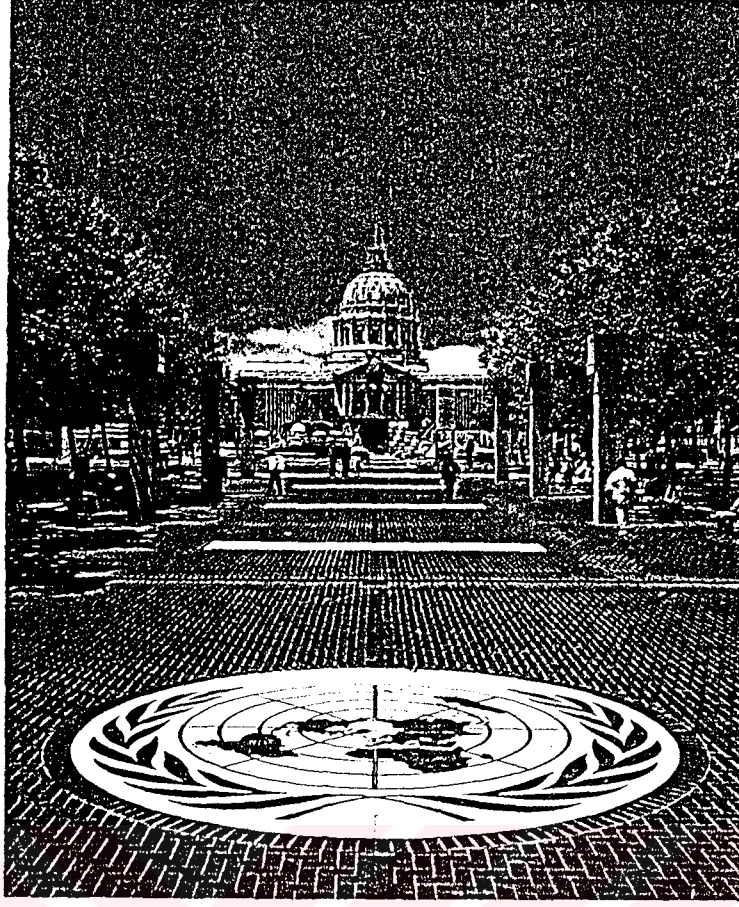
Döşemelerin sağladıkları fonksiyonları şu şekillerde sıralayabiliriz:

- Sert, kuru ve kaygan olmayan yüzeyler yaratırlar. Yüzey farklı türlerdeki trafik akımlarını taşıyabilecek güçte olmalıdır. Akım türlerindeki değişimler malzeme fakıyla vurgulanır. (şekil 5.51) [74, s.15]

Şekil 5.51 : Su, çim ve sert yüzey, Japonya [75, s.140]

- Yön duygusu sağlarlar. Hiç tanımadıkları bir mekanda yürüyen yaya için döşemedeki çizgiler yol göstericidir. Gözlemci ulaşmak istediği ve bulunduğu noktayı gözünde birleştirerek yüzeyde takip eder. (şekil 5.52)

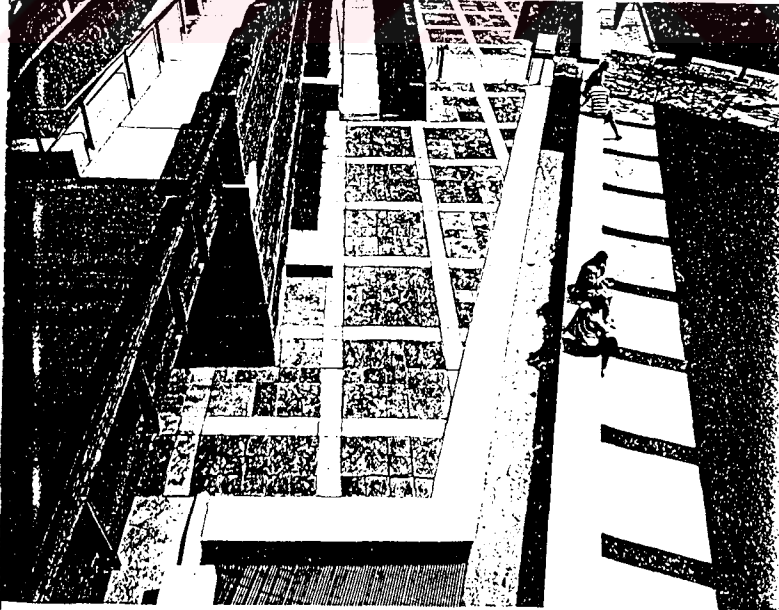
Şekil 5.52 : San Francisco Plaza, döşemeler City Hall'a yönlendirir. [67, s.23]

- Malzemenin rengi ve dokusundaki farklılaşma kesin olmamalı gözü fazla zorlayan bir ayırımdan kaçınılmalıdır. Döşeme yüzeyi bir bütün oluşturacak şekilde sakın kontrastlar içerebilir ancak rahatsız etmemelidir. Deseni oluşturan kısım dışında arka planda kalan alanlar daha küçük ölçekte düzenlenmelidir. Bu şekilde dar açılar ve tek sayılardan oluşan köşelerle çalışmak daha kolay olacaktır. [74, s.15] (şekil 5.53)
- Dinlenmeyi sağlarlar. Nötr ve herhangi bir yönlendirici etkisi olmayan döşeme düzeni insanlarda durgunluk ve rahatlık hislerini uyandırarak duraklamaya neden olur. Bu etki bir bahçede pergola altında gölge bir mekanda oturmak veya bir meydanda yemek, sohbet etmek, gazete okumak için bir ağacın altına oturarak bir mola vermek şeklinde gerçekleşir. [74, s.15]

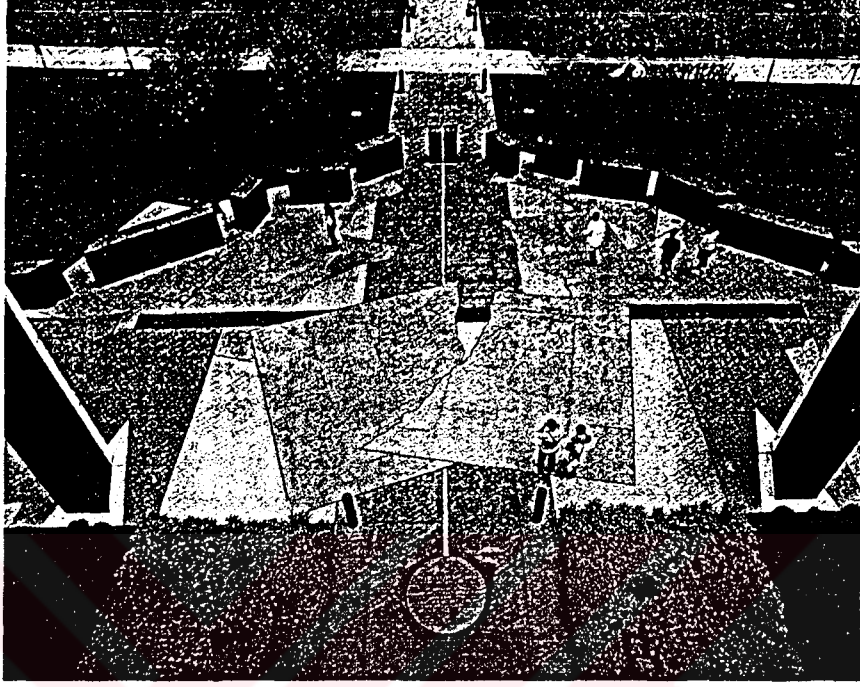
Şekil 5.53 : Serbest formda renkler [38, s.67]

- Malzeme değişimiyle uyarıcıdır. Bu durumda döşeme düşüncenin dili olarak görev yapar. En klasik şekliyle yaya ve taşıt trafiğinin ayrımını sağlamak için kullanılırlar. Sertleşen yüzey veya seviye farkıyla kullanıcı kullanımın değişerek farklı bir alana geldiğini hisseder. [74, s.15] (şekil 5.54)

Şekil 5.54 : Seviye ve malzeme farklılıkları [67, s.65]

Kaldırımdan tuğla kaplanmış bir alana geçiş gibi gözler ve de ayaklar tarafından farkedilen bir değişiklik herhangi bir giriş kapısı olmadan bir meydana, özellikli bir alana gelişi tanımlar. [52, s.43] (şekil 5.55)

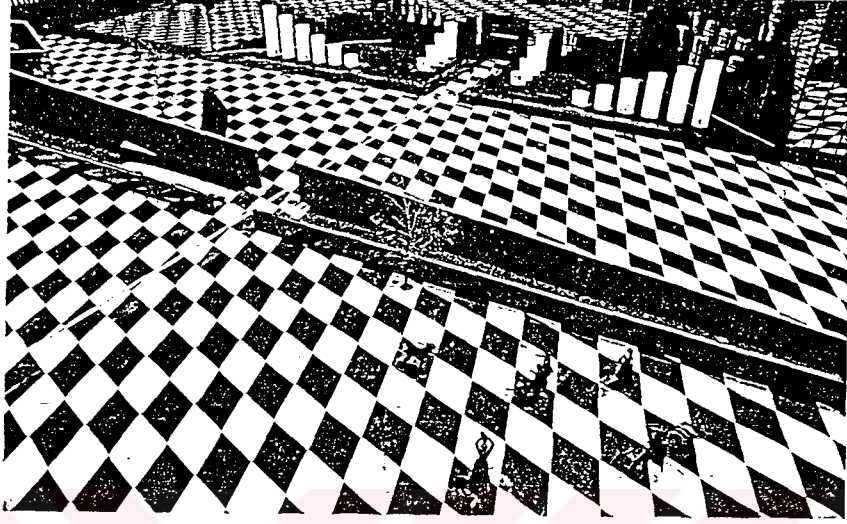

Şekil 5.55 : Capitol Mall State Park,Tennessee. Beton lineer “Tarih Yolu” üzerinde siyah granitle tarihler işaretlenmiş, granit duvarlar üzerine eyaletin tarihi yazılmıştır.Yolun tam ortasında duvar savaş sırasında eyaletin ikiye bölünmesini temsil eder.

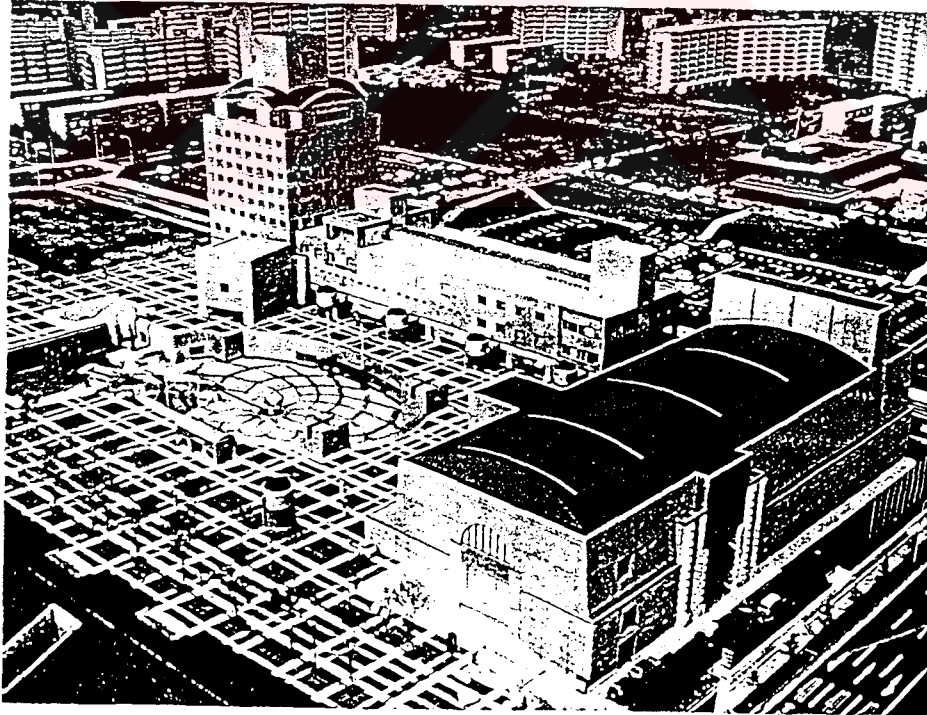
- Ölçek kavramını değiştirirler. Bu tasarımda hata yapılmadan çözülmesi en zor durumlardan biridir. Normal olarak malzeme değişiminin hiçbir nedeni ve gerekçesi yoktur. Değişimin nedeni kesin bir anlama ve işleve dayandırılmalıdır. Aksi halde yapılan vurgu zorlama yaratır ve gereksiz yere düzene değer kazandırır. [74, s.16] (şekil 5.56)

Döşemede ölçek üzerinde oynamak için yapılan değişiklikler basit ve kesin adımlarda yapılmalıdır. Döşemenin tek başına vurgu elemanı olarak kullanıldığı durumlar dışında kaplamadaki desen bir arka plan olarak görev yapar ve varlığını iddialı bir biçimde belli etmemelidir. Aynı malzemenin rengi ve dokusundaki geçişler malzemenin değişmesinden daha başarılıdır. Estetik düzenin sağlanması sırasında

temel gereksinimler zarar görmemelidir. Yüzey suyunun drenajının sağlanması için oluşturulan kanallar meydana içinde kendi çizgilerini çizerler. Döşemenin görüntüsü içinde kesilmiş ve daha kolay kontrol edilebilen farklı alanlar yaratırlar. [74, s.16] (şekil 5.57)

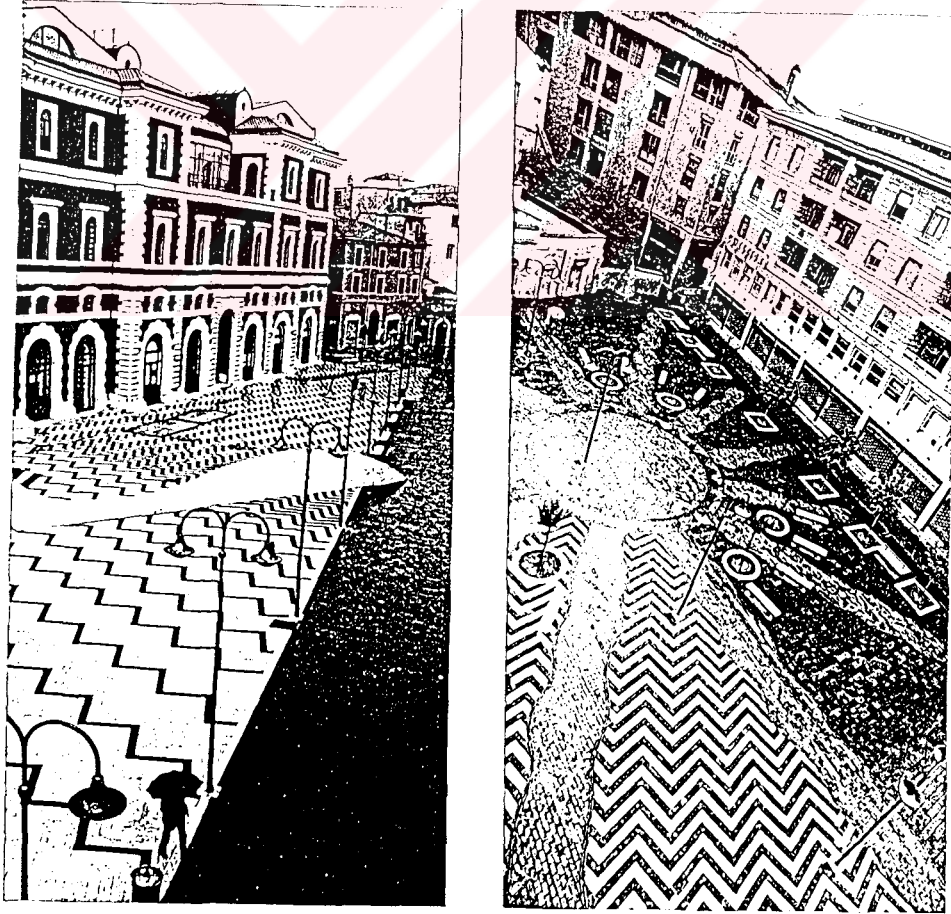

Şekil 5.56 : Harlequin Plaza [43, s.47]

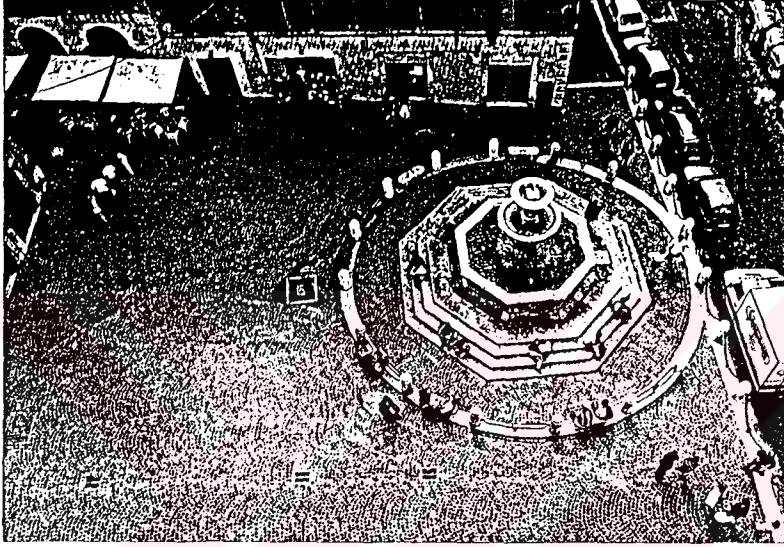
Şekil 5.57 : Tsukuba Civic Center. [43, s.149]

- Mülkiyetin vurgulanması için kullanılırlar. Herhangi bir ayırıcı duvar ya da çite gereksinim olmadan yüzeyde yapılan değişikliklerle mülkiyet ayrımı yapılabilir. Her zaman olmasa da genellikle büyük ölçekler kamu mülkiyetini, küçük ölçekler özel mülkiyeti belirtir. Bir meydanda cafeler ve restoranlar masalarını koydukları alanı kendi desenleriyle belli ederler.
- Belli bir alanın karakterinin vurgulanmasında, kaplamalar ve de özellikle kenar detayları çevre üzerinde önemli etkiler yaratır. Bir yerin kaplaması ve detayları üzerinde düşünmeden önce, yaratılmak istenilen karakter belirlenmelidir. Formal-informal, kentsel-kırsal, nazik-kaba, pürüzlü-pürüzsüz veya zeki-basit desenler oluşturmak sayısız seçenekten sadece birkaçıdır. Karakteri nasıl olursa olsun yüzey tüm koşullarda dayanıklı olmalı hava şartlarından etkilenmemelidir. Malzemelerin çeşitlenmesiyle geniş bir alternatif seçeneği mevcuttur. [74, s.17] (şekil 5.58)

Şekil 5.58 : Piazza Solferino. [76, s.63]

Kullanılan malzemeyle yararlı bir döşeme oluşturulmalıdır. Önemli olan ilk etapta kullanıcıların fiziksel gereksinimlerine cevap verebilmektir. Döşemenin yarattığı etki malzemelerin birbirleriyle olan uyumuna göre belirlenmektedir. Granit, kaba ve pürüzlü bir yüzey ve küçük bir ölçek yaratır. Bu özelliğiyle işaret edici olarak kullanılır. Yön kavramını oluşturmak için üzerinde yürünmesi daha zor olan taşlarla birlikte kontrast yaratmak için kullanılır. Taşla uyumlu bir malzemedir. [74, s.17]

Şekil 5.59 : Piazza Madonna, Roma.Yönlendirici etkisi olmayan döşeme durağanlık yaratarak dinlenmeye teşvik eder. [77, s.16]

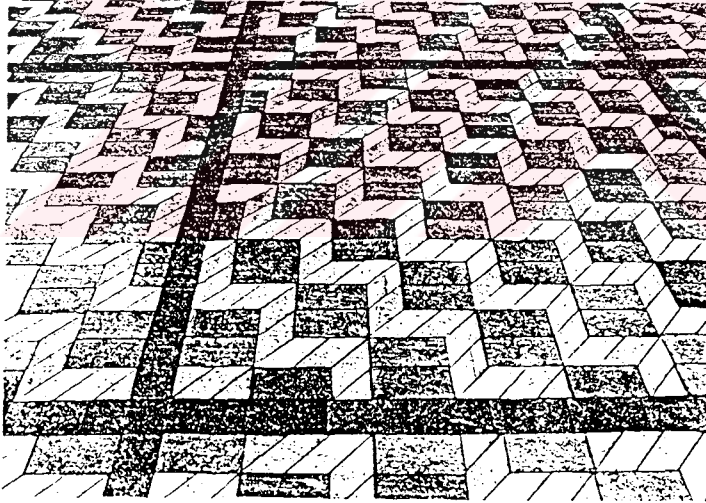
Beton kaplama; Farklı testür, şekil ve ölçülerde yapılabilir. Farklı malzeme görüntüsü veren, dayanıklılığı artırılmış kilit şekiller yeni düzenlemeler arasındadır. Toprak üzerine sıkıştırılmış taş zemin üzerine yerleştirilebilir. Yaya öncelikli alanlarda araç geçişi için dayanıklı bir malzemedir. Dökülerek te kullanılabilir. Tuğla, agrega ve taş ile kullanımı uyumludur. [16, s.58]

Asfaltla birlikte en kolay uygulanabilen ve en az el emeği gerektiren döşeme türüdür. Işığı yansıtıcı özelliğinden dolayı mekanda rahatsız edici ışık seviyeleri yaratır, gözlerin kısılmasına neden olarak algılamayı zorlaştırır. Isı değişikliklerinden etkilenir. Sıcakta genişşerek 0° de içinde tuttuğu suyun donmasıyla çatlayarak zarar görebilir. [38, s.56]

Şekil 5.60 : Beton döşeme. [38, s.68]

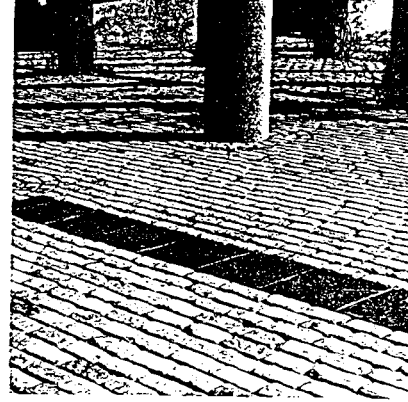
Tuğla; En eski yapay malzemedir. Dayanıklı görüntüsü ile çok az bakım gerektiren, uzun süre dayanabilen bir malzemedir. Değişik boy, biçim ve renklerde kullanmak mümkündür. Kendi içinde ve betonla geometrik şekiller yaratır. [16, s.58]

Şekil 5.61 : Tuğla döşeme. [38, s.84]

Taş; En eski, geleneksel ve doğal döşeme malzemesidir. Az bakım gerektiren ve dış koşullara uzun süre dayanabilen bir yüzeye sahiptir. Granit en dayanıklı taştır, farklı etkiler yaratmak üzere birçok kullanım alternatifi sunar. Boyutlar seçenekli, doğal niteliklerinden dolayı uyumludur. [16, s.58]

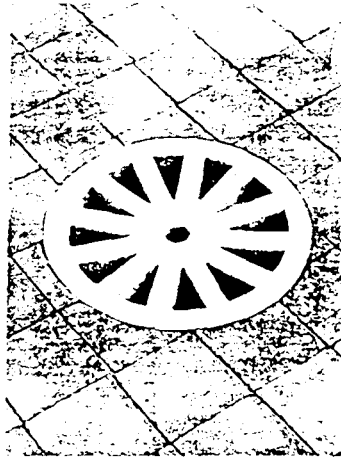
Taş ve tuğlalar, geçirgen ve gözenekli yapıları nedeniyle nem tutarlar. Üzerlerine bir kaplama yapıldığı durumlarda malzeme yüzeyin soğuk havalarda çatlamasına neden olabilmektedirler.

Şekil 5.62 : Taş ve granit taş döşeme. [38, s.86]

Asfalt; Bazı malzemelerin içinde yer alır veya kendi başına yüzeye dökülerek uygulanır. Beton gibi farklı tekstürel etkilere sahip değildir ancak yürüyüş için yumuşak bir zemin sunar. Farklı şekil alternatifleri, renk seçenekleri ve agregaları mevcuttur. [16, s.58]

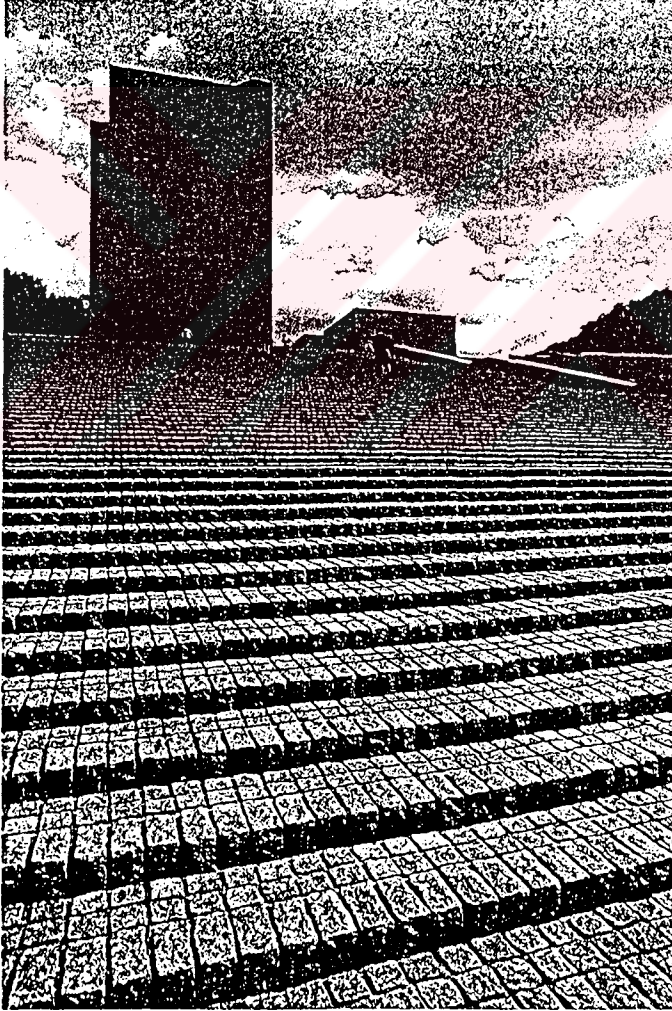
Asfaltın ışık yansıtıcılığı düşüktür. Mekanın ışık ortamına zarar vermez ancak bunun yanında ışığı emer, yüzey ısınıp artırarak çıplak ayak dayanılmaz hale getirir. Esnek bir malzemedir, köşe birleşmelerinin önemi yoktur. [38, s.56]

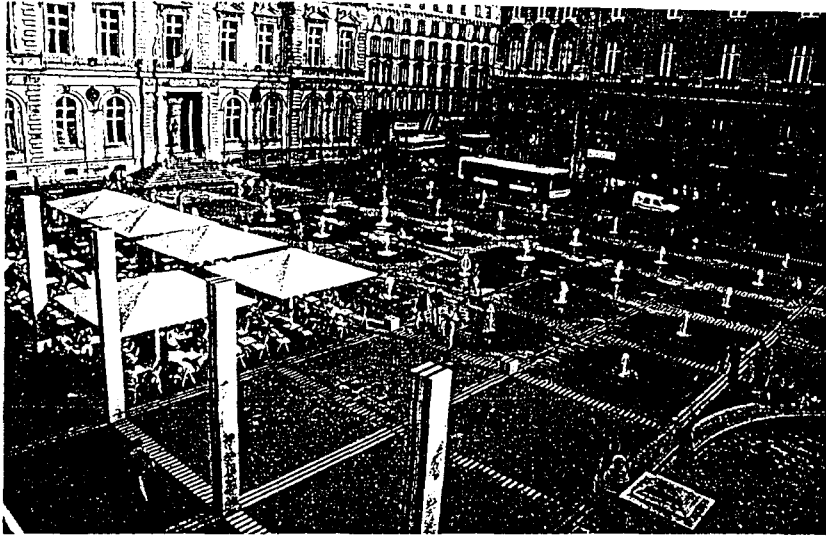
Şekil 5.63 : Asfalt döşeme. [16, s.61]

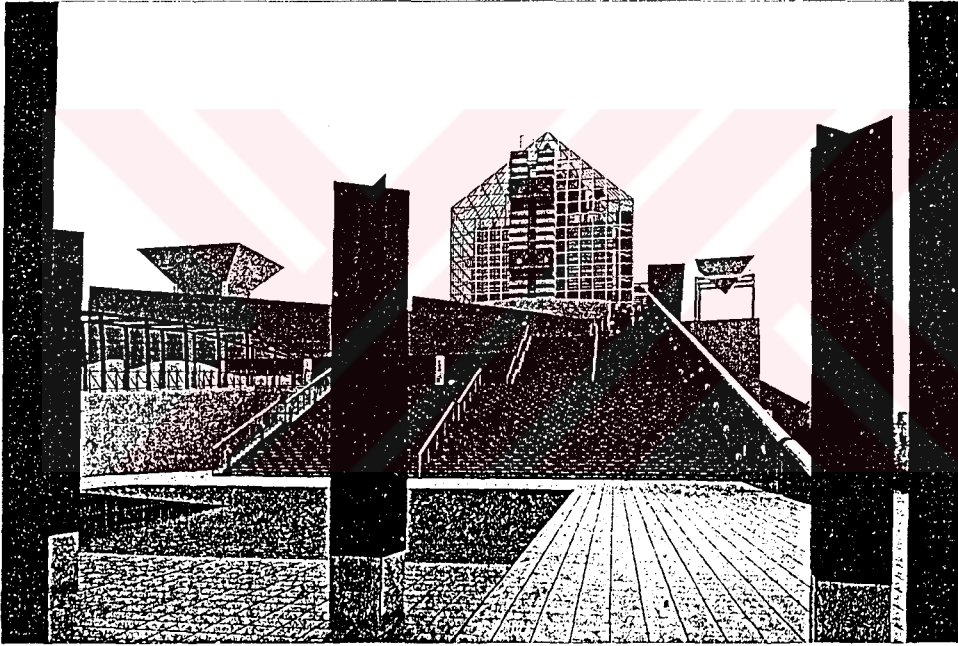
Şekil 5.64 : Plaza de Armas, Cordoba, Arjantin. [70, s.286]

Şekil 5.65 : Asuka Müzesinde taş merdivenler doğallığın sembolüdür. Merdiven hiçbir yere ulaşmaz. Amacı insanlarda fiziksel bir tepki yaratmaktır. Merdiven alanı farklı fonksiyonlar için kullanılan bir aktivite alanıdır. [78, s.139]

Şekil 5.66 : Place des Celestins [79, s.74]

Şekil 5.67 : Terminal meydanı, Tokyo [80, s.107]

6. BAKIRKÖY MEYDANININ ESTETİK ALGILANABİLİRLİĞİ

6.1 Meydanın Fiziksel ve Görsel Özellikleri

Algılama-İmaj:

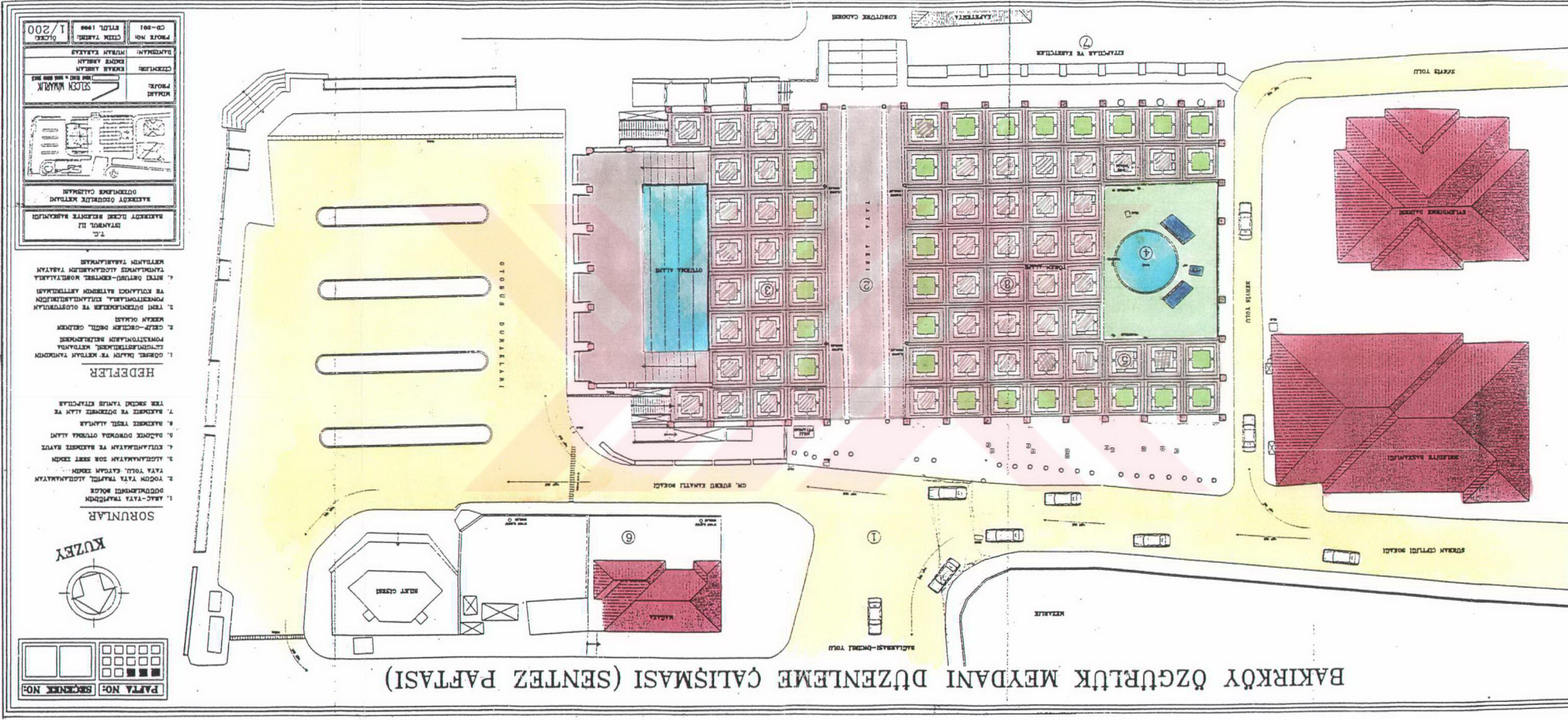
Özgürlük Meydanı yaya aksı olan Korutürk caddesinin Bağlarbaşı-İncirli yoluna ulaştığı noktadadır. Kuzey sınırı Şükran Çiftliği sokağı ve ticari fonksiyonlu bir bina belirlerken, yolun arkasında mezarlığın oluşturduğu ağaçlık alan yer almaktadır. Batıda belediye başkanlığı ve evlendirme dairesi binaları bulunmaktadır. Güneyde demiryolu ve doğuda alt seviyede yer alan otobüs durakları tarafından çevrelenmiştir.

Şekil 6.1 : Meydan girişi

BAKIRKÖY ÖZGÜRLÜK MEYDANI DÜZENLEME ÇALIŞMASI (SENTEZ PAFTASI)

Meydana kimlik veren karakter; Evlendirme binası ve ticari fonksiyonlu binaların tarihi değerde ve restore edilmiş olmalarına karşı meydan düzenlemesi tarz ve yönelme açısından bu binarla ilişkili değildir.

Meydan girişi; Kuzeyde taşıt yolundan, güneyde yaya yolundan olmak üzere iki girişe sahiptir. Her iki giriş te kemerin altından yapılmaktadır.

Bölge olarak algılanma; Her iki yönden de meydana geliş düz bir bağlantıyla sağlandığından meydan sınırlayıcıları kemerler ve kendi sınırları dışındaki açık alanla belli bir uzaklıktan görülmektedir.

Sınırların belirginliği; Meydan etrafındaki binalar tarafından oluşmamaktadır. Geniş bir açık alan içinde kendi kemeriyle sınırlandırılmıştır. Kemerin görsel açıdan oluşturduğu sınırı saymazsak meydana 3 boyutlu sınırlayıcıların olmadığını söyleyebiliriz.

Referans noktası; Herhangi bir tasarımda referans olarak oluşturulabilecek öğelerden olan su ve heykel meydana odak oluşturucu bir niteliğe sahip değildir. Meydanda yer alan 2 su ögesi doğu ve batı yönlerde karşılıklı yerleştirilmiş, Atatürk heykeli ise batıdaki su ögesiyle birlikte konumlandırılmıştır. Dikdörtgen mekan içinde 2 uç noktada yer alan düzenlemeler çekicilik yaratmamaktadır.

Yön; Meydan caddeler arası bir geçiş mekanı niteliğinde kullanılmaktadır. Kuzey-güney hattında yoğun bir akım vardır ve bu akım her iki yanda yer alan bitkili kare alanlarla geçişi yönlendirmektedir.

Mekansal his; Meydan boyutlarının küçük olması ve kemerlerin varlığı sınırlayıcı etki bıraksa da, mekan binalar tarafından oluşmadığından genelde açıklık hissi uyandırmaktadır.

Form:

Biçim; Dikdörtgen bir mekandır. Karşılıklı 2 giriş noktasını birleştiren aksın her iki yanında oluşturulan kare bitki noktaları meydana 1 kare ve 2 dikdörtgen olmak üzere 3 alana bölmektedir.

Ölçek; Tasarımın boyutları insan ölçeğinden oluşur.

Doku; Meydana; sınırlayıcı kemerler ve taş döşemeler göz önüne alındığında sert bir peyzaj dokusunun hakim olduğu söylenebilir. Taş döşeme yerde pürüzlü bir yüzey yaratmaktadır. Grid döşeme dokusunda belirli aralıklarda yerleştirilen bitki grupları renkleri ve doğallıklarıyla betonun sert karakterini yumuşatmaktadır.

Şekil 6.2 : Meydana hakim sert yüzey

Renk; Tasarımın rengi bitkilerin renklerinden ve kemerin belediye binasıyla aynı olan somon renginden kaynaklanmaktadır. Bunlar dışından meydana hakim olan beton etkisi griyi hakim kılar.

Ritim; Belirli aralıklarda tekrarlanan bitki kareleri, kemerin ayakları ve açıklıkları tasarımın ritmini oluştururken, insan kalabalığı ve sürekli hareket kullanıcıların ritmini oluşturmaktadır.

Tasarım Elemanları:

Su; Biri basamaklı oturma grubunun bozularak kaskatlı ve fiskiyeli havuza dönüştürülmesiyle oluşan, diğeri klasik küre fiskiye olmak üzere iki su ögesi tasarımı bulunmaktadır. Küre fiskiye Atatürk heykeli ve bitki gruplarıyla birlikte düzenlenmiştir. Çalıştığında sesi ve serinletici özelliği sayesinde oturmak için gelenleri etrafında toplamaktadır. Kaskatlı havuz niteliksiz değerdedir. Tekdüze beton, renksiz malzeme ve basit tasarımıyla bakımsız görülmektedir. (Şekil 6.3-6.4)

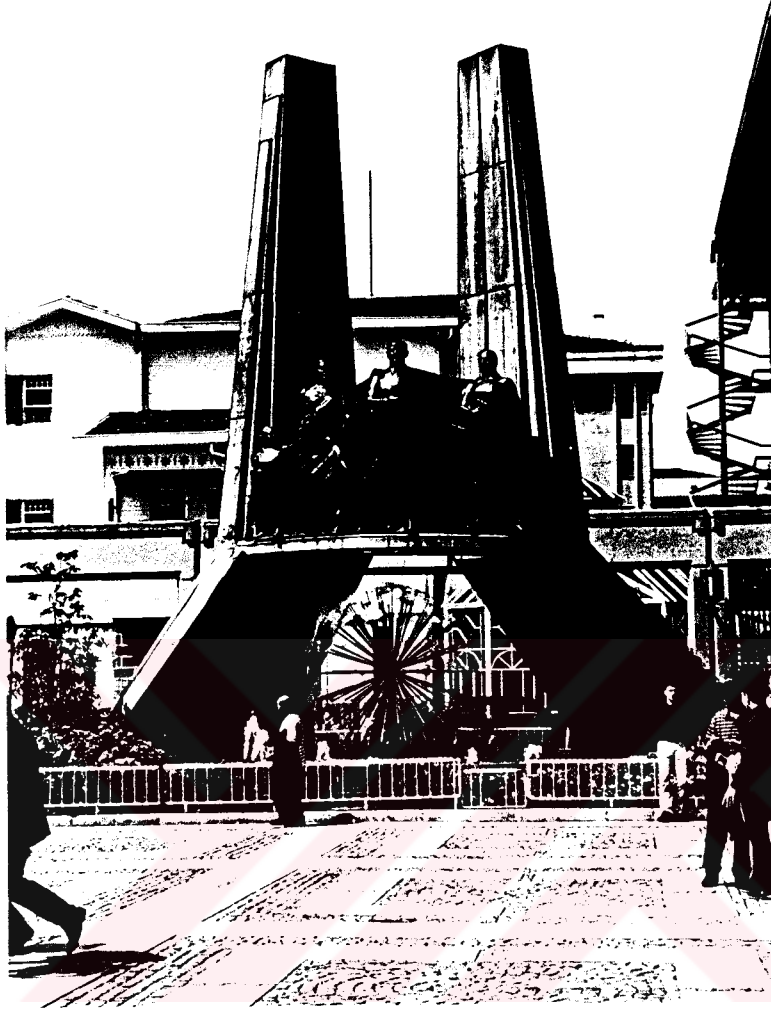
Heykel; Bitki alanının üzerinde ve fiskiyenin arkasında beton ayaklar üzerinde yükselen bronz Atatürk ve Gençler heykeli meydanın fiskiye çalıştığında en hareketli noktasıdır. Meydanın kenarında ve ilk girişte görüş açısı içinde yer almaz. Etrafında bir toplanma mekanı ve tören alanı oluşturur. (Şekil 6.5)

Şekil 6.3 : Küre fiskiye

Şekil 6.4 : Kaskatlı fiskiye

Şekil 6.5 : Atatürk ve Gençler Heykeli.

Bitkiler; Bitkiler meydana sonradan, taş döşemenin içine belirli aralıklarda yerleştirilmiştir. Kuzey sınırında dikey formda ağaçlar ritim yaratırken, kuzey-güney doğrultusundaki simetrik açıklıklardaki mevsimde renklenerek çiçekler ve küçük çalılar sert karakteri yumuşatmakta ve yönlendirmeyi sağlamaktadır. Doğu cephesinde Atatürk heykeli ve fiskiyenin ilişkisini sağlayan ağaç, çalı ve çiçeklerden oluşan alan meydanın en doğal karakterli ve en kalabalık bölümüdür. (Şekil 6.6)

Döşemeler; Döşeme dokusu mermer plaklar ortasında granit taştan oluşmaktadır. Alan kareler oluşturacak şekilde bölünmüş, geçiş bölümü dikdörtgen

bırakılmış, mermer kullanılmıştır. Grid desen tekrarlanan dokusu, şekli ve malzemenin rengiyle durağanlık yaratmaktadır. (Şekil 6.7)

Şekil 6.6 : Grid taş granit bölümlerin ortalarında tuğla ile çevrelenmiş bitki alanları bırakılmıştır. Bu tekrarlanan bitki alanları tasarımın ritmini oluştururken, meydana da renk ve hareket kazandırmaktadır.

Şekil 6.7 : Döşeme detayı

6.2 Alan Çalışmasında Kullanılan Yöntem

Kentsel mekanların estetik potansiyellerinin saptanması ve kullanıcılar tarafından hangi ölçütlerde değerlendirildiklerinin belirlenmesi amacıyla İstanbul-Bakırköy Özgürlük Meydanında alan tesbit çalışması yapılmıştır. Çalışma 2 bölümden oluşmaktadır.

İlk olarak alanın fiziksel ve görsel açıdan sahip olduğu değerler saptanmış ve bu değerler mekanın form özellikleri kapsamında incelenmiştir. İnceleme sonunda ortaya konulan düzenin kullanıcılar üzerinde bıraktığı etkinin saptanması, mekanın estetik ve güzellik ölçütlerinin elde edilmesi amacıyla yapılan 20 soruluk anket çalışması ikinci bölümü oluşturmaktadır. Anket çalışması 1999-Nisan, Mayıs aylarında 100 kişiyle yüzyüze yapılmıştır.

Gözlemcilere sorulan sorular üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde deneklerin profillerini ortaya çıkaracak olan kişisel sorular sorulmuştur. İkinci bölüm meydana geliş düzenlerinin ve kullanım amaçlarının saptanması amacıyla oluşturulmuştur. Meydanın görsel niteliğinin algılanabilirliğinin değerlendirilmesi

son bölümü oluşturmaktadır. Görsel etkinliği belirleyen soruların kaynaklarını aşağıdaki kriterler oluşturmaktadır:

- Meydanda bulunmaktan zevk alınıp alınmadığının belirlenmesi;
- Meydanın estetik açıdan değerlendirilmesi;
- En çok beğenilen değerin ve neden beğenildiğinin saptanması;
- Algılamada etkinliğin nasıl sağlandığının belirlenmesi;
- Tasarım ve gözlemcinin beklentilerinin kıyaslanması;
- Estetik bir meydanın dayandığı temellerin oluşturulması;
- Kişinin içinde bulunduğu mekanın sembolik anlamı hakkında bir fikre sahip olup olmadığının saptanması ve mekanın anlamsal kimliğinin hissedilebilirliğinin ölçülmesi.

Meydanın anlamsal farklılıklar oluşturularak hazırlanmış sıfat çiftleriyle estetik ve algısal olarak iki başlık altında nitelendirmesi yapılmıştır. Bu başlıklar biçimsel ve psikolojik kaynaklıdır. Estetik anlamda sıfat çiftleri güzel-çirkin, orjinal-tekdüze, bakımlı-bakımsız; algısal anlamda canlı-tenha, açık-kapalı, rahatlatıcı-bunaltıcı gibi sıfatlardan oluşmaktadır.

Anlamsal farklılıklarla gözlemcinin sıfat çiftlerini yedi basamaklı bir skala üzerinde değerlendirmesi istenmiştir.

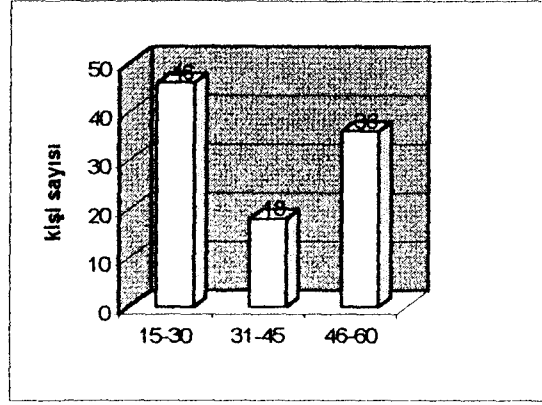
3	2	1	0	-1	-2	-3
son derece güzel	çok güzel	az güzel	çekimser	az çirkin	çok çirkin	son derece çirkin

Cevapların çapraz karşılaştırmalarını gerçekleştirerek bazı genellemeler elde etmek üzere SPSS veri değerlendirme yönteminden faydalanılmıştır.

6.3 Anket Çalışmasının Sonuçları

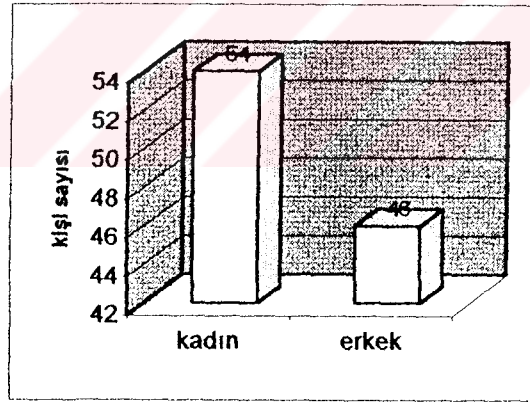
Kullanıcı grubunun büyük bölümünü 15-30 yaş grubu ve üstü oluşturmaktadır. Gençler meydanı daha çok bir buluşma noktası veya çarşıya geçiş

olarak kullanırken 31-45 yaş grubu genel olarak iş çıkışı ve çarşı gidiş gelişlerinde kullanmaktadır.

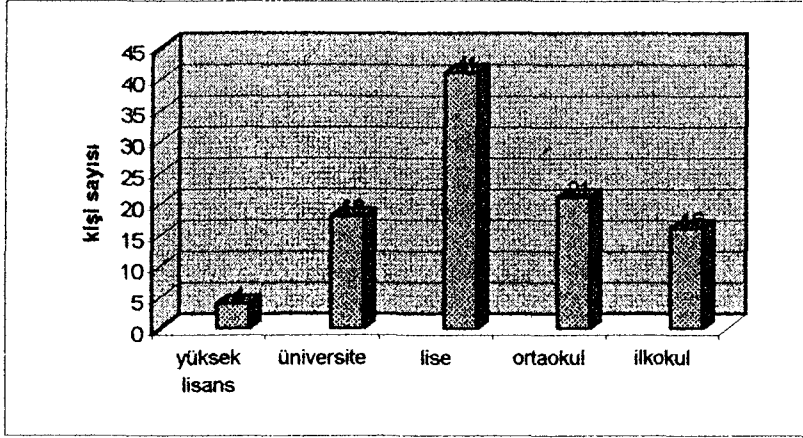
Şekil 6.8 - Kullanıcı yaş grupları

Meydanı kullananlar arasında cinsiyet ayrımının göze çarpan bir farklılaşması yoktur. Bu oran sadece 31-45 yaş grubu arasında bayanlarda çoğunluk gösterirken diğer 2 grupta benzer oranlarda dağılmıştır.

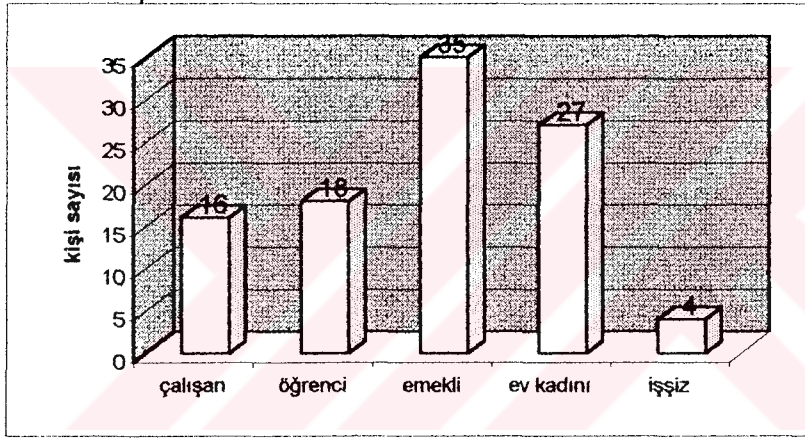

Şekil 6.9 – Kullanıcıların cinsiyetleri

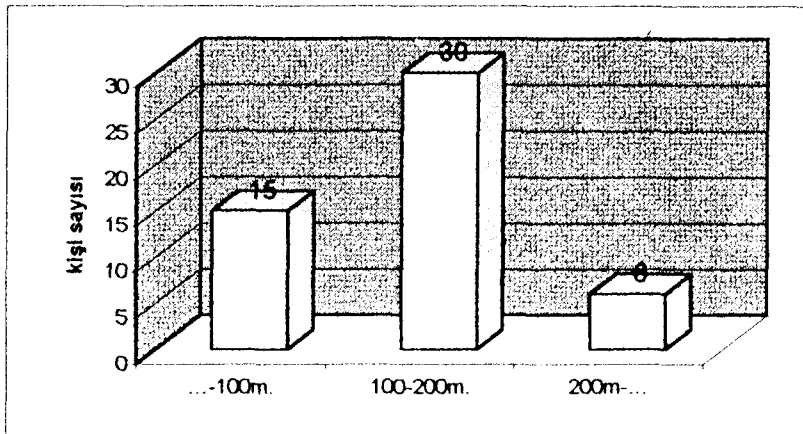
Kullanıcıların eğitim düzeyleri ağırlıklı olarak lise ve ortaokul düzeyindedir. %18 öğrenciler, %35 emekliler, %27 ev kadınları, %16 değişik meslek gruplarında çalışanlar, %4 herhangi bir alanda çalışmayanlardan oluşmaktadır.

Şekil 6.10 – Kullanıcıların eğitim durumu

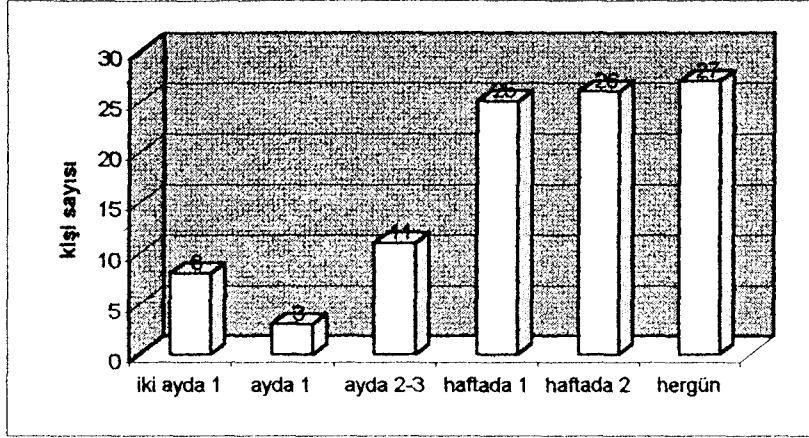

Şekil 6.11 – Kullanıcıların meslek dağılımı

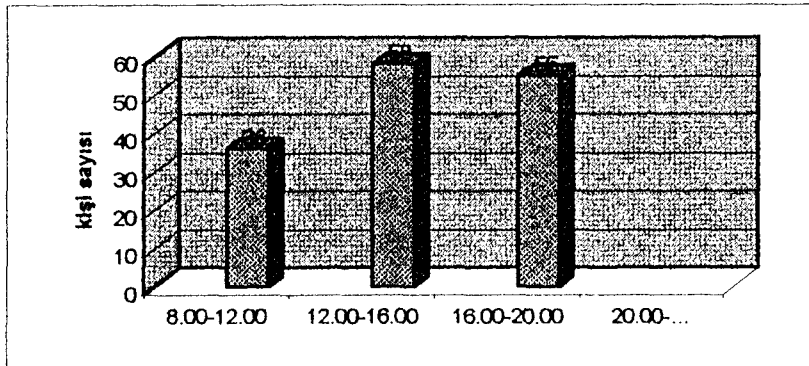
Şekil 6.12 – Kullanıcıların gelir grupları

Meydana gelenler büyük bir çoğunlukla düzenli olarak meydana gelme alışkanlıklarını sürdüren kişilerdir. Bu kişiler de sürekli çarşıya gitme alışkanlığı olan değişik yaş gruplarından veya oturup, zaman geçirmeye gelen emeklilerden oluşmaktadır.

Şekil 6.13 – Meydana geliş sıklığı

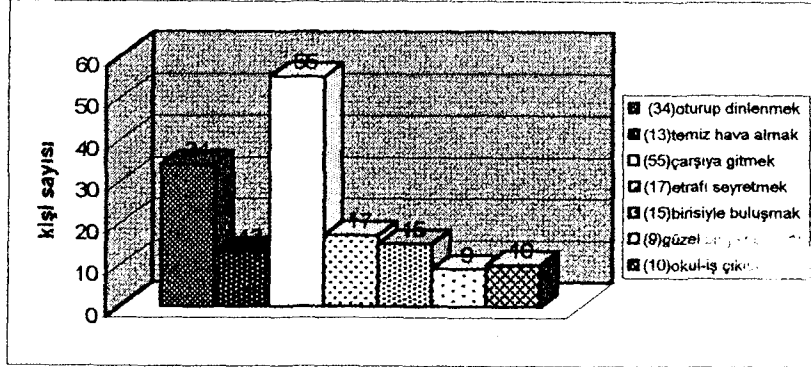
Meydana genellikle 12.00-16.00 ve 16.00-20.00 arasında gelinmektedir. Bu kullanım çarşı ve alışverişten kaynaklanmaktadır. Sabah erken saatlerdeki kullanım iş ve okul gidişleri için gerçekleşmekte, 20.00 dan sonra ise meydan çarşının da kapanmaya başlamasıyla canlılığını yitirmektedir.

Şekil 6.14 – Meydanı kullanım saatleri

Meydan büyük bir çoğunluk için bir geçiş mekanı niteliğindedir. Meydanın tek başına çekici bir niteliği yoktur ve 46-60 yaş grubuna hissettirdikleri dışında

kendi sağladığı nitelikleriyle diğer kullanıcı grupları için görsel ve fonksiyonel düzeyde yeterli bulunmamıştır.

Şekil 6.15 – Meydanın kullanım amaçları

Meydanın kullanıcılar üzerinde bırakmış olduğu psikolojik ve görsel etkilerin saptanması ile ilgili olarak sorulmuş sorular 7 dereceli bir skala üzerinde olumlu değerden olumsuza doğru sıfat çiftlerinin değerlendirilmesi yoluyla belirlenmiştir. En yüksek değer 7, en düşük değer 1 alınmıştır. Skalanın değerlendirilmesi yoluyla elde edilen tablo üzerinde **n**: gözlemci sayısını, **toplam puan**: kişilerin ifadelerinin skala üzerindeki değerlerin toplamını, **tam değer**: gözlemcilerin ne cevap verdikleri göze alınmadan olumlu ya da olumsuz ifadelerinin en yüksek değerini göstermektedir.

Kullanıcıların değerlendirmesi genelde olumlu bir çizgi çizmektedir. Bu düşünce ise gözlemcilerin bir meydan için görsel potansiyel beklentilerden çok, yeşil alan, oturup dinlenme, gölge alanlar gibi daha çok parkların karşılayacağı fonksiyonları karşılama beklentisi içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Kişiler meydanı herhangi bir açık alan genellemesi yaparak değerlendirmiş, tasarımın sağladığı rahatlık ve dinlenebilme imkanlarını yeterli görmüşlerdir. Denekler için ilk etapta önemli olan bir meydanın sahip olması gereken estetik değerler yerine gerçekleştirebildiği rekreasyonel faaliyetler olmuştur. Bu da yoğun kent hayatı içinde erişilebilir, bakımlı, güzel ve kısaca kaliteli yeşil alanların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

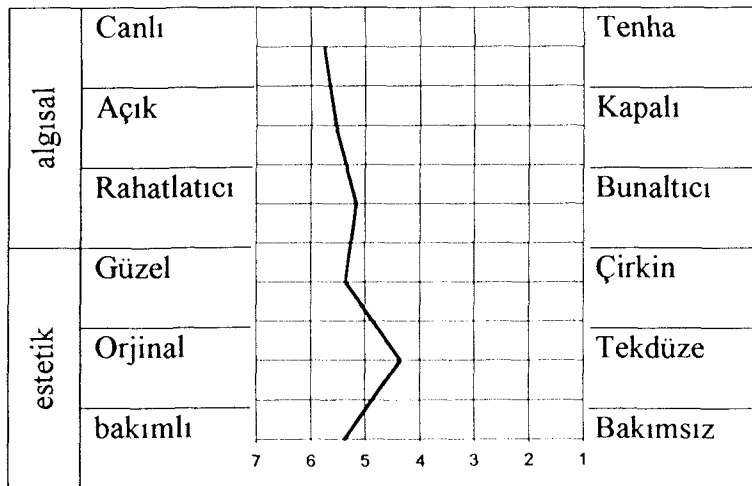
Tablo 6.1 : Meydanın algısal ve estetik değ erlendirmesi (Skala tablosu)

ALGISAL	Sıfat çiftleri	n	Toplam puan	Toplam puan %si	ortalama	Tam değer
	Canlı Tenha	100	574	%34.9	5.74	700
	Açık kapalı	100	553	%33.7	5.53	700
	Rahatlatıcı Bunaltıcı	100	515	%31.4	5.15	700
	toplam		1642	100		2100

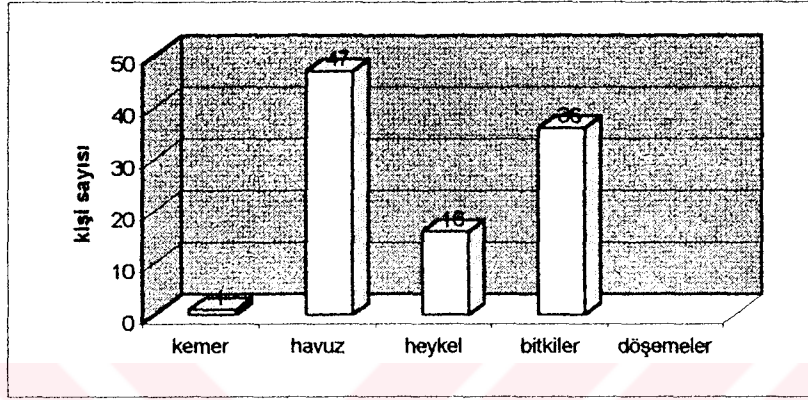
ESTETİK	Sıfat çiftleri	n	Toplam puan	Toplam puan %si	Ortalama	Tam değer
	Güzel �irkin	100	535	%35.5	5.35	700
	Orjinal Tekdüze	100	435	%28.8	4.35	700
	Bakımlı Bakımsız	100	538	%35.7	5.38	700
	toplam		1508	100		2100

genel toplam	3150	genel yüzde	%75	4200
---------------------	-------------	--------------------	------------	-------------

Son derece çok az hiç az çok Son derece

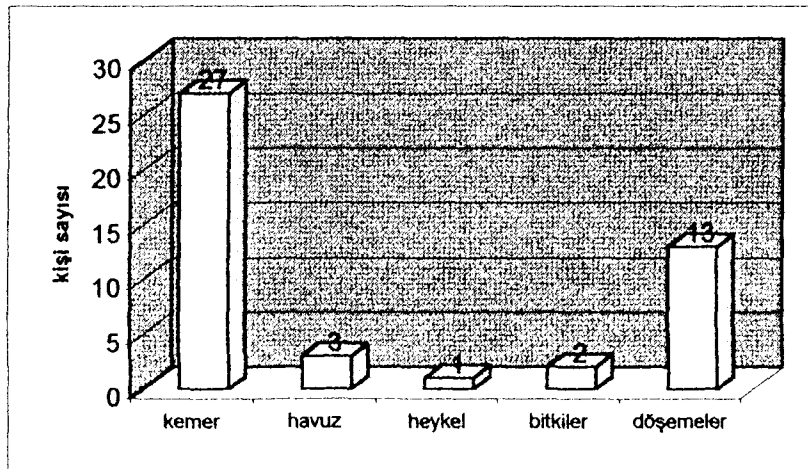

Havuzlar meydanın en çok beğenilen ögesidir. Havuzlar sadece suyun doğal niteliklerinden dolayı beğenilmektedir. Meydana sesi, serinliği ve sakinleştirici özellikleriyle katılırlar, biçimsel ve dokusal özellikleri dikkat çekmemekle birlikte küre fiskeye daha ilgi çekici bulunmuştur. Heykel, Atatürk'ün manevi değeriyle meydana anlamını kazanmıştır. Bunun dışında heykelin formu, malzeme ve renkler özellikli değildir. Renkli çiçeklerin daha çok olması tercih edilmiştir.

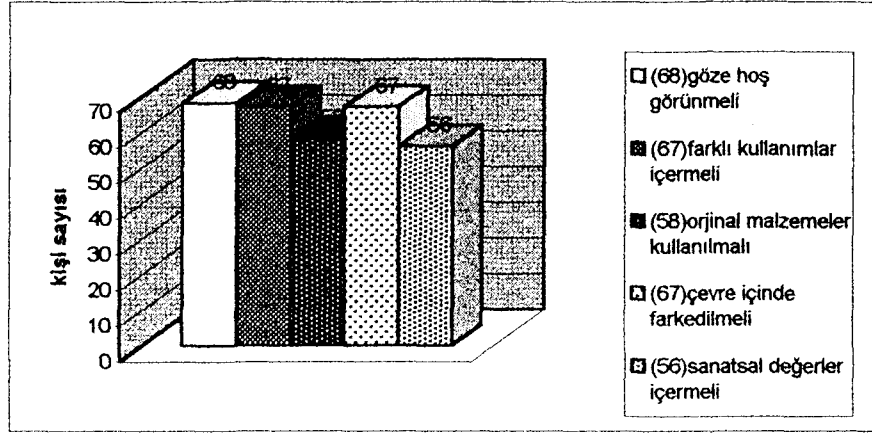
Şekil 6.16 : En çok beğenilen tasarım ögesi

Kullanıcıları en çok kemer sınırlayıcı niteliğinden dolayı rahatsız etmektedir. Kemer boyut, biçim ve renk bakımından daha az sayıda kişiyi rahatsız etmekte daha küçük olması istenmektedir. Döşemeler bayanlar tarafından üzerinde yürünmesi zor olarak nitelendirilmiş, bitkiler miktarca yetersiz bulunmuştur. Su ögesi ise çalışmadığı ve bakımsız olduğu durumlarda rahatsızlık yaratmaktadır.

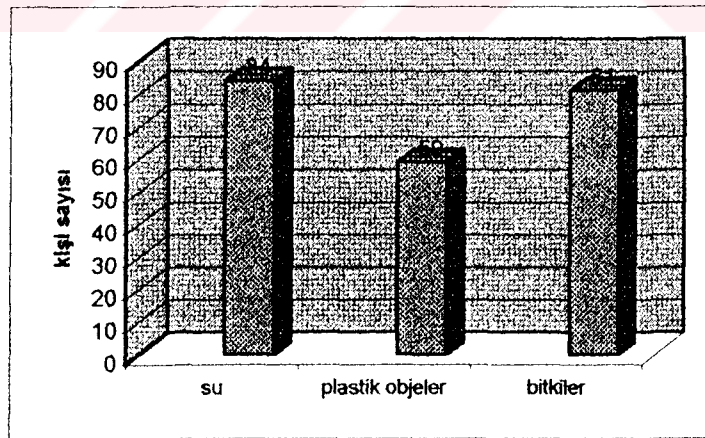
Şekil 6.17 : En çok rahatsız eden tasarım ögesi

Estetik bir meydan için kullanıcıların çoğu göze hoş görünmesi, farklı kullanımlar içermesi, çevre içinde farkedilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Orjinal malzeme kullanımı ve sanatsal değer gibi kriterler geride kalmıştır.

Şekil 6.18 : Estetik bir meydanın özellikleri

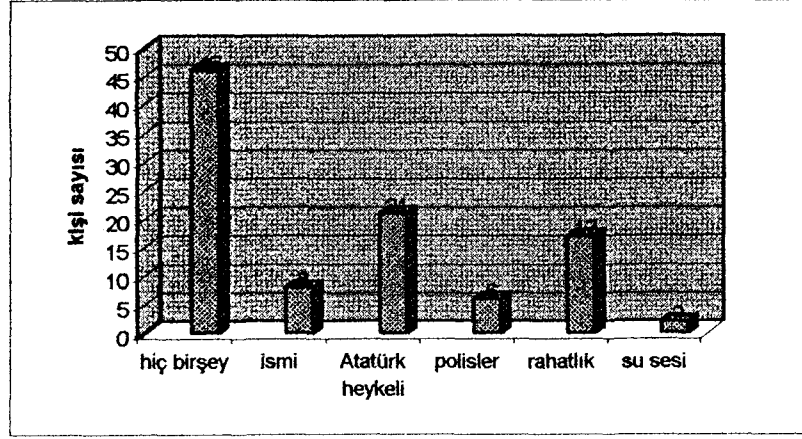
Su ve bitkisel düzenlemeler estetik bir meydanda bulunması gereken tasarımların başında gelmektedir. Birden çok şıklı işaretlemelerde su %84 ile birinci, bitkiler %81 ile ikinci, plastik objeler ise % 50 ile üçüncü sırada yer almıştır.

Şekil 6.19 : Meydanda bulunması istenilen düzenlemeler

Meydanın anlamsal kimliğinin hissedilebilirliği ve tasarımla olan ilişkisinin saptanması amacıyla kullanıcılara Özgürlük Meydanında kendilerine özgürlüğü çağrıştıran sembolik herhangi bir şeyin bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Büyük

bir çoğunluk hiçbir şey çağrıştırmadığını söylemiş, özgürlüğün sadece meydanın isminde olduğunu belirtmiştir. Bunun dışında Atatürk heykeli Cumhuriyet tarihimizdeki kimliğiyle özgürlük sembolü olarak görülmektedir.

6.20 : Özgürlüğün sembolü olarak görülen değer

Meydana hergün ve haftada 2-3 kere gelenler ağırlıklı olarak 46-60 yaş arası emekliler grubundan oluşmaktadır. Geliş aralıkları sıklaştıkça kadın ve erkek kullanıcılar arasında kayda değer bir farklılaşma olmamaktadır. Aralığın açılmasında oluşan farklılık ise daha uzakta oturup sadece alışveriş amaçlı kullanımlardan kaynaklanmaktadır. Yaş grubu yükseldikçe oturup dinlenme amaçlı kullanım artmaktadır. Tüm gruplar çoğunlukla meydan için çok canlı ve çok açık nitelendirmesini yaparken, meydan 46-60 yaş grubu için büyük bir farkla çok rahatlatıcı, 31-45 yaş grubu tarafından kalabalık yüzünden az rahatlatıcı olarak nitelendirilmiş, 15-30 yaş grubu tarafından hiç rahatlatıcı bulunmamıştır. Meydanı güzel olarak nitelendiren grup 46-60 yaş grubu olmuştur. Meydanı diğer gruplara göre orjinal ve bakımlı bulmalarının altında yatan sebep rekreasyonel ihtiyaçlarının karşılanabilirliğinden, canlılık ve harekete dahil olma isteklerinden ve bu isteklerini meydanda bulmalarından kaynaklanmaktadır. Tüm grupların en çok beğendiği tasarım suyun doğal niteliklerinden dolayı havuzlar olmuştur. En rahatsız edici eleman sınırlayıcı olmasından dolayı kemer olarak belirlenmiştir. 31-45 yaş grubu döşemelerin rahatsızlığı ve zor yürünebilirliğinden şikayetçidir. Kemerin ölçeğinden az da olsa renginden rahatsız olan 15-31 yaş grubu daha küçük hatta hiç olmamasını, daha doğal olmasını tercih etmiştir. Estetik bir meydanda tüm

kullanıcılar için sırasıyla görünüm, farklı kullanımlar ve malzemeler önemli bulunmuştur. En önemli tasarım ögesi 15-30 yaş için su, 31-45 yaş grubu için heykel, 46-60 yaş grubu için bitkiler olmuştur. Meydanın özgürlüğün sembolik anlamı hakkında 15-30 ve 31-45 yaşları arasındaki kullanıcılar meydanın genelde bir şey ifade etmediğini, 46-60 yaşlarındaki kullanıcılar ise bu anlamı rahatlıkta ve Atatürk heykelinde bulduklarını belirtmişlerdir.

Kullanıcı görüşlerini değerlendirirsek alan burayı kullananlar ve kullanım amaçlarına göre farklı nitelikler göstermektedir. Mekan aslında durağan bir meydan niteliğine sahip değildir. Yoğun yaya akımı alanı bir geçiş mekanı haline getirmiş yine bu yoğun kullanım bakımsızlığa neden olmuştur. Meydanın niteliği ve kullanım amacı basitçe açık alan olmasından kaynaklanmaktadır. Bu fonksiyondan yararlananlar için estetik ve güzellik değerleri yerine açık havada dinlenme ihtiyacının karşılanması yeterlidir. Bunun dışında meydan görsel niteliklerinden dolayı bir çekim yaratmamaktadır. Kuzey sınırını oluşturan ana caddeden girişte hemen kurgulanmış olması buraya istenilen dikkatin gösterilmesini ve yavaşlayıp, toplanma, oturma fonksiyonlarının oluşumunu engellemektedir. İnsanlar hemen geçip çarşıya ulaşma ihtiyacındadır. Ana aksın her iki yanında oluşturulan kare bitki noktaları, mekanın diğer bölümlerine girmeyi engellemekte geçiş için hep aynı hat kullanılmaktadır.

Geniş bir alanda gerçek sınırlayıcılar tarafından oluşmayan meydan için kemerlerle sağlanan bir sınırlama duygusu başarılı bir yaklaşımdır. Ancak görsel, ölçek ve malzeme yönünden insanları rahatsız etmektedir. Kemerin boyutları, rengi ve geometrik biçimleri tasarımda süreklilik ve uyuma sahip bir tarz anlayışıyla devam ettirilmiş olsaydı kemer tek başına bu kadar ortada kalıp insanları rahatsız etmeyecekti.

Karşılıklı yerleştirilmiş çeşmelerin birbiriyle ilişkisi yoktur. Fıskiyelerin malzeme, tasarım, tarz yönünden uyumlu ve birbirlerini domine eden karakterlerde olup, programlı aralıklarla çalışmaları mekan içinde ilgi odakları yaratıp insanların durmasına neden olacaktır. Aynı anda bile çalışmayan fıskiyelerden bu şartlar altında iki tane olmasına gerek yoktur. Kullanıcılar kaskatlı fıskiyeyi bakımsız olarak nitelendirmekte ve suyun doğal, serinletici özelliklerinden dolayı suya yakın olmak istemektedirler. Heykel ve bitkilerle içiçe olan top fıskiye ise renkli ve

çeşitliliğiyle daha estetik olarak kabul edilmektedir. Her iki elemanın formu estetik açıdan tek başlarına ortaya çıkacak şekilde yapılmamıştır. Kaskatlı fiskiye ölçeği ile daha görülebilir düzeydedir.

Tasarımın bitkisel formu başarılıdır. Geometrik çizgilerde döşemeyle uyumlu bu alanlar ritim yaratmaktadırlar. Ancak bölücü etkileriyle odaklanmayı engellemektedirler. Bitkiler çiçeklerinin rengiyle ve doğal niteliklerinden dolayı güzel bulunmuşlardır. Kullanıcılar bitkilerin tasarımda kontrollü miktarlarda kullanılıp plastik değerlere sahip olmasından çok ağaçlık alanlar oluşturan gölgeleri tercih etmişlerdir.

Döşemeler durağan bir etkiye sahiptir. Kemerle birlikte meydana geometrik bir düzen kazandırmaktadır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanın ruhsal durumunu büyük ölçüde çevresi belirlemektedir. Bununla ilgili olarak kentsel mekanın insan psikolojisi üzerindeki etkisini saptayabilmek zor değildir. Fiziksel ortamıyla insanın moral ortamına etki eden kentsel mekan insanda toplumsal, görsel ve algısal etkiler yaratır. Bu şekilde mekan kullanıcılarına sağlıklı toplumsal ilişkiler, rahatsız etmeyen bir alan ve nitelikli bir görsellik sağlamalıdır.

Bakırköy Özgürlük Meydanı toplanma mekanı olma özelliğiyle farklı kullanıcı gruplarının biraraya gelmesini sağlayarak sağlıklı toplumsal ilişkiler oluşturmakta, genelde beğenilen bir görsellikle kent hayatı içinde açık alan fonksiyonlarıyla bir durak noktası olma özelliğinde bir alandır.

Kullanıcıların değerlendirmesiye genelde olumlu etkiler uyandıran bir alandır. Bu düşünce ise gözlemcilerin bir meydan için görsel potansiyel beklentilerden çok; yeşil alan, oturup dinlenme, gölge alanlar gibi daha çok parkların karşılayacağı fonksiyonları içermek beklentisi içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Kişiler meydanı herhangi bir açık alan genellemesi yaparak değerlendirmiş, tasarımın sağladığı rahatlık ve dinlenebilme imkanlarını yeterli görmüşlerdir. Kullanıcılar için ilk etapta önemli olan bir meydanın sahip olması gereken estetik değerler yerine gerçekleştirebildiği rekreasyonel faaliyetler olmuştur. Bu da yoğun kent hayatı içinde erişilebilir, bakımlı, güzel ve kısaca kaliteli yeşil alanların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Kullanıcı görüşlerini değerlendirirsek alan burayı kullananlar ve kullanım amaçlarına göre farklı nitelikler göstermektedir. Mekan aslında durağan bir meydan niteliğine sahip değildir. Yoğun yaya akımı alanı bir geçiş mekanı haline getirmiş yine bu yoğun kullanım bakımsızlığa neden olmuştur. Meydanın kullanıcılar için anlamı basitçe açık alan olmasından kaynaklanmaktadır. Bu fonksiyondan yararlananlar için estetik ve güzellik değerleri yerine açık havada dinlenme ihtiyacının karşılanması yeterlidir. Bunun dışında meydan görsel niteliklerinden

dolayı bir çekim yaratmamaktadır. Büyük çoğunluğu oluşturan 46-60 yaş grubu dışında, insanlar burada güzel bir yer olduğu için değil, yürüyüş sonunda biraz nefes almak için bulunmaktadırlar. Bu da alanın bu yaş grubunun boş vakitleri geçirebilmek, hareketli, canlı ortamlara dahil olabilmek istekleri için gölge oturma alanları sağlayarak yeterli olmasından kaynaklanmaktadır.

Meydanın Kuzey sınırını oluşturan ana caddeden girişte hemen kurgulanmış olması buraya istenilen dikkatin gösterilmesini ve yavaşlayıp, toplanma, oturma fonksiyonlarının oluşumunu engellemektedir. İnsanlar hemen geçip çarşıya ulaşma ihtiyacıyla durmadan alanı geçmektedirler. Giriş ve çıkış aksının her iki tarafta bitki sırasıyla çevrenilmiş olması ise bu geçişi teşvik etmektedir.

Eğitim düzeyi arttıkça meydan kullacılarının azaldığı görülmektedir. Yükselen eğitim durumu ve çalışan grup meydanı geçiş, buluşma mekanı olarak kullanmaktadır. Algılamadaki psikolojik etkiler eğitim grubundan çok yaş gruplarında farklılık göstermektedir. Yüksek eğitim almış kişiler meydanı orjinal ve güzel olarak nitelendirmemişlerdir.

Tasarım elemanlarından su ve bitki elemanları doğal niteliklerinden; Heykel Atatürk Heykeli olmasından anlamsal özelliklerinden; Bitkiler renk, hayat ve canlılık gibi doğal niteliklerinden beğeni toplamışlar tasarımların estetik potansiyelleri veya güzellik gibi kavramlar ise kısıtlı bir grup dışında arka planda kalmıştır.

İster doğa ister insan tarafından yaratılmış olsun evrendeki her sistemde var olan güzellik, uyum ve çeşitlilikten doğar. İnsan doğası gereği bulunduğu her alanda ve gördüğü her nesnede güzelin peşindedir.

Kaliteli yaşanılabilir mekan oluşumunda toplum yapısının gerçek gereksinimleri ve olanakları göz önüne alınarak tasarımlar duygusal yönden desteklenmelidir. Belirli biçimsel ve plastik genellemelerle oluşturulmuş, anlam boyutunda kararsız ve karmaşık olmayan, ana fikri belirgin ve kendi içinde de üst düzey ilişki içinde olan mekan büyük bir çoğunluk tarafından güzel ve estetik olarak nitelendirilmektedir.

Tasarımlarda kültürel boyut olarak sanat her zaman etkili olmuş, kültürel sürekliliğe sahip güzel diye nitelendirebildiğimiz mekanlar her zaman kent hayatında önemlerini korumuşlar, çevreleriyle birlikte kenti sembolize etmişlerdir.

Mekan tasarımının çevre ve yaşam kalitesinde etkin olabilmesi için kendi nitelikleri kadar kendini oluşturan unsurların kalitesi de önemlidir. Mekan içindeki bu unsurlar en genelden en özele, en büyükten en küçüğe kadar herşeyi kapsayabilir. Yer döşemelerinden havuzlara, bitkilerden döşeme elemanlarına kadar tüm tasarım elemanları görsel bir yaratıcılıkla ele alınmalı, mekan bütünüyle tasarım kuralları kapsamında ölçek, renk, biçim, malzeme ve stil açısından uyumlu olmalıdır.

Kentsel dış mekanlarda karşılaştığımız su elemanı, heykeller, plastik değerler mekan içinde işaret öğeleri olarak görev yaparlar. Mekanın önemini ve prestijini vurgularlar. Kentli tarafından mekan içinde kısa sürede farkedilip seçilebilen bu elemanlar fiziksel ve kültürel açıdan çevrenin kalitesine etki eder. Estetik ve kültürel değerler olarak kullanılan bu objeler mekanı yaşanılabilir kılar, yaşam değerini artırır.

Bu tasarım öğeleri görsel, işlevsel etkiler uyandırarak, kentin içinde yaşayan ve bunların arasında hareket eden kişiyi olumlu bir şekilde etkileyecek mekan bütünü oluşturur. Mimari elemanlar, doğal elemanlar ve plastik objeler tasarımcının yaşanılır, uyumlu ve çekici bir kentsel mekan yaratmak için kullandığı öğelerdir.

Suyun hayatın kaynağı olma özelliği her kültürde edebiyat, din ve sanat alanlarında ortak yorumlanır. Suyun çekici dünyası her kültürde mimariyle kendi çizgisinde buluşmuş, fiziksel görüntü, doğal ve sembolik anlamıyla mekana zenginlik kazandırmış, çevresiyle birlikte kenti sembolize etmiştir. Su elemanının başarısı ne istendiğine karar verilmesi ve bu etkinin sağlanabilmesi için suyun fiziksel anlamda kontrol edilebilmesiyle gerçekleşir. Gelişen teknolojinin sağladığı teknik imkanlarla suyun akustik, yansıtıcı, serinletici özelliklerini, çeşitli şekillerde akışlarla düzenleyip özgün ve çekici görüntüler yaratmaya olanak sağlamaktadır.

Heykel tarih içinde değişik dönem ve yerlerde farklı duyumlar yaratmak, düzeni vurgulamak, ihtişam kazandırmak amacıyla kullanılmış ve tekdüzeliği kırarak toplumsal çevreyi zenginleştirmiştir. Kentsel mekanda sanat öğeleri kent yaşamı ve toplumsal fayda arasında bir bağlantı kurmalıdır. Heykel zevk vermeli, merak uyandırmalıdır. Yaratıcılık ve düşünsellik metaforlar yaratmalı, gözlemciye seyirci olmak yerine mekan içinde bir rol vermeli, kendini dokunarak, üzerinde

oturup altından geçerek keşfetmeye, toplumsal ilişki kurmaya yönlendirmeli, dış koşullara ve temaslara dayanıklı formlarda ve malzemelerde olmalıdır.

Bitkiler, yaşayan, büyüyen yapılardır. Mimari ve estetik potansiyelleri zaman boyutu içinde değişerek hacim, biçim, renk ve dokuyla belirlenir. Bitkilerin zaman içinde büyüüp gelişmeleri, iklimsel gereksinimleri, alan ihtiyaçları düşünülmelidir. Mekan içindeki fonksiyonlara uygun türler seçilmeli, farklı bölümler arasında anlamsal açıdan ilgi birliği sağlanmalıdır. Değişik türlerin kullanımı sıkıcı olma riskini azaltırken tekrar, düzen ve birliğin sağlanması için kullanılmalıdır.

Döşeme yüzeyi insan kullanımı için oluşturulur. Bu şekilde insanların ve de gerekirse taşıtların yükünü taşıyacak sert ve güçlü niteliklere sahip olmalıdırlar. Geniş sert yüzey sıkıcı bir alan yaratır. Döşemenin görünümü malzemenin türü, kalitesi, rengi ve doğal nitelikleri doğrultusunda geliştirilmeli, insanlara güzel ve anlamlı bir desen ve kolay kullanım sunulmalıdır. Yüzeyde su akışı kontrol altına alınmalı, kaygan olmamalı, farklı ayakkabı türleriyle sorunsuz yürünebilir niteliklerde olmalıdır. Malzemenin renk ve dokusundaki farklılaşma kesin olmamalı, gözü fazla zorlayan bir ayırımdan, rahatsız edici kontrast ve desenlerden kaçınılmalıdır. Malzeme değişimi bir anlam ve işleve dayanmalıdır. Estetik düzenin sağlanması uğruna temel gereksinimler zarar görmemeli, detaylardan önce yaratılmak istenilen karakter belirlenmeli, yüzey tüm koşullara dayanıklı olmalıdır.

Tasarım bütünü kentsel mekan içindeki ihtiyaçları karşılamalı ve çevreyi insanların beklentileri doğrultusunda döşemelidir. Seçilmiş bir tabakanın özel ihtiyaçları yerine daha büyük kitlelere hitab etmelidir. Bu durumda tasarımcı sosyal ve davranışsal boyutta hareket etmeli, insan davranışlarına ve algılarına duyarlı olmalıdır.

Mekan sembolik bir anlam yüklenir. Sahip olduğu bu anlamı kullanıcılara iletebilmeli, düzeniyle düşüncesini ön plana çıkarmalıdır. Düşüncenin ifadeye dönüşü tasarım öğeleriyle sağlanır. Sınırsız malzeme, renk, boyut seçenekleriyle bu elemanlar doğal ya da yapay niteliklerde olabilirler. Önemli olan alanın kişiliği doğrultusunda doğru seçimleri yapmak ve tasarım bütünü içinde uyumlu bir düzen yaratmaktır. Belirli kurallara uyan her tasarım güzeldir ve insanlarda hayranlık yaratarak mekanın benimsenmesini sağlar.

Kullanıcıların niteliklerinden kaynaklanan kullanım amaçları farklı mekansal beklentilere neden olmaktadır. Mekanın tüm kentlilere ait olduğu unutulmamalı, tasarım büyük kitlelere ve farklı kullanıcı gruplarına hizmet etmelidir.

Mekan kullanıcıları fonksiyonlarda seçenekler, görsel çeşitlilik, yapacak işler, bakacak yerler ve gidecek noktalar peşindedirler. Yerel halk bir araya gelme amacındadır, yabancılar kendi hayatlarında alışkın olmadıkları biçimleri; farklı yaşam ve kültür izlerini ararlar. Tüm bu ihtiyaçları karşılamakla beraber kentsel mekan bireysel bir karaktere sahip olmalı, çevre içinde özgün karakterini korumalıdır.

Yapılması gereken haftasonları veya geceleri işlevlerini yitirmeyen, 24 saat kullanım mesajları veren, görsel açıdan zengin, canlı, yerel halk ve yabancılar için aynı etkileyici değere sürekli olarak sahip olabilecek mekanlar yaratmaktır.

Kent ve kent imgesini oluşturan karakterlerden olan kentsel mekanlar zaman boyutunda kavranırlar. Hızla ilerleyen zaman içinde gelişen teknolojik imkanlardan çağın gerektirdiklerin faydalanılmalı, geliştirici düşüncelere açık olunmalıdır.

Başarılı bir mekan;

- Geçmişin başarılarından ders almalı, asla bilinçsiz bir şekilde taklit etmemeli,
- Günümüzdeki ihtiyaçların fazlasını düşünmeli,
- Geleceğe uyum sağlamalıdır.

Gelişerek büyüyen kentlerdeki mekan politikalarının, orada yaşayanların istemlerine cevap verip vermediğini sorgulamak gerekmektedir. Ülkemizde gelişmiş kentlerde bile yaya mekanları hala kent yoğunluğu içinde gereken düzeye ulaşamamış, kısıtlı örneklerin çoğu ise gerekli özen ve de ilginin gösterilmemesi nedeniyle görsel ve işlevsel niteliklerini kaybetme noktasına gelmişlerdir.

Çağdaş kent sisteminin gereği olan görsel açıdan iyi donatılmış, kent hayatıyla kültürü birleştiren, toplumun ortak gereksinimler doğrultusunda birarada bulunmak istediği kentsel mekanlar toplumsal bir hak kapsamında değerlendirilmelidir.

Toplum kendisine verilen bu hakkı benimsemeli, kentsel mekanı ve en başta mekandaki heykel, havuz, bitkiler ve banklar gibi elemanları kendi çıkarları ve

yararı için koruması gerektiğine inanmalıdır. Bu da mekanların eğitici rolünü ortaya koymaktadır.

Bu alanlarda kullanım, kullanıcı ve alansal özellikler üzerinde yapılacak olan araştırmalar, yetersizlik ve beklenen düzeyin elde edilememesindeki nedenleri ortaya koyacak, böyle bir yaklaşım daha sonraki uygulamalar için kaynak oluşturacaktır.

Toplumun da planlamaya dahil edildiği daha katılımcı bir model yaşanmak istenen etkin ve faydalı mekanın projenin ilk adımlarında şekillenmeye başlamasını sağlayacaktır. Bu şekilde elde edilen sonuçlar tasarımı yönlendirerek mekanın başarıya ulaşmasını sağlar.

KAYNAKLAR

- [1] **Şentürer, Ayşe** , 1993. Mimaride estetik olgusu üzerine kavramsal, kuramsal, deneysel bir inceleme, *Yapı Dergisi*, İstanbul, **139**, 36-48.
- [2] **Şahan, Yakup**, 1984. Gerçekliği Sanatsal Özümsemenin Bilimi Estetik. DE Yayınları, İstanbul.
- [3] **Tunalı, İsmail**, 1983. İfade Bilimi ve Genel Linguistik Olarak Estetik. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [4] **Greenough, Horatio**, 1966. Form and Function. University of California Press, California.
- [5] *M.S.Ü. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, 1993. İstanbul.
- [6] **Erkman, Uğur**, 1973. Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- [7] *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, 1995. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi , İstanbul.
- [8] **Çubuk, M., Yüksel, G., Karabey, H.**, 1978, Yapılanmamış Kentsel – Kamusal Dış Mekanlar, *Yapı Dergisi*, **30**, 27-54, İstanbul.
- [9] **Meiss, P.V.**, 1992. Elements of Architecture From Form to Place, Van Nostrand Reinhold, London.
- [10] **Steen, Eiler, Rasmussen**, 1994. Yaşanan Mimari. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [11] **Zube, Ervin – Moore, Gary T.**. Advances in Environment, Behaviour and Design. Plenum Press, New York and London.
- [12] **Aslantaş, Ayten**, 1998. Sultan Ahmet Meydanının Peyzaj Mekanı Olarak Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- [13] **Hızlan, Sibel**, Kent mekanlarının Değerlendirilmesinde Çevre Faktörü. *Tasarım Dergisi*, **60**, 118-121, İstanbul.
- [14] *M.S.Ü. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, 1989. İstanbul.
- [15] **Oktay, Derya**, 1999. Kentsel Ortak Mekanların Niteliği ve Kent Yaşamındaki rolü. *Yapı Dergisi*, **207**, 54-61, İstanbul.

- [16] **Rubenstein, Harvey, M.**, 1992. Pedestrian Malls, Streetscapes and Urban Spaces. Wiley, New York.
- [17] **Spreiregen, Paul, D.**, 1965. Urban Design: The Architecture of Town and Cities. Mc Graw Hill Book Company, USA
- [18] **Giritlioğlu, Cengiz**, 1991. Şehirsel Mekan Öğeleri Tasarımı. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- [19] **Moughtin, Cliff**, 1996. Green Dimensions. University of Nottingham Department of Urban Planning, Architectural Press
- [20] **Ching, Francis D.k.**, 1996. Architecture Form Space and Order. Van Nostrand Reinhold, London
- [21] **Banerjee Tridib, Southworth Michael**, 1990. City Sense and City Design Writings and Projects of Kevin Lynch. The MIT Press.
- [22] **Moughtin , Cliff**, 1992. Urban Design Street and Square. University of Nottingham Department of Architecture and Planning. Heinemann Ltd., Oxford.
- [23] **Kokal, Ömer**, 1998. Kentler ve Renkler Fas ve Meknes. *Yapı Dergisi*, **194**, 69-74, İstanbul
- [24] **Wedd, Dunkin**, 1956. Pattern and Texture. The Studio Publication, New York.
- [25] **Cendere, Aysun**, 1998. Su Tasarımlarının Kentsel Mekanlarda ve Yeşil Alanlarda Kullanımı, *Yüksek Lisans Tezi*, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [26] **Yurtsever, Hüseyin**, 1996. Doğal Verler Işığında Ölçü Modül ve Oran. *Yapı Dergisi*, **177**, 81-86, İstanbul.
- [27] **Crosby, Theo**, 1966. Architecture: City Sense. Vista Studio, London
- [28] **Tibbalds, Francis**, 1992. Making People Friendly Towns. Longman, London
- [29] **Hilberseimer, L.**, 1955. Nature of Cities. P. Theobald, Chicago.
- [31] **Holden, Robert**, 1996. International Landscape Design. Laurence King, London.
- [32] **Lewis, Harold, Matt**, 1970. Furnishing the City. Mc Graw Hill Inc., New York.
- [33] **Moore, Charles & Lidz, Jane**, 1994. Water + Architecture. Thames and Hudson Ltd. London

- [34] **Kavaklı, Kamelya**, 1994. Su Elemanlarının Kullanımı ve İstanbul Çevre Düzenlemelerindeki Su Elemanlarının Araştırılması, *Yüksek Lisans Tezi*. İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [35] **Abrams, Hary.N.**, 1969. The Evolution of Modern Sculpture. New York
- [36] **Turani, Adnan**, 1992.Dünya Sanat Tarihi. Remzi Kitabevi, İstanbul
- [37] Miguel Angel Roca, 1994. Architectural Monographs Academy Editions, New York.
- [38] **Walker, D. Theodore**, 1992. Site Design and Construction Detailing. Van Nostrand Reinhold, New York.
- [39] Architectural Record, 03-1997. Mc Graw Hill Companies, New York.
- [40] Atlas Tatil, 10-1998. Hürriyet Ofset, İstanbul.
- [41] Architecture, 5-96. BPI Communications Inc., New York.
- [42] Walker, Derek, 1995. Architectural Monographs. Academy Editions, New York.
- [43] **Lyall, Sutherland**, 1991. Designing the New Lndscape. Thames and Hudson, London.
- [44] Domus, 1998. Editoriale s.p.A.co., Milano.
- [46] **Strupeck, Jules**, 1956. Creation of Sculpture. Henry Hold Company, New York.
- [47] Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997, yem Yayınları, Hürriyet Ofset, İstanbul.
- [48] **Gombrich, E.H.**, 1997. Sanatın Öyküsü. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [49] Çağdaş Mimarlar, 1995, yem Yayın, İstanbul.
- [50] Domus, 809, 11-1998, Editoriale s.p.A.co., Milano.
- [51] Urbanisme, 11-98, Les Editions de La Vilette, Paris.
- [52] **Francis, Marcus and Carolyn**, 1990. People Places. Van Nostrand Reinhold, New York.
- [53] Toyo Ito, 1995. Architectural Monographs. Academy Editions, New York.
- [54] **Hedman, Richard- Jaszewski Andrew**, 1984. Fundamentals of Urban Design, Chicago.
- [55] Abitare, 07-1998, Periodico Culturale dell' Editrice Segesta spa, Guigno,

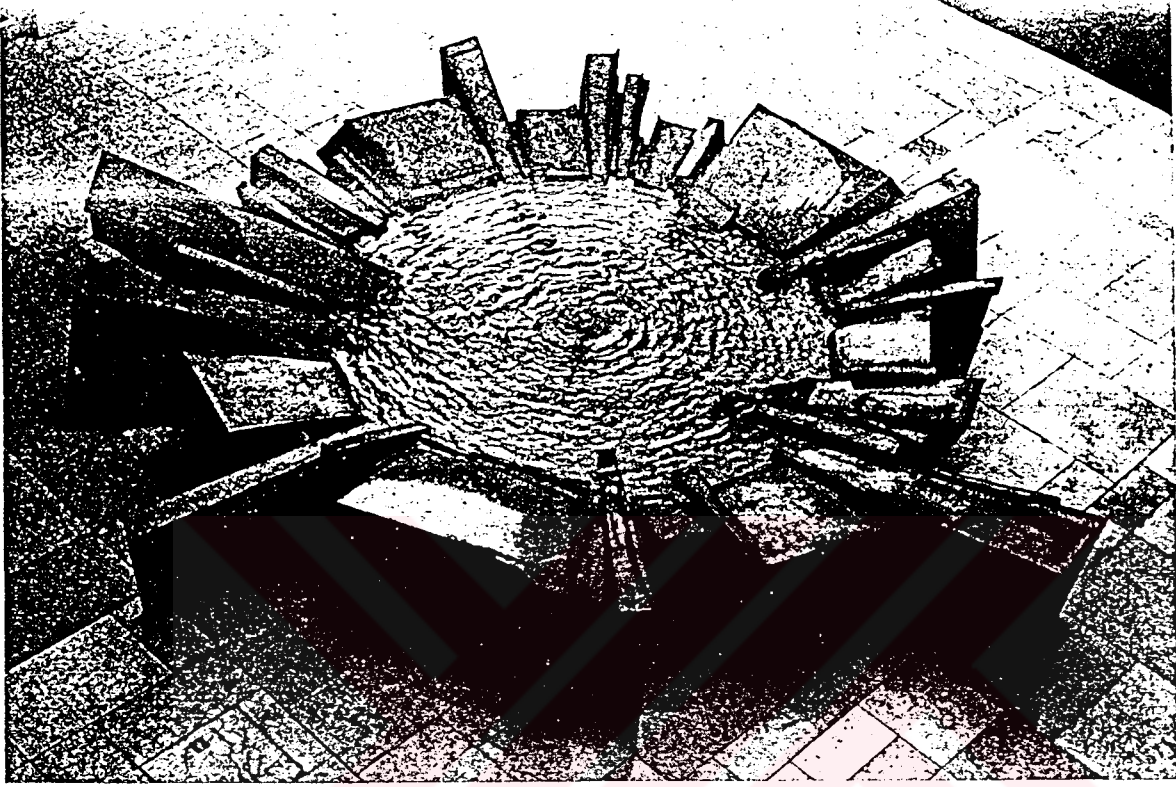
Milano.

- [56] Architectural Record, 06-1997, Mc Graw Hill Companies, New York.
- [57] Arredamento, 03-1999, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- [58] Architectural Review, 04-1998, ABC Business Press, New York.
- [59] **Eckbo, Garrett**, 1956. The Art of Home Landscape, Dodge Cooperation, New York.
- [60] **Yıldızci, Ahmet, Cengiz**, 1988, Bitkisel Tasarım. Atlas Ofset, İstanbul.
- [61] Architecture, 07-1996. BPI Communications Inc., New York.
- [62] Architecture, 05-1995. BPI Communications Inc., New York.
- [63] Architecture, 04-1996. BPI Communications Inc., New York.
- [64] **Ayaşlıgil, Yahya**. Bitki Kompozisyonu Ders Notları
- [65] Architecture, 12-1994. BPI Communications Inc., New York.
- [66] Architecture, 04-1995. BPI Communications Inc., New York.
- [67] Architecture, 08-1995. BPI Communications Inc., New York.
- [68] Detail, 06-1997, Institute für Internationale Architektur Dokumentation, München.
- [69] Tasarım Dergisi, 05-1999. Tasarım Yayın Grubu, İstanbul.
- [70] **Broadbent, Geoffrey**, 1990. Emerging Concepts in Urban Space Design, Van Nostrand Reinhold, New York.
- [71] Domus, 754, 11-1993. Editoriale s.p.A.co., Milano.
- [72] **Zülfikar, Candan**, 1998. Kent Mobilyalarının Kullanım İlişkileri, *Yüksek Lisans Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [73] **Zeren, Gülersoy, Nuran, Türkoğlu, Handan**, Analysis and Evaluation of Urban Hard Landscape Application in İstanbul , Ders notları.
- [74] **Beazley, Elizabeth**, 1960. Design and Detail of the Space Between Buildings, Architectural Press Ltd., London.
- [75] Architectural Record, 07-1996, Mc Graw Hill Companies, New York.
- [76] Carlo Aymonino, 1996. Architectural Monographs. Academy Editions, New York.

- [77] Urbanisme, 09-10 -1998, Les Editions de La Vilette, Paris
- [78] Detail, 03-1997, Institute fur Internationale Architektur Dokumantation, München
- [79] Architectural Rewiew, 09-1997, ABC Business Press, New York.
- [80] Minoru, Takeyama, 1995. Architectural Monographs. Academy Editions, New York.

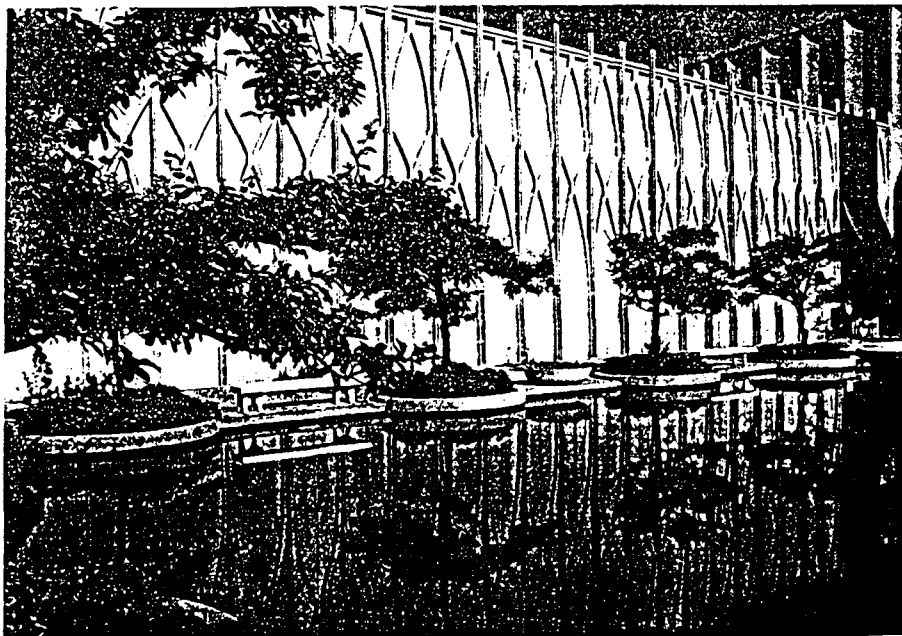
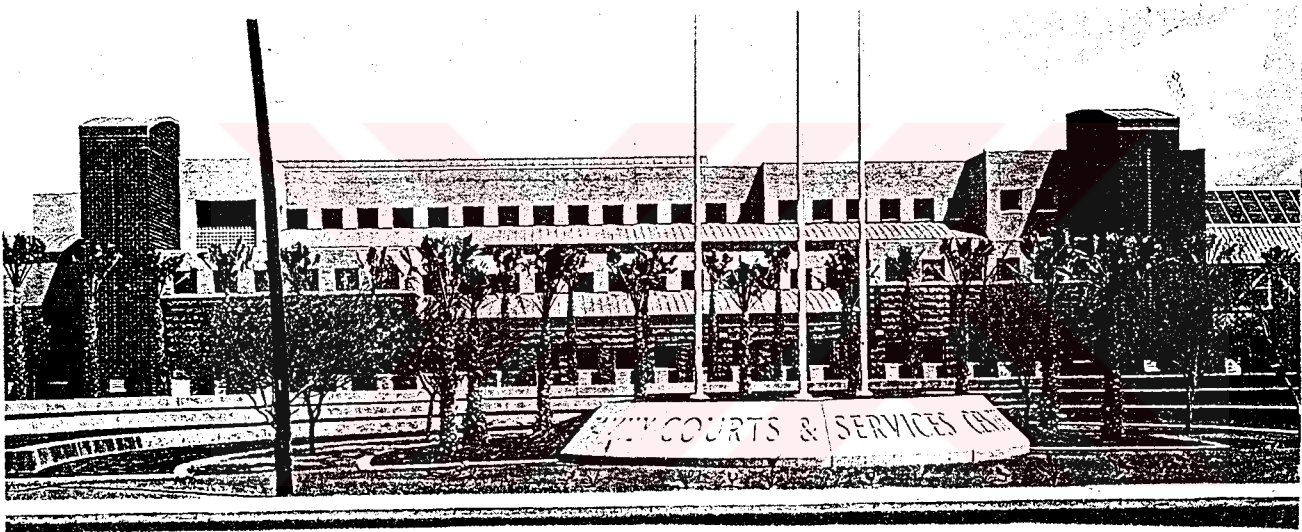
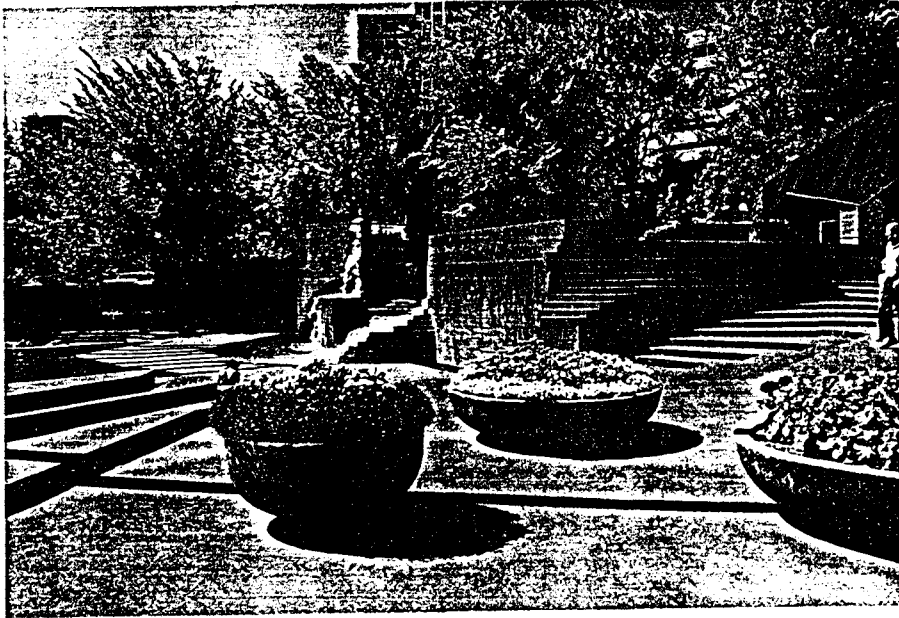

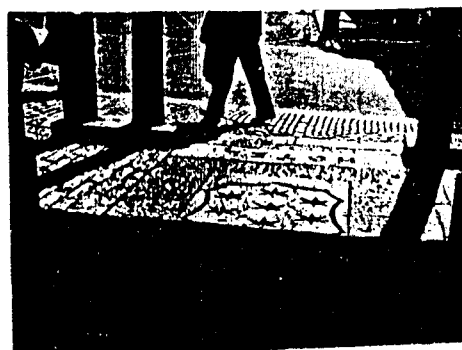
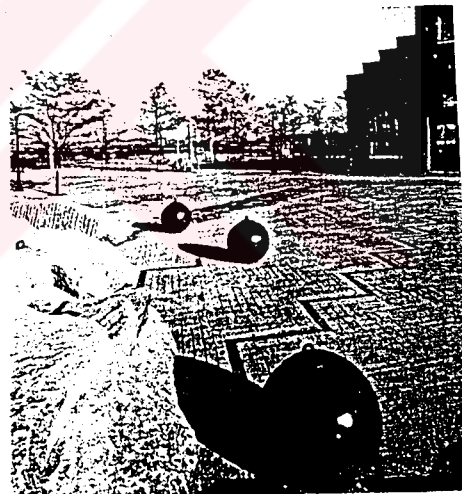
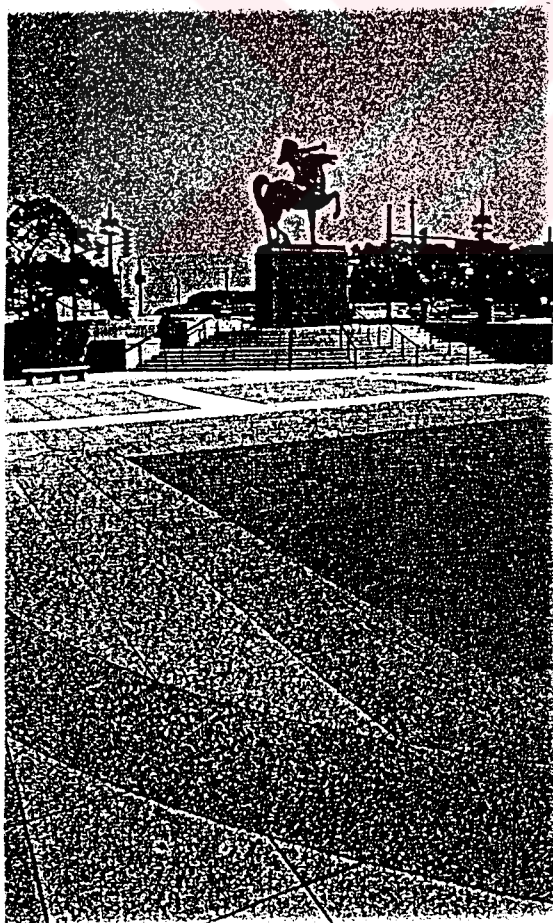
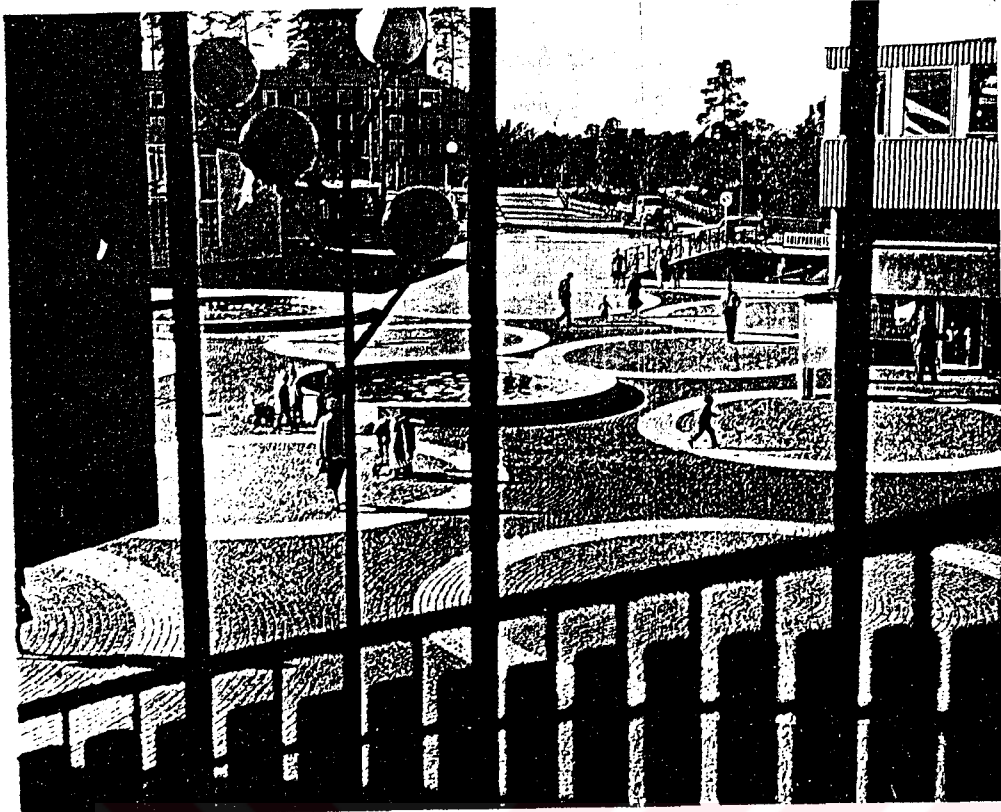
EK A: TASARIM ELEMANLARINDAN ÖRNEKLER

EK B: ANKET FORMU ÖRNEĞİ

KİŞİSEL BİLGİLER

1. YAŞ GRUBU

15-30	
31-45	
46-60	

2. CİNSİYET

KADIN	
ERKEK	

3. EĞİTİM DURUMU

YÜKSEK LİSANS	
ÜNİVERSİTE	
LİSE	
ORTAOKUL	
İLKOKUL	

4. OTURDUĞUNUZ SEMT

.....

5. KAÇ SENEDİR BU SEMTTE OTURUYORSUNUZ

.....

6. MESLEĞİNİZ

.....

7. AYLIK GELİRİNİZ

....<100 MİLYON	
100-200 MİLYON	
200 MİLYON< ...	

MEKANA GELİŞ SIKLIĞI VE KULLANIMI

1. MEYDANA NE SIKLIKTA GELİRSİNİZ

İLK DEFA	
İKİ AYDA BİR (ÇOK SEYREK)	
AYDA BİR (SEYREK)	
AYDA İKİ-ÜÇ (BAZEN)	
HAFTADA BİR (GENELLİKLE)	
HAFTADA İKİ (SIK)	
HERGÜN (ÇOK SIK)	

2. MEYDANA GÜNÜN HANGİ SAATLERİNDE GELİRSİNİZ

8.00-12.00	
12.00-16.00	
16.00-20.00	
20.00 dan sonra	

3. MEYDANI NE AMAÇLA KULLANIRSINIZ

Çarşıya gitmek için	
Oturup dinlenmek için	
Temiz hava almak için	
Etrafı seyretmek için	
Buluşma noktası olması	
Güzel olduğu için	
İş-okul çıkışı	

MEKANIN GÖRSEL NİTELİĞİ

1. BURASI NASIL BİR MEYDAN

3:son derece 2:çok 1:az 0:hiç -1:az -2:çok -3:son derece

	3	2	1	0	-1	-2	-3	
CANLI								TENHA
AÇIK								KAPALI
RAHATLATICI								BUNALTICI

2. ESTETİK AÇIDAN NASIL DEĞERLENDİRİRSİNİZ

3:son derece 2:çok 1:az 0:hiç -1:az -2:çok -3:son derece

	3	2	1	0	-1	-2	-3	
ORJINAL								TEKDÜZE
BAKIMLI								BAKIMSIZ
GÜZEL								ÇİRKİN

3. MEYDANDA EN ÇOK BEĞENDİNİZ ŞEY

1:hiç 2:az 3:orta 4:çok 5:son derece

	1	2	3	4	5
KEMER					
HAVUZ					
HEYKEL					
DÖŞEMELER					
BİTKİLER					

4. NEDEN BEĞENİYORSUNUZ

RENK	
BİÇİM	
ÖLÇEK	
MALZEME(doku)	

5. MEYDANDA SİZİ EN ÇOK RAHATSIZ EDEN ŞEY

1:hiç 2:az 3:orta 4:çok 5:son derece

	1	2	3	4	5
KEMER					
HAVUZ					
HEYKEL					
DÖŞEMELER					
BİTKİLER					

6. NEDEN RAHATSIZ EDİYOR

RENK	
BİÇİM	
ÖLÇEK	
MALZEME(doku)	

7. NASIL OLMASINI İSTERDİNİZ

DAHA RENKLİ		DAHA RENKSİZ	
DAHA KOMPLEKS		DAHA BASİT	
DAHA BÜYÜK		DAHA KÜÇÜK	
DAHA DOĞAL		DAHA SERT	

8. ESTETİK BİR MEYDAN SİZCE NASIL OLMALI

GÖZE HOŞ GÖRÜNMEİ	
BİR ÇOK KULLANIM İÇERMELİ	
ORJİNAL MALZEMELER KULLANILMALI	
ÇEVRE İÇİNDE FARKEDİLMELİ	
SANATSAL DEĞERİ OLMALI	

9. HANGİ DÜZENLEMELERE YER VERİLMELİ

SU	
PLASTİK OBJELER (heykel, saat vb.)	
BITKİLER	

10. BU MEYDANDA SİZE ÖZGÜRLÜĞÜ NE ÇAĞRIŞTIRIYOR

.....

EK C: SPSS ÇAPRAZ DEĞERLENDİRME SONUÇLARI

YASGRUBU by GELIS

		GELIS					Row Total
Count		2.00	3.00	4.00	5.00	6.00	
YASGRUBU	1.00	12	10	11	38	32	129 44.8
	2.00	3		19	18	8	60 20.8
	3.00	10			14	35	99 34.4
Column		25	10	30	70	75	288
(Continued)	Total	8.7	3.5	10.4	24.3	26.0	100.0

YASGRUBU by GELIS

		GELIS		Row Total
Count		7.00		
YASGRUBU	1.00	26		129 44.8
	2.00	12		60 20.8
	3.00	40		99 34.4
Column		78		288
Total		27.1		100.0

Number of Missing Observations: 0

YASGRUBU by AMAC

Page 1 of 2

Count	AMAC					Row Total
	1.00	2.00	3.00	4.00	5.00	
YASGRUBU						
1.00	48	23	3	4	28	129 44.8
2.00	31	16		2		60 20.8
3.00	21	44	16	11	3	99 34.4
Column	100	83	19	17	31	288
(Continued) Total	34.7	28.8	6.6	5.9	10.8	100.0

YASGRUBU by AMAC

Page 2 of 2

Count	AMAC		Row Total
	6.00	7.00	
YASGRUBU			
1.00	12	11	129 44.8
2.00		11	60 20.8
3.00	1	3	99 34.4
Column	13	25	288
Total	4.5	8.7	100.0

Number of Missing Observations: 0

YASGRUBU by OZGURLUK

Count	OZGURLUK					Row Total
	1.00	2.00	3.00	4.00	5.00	
YASGRUBU						
1.00	80	9	24	2	11	129 44.8
2.00	40	9	5	3	3	60 20.8
3.00	16	6	29	10	35	99 34.4
Column	136	24	58	15	49	288
(Continued) Total	47.2	8.3	20.1	5.2	17.0	100.0

YASGRUBU by ENBEGEN

Count	ENBEGEN				Row Total
	1.00	2.00	3.00	5.00	
YASGRUBU					
1.00	3	81	12	28	124 45.3
2.00		21	6	24	51 18.6
3.00		42	25	32	99 36.1

YASGRUBU by ESTETIKM

Page 1 of 1

Count	ESTETIKM					Row Total
	1.00	2.00	3.00	4.00	5.00	
YASGRUBU						
1.00	64	25	25	8	7	129 45.9
2.00	47	1	5			53 18.9
3.00	55	32	11	1		99 35.2
Column	166	58	41	9	7	281
Total	59.1	20.6	14.6	3.2	2.5	100.0

Number of Missing Observations: 7

YASGRUBU by NELEROLM

Page 1 of 1

Count	NELEROLM			Row Total
	1.00	2.00	3.00	
YASGRUBU				
1.00	50	39	39	128 44.9
2.00	17	19	24	60 21.1
3.00	33	27	37	97 34.0
Column	100	85	100	285
Total	35.1	29.8	35.1	100.0

Number of Missing Observations: 3

EGITIM by GELIS

EGITIM	Count	GELIS					Row Total
		2.00	3.00	4.00	5.00	6.00	
1.00	3			3	3	3	12 4.2
2.00	6	10	12	9	3		52 18.1
3.00	3		13	23	34		119 41.3
4.00	7			14	31		68 23.6
5.00	6		2	21	4		37 12.8
Column (Continued) Total		25 8.7	10 3.5	30 10.4	70 24.3	75 26.0	288 100.0

EGITIM by GELIS

EGITIM	Count	GELIS	
		7.00	Row Total
1.00			12 4.2
2.00	12		52 18.1
3.00	46		119 41.3
4.00	16		68 23.6
5.00	4		37 12.8
Column		78	288

EGITIM by GUZEL

Page 1 of 1

EGITIM	Count	GUZEL					Row Total
		1.00	2.00	3.00	4.00	5.00	
1.00				9	3		12 4.2
2.00			8	38	6		52 18.1
3.00		3	47	35	21	13	119 41.3
4.00		5	60		3		68 23.6
5.00		4	23	3	2	5	37 12.8
Column		12	138	85	35	18	288
Total		4.2	47.9	29.5	12.2	6.3	100.0

Number of Missing Observations: 0

EGITIM by ENBEGEN

EGITIM	Count	ENBEGEN				Row Total
		1.00	2.00	3.00	5.00	
1.00			6		6	12 4.4
2.00		3	25	3	10	41 15.0
3.00			63	25	28	116 42.3
4.00			31	10	27	68 24.8
5.00			19	5	13	37 13.5
Column		3	144	43	84	274
Total		1.1	52.6	15.7	30.7	100.0

Number of Missing Observations: 14

ÖZGEÇMİŞ

Yelda Susmuş, 1974 yılında Ankara’da doğdu. İlköğretim ve orta öğretimini İzmir ve Denizli’de tamamladı. 1992’de İstanbul Teknik Üniversitesi’nde Şehir ve Bölge Planlama Bölümüne; 1996 yılında mezun olduktan sonra, Taşkışla’da Peyzaj Planlama Bölümünde Yüksek Lisans programına başladı. Halen peyzaj planlama bölümünde Yüksek Lisans Öğrenciliği ve Şehir Plancılığı yapmaktadır.

